

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปรับตัวทางสังคม
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในจังหวัดเพชรบุรี
โดยการวิเคราะห์เส้นทาง

ปริญญาานิพนธ์
ของ
อัญชลี ทองจันทร์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา
กุมภาพันธ์ 2546

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปรับตัวทางสังคม
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในจังหวัดเพชรบุรี
โดยการวิเคราะห์เส้นทาง

บทคัดย่อ
ของ
อัญชลี ทองจันทร์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา
กุมภาพันธ์ 2546

อัญชลี ทองจันทร์. (2546). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปรับตัวทางสังคม
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในจังหวัดเพชรบุรี โดยการวิเคราะห์เส้นทาง. ปรินญาณพนธ์
กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์ ชูศรี วงศ์รัตน์ , ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ระวีวรรณ พันธุ์พานิช.

การวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษารูปแบบของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Model) ของปัจจัยที่มี
อิทธิพลต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา
2545 ในจังหวัดเพชรบุรี สังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 385 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่
แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม แบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน แบบสอบถามวัดมโน
ภาพแห่งตน แบบสอบถามวัดการยอมรับเลี่ยนดู ซึ่งแบ่งเป็น 3 แบบคือ การยอมรับเลี่ยนดูแบบประชาธิปไตย
แบบเข้มงวดกวดขันและแบบปล่อยปละละเลย ขนาดของกรอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว
และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีสัมประสิทธิ์เส้นทาง

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางสังคม
ของนักเรียน คือ สภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนสูงสุด
เท่ากับ .354 รองลงมาคือ มโนภาพแห่งตน การยอมรับเลี่ยนดูแบบประชาธิปไตยและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
มีค่าเท่ากับ .234 .222 และ .108 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคมของ
นักเรียนแต่ส่งผลทางลบคือ การยอมรับเลี่ยนดูแบบเข้มงวดกวดขัน มีค่าเท่ากับ -.161 นอกจากนี้ การยอมรับ
เลี่ยนดูแบบประชาธิปไตยยังมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน โดยผ่านทางมโนภาพ
แห่งตน และมโนภาพแห่งตนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่าเท่ากับ .029 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว
มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนโดยผ่านทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่าเท่ากับ .032
มโนภาพแห่งตน มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนโดยผ่านทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
มีค่าเท่ากับ .011 และสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนโดย
ผ่านทางมโนภาพแห่งตน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมโนภาพแห่งตนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีค่า
เท่ากับ .093 และโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนได้ร้อยละ 65.6

A STUDY OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SOME FACTORS AND SOCIAL
ADJUSTMENT OF MATTHAYOMSUKSA II STUDENTS IN
CHANGWAT PHETCHBURI BY PATH ANALYSIS

AN ABSTRACT
BY
ANCHALEE THONGCHAN

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree in Educational Research and Statistics
at Srinakharinwirot University
February 2003

Anchalee Thongchan. (2003). *A Study of the Relationship Between some Factors and Social Adjustment of Matthayomsuksa II Students in Changwat Phetchburi by Path Analysis*. Master thesis, M.Ed. (Educational Research and Statistics). Bangkok : Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee : Assoc. Prof. Chusri Wongrattana, Assist. Prof. Raweewan Panpanich.

The purpose of this research was to study the causal model of some factors affecting to social adjustment of students. The sample comprised 385 Matthayomsuksa II Students in Phetchburi of the academic year of 2002 from the Department of General Education. The instruments were the questionnaires of social adjustment, environment in the school, self-concept, three types of child rearing practices : democratic, autocratic and laisses-faire, family size, income of parents and achievement. The data were analyzed by using path analysis.

The findings were that the model of causal relationships of some factors affecting to social adjustment of students were environment in the school, self-concept, child rearing practices with democratic and achievement which had direct effect on social adjustment of students equaled .354, .234, .222 and .108 respectively, some factors affecting to social adjustment of students but had negative direct effect were child rearing practices with autocratic equaled -.161. Besides, child rearing practices with democratic had indirect effect on social adjustment of students pass self-concept and self-concept with achievement equaled .029. Income of parents had indirect effect on social adjustment of students pass achievement equaled .032. Self-concept had indirect effect on social adjustment of students pass achievement equaled .011 and environment in the school had indirect effect on social adjustment of students pass self-concept, achievement and pass self-concept with achievement equaled .093 and the model accounted for 65.6 percent of the variance on social adjustment of students.

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปรับตัวทางสังคม
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในจังหวัดเพชรบุรี
โดยการวิเคราะห์เส้นทาง

ปริญญาานิพนธ์
ของ
อัญชลี ทองจันทร์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและสถิติทางการศึกษา

กุมภาพันธ์ 2546

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปรับตัวทางสังคม
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในจังหวัดเพชรบุรี
โดยการวิเคราะห์เส้นทาง

ของ

นางสาวอัญชลี ทองจันทร์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและสถิติทางการศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร. นภาพร หะวานนท์)

วันที่ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

.....ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ชูศรี วงศ์รัตน์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระวีวรรณ พันธุ์พานิช)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์ ขวลิต รวยอาจิณ)

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้
ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย
“ทุนอุดหนุนและส่งเสริมปริญญานิพนธ์”
ของ
ทบวงมหาวิทยาลัย
ประจำปีการศึกษา 2545

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ได้ เนื่องด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ ชูศรี วงศ์รัตน ประธานควบคุมปริญญานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระวีวรรณ พันธุ์พานิช กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ คำปรึกษาและช่วยแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดีเสมอมา ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์ และอาจารย์ ขวลิท รวยอาจิณ ที่กรุณาเป็นกรรมการในการสอบปริญญานิพนธ์ และให้คำแนะนำที่ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และที่สำคัญยิ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาการวัดผลและการวิจัยการศึกษาทุกท่าน ที่ได้อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้จนเสร็จลุล่วงได้

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์ อาจารย์ ดร.ละเอียด รักษ์เผ่า อาจารย์ ขวลิท รวยอาจิณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรณรัตน์ พลอยเลื่อมแสง และอาจารย์ ดร.พาสนา จุลรัตน์ ที่ได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้อำนวยการสามัญศึกษาจังหวัดเพชรบุรี คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่กรุณาช่วยเหลือในการประสานงานดังกล่าวให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ตลอดจนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทุกคนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการดำเนินการครั้งนี้

ความสำเร็จในครั้งนี้ผู้วิจัยขอโน้มรำลึก และบูชาพระคุณแต่บิดา มารดา ครู อาจารย์และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่ได้ให้คำแนะนำ ให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา

อัญชลี ทองจันทร์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย	3
ความสำคัญของการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	4
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย	4
ตัวแปรที่ศึกษา	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
สมมุติฐานในการวิจัย	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวทางสังคม	10
ความหมายของการปรับตัวและการปรับตัวทางสังคม	10
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัว	11
ประเภทของการปรับตัว	14
ลักษณะของการปรับตัว	18
สาเหตุของการปรับตัว	24
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวทางสังคม	26
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)	50
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	68
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ	
กับการปรับตัวทางสังคม	68
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ แต่ละปัจจัย	72
3 วิธีดำเนินการวิจัย	76
การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง	76
การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	77
การเก็บรวบรวมข้อมูล	86
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล	86
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	93
สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	93
การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล	94

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4(ต่อ) ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	94
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	105
สังเขปความมุ่งหมาย สมมุติฐาน และวิธีดำเนินการวิจัย.....	105
สรุปผลการวิจัย.....	107
อภิปรายผล	108
ข้อเสนอแนะ.....	111
บรรณานุกรม.....	113
ภาคผนวก.....	122
ภาคผนวก ก	
จดหมายขอความร่วมมือในการวิจัย	123
ภาคผนวก ข	
คำอำนาจจำแนกและค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	127
ภาคผนวก ค	
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	134
ภาคผนวก ง	
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ	147
ภาคผนวก จ	
การคำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Q) และค่าอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ.....	149
ประวัติย่อผู้วิจัย	152

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สภาวะทางสังคมในปัจจุบัน เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านเทคโนโลยีที่พัฒนาไปทางที่ดีขึ้น สามารถนำมาใช้ในการอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลต่าง ๆ แต่ในทางตรงกันข้าม สภาพจิตใจของคนในสังคมกับเสื่อมลง อันเป็นผลมาจากปัญหาเศรษฐกิจที่ตกต่ำลง เป็นเหตุให้เกิดการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันของบุคคลในสังคม บุคคลในสังคมจึงจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ในการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป เพื่อความอยู่รอดและมีความสุขในการดำเนินชีวิต ตามที่จรรยา สุวรรณทัต (2535 : 217) ได้กล่าวไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้เกิดความไม่สอดคล้องกันระหว่างการพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจ ทุกช่วงวัยจึงต้องมีการปรับตัว เพื่อให้สามารถอยู่ในสิ่งแวดล้อมรอบตัว สภาพสังคมในปัจจุบัน และมีความสุขในการอยู่ร่วมกันของบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ซึ่งการปรับตัวของแต่ละบุคคลจะมีลักษณะอย่างไรนั้นย่อมขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของบุคคลนั้น และสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่ (สิริชัย ประทีปฉาย. 2533 : 177)

การปรับตัวทางสังคมนับเป็นลักษณะสำคัญยิ่งประการหนึ่งของคนที่อยู่ในสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา พฤติกรรมการปรับตัวทางสังคมที่จะประสบผลสำเร็จ หมายถึง การที่บุคคลสามารถปรับตนเองให้อยู่ได้ในสังคมอย่างเป็นสุขและมีประสิทธิภาพ ตรงข้ามกับบุคคลที่ไม่สามารถปรับตัวได้ จะมีความไม่สบายใจ เศร้าสร้อย วิตกกังวล คิดคำนึงถึงแต่ความผิดพลาด หรือกลัวในสิ่งที่ยังมาไม่ถึง อันเป็นผลทำให้บุคคลนั้นเกิดความทุกข์ และจากการที่บุคคลไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับโครงสร้างของสังคม หรือไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตแบบที่สมาชิกส่วนใหญ่ยึดปฏิบัติกันได้ ก็ย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาแก่สังคมได้ (จรรยา สุวรรณทัต. 2526 : 2)

ช่วงชีวิตของมนุษย์ที่มีการปรับตัวยากและมีปัญหามากที่สุด คือในช่วงวัยรุ่น ดังที่ เฮิร์ลอค (มาลินี อยู่โพธิ์. 2525: 2 ; อ้างอิงจาก Hurlock. 1964 : 3) ผู้ที่ศึกษาจิตวิทยาวัยรุ่น กล่าวถึงวัยรุ่นว่า เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นวัยแห่งการปรับตัว เป็นวัยแห่งปัญหา และเป็นวัยที่มีความเครียดทางอารมณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2543 : 103) ที่กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่จะเริ่มเป็นหนุ่มสาว เป็นช่วงวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เป็นวัยพายุบูแคม เนื่องจากว่า วัยนี้ร่างกายจะมีการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการจากวัยเด็กเป็นวัยผู้ใหญ่ นอกจากการเปลี่ยนแปลงภายในร่างกายแล้ว ในด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญาก็มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว วัยรุ่นเป็นวัยที่สภาพร่างกาย สภาพอารมณ์ วุณย ไม่คงที่ คือ อยู่ระหว่างความเป็นเด็กและเป็นผู้ใหญ่ วัยรุ่นต้องปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งบางคนก็สามารถผ่านวัยรุ่นได้โดยไม่มีปัญหา แต่อีกหลายคนอาจประสบปัญหาในการดำเนินชีวิต และไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นระยะของวัยรุ่นจึงเป็นระยะที่ผู้ใหญ่ต้องให้ความสนใจและช่วยเหลือระดับประคับประคองให้เขาดำเนินชีวิตผ่านไประยะที่ผู้ใหญ่ที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้ ยรรยง สุทธารัตน์ (2516 : 7) ยังได้กล่าวไว้อีกว่า ปัญหาของวัยรุ่นเป็นปัญหาที่ต้องคำนึงถึงอยู่มากในสังคมปัจจุบัน เพราะหากวัยรุ่นมีการปรับตัวไม่ดี นอกจากจะเป็นเด็กเกเร ก่อความวุ่นวายแล้ว เมื่อโตขึ้น ย่อมเป็นคนที่ก่อความเดือดร้อนแก่สังคมต่อไปอีก

ในสภาพปัจจุบันโดยทั่วไป เราจะพบว่าปัญหาของวัยรุ่นมีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น ซึ่งอาจจะมาจากสาเหตุต่าง ๆ หลายประการ เช่น การอบรมเลี้ยงดู การคบเพื่อน สภาพกดดันทางด้านเศรษฐกิจของครอบครัว สภาพแวดล้อมในครอบครัว สังคม โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา เป็นต้น (สมพิศ สุทธิทรัพย์และจุไรรัตน์ แพรพพราย. 2533 : 41) ในเรื่องของการอบรมเลี้ยงดู จรรยา สุวรรณทัต (2535 : 207 -208) ได้กล่าวไว้ว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นเรื่องที่ยอมรับกันทั้งในแง่ของความรู้สึกและแง่ของการสนับสนุนจากการค้นคว้าวิจัยว่ามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาบุคคล โดยทั่ว ๆ ไป เด็กจะเติบโต มีลักษณะเช่นไรนั้น ขึ้นอยู่กับการอบรมเลี้ยงดูและอิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของตน เช่น เด็กที่เกิดและถูกเลี้ยงดูในประเทศไทย อยู่ในสภาพแวดล้อมแบบไทยก็จะเติบโตมาเป็นคนไทย ทั้งในด้านทัศนคติ วิธีการคิด และจริตกริยา เรายอมรับว่า อิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมทุกระดับ โดยเฉพาะอิทธิพลของครอบครัว มีผลต่อพัฒนาการและการปรับตัวของเด็ก ดังงานวิจัยของแลนดิส (สุรัชย์ โกคิยะกุล. 2526 : 31 ; อ้างอิงจาก Landis. 1954 : 105 – 106) ที่ได้ศึกษาการปรับตัวของวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่ปกครองแบบประชาธิปไตยและแบบเข้มงวดกวดขัน พบว่าวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่ปกครองแบบประชาธิปไตยปรับตัวได้ดีกว่าวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่ปกครองแบบเข้มงวดกวดขัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมาน กำเนิด (2520 : 36) ที่ได้ทำการศึกษาศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีผลต่อการปรับตัวของเด็ก พบว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ทำให้เด็กปรับตัวดีกว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยและแบบเข้มงวดกวดขัน นอกจากนี้การอบรมเลี้ยงดูยังส่งผลต่อมโนภาพแห่งตน ดังงานวิจัยของไซมอนด์ (นิภาพรรณ โสมนะพันธ์. 2525 : 13 ; อ้างอิงจาก Symond. 1939 : 283 – 285) ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของพ่อแม่ที่แสดงถึงการยอมรับบุตรเปรียบเทียบกับกรปฏิบัติบุตร พบว่า บุตรที่พ่อแม่ยอมรับจะเป็นผู้ที่เพื่อนฝูงรักใคร่และยอมรับเป็นอย่างดี จะชอบเข้าสังคม สนใจการงาน มองโลกในแง่ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีมโนภาพแห่งตนสูง

นอกจากนี้ อรพินทร์ ชูชมและอัจฉรา สุขารมณ (2532 : 56 – 59) ยังได้ศึกษาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น พบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจและสมาชิกภายในครอบครัวแตกต่างกัน มีความสามารถในการปรับตัวแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของคมเพชร จัตตุกุล (2515 : 82) ผลจากการศึกษาพบว่า ครอบครัวที่มีพี่น้อง 5 – 7 คน มีปัญหาด้านการปรับตัวมากกว่ากลุ่มที่มีพี่น้อง 8 คน และมากกว่ากลุ่มที่มีพี่น้อง 1 – 4 คน ตามลำดับ และงานวิจัยของวอร์เนอร์ (Ringness. 1968 : 270 ; citing Warner. 1948) ที่พบว่า พวกชนชั้นกลางจะเป็นคนที่มีความมั่นคงทางด้านอารมณ์ เป็นตัวของตัวเอง ขณะที่พวกที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำมีแนวโน้มขาดความอบอุ่น หงุดหงิดง่าย และมีอาการทางประสาท พวกนี้มีความวิตกกังวล ปรับตัวเข้ากับสังคมลำบากมากกว่าพวกชนชั้นกลางและชนชั้นสูง นอกจากฐานะทางเศรษฐกิจจะมีผลต่อการปรับตัวแล้ว ยังส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอีกด้วย ดังงานวิจัยของ สุวิมล เต็นสุนทร (2525 : 96) ได้ศึกษาตัวแปรด้านจิตวิทยาที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า รายได้ของบิดามารดา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับเกรดเฉลี่ยวิชาบังคับของนักเรียนที่เลือกแผนการเรียนวิทยาศาสตร์ และยังส่งผลต่อมโนภาพแห่งตน ดังงานวิจัยของ แฮร์ริส (Harris. 1961 : 1085 – 1086) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพแห่งตนกับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม พบว่ามโนภาพแห่งตนกับระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสัมพันธ์กัน โดยเด็กที่มาจากครอบครัวชั้นสูงมีมโนภาพแห่งตนไปในทางที่พึงประสงค์มากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวชั้นต่ำ

สภาพแวดล้อมในโรงเรียนก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคมของเด็กวัยรุ่น ดังที่ โอเบอร์ทอฟเฟอร์ (กุซงค์ เลาส์ทริวค. 2535 : 24 ; อ้างอิงจาก Oberteuffer. 1954 : 296 – 297) กล่าวว่า อิทธิพลของชั้นเรียนก็เป็นสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งที่นอกเหนือจากบ้าน โรงเรียนและเพื่อน จะมีผลต่อ สุขภาพจิตของเด็กและจะมีส่วนช่วยให้เด็กปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี เช่น บรรยากาศของโรงเรียน และห้องเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมศรี บุญอรุณรักษา (2539 : 106) ที่ได้ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเครือคาทอลิก พบว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับการปรับตัว นอกจากนี้สภาพแวดล้อมในโรงเรียนยังส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ มโนภาพแห่งตนอีกด้วย ดังงานวิจัยของอุมาพร หล่อสมฤดี (ต่อพงศ์ สำราญคง. 2531 : 12 ; อ้างอิงจาก อุมาพร หล่อสมฤดี. 2527 : 6 – 7) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่เกี่ยวกับ คุณภาพการศึกษาในระดับประถมศึกษา พบว่า ลักษณะของโรงเรียนที่จะทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนสูงนั้นต้องเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในท้องที่ที่เจริญ วัสดุการเรียนของโรงเรียนมี ประสิทธิภาพสูง และงานวิจัยของสานิต รัตตัญญู (2533 : 123) ที่ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบมโนภาพแห่ง ตนและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ตามการรับรู้ของนักเรียนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวและไม่ก้าวร้าว พบว่า มโนภาพแห่งตนกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนตามการรับรู้ของนักเรียนมีความสัมพันธ์กันทางบวก

จากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น แสดงว่า ความสามารถในการปรับตัวทางสังคม เกิดจากปัจจัยหลายประการ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคม ของนักเรียน ซึ่งตัวแปรที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู ขนาดครอบครัว สภาพแวดล้อมใน โรงเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมโนภาพแห่งตน ข้อมูลที่ได้จาก งานวิจัยนี้จะได้นำไปเป็นแนวทางสำหรับครู บิดามารดา ผู้ปกครองและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นำไปปฏิบัติต่อ เด็ก เพื่อการป้องกันมิให้เกิดปัญหาการปรับตัว และอาจใช้เป็นแนวทางในการวางนโยบายและวางแผน พัฒนาครอบครัวและโรงเรียนเพื่อส่งเสริมให้เด็กสามารถปรับตัวได้ดี เรียนรู้ และพัฒนาตนได้อย่างเต็ม ความสามารถ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Model) ของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการ ปรับตัวทางสังคม โดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2
2. เพื่อศึกษานำหนักความสำคัญของปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคม ของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
3. เพื่อศึกษาผลของแต่ละปัจจัยที่มีต่อการปรับตัวทางสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ทำให้ทราบว่าปัจจัยใดบ้างซึ่งได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกดขี่ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ขนาดครอบครัว สภาพแวดล้อม ในโรงเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมโนภาพแห่งตน ที่มีความสัมพันธ์

และมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำผลการค้นพบนี้ไปใช้ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการปรับตัวทางสังคมที่เหมาะสมต่อไป ซึ่งจะช่วยลดปัญหาของสังคมในอนาคตลงได้

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี มีจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 23 โรงเรียน มีจำนวนนักเรียน 4,115 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 7 โรงเรียน มีจำนวนนักเรียน 428 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดโรงเรียนเป็นชั้น (Strata) และมีห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling Unit)

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรปัจจัย มี 8 ตัวแปร ได้แก่
 - 1.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย
 - 1.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน
 - 1.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย
 - 1.4 ขนาดครอบครัว
 - 1.5 สภาพแวดล้อมในโรงเรียน
 - 1.6 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว
 - 1.7 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 1.8 มโนภาพแห่งตน
2. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ การปรับตัวทางสังคม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การปรับตัวทางสังคม หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลทั่วไปและกลุ่ม โดยที่บุคคลต้องมีการปรับหรือปรับปรุงพฤติกรรมและความต้องการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลหรือกลุ่มขึ้น ซึ่งบุคคลที่มีการปรับตัวทางสังคมดี จะต้องมีความรู้และทักษะการเข้าสังคม เป็นบุคคลที่มีความมั่นคงในจิตใจ เรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นกลุ่มเพื่อให้เข้าใจเรื่องการวางแผนงานต่าง ๆ และเป็นการกระตุ้นให้เขาได้แสดงความช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของเขา สามารถปรับตัว เข้ากับผู้ร่วมงานได้ และมีความเป็นกันเอง รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา
2. ปัจจัยบางประการ หมายถึง ชุดของตัวแปรอิสระต่าง ๆ ที่คาดว่าจะมีผลต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบ

เข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ขนาดครอบครัว สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมโนภาพแห่งตน ซึ่งแต่ละปัจจัยมีความหมายดังนี้

2.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หมายถึง วิธีการที่ผู้ปกครองปฏิบัติต่อนักเรียน ให้มีความรู้สึกว่าคุณเองได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม ได้รับการรักความอบอุ่น รับฟังเหตุผล ยอมรับความสามารถ ความคิดเห็น ให้ความร่วมมือตามโอกาสอันสมควร ได้รับผิดชอบในเรื่องส่วนตัวและมีอิสระตามความเหมาะสม

2.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หมายถึง วิธีการที่ผู้ปกครองปฏิบัติต่อนักเรียน ให้มีความรู้สึกว่าคุณเองไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ถูกบังคับให้ทำตามกฎเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ ต้องอยู่ในระเบียบวินัย ไม่รับฟังเหตุผล ก้าวภายในเรื่องส่วนตัว ถูกควบคุมไม่ให้ได้รับความสะดวกในการกระทำ ตามที่ตนต้องการ

2.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หมายถึง วิธีการที่ผู้ปกครองปฏิบัติต่อนักเรียน ให้มีความรู้สึกว่าคุณเองไม่ได้รับการเอาใจใส่ ถูกปล่อยให้อะไรตามใจ และไม่สนใจว่า จะทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ไม่ได้รับการสนับสนุนหรือคำแนะนำจากผู้ปกครอง ผู้ปกครองไม่ให้ความอบอุ่นและชอบใช้อารมณ์

2.4 ขนาดครอบครัว หมายถึง จำนวนบุคคลทั้งหมดในครอบครัวที่นักเรียนอยู่ด้วยในปัจจุบัน

2.5 สภาพแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง สภาพการณ์ต่าง ๆ ในโรงเรียน ที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และพัฒนการด้านต่าง ๆ ของนักเรียน สำหรับการวิจัยครั้งนี้ได้จำแนกสภาพแวดล้อมในโรงเรียนออกเป็น 3 ด้าน คือ

2.5.1 สภาพบรรยากาศภายในโรงเรียน หมายถึง โรงเรียนที่มีบริเวณกว้างพอสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นเพื่อนันทนาการของนักเรียน อยู่ห่างไกลบริเวณชุมชนที่มีเสียงดัง เพื่อจะได้ไม่เสียสมาธิในการเรียน ไม่อยู่ใกล้แหล่งเสื่อมโทรมต่าง ๆ หรือสถานบันเทิง ซึ่งเป็นสิ่งรบกวนใจ รบกวนการเรียนรู้ในสิ่งที่ผิด และระเบียบวินัยควรเหมาะสมกับนักเรียนในแต่ละวัย ไม่ชมเชยให้นักเรียนหวาดกลัวจนมีพฤติกรรมต่อต้าน เช่น หนีโรงเรียน เป็นต้น

2.5.2 สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน หมายถึง พฤติกรรมที่ครูมีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนในด้านการเรียนการสอน และการปกครองชั้น

2.5.3 สัมพันธภาพกับเพื่อน หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถของนักเรียนทั้งทางด้านการใช้วาจา การแสดงกิริยาท่าทางอันประกอบด้วยลักษณะของการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนเพื่อนเมื่อเพื่อนต้องการความช่วยเหลือ รู้จักการให้และการยอมรับ รู้จักเคารพในสิทธิของผู้อื่น รู้จักและเข้าใจตนเอง สนใจในความรู้สึกของเพื่อน ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ตลอดจนรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน เพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธอันดีกับเพื่อน ซึ่งจะส่งผลให้การทำงานกลุ่มและการปฏิบัติตนกับเพื่อนเป็นไปอย่างเหมาะสม

2.6 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว หมายถึง รายได้รวมของผู้ปกครองที่ได้รับต่อเดือน ซึ่งยังไม่หักค่าใช้จ่ายทุกประเภท

2.7 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลสำเร็จในการเรียน ซึ่งพิจารณาจากผลการเรียนเฉลี่ยหรือเกรดเฉลี่ยของนักเรียนที่ได้ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2544

2.8 มโนภาพแห่งตน หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีทั้งทางบวกและลบ อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ จากประสบการณ์ที่ตนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งวัดได้จากการประเมินคุณลักษณะของตนเองในด้านต่าง ๆ 6 ด้าน คือ

2.8.1 ด้านพฤติกรรมทางสังคม หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แสดงออก

2.8.2 ด้านสติปัญญา หมายถึง ความสามารถในการรับรู้อย่างแม่นยำของบุคคลในเรื่องการเรียนรู้

2.8.3 ด้านรูปร่างลักษณะและคุณลักษณะ หมายถึง ลักษณะที่มองเห็นของรูปร่างหน้าตาและการแสดงออกของบุคคลที่เป็นลักษณะทางบุคลิกภาพโดยส่วนรวม

2.8.4 ด้านความวิตกกังวล หมายถึง สภาวะความรู้สึกที่รบกวน ความรู้สึกนึกคิดตลอดเวลา ทำให้เกิดความกังวลทุกข์ร้อน หรือมีปัญหา

2.8.5 ด้านความเป็นคนน่านิยม หมายถึง เป็นที่นิยมของเพื่อนฝูงหรือผู้ที่รู้จักกันเป็นที่ชื่นชอบของบุคคลทั่วไป

2.8.6 ด้านความสุขและความพอใจ หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจในด้านความคิดความเป็นอยู่ ความสมหวัง หรือการได้กระทำในสิ่งต่าง ๆ แล้วมีความสุข

3. การวิเคราะห์เส้นทาง หมายถึง กระบวนการที่ใช้อธิบายความสัมพันธ์ทางตรงและความสัมพันธ์ทางอ้อมของตัวแปรสมมุติฐานที่เป็นสาเหตุ หรือมีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม โดยมีกระบวนการดังนี้

3.1 ศึกษาทฤษฎี แนวคิด และผลการวิจัยที่พบว่าตัวแปรอิสระส่งผลต่อตัวแปรตาม และส่งผลต่อตัวแปรอิสระตัวอื่น

3.2 สร้างแบบจำลอง (Path Diagram) ตามทฤษฎี แนวคิด และผลการวิจัยที่ศึกษามา

3.3 วิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient)

3.4 ปรับปรุงรูปแบบจำลอง (Parsimonious Model) ทำการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางจากแบบจำลองที่ปรับปรุง และทำการปรับปรุงแบบจำลองจนกว่าจะได้รูปแบบที่เป็นจริงเพียงรูปแบบเดียว (Overidentified Model)

4. น้ำหนักความสำคัญ (Beta Weight) หมายถึง ค่าที่บอกให้ทราบถึงน้ำหนักตัวแปรที่ส่งผลต่อตัวแปรอีกตัวว่ามีมากน้อยเพียงใด ซึ่งการวิจัยครั้งนี้จะคำนวณหาค่าน้ำหนักความสำคัญในรูปคะแนนมาตรฐาน (β)

5. สัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient ; P) หมายถึง ค่าที่แสดงการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตามที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรปัจจัยในหน่วยของคะแนนมาตรฐาน เมื่อตัวแปรอื่น ๆ ในโมเดลคงที่

6. ค่าสัมประสิทธิ์ของผล (Effect Coefficient) ซึ่งประกอบด้วยอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวม มีความหมายดังนี้

6.1 อิทธิพลทางตรง (Direct Effect ; DE) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวแปรหนึ่งส่งผลกระทบถึงตัวแปรอีกตัวหนึ่งโดยตรง

6.2 อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect ; IE) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของตัวแปรหนึ่งส่งผลถึงตัวแปรอีกตัวหนึ่ง โดยผ่านตัวแปรคั่นกลาง (Intervening Variable)

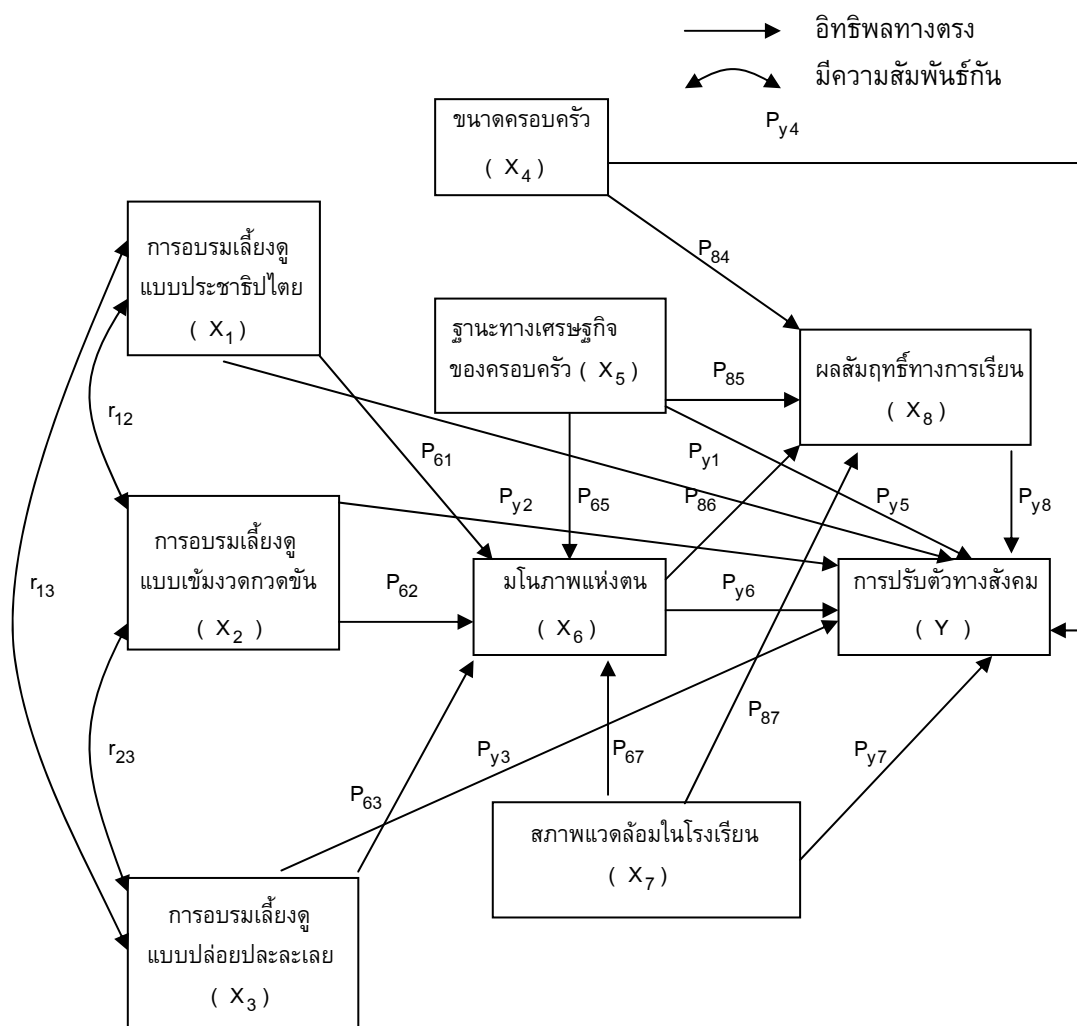
6.3 อิทธิพลรวม (Total Effect ; TE) หมายถึง ผลบวกของอิทธิพลทางตรงกับอิทธิพลทางอ้อม

7. ผู้ปกครอง หมายถึง บิดา มารดาหรือญาติผู้ใหญ่ที่อยู่ร่วมกับนักเรียนในครอบครัว ทำหน้าที่และรับผิดชอบในการอบรมสั่งสอนและเลี้ยงดูนักเรียน

8. ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง ผู้ที่มีวุฒิปริญญาโทขึ้นไปทางด้านการวัดผลการศึกษา มีประสบการณ์ในการทำงานอย่างน้อย 5 ปี จำนวน 3 ท่าน และผู้ที่มีวุฒิปริญญาโทขึ้นไปทางด้านจิตวิทยา ที่มีประสบการณ์ในการทำงานอย่างน้อย 5 ปี จำนวน 2 ท่าน ซึ่งเป็นผู้ประเมินแบบสอบถามเพื่อหาความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคม ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ขนาดครอบครัว สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และมโนภาพแห่งตน และตัวแปรต่าง ๆ ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคม ตามกรอบแนวคิด ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 รูปแบบสมมุติฐานการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการปรับตัวทางสังคม

สมมุติฐานในการวิจัย

1. ปัจจัยบางประการมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน
2. น้ำหนักความสำคัญของปัจจัยอย่างน้อย 1 ประการ ที่ส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคม ของนักเรียน
3. รูปแบบของการวิเคราะห์เส้นทางที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีผลต่อการปรับตัวทางสังคม ดังนี้
 - 3.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม มีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางมโนภาพแห่งตน และมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย
 - 3.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม มีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางมโนภาพแห่งตน และมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย
 - 3.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคมและมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางมโนภาพแห่งตน
 - 3.4 ขนาดครอบครัว มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม และมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 3.5 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคมและมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางมโนภาพแห่งตนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 3.6 มโนภาพแห่งตน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม และมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 3.7 สภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม และมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางมโนภาพแห่งตนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 3.8 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในจังหวัดเพชรบุรี โดยการวิเคราะห์เส้นทาง ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับหัวข้อดังต่อไปนี้

1. การปรับตัวทางสังคม
 - 1.1 ความหมายของการปรับตัวและการปรับตัวทางสังคม
 - 1.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัว
 - 1.3 ประเภทของการปรับตัว
 - 1.4 ลักษณะของการปรับตัว
 - 1.5 สาเหตุของการปรับตัว
2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวทางสังคม
3. การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับ การปรับตัวทางสังคม
 - 4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวทางสังคม

ความหมายของการปรับตัวและการปรับตัวทางสังคม

โคลแมน และ แฮมเมน (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2530 : 69 ; อ้างอิงจาก Colman and Hammen. n.d.) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึง ผลของความพยายามของบุคคลที่พยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตนเอง ไม่ว่าปัญหานั้นจะเป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ ด้านความต้องการ หรือด้านอารมณ์ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม จนกระทั่งบุคคลนั้นสามารถอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ และถ้าบุคคลนั้นปรับตัวได้ก็จะอยู่ในสภาพแวดล้อมนั้นได้อย่างมีความสุข

วอร์เชล (Worchel. 1989 : 6) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวไว้ว่า การปรับตัว เป็นการเผชิญกับตนเองกับสภาพแวดล้อม กับบุคคลที่เราพบปะในแต่ละวัน การปรับตัวเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน กล่าวคือ ต้องประกอบไปด้วย

1. การเรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง และสภาพแวดล้อมทางสังคมและกายภาพของตนเอง
2. เข้าใจตัวเองในสภาพที่เป็นจริง
3. ใช้ความสามารถที่จะควบคุมสภาพแวดล้อมและจุดหมายปลายทางของการปรับตัว เพื่อจะสามารถบรรลุถึงจุดหมายที่ตั้งไว้ได้
4. มีความรู้สึกต้องการที่จะมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น เพื่อที่เราจะได้มีชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้

อรพินทร์ ชูชมและอัจฉรา สุขารมณ (2532 : 7) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึง การปรับและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลให้เกิดความสอดคล้องกลมกลืนเข้ากับสภาพแวดล้อมและความต้องการของตนเอง

กันยา สุวรรณแสง (2536 : 50) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวไว้ว่า การปรับตัว หมายถึง การปรับกายใจให้อยู่ในสังคมได้ในสภาวะแวดล้อม และสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมีความสุข

ลักขณา สริวัฒน์ (2544 : 105) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวไว้ว่า การปรับตัว คือ การที่บุคคลสามารถสร้างหรือขัดเกลาพฤติกรรมให้เข้ากับแบบแผนของสังคม หรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ให้สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ ทำให้มีชีวิตอยู่อย่างปกติสุขทั้งทางกายและจิตใจ ไม่เกิดผลเสียทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

กรอนแลนด์ (อารี ทองทัฬห. 2531 : 8 ; อ้างอิงจาก Gronlund. 1957 : 175) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวทางสังคมว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับคนอื่น เช่น ครู เพื่อน นักเรียน ความสามารถในการเข้าร่วมในชั้นเรียน หรือกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ทั้งนี้โดยไม่มีปัญหาข้อขัดแย้งที่ทำให้กระทบกระเทือนถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลขึ้น

พจนานุกรมในสาขาวิชาจิตวิทยาและจิตวิเคราะห์ (อูบล เสถียรปภิรณกรณ. 2521 : 35; อ้างอิงจาก Dictionary of Psychological and Psychoanalytical Terms. 1958 : 14-15) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวทางสังคมว่า หมายถึง การที่บุคคลสามารถปรับตัวให้สอดคล้องเข้ากันได้กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เป็นกระบวนการที่ปรับปรุงความต้องการและพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลที่จะทำให้ผู้นั้นได้รับความพอใจตามความต้องการที่จำเป็นทั้งหลายได้เป็นส่วนมาก และได้รับการบำบัดทั้งหลายทั้งทางร่างกายและสังคม

แฟฟไซด์ (อูบล เสถียรปภิรณกรณ. 2521 : 35 ; อ้างอิงจาก Fairchild. 1964) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวทางสังคมว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่ม หรือระหว่างวัฒนธรรมต่าง ๆ ซึ่งพยายามที่จะปรับตัวประสานให้เข้ากันได้สนิท หรืออาจจะหมายถึงกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มขึ้น

เฮอร์ล็อก (Hurlock. 1978 : 260 – 261) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวทางสังคมว่า หมายถึง เป็นความสำเร็จซึ่งบุคคลใดบุคคลหนึ่งได้ปรับตัวให้เข้ากับบุคคลทั่วไปและกลุ่ม บุคคลที่ปรับตัวได้ดีจะเรียนรู้ทักษะทางสังคมได้ดี เช่น ความสามารถในการเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นทั้งที่เป็นเพื่อนและบุคคลแปลกหน้า และจะช่วยพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อสังคมด้วย เช่น มีความตั้งใจที่จะช่วยเหลือบุคคลอื่น นอกจากนั้น เฮอร์ล็อก (Hurlock) ยังได้บอกถึงเกณฑ์ในการปรับตัวทางสังคมดังต่อไปนี้

1. การแสดงออกที่เหมาะสม (Overt performance) คือ มีการแสดงออกที่เหมาะสมเป็นไปตามความคาดหวังของกลุ่ม ซึ่งจะทำให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม
2. การปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มต่าง ๆ (Adjustment to different groups) คือ สามารถปฏิบัติตัวเข้ากับบุคคลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่กว่าหรือเพื่อน ๆ
3. ทัศนคติต่อสังคม (Social attitudes) คือ มีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลต่าง ๆ ต่อการเข้าร่วมสังคม และตอบทบทวนของตนเองในสังคม
4. ความพึงพอใจในตนเอง (Personal satisfaction) คือ มีความพึงพอใจในบทบาทของตนเองทั้งในการเป็นผู้นำและผู้ตาม

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา (ราชบัณฑิตยสถาน. 2532 : 334) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวทางสังคมว่า หมายถึง การที่บุคคลปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้ในกรอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งจะต้องมีการติดต่อ

สัมพันธ์หรือแข่งขันกัน คนในสังคมจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้โดยการปรองปรองไม่ให้เกิดความขัดแย้ง จนถึงต้องแตกกลุ่มกัน แม้ว่าแต่ละคนอาจจะมีความสนใจหรือผลประโยชน์แตกต่างกัน

จากคำจำกัดความดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การปรับตัวทางสังคม หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลทั่วไปและกลุ่ม โดยที่บุคคลต้องมีการปรับหรือปรับปรุงพฤติกรรมและความต้องการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลหรือกลุ่มขึ้น ซึ่งบุคคลที่มีการปรับตัวทางสังคมจะต้องมีความรู้และทักษะการเข้าสังคม เป็นบุคคลที่มีความมั่นคงในจิตใจ เรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นกลุ่มเพื่อให้เข้าใจเรื่องการวางแผนงานต่าง ๆ และเป็นการกระตุ้นให้เขาได้แสดงความช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของเขา สามารถปรับตัวเข้ากับผู้ร่วมงานได้ และมีความเป็นกันเอง รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา

ทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับตัว

ในปัจจุบันมีทฤษฎีที่กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวไว้หลายทฤษฎี ดังจะยกมาบางทฤษฎีดังนี้

1. ทฤษฎีการปรับตัวของอีริกสัน

อีริกสัน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉิม. 2524 : 10 - 12 ; อ้างอิงจาก Erikson. 1959) กล่าวว่า ตั้งแต่แรกเกิดเป็นต้นไปนั้น บุคคลมีการพัฒนาทางอารมณ์เชิงสังคมและบุคลิกภาพไปจนตลอดชีวิต โดยบุคคลอาจเป็นผู้ที่สามารถปรับตัวได้มากน้อยเพียงใดในช่วงอายุใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ แต่ที่สำคัญที่สุดคือ ความสัมพันธ์กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมตนในช่วงนั้น ๆ ฉะนั้นในวัยทารกจนถึงวัยรุ่น ครอบครัวย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับความสามารถในการปรับตัว หรือสุขภาพจิตของบุคคลอย่างใกล้ชิด อีริกสัน (Erikson) ได้แบ่งขั้นตอนของการพัฒนาทางอารมณ์เชิงสังคมของบุคคลออกเป็น 8 ขั้นตอนซึ่งเริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนอายุ 80 ปี ความจำเป็นที่จะต้องปรับตัวของบุคคลนั้น อีริกสันเห็นว่าส่วนใหญ่เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ทางความรู้ ความสามารถ และความสามารถเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคม ส่วนการที่บุคคลจะปรับตัวได้ดีเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของบุคคลนั้นที่มีต่อผู้แวดล้อมรอบตน โดยผู้แวดล้อมรอบตนจะสามารถช่วยให้บุคคลปรับตัวได้อย่างราบรื่นหรือทำการขัดขวาง หรือผลักดันบุคคลไปในทิศทางที่ทำให้ปรับตัวไม่ได้ก็ได้ นอกจากนี้การที่บุคคลสามารถจะปรับตัวได้ดีเพียงใดนั้น ขึ้นก่อนยังมีอิทธิพลต่อความสามารถปรับตัวในขั้นต่อไปของบุคคลนั้นด้วย ทฤษฎีของอีริกสันชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของครอบครัวในการวางพื้นฐานทางจิตใจให้แก่บุคคลตั้งแต่วัยทารกเป็นต้นมา ในขั้นก่อนวัยรุ่นนั้น ครอบครัวอาจจะให้กำลังใจ ให้ความมั่นใจ และชักจูงใจให้ทารก เด็กเล็กและเด็กโต สามารถพัฒนาทางกล้ามเนื้อและทางสติปัญญา เสริมสร้างความสนใจในงานให้เด็กจนเด็กได้ฝึกฝนจนเกิดความรู้ความชำนาญ และมีความขยันขันแข็งที่จะทำสิ่งต่างๆ โดยเฉพาะงานที่ตนชอบและถนัด ส่วนครอบครัวบางประเภทก็อาจจะเรียกร้องผลักดันเด็กมากเกินไป หรือโอบอุ้มเด็กมากเกินไปจนเด็กไม่สามารถเป็นตัวของตัวเอง เด็กรู้สึกว่ามีใครเข้าใจตนและมีความเห็นขัดแย้งกับครอบครัวอยู่เสมอ เด็กไม่กล้าลงมือเปลี่ยนแปลงอะไร รู้สึกว่าตนเองไร้ฝีมือและความสามารถ และเมื่อเป็นเด็กโตก่อนวัยรุ่นก็กลายเป็นคนที่มีปมด้อย

เมื่อมาถึงขั้นวัยรุ่น (อายุ 13 - 19 ปี) เป็นขั้นการปรับตัวขั้นที่ 5 ตามทฤษฎีของอีริกสัน ในช่วงอายุนี้อะไรที่กระตุ้นใหม่อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสรีระคือ ความต้องการทางเพศและความต้องการอิสระ ซึ่งทำให้วัยรุ่นดิ้นรน และต่อสู้กับทฤษฎีข้อบังคับทางสังคม ผู้ที่ปรับตัวได้จะเป็นผู้ที่แสดงความสมดุลย์ระหว่างความต้องการของสังคมกับความต้องการส่วนตัว มีอิสระเสรีพอสมควร แต่ก็ยังยอมรับคำแนะนำ ตักเตือนจากผู้ใหญ่ สามารถพัฒนาเอกลักษณ์แห่งอีโก้ (Ego - Identity) ซึ่งหมายถึงการเข้าใจว่าตนเอง

เป็นใครกำลังจะดำเนินชีวิตไปในทิศทางใด และจะเป็นที่ยอมรับนับถือของคนอื่นหรือไม่ มีความเชื่อและค่านิยมทางการเมือง ศาสนา และการเลือกอาชีพอย่างไร ส่วนผู้ที่ปรับตัวไม่ได้มักจะมีปัญหาทางจิตหรือมีปัญหาด้านสังคม ฉะนั้นช่วงวัยรุ่นนี้ บุคคลยังต้องการความอบอุ่นและความเข้าใจจากครอบครัว การผ่อนคลายผ่านเบ้าเพื่อฝึกความเป็นอิสระของบุคคล ฉะนั้นความสัมพันธ์ภายในครอบครัวในช่วงวัยรุ่นนี้ จึงยังมีความสำคัญต่อสุขภาพจิตของเยาวชนอยู่มาก

การวิจัยเพื่อตรวจสอบสมมุติฐานตามทฤษฎีของอีริคสันนี้ยังมีอยู่น้อย ทั้งนี้เป็นเพราะลักษณะพัฒนาการทางอารมณ์เชิงสังคมนี้ ยังขาดเครื่องมือวัดและตัวแปรอิสระที่เหมาะสม อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้ได้อ้างอิงการเปลี่ยนแปลงทางสรีระของมนุษย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่สังเกตและศึกษาได้ไม่ยากนัก ทฤษฎีพัฒนาการทางอารมณ์เชิงสังคมของอีริคสันนี้ เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องใกล้เคียงกับสุขภาพจิตมากที่สุดเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน ทฤษฎีนี้ช่วยให้เข้าใจว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่สำคัญต่อการปรับตัวของเด็กโดยทฤษฎีของอีริคสันนี้กล่าวว่า เด็กต้องปรับตัวเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสรีระและสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสรีระประกอบกับการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว และพื้นฐานทางจิตใจแต่เดิมของเด็ก รวมสามปัจจัยนี้จะส่งผลร่วมกันต่อความสามารถในการปรับตัวของบุคคลในแต่ละช่วงอายุ ความสามารถปรับตัวหรือสุขภาพจิตที่ดี ในทฤษฎีนี้หมายถึงการมีนิสัยรักงาน ขยันขันแข็ง มีความรับผิดชอบ เสียสละเพื่อส่วนรวม และมีเกียรติยศแห่งตน แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพจิตกับความสุขในชีวิต และการบรรลุถึงความเป็นจริงแห่งตนในขั้นสูง

ฉะนั้นทฤษฎีของอีริคสันจึงมีประโยชน์ในการช่วยอธิบายความเกี่ยวข้องระหว่างครอบครัว กับสุขภาพจิตของบุคคลในวัยเด็ก ทฤษฎีนี้ได้เน้นวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรแบบรักสนับสนุน และแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ตั้งแต่วัยเด็กเล็กจนถึงวัยรุ่น นอกจากนั้นทฤษฎีของอีริคสันได้ชี้ให้เห็นข้อขัดแย้งระหว่างบิดามารดาต่อกับเด็ก ซึ่งอาจจะเกิดได้ทุกระดับอายุ และโดยเฉพาะในวัยรุ่น อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ขัดขวางความสามารถในการปรับตัวของเด็ก นอกจากนี้การปฏิบัติต่าง ๆ ของบิดามารดาต่อเด็กจะเป็นที่พอใจของเด็กเพียงใดโดยขึ้นอยู่กับความต้องการ และความสามารถในด้านต่าง ๆ ตลอดจนพัฒนาการทางอารมณ์เชิงสังคมของเด็กด้วย

2. ทฤษฎีการปรับตัวของรอย

รอย (นิเทศก์ เจริญภักดิ์ทูลณ์. 2543 : 11 – 12 ; อ้างอิงจาก Andrew and Roy. 1991 : 33 – 35) ได้อธิบายถึงการปรับตัวทางสังคมไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมการตอบสนองของบุคคลเมื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองหรือสิ่งแวดล้อมของตนเอง เพื่อปรับสภาพสมดุลย์ทั้งร่างกาย จิตใจ และสังคม ซึ่งรอย(Roy) เชื่อว่าคนเราประกอบด้วย กาย จิต สังคม (Man in a biopsychosocial being) เป็นหน่วยเดียวกันที่ไม่อาจแบ่งแยกได้ (Unified whole) องค์ประกอบทั้งสามนี้มีความสัมพันธ์ต่อกัน ทำงานผสมผสานเป็นหน่วยเดียวกัน เพื่อคงสภาพปกติสุขหรือภาวะสุขภาพดี สาเหตุใดก็ตามที่มีผลต่อกายย่อมส่งผลกระทบต่อจิตใจและสังคมด้วย ดังนั้นบุคคลจึงต้องมีการปรับตัว เพื่อรักษาสมดุลย์ของร่างกาย จิตใจ และสังคม บุคคลที่ประสบความสำเร็จในการปรับตัวจะมีความมั่นคงในชีวิต พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นคือ มีสุขภาพดี ยอมรับความเป็นจริง มีความพึงพอใจในชีวิต ส่วนผู้ที่ประสบความสำเร็จล้มเหลวในการปรับตัวก่อให้เกิดปัญหาด้านสุขภาพ ไม่ยอมรับความจริง เศร้าซึม กลไกที่บุคคลใช้ในการปรับตัวเพื่อรักษาสมดุลประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. กลไกการควบคุม (Regulator Mechanism) เป็นกลไกการปรับตัวที่เกิดขึ้นอัตโนมัติโดยที่บุคคลไม่รู้สึกรู้ตัว เป็นการทำงานร่วมกันของระบบประสาท ระบบต่อมไร้ท่อ การรับรู้และการตอบสนอง เพื่อที่จะควบคุมการทำงานของร่างกายให้อยู่ในภาวะสมดุลย์

2. กลไกการรับรู้ (Cognator Mechanism) เป็นกลไกการปรับตัวที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ซึ่งเกี่ยวกับกระบวนการทางจิต สังคม ที่บุคคลใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับภาวะเครียด บุคคลจะเรียนรู้การปรับตัวในส่วนนี้จากทักษะการเข้าสังคม ประสบการณ์แก้ปัญหาในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงและระดับการศึกษาซึ่งเป็นการทำงานของสมองในระดับสูง

กลไกการปรับตัวทั้ง 2 ส่วนจะเกิดควบคู่กันเสมอ ทำงานร่วมกันเสมือนว่าเป็นหน่วยเดียวกัน โดยสิ่งเร้าที่ผ่านเข้ามาทางกลไกควบคุมแล้วส่งต่อไปที่กลไกการรับรู้

รอยได้วิเคราะห์ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ตามหลักของมาสโลว์ (Maslow's Hierachy of Needs) มาเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจธรรมชาติของคน ซึ่งเชื่อว่ามนุษย์ต้องการปรับตัวเพื่อคงไว้ซึ่งความต้องการพื้นฐานที่เป็นดัชนีบ่งชี้ความมั่นคงของชีวิต ซึ่งได้จากการที่บุคคลมีความมั่นคงทางด้านร่างกายและความมั่นคงทางด้านสังคม สามารถแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลจากกลไกการควบคุมและกลไกการรับรู้ แบ่งเป็น 4 ด้านคือ

1. พฤติกรรมการปรับตัวตามความต้องการด้านร่างกาย (Physiological Needs) เป็นการตอบสนองของบุคคลทางด้านร่างกาย พฤติกรรมจะปรากฏออกมาเป็นการทำงานของเนื้อเยื่อ อวัยวะและระบบซึ่งประกอบเป็นร่างกายของมนุษย์ เพื่อตอบสนองความมั่นคงทางด้านร่างกาย (Physiologic Integrity) ซึ่งพิจารณาได้จากการตอบสนองขั้นพื้นฐาน (Basic Need) ได้แก่ ความต้องการออกซิเจน อาหาร การขับถ่าย การทำกิจกรรมและการพักผ่อน การตอบสนองในด้านต่าง ๆ ต้องอาศัยความรู้สึกรู้สึก การควบคุมน้ำและเกลือแร่ การทำงานของระบบประสาทและระบบไร้ท่อ โดยมีกลไกการควบคุมเป็นตัวเชื่อมโยงการทำงานและตอบสนองออกมาเป็นพฤติกรรมปรับตัว เป้าหมายสูงสุดของการดำรงชีวิตในภาวะปกติสุขคือสมดุล ซึ่งมนุษย์พยายามปรับรักษาสภาวะเช่นนี้ไว้ ถ้าผลการปรับตัวไม่สามารถก่อให้เกิดการตอบสนองในทางบวกได้ก็จะปรากฏเป็นพฤติกรรม การปรับตัวในทางลบหรือล้มเหลว (Maladaptation Behavior)

2. พฤติกรรมการปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ (Self – Concept) นอกเหนือจากการปรับตัวเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการทางด้านร่างกาย มนุษย์จำเป็นต้องมีความมั่นคงทางจิตใจ (Psychic Integrity) และสิ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการคงไว้ซึ่งความมั่นคงทางจิตใจคือ ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองอันเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ตลอดจนการปะทะสัมพันธ์กับผู้อื่น ในทางจิตวิทยาเชื่อว่าพฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์เป็นผลจากความนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเอง บุคคลที่มีความเชื่อมั่นและมองเห็นคุณค่าของตนเองจะมีการปรับตัวต่อสภาวะกดดันต่าง ๆ ดีกว่าบุคคลที่มีความรู้สึกต่อตนเองในทางลบ

3. พฤติกรรมการปรับตัวตามบทบาทหน้าที่ (Role Funtion) การแสดงบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ของบุคคลได้เหมาะสมทั้งทางด้านพฤติกรรม การแสดงออก อารมณ์และความรู้สึก เป็นการตอบสนองความต้องการและเพื่อคงไว้ซึ่งความมั่นคงทางสังคม (Social Integrity) ในสถานการณ์ใดก็ตามที่บุคคลไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนได้ บุคคลต้องมีการปรับตัว เพื่อให้การแสดงบทบาทของตนเป็นไปตามปกติ หากจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยการปรับตัวของบุคคลนั้น

4. การปรับตัวด้านการพึ่งพาหะหว่างกัน (Interdependence) ความจริงทางสังคมอีกประการหนึ่งคือ การที่คนเราต้องการมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ถือว่าเป็นความต้องการพื้นฐานของบุคคลที่คงไว้ซึ่งความมั่นคงทางสังคม (Social Integrity) ด้วยประการหนึ่ง ความพอเหมาะระหว่าง การพึ่งพาตนเอง (Dependence) การพึ่งพาผู้อื่น (Independence) และการให้ผู้อื่นได้พึ่งพาตน มีส่วนช่วยให้

เกิดความมั่นคงทางด้านจิตใจและสังคม โดยปกติบุคคลพยายามคงไว้ซึ่งความเป็นตัวของตัวเองและยอมพึ่งพาอาศัยผู้อื่นในขอบเขตที่ตนเองและสังคมยอมรับ

ฉะนั้นทฤษฎีการปรับตัวของรอย จึงมีประโยชน์ในการช่วยอธิบายว่า การปรับตัว นอกจากจะเกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการทางด้านร่างกาย และความมั่นคงทางด้านสังคมแล้ว ยังเกิดขึ้นเนื่องจากความต้องการความมั่นคงทางด้านจิตใจ และสิ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการคงไว้ซึ่งความมั่นคงทางด้านจิตใจ คือ ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง อันเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ ตลอดจนการปะทะสัมพันธ์กับผู้อื่น

ประเภทของการปรับตัว

วันดี ระเจริญ (2531 : 244 – 247) กล่าวว่า การปรับตัวของบุคคลประกอบไปด้วยวิธีต่างๆ ดังนี้

1. การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง ซึ่งเป็นการหาเหตุผลที่ผิดไปจากความเป็นจริง เพื่อป้องกันตัวเองและกันไม่ให้รู้สึกว่าการผิด
2. การกล่าวโทษผู้อื่น เพื่อให้เกิดความสบายใจ เช่น คนติดเหล้าจะแก้ตัวว่า ที่ดื่มเหล้าเพราะภรรยาขี้บ่น คือเป็นการหาหลักฐานกล่าวอ้างให้ผู้อื่นมีความผิด
3. การเลียนแบบ หมายถึง การรับเอาแบบอย่างของบุคคลอื่นมาเป็นของตนเพื่อช่วยให้ตนเกิดความมั่นใจ
4. การถ่ายทอดความรู้สึก เป็นลักษณะเฉพาะตัวที่บุคคลหนึ่งถ่ายทอดความรู้สึก ความคิด ความปรารถนาของตนที่มีต่อผู้หนึ่งในอดีตไปยังอีกบุคคลหนึ่งในปัจจุบัน เช่น ชอบหรือเกลียดบุคคลที่พบกันโดยไม่มีสาเหตุ
5. การเห็นอกเห็นใจ เป็นการเลียนแบบที่เป็นประโยชน์ทำให้คนรู้สึกเห็นอกเห็นใจและเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น
6. การเก็บกด คนเมื่อเกิดความวิตกกังวลจะพยายามกดเก็บความรู้สึกนั้นไว้ในจิตใจที่สำคัญ เพื่อหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดทางจิตใจ
7. การทดแทนเพื่อชดเชย เป็นการทดแทนเพื่อชดเชยความผิดหวัง
8. การย้ายแหล่งทดแทน มีลักษณะเหมือนการทดแทนเพื่อชดเชย แต่เป็นเรื่องของความรู้สึกทางอารมณ์ซึ่งเปลี่ยนจากเป้าหมายซึ่งอาจเป็นบุคคล สิ่งของ หรือสถานการณ์ที่ไม่สามารถจะเปิดเผยได้ไปยังบุคคล สิ่งของหรือสถานการณ์อื่น
9. การทดแทน หมายถึง การทดแทนความต้องการของตนที่ไม่สามารถแสดงออกให้เห็นโดยเปิดเผยด้วยการแสดงออกในสิ่งที่สังคมยอมรับเช่น คนที่มีความรู้สึกก้าวร้าว แสดงพฤติกรรมด้านนี้ด้วยการเป็นนักมวย หรือเป็นนักฟุตบอล
10. การชดเชย เป็นการทดแทนหรือชดเชยอีกแบบหนึ่ง โดยพยายามที่จะแก้ความวิตกกังวลโดยการกระทำที่เด่นในอีกทางหนึ่ง
11. การปฏิเสธความจริง สิ่งที่ทำให้เกิดความปวดร้าวใจอันเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา บุคคลนั้นจะไม่ยอมรับว่าสิ่งเหล่านั้นได้เกิดขึ้นจริง
12. การถดถอย เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาที่ยากเกินความสามารถไม่อาจแก้ไข หรือหลีกเลี่ยงได้ก็จะพยายามหลบหนีจากความจริง

สิริชัย ประทีปฉาย (2533 : 201 – 222) ได้แบ่งประเภทของการปรับตัวไว้ 3 ประการ คือ

1. การปรับตัวแบบสู้ (Adjustment by Defense หรือ Aggressive Reactions)

“สู้” (Attack) หมายถึง การปรับตัวแบบเข้าเผชิญ หรือเผชิญหน้ากับอุปสรรคที่ขวางกั้น เข้าเผชิญกับสังคมโดยไม่หลีกเลี่ยง เผชิญสถานการณ์ด้วยการไม่ยอมถอยหนี เผชิญกับอุปสรรคโดยไม่หลีกเลี่ยง คือ ใช้วิธีระบายความคับข้องใจแบบไม่ยอมแพ้ แสดงออกซึ่งพฤติกรรมได้ทั้งในทางสร้างสรรค์ และทางทำลาย ในทางสร้างสรรค์ เช่น พยายามเอาชนะด้วยการเพิ่มความเพียรพยายาม หาสิ่งอื่นมาทดแทนสิ่งที่ขาด ฯลฯ ส่วนส่วในทางทำลาย เช่น การแสดงพฤติกรรมรุกราน โดยวิธีต่าง ๆ รูปแบบของการปรับตัวแบบสู้สามารถอธิบายได้ดังนี้

1.1 การสร้างจุดเด่นให้แก่ตนเองหรือการอวดอ้างตนเอง (Ego-Centricism) เรียกร้องความสนใจ (Attention Getting) ผู้ที่รู้สึกตัวว่าไม่มีความปลอดภัย ไม่มีใครนับหน้าถือตา จะหาทางอวดอ้างคุณความดีของตนอยู่เสมอ วิธีนี้มักเกิดเมื่อบุคคลต้องการเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น

1.2 แบบลดตัวลงสู่สภาพความเป็นจริง ผู้ที่เคยมีศรัทธาบรรดาศักดิ์ เคยดำรงตำแหน่งหน้าที่มีอิทธิพล เมื่อพ้นตำแหน่ง หมดอำนาจวาสนา ต้องปรับใจแก้นิสัยความเคยชินที่ติดอยู่กับสิ่งแวดล้อมเดิมให้หมดสิ้นไป หรือลดน้อยลง ปรับกายใจให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมสภาพใหม่ให้ได้

1.3 การก้าวร้าวรุกราน หรือก้าวร้าวทำลาย (Aggression) เมื่อถูกขัดใจ หรือไม่ได้ในสิ่งที่ต้องการก็แสดงอาการโกรธ ทุบตี ชกต่อย ฯลฯ

1.4 การดื้อรั้น (Rebell) เป็นผลของการเก็บกดความคับข้องใจมานาน จึงแสดงออกในรูปของอาการไม่เชื่อฟังคำสั่ง ทำหุนหันพลม ไม่สนใจเถียงยื้อน ตอปากต่อคำ

1.5 ตัดขาด (Dissociation) ในสภาพชีวิตธรรมดา ๆ “คิดรู้สึกทำ” เป็นพฤติกรรมสามอย่างที่มีขั้นตอนสืบต่อกัน จึงจะครบองค์ เมื่อเราคิดว่าใครทำอะไรให้เราเจ็บช้ำ เรารู้สึกโกรธ และได้ตอบออกไป ความคิด ความโกรธ การลงมือทำประสานกันเป็นเรื่องเดียวกันตั้งแต่ต้นจนจบ แต่การประสานกันดังกล่าวนี้อาจถูกทำลายลงด้วยความขัดแย้ง อันเป็นผลลัพธ์ของการอบรมสั่งสอนที่สะสมมาตั้งแต่เล็ก เมื่อเป็นเช่นนั้น การตัดขาดตอนจึงต้องเกิดขึ้น หมายความว่า พฤติกรรมทั้งสามถูกตัดจนไม่ครบองค์สาม

1.6 คนสองบุคลิกภาพ (Dual Personality) หมายถึง คน ๆ เดียว ความเป็นอยู่ของชีวิตในตนสองแบบ ขณะที่เขาเป็นบุคคลอย่างนั้น เขาจะไม่รู้เรื่องลักษณะของอีกชนิดหนึ่งของบุคลิกภาพเลย

1.7 ต้องทำให้สมบูรณ์แบบ (Perfectionism) คือ การทำอะไรจะต้องให้ดีที่สุด เรียบร้อยที่สุดทั้งนี้ เพราะกลัวคนอื่นหาว่าตนไม่ดี

1.8 การแสดงออกอย่างเปิดเผย (Acting Out) เป็นการปรับตัวแบบแสดงความรู้สึกต่างๆ ออกมาอย่างเปิดเผย มักจะใช้ในผู้ที่มีความคับข้องใจอย่างมาก เพื่อให้ตนรู้สึกว่ารู้แล้วรู้รอดไป หรือสิ้นเรื่องสิ้นราวไป

2. การปรับตัวโดยการหนี (Withdrawal Reaction of Flight) เป็นการปรับตนเองให้พ้นจากความไม่สบายใจด้วยวิธีหนีให้พ้น คือ พาเอาตัวหนี (Physical Flight) กับพาเอาใจหนี (Psychological Defense) โดยการใช้กลวิธีหรือกลไกแบบต่าง ๆ ได้แก่

2.1 เลี่ยงหนี

2.1.1 การปรับตัวแบบหลีกเลี่ยง (Withdrawal) หรือการหลบหนีหรือการแยกตัวออกจากสังคมหรือการล่าถอย เป็นวิธีการหนีอย่างตรง ๆ เก็บตัวไม่ยุ่งเกี่ยว ไม่ติดต่อกับสังคม ออกไปให้พ้นยุทธจักรของสังคมแห่งการแข่งขัน ไม่พยายามที่จะต่อสู้เพื่อเอาชนะ แต่กลับหลบเลี่ยงออกจากเหตุการณ์หรือสถานการณ์เพื่อมิให้ต้องประสบกับความผิดหวัง

2.1.2 หนี (Escape) บุคคลบางคนเมื่อพบอุปสรรค หนีอุปสรรค ไม่กล้าที่จะสู้ เช่น สอบไล่ตักหรือคู่รักนอกใจ อาจจะหนีเข้าป่าเข้าดง หรือผูกคอตาย หรือไม่ก็ดื่มเหล้า

2.1.3 การหลบหนีสังคมประเภทรุนแรง (Schizophrenia) เป็นโรคจิตชนิดหนึ่งที่เรียกว่า สกิสโซฟรีเนีย อันเกิดจากการหนีออกจากโลกอันแท้จริงเฉพาะหน้าไปอยู่ในโลกแห่งความคิดฝันของตัวเองคนเดียว

2.1.4 หลบหนี (Avoidance) เมื่อเห็นว่าตัวสู้ไม่ได้ ทำไม่ได้ ก็ใช้วิธีหลบหนี เช่น รู้ว่าตัวเรียนไม่เก่งจึงไม่ยอมสอบเข้าเรียนต่อ

2.1.5 การแยกตัวเองออกจากสังคม (Isolation) เป็นการปรับตัวแบบตัดตัวเองออกจากเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดความเครียด

2.1.6 การพเนจร (Nomadism) เป็นวิธีปรับตัวแบบหนึ่งที่เป็นการพาเอาตัวหนีปัญหาจะปรากฏให้เห็นได้จากการมกย้ายที่อยู่ มักเปลี่ยนงานทำ เปลี่ยนอาชีพ เปลี่ยนโรงเรียน อยู่ไม่เป็นที่ ชอบท่องเที่ยว บางทีไม่มีความมุ่งหมายอะไรในการไป ขอเพียงสักแต่ว่าได้ไป

2.1.7 การแยกตน (Beatnik Reaction) คือ การแยกตนออกจากสังคมไปสู่โลกใหม่ สังคมใหม่ คือ ออกไปสร้างสังคมใหม่อยู่ ดำเนินชีวิตอยู่เป็นอิสระ เช่น เป็นพวกฮิปปี้ หรือบุปผาชน เป็นต้น

2.1.8 การกระดกถอย คือ การหลบเลี่ยง บางคนเมื่ออยู่ในสภาพคับข้องใจก็แก้ไขให้พ้นจากสภาวะนั้นด้วยการไม่สู้ เช่น เด็กทำภาษาอังกฤษไม่ได้ มักจะหลบหลีกการเรียนภาษาอังกฤษ

2.2 ความฝัน (Dreams) ฟรอยด์ว่า Id. นั้นต้องการที่จะได้รับความพึงพอใจ เมื่อคนหลับและฝันนั้น เพราะต้องการที่จะขจัดความไม่พอใจหรือสิ่งบกพร่องออกไป คนที่มีความปรารถนาในขณะตื่นอยู่แต่ไม่ได้รับการตอบสนอง พอหลับก็มักฝันในสิ่งนั้น

2.3 การปรับตัวแบบต่อต้านหรือปฏิเสธตลอดเวลาหรือการขัดขืน (Negativism) เมื่อคนเราเผชิญกับอุปสรรค ไม่เพียงแต่จะหลีกเลี่ยงออกจากสถานการณ์เท่านั้น แต่จะทำความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นด้วยการไม่ร่วมมือ มีความตื้อตึงต่อการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ

2.4 การเก็บกด หรือการสะกดกัน หรือการกักกดหรือการเก็บฝังอย่างไม่ตั้งใจ หรือการกดบังคับ (Repression) คือ การที่บุคคลพยายามลืมประสบการณ์ที่ทำให้เกิดความคับข้องใจอย่างรวดเร็ว เป็นวิธีการที่คนเราใช้เพื่อลืมความต้องการ ลืมเหตุการณ์ หรือลืมความคิดบางอย่างที่ไม่ถูกต้อง หรือลืมความรู้สึกต่าง ๆ ที่เลวร้ายให้ไปอยู่ในจิตไร้สำนึก (Unconscious Mind) ไม่ให้โผล่ขึ้นมาสู่ระดับจิตสำนึก (Conscious)

2.5 การย้อนกลับหรือการถอยหลังลงไปเป็นเด็ก (Regression) เมื่อบุคคลเกิดความผิดหวังก็จะย้อนไปแสดงพฤติกรรมที่ตนเคยได้รับความสมหวังในอดีตอีกครั้ง

2.6 การฝันเฟื่อง (Fantasy) หรือฝันกลางวัน (Day Dreaming) วิธีนี้เป็นพฤติกรรมที่คนเราใช้เพื่อชดเชยความล้มเหลวหรือไม่มีทางที่จะเอื้อมถึง โดยการสร้างจินตภาพหรือสร้างวิมานในอากาศขึ้นมาเพื่อสนองความต้องการ

2.7 ใช้วิธียอมแพ้ (Appeasement) เมื่อเห็นว่าตนคงจะกระทำไม่สำเร็จแน่ ก็ยอมแพ้ ไม่ต่อสู้จะได้ผ่อนหนักเป็นเบา

2.8 ใช้วิธีการย้ายที่ (Displacement) เป็นการเปลี่ยนย้ายความรู้สึกที่มีต่อคน ๆ หนึ่งให้ไปอยู่กับอีกคนหนึ่งแทน เปลี่ยนจากการที่จะแสดงพฤติกรรมแก่คนหนึ่งไปแสดงกับอีกคนหนึ่ง เป็นการระบายอารมณ์

2.9 การเฉยเมยหรือไม่แยแส (Apathy หรือ Temporize) เป็นการปรับตัวแบบทำเป็นทองไม่รู้ร้อน ทำเป็นไม่สนใจ เมื่อตนเองไม่สามารถจะต่อต้านหรือเอาชนะอุปสรรคได้ ก็เลยต้องโกรธอย่างเงียบ ๆ โดยทำเป็นไม่สนใจเลย

2.10 การนินทาว่าร้าย (Defamation) เป็นการพูดนินทาให้ร้ายผู้อื่นที่ต่ำกว่าตน เหนือกว่าตน ในด้านต่างๆ เพื่อเป็นการกดไว้ เพื่อให้คนอื่นเห็นว่าคนนั้น ๆ ไม่ดีอย่างที่ใคร ๆ คิดกันเลย

3. การปรับตัวโดยการประนีประนอม (Compromise Reaction) คือ การปรับตัวโดยลดความทะเยอทะยานลงและพร้อมกันก็หาสิ่งอื่นมาทดแทนสิ่งที่ขาดหาย เป็นลักษณะพบกันคนละครึ่งทาง วิธีประนีประนอม เป็นการตกลงกันระหว่างสองฝ่าย เพื่อให้พฤติกรรมที่จะทำให้เกิดผลดีแก่ทั้งสองฝ่าย

3.1 การทดแทน หรือการหาสิ่งอื่นมาทดแทน (Substitution) เป็นกลวิธีที่ช่วยแก้ปัญหาให้กับบุคคลและลดความเครียดโดยไม่ตีแผ่พลังผลักดันที่เขาอับอายและสังคมไม่ยอมรับ กล่าวคือ บุคคลตั้งเป้าหมายอันใหม่แทนอันเก่า เป้าหมายอันใหม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ส่วนเป้าหมายอันเก่าสังคมไม่นิยม

3.2 การแสดงตรงข้าม (Reaction Formation หรือ Reversal) เป็นการปรับตัวแบบหันหน้าให้หลังหลอก บางครั้งคนเราจะป้องกันตัวเองจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา โดยเก็บกดมันไว้แล้วสร้างเจตคติและแบบแผนพฤติกรรมขึ้นใหม่ ตรงกันข้ามกับความต้องการที่แท้จริง แสดงออกตรงกันข้ามกับความรู้สึก เช่น เดินผ่านป่าช้ากลับหัวปากเดินเล่น เป็นการแสดงความกล้าเพื่อซ่อนความกลัว

3.3 การไม่อยู่นิ่งเมื่อเกิดความตึงเครียด (Restlessness about Tension) เช่น ในผู้ใหญ่จะมีอาการถอนหายใจบ่อย ๆ ปั่นพึมพำ สุกหูหึ่งติด ๆ กัน

3.4 การอ้างว่ามีหรือการอาศัยว่ามีหรือการเลียนแบบ (Identification) เป็นวิธีแสดงออกเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น เพราะการที่บุคคลมีความรู้สึกว่าเขาเองด้อย ต้อยต่ำ จึงพยายามเอาตัวไปเกาะเกี่ยวพึ่งพา หรือเลียนแบบผู้ที่ตนคิดว่ามีความสำคัญ มีบารมีพอที่จะทำให้ตนพลอยเป็นที่ยอมรับของสังคมไปด้วย

3.5 การป้ายความผิดหรือการชัดโทษหรือกล่าวร้ายผู้อื่น (Projection) เกิดจากความรู้สึกผิดแต่ไม่ยอมรับผิด ก็หาทางออกโดยโยนความผิดไปให้ผู้อื่น เพื่อปกปิดความบกพร่องของตนเอง

3.6 การติดชะงัก (Fixtation) ปกติมนุษย์เราย่อมเจริญวัยไปตามวุฒิภาวะ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพตามขั้นตามวัยแตกต่างกันไป จนกระทั่งบรรลุเป็นผู้ใหญ่ แต่ว่ามีบางคนอายุมากแล้วแต่ติดชะงักอยู่ในวัยเด็กอยู่นั่นเอง เป็นเพราะว่าเขาเกิดความกลัวว่า ขั้นต่อไปจะได้รับความลำบากยากแค้น พวกนี้จึงกลายเป็นคนเลี้ยงไม่รู้จักโต

3.7 การตั้งข้ออ้างหรือการหาเหตุผลเข้าข้างตัวเอง (Rationalization) เป็นการกล่าวอ้างเหตุผลขึ้นมาปิดบังเพื่อปรับตัวให้พ้นไปที่ ขอบที่ เป็นการป้องกันตนเองด้วยการหลอกตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ

3.8 วิธีลงโทษตัวเอง (Expiation) มักกระทำเมื่อรู้ตัวว่าทำผิด คือทำสิ่งที่สังคมไม่ยอมรับ “รู้สึกผิด” “รู้สึกบาป” วิดกกังวลอยู่กับการกระทำผิดของตน จึงลงโทษตนเองให้สาสมกับความผิดที่ตนทำลงไป เช่น ลาออกจากตำแหน่งเมื่อทำงานผิดพลาด

3.9 แบบป้องกันตัวไว้ล่วงหน้า เพื่อไม่ให้เกิดความผิดหวัง ไม่เกิดความทุกข์ร้อนภายหลัง เช่น ทราบว่านางธราเป็นคนเลว เจ้าเล่ห์ ก็ไม่สมาคมนิเกลียดด้วย

3.10 ความกลัว “ความกลัวอย่างรุนแรงในสิ่งที่ไม่ควรกลัว เรียกว่า Phobias เป็นการปรับตัวอย่างหนึ่งของมนุษย์ ผู้ประสบกับความผิดหวังและหรือผู้หวังจะหลบจากความผิดหวังในโอกาสต่อไป” ความ

กลัวเป็นการระงับความกระวนกระวายใจ ความกลัวอย่างรุนแรงในสิ่งไม่ควรกลัวอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น อาจจะแปลความว่าเป็นการทดแทนความกระวนกระวายใจที่ได้รับ

ประเภทการปรับตัวของบุคคลพอสรุปได้ว่ามี 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประเภทปรับตัวโดยแสดงออกในทางบวก ประเภทปรับตัวโดยแสดงออกเป็นแบบกลาง ๆ และประเภทปรับตัวโดยแสดงออกในทางลบ ซึ่งไม่ว่าจะเน้นการปรับตัวในด้านใดก็ตามดังที่กล่าวมานั้น บุคคลควรรู้จักเลือกวิธีการปรับตัวที่เหมาะสม ไม่เกิดผลเสียทั้งต่อตนเองและบุคคลอื่น

ลักษณะของการปรับตัว

ธอร์ป (อร์พินท์ ชูชม และอัจฉรา สุขารมณ. 2532 : 8 - 10 ; อ้างอิงจาก Thorpe. 1955) ได้แบ่งการปรับตัวออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ปรับตัวเอง (Self Adjustment) ได้แก่ การที่บุคคลจะปรับตัวเองได้ดีต้องมีลักษณะดังนี้

1.1 ความเป็นตัวของตัวเอง (Self Reliance) หมายถึง การที่บุคคลทำอะไรได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องพึ่งผู้อื่น เป็นอิสระจากผู้อื่น มีความมั่นคงทางอารมณ์และรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง

1.2 การมองเห็นคุณค่าของตน (Sense of Personal Worth) หมายถึง การที่บุคคลเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ผู้อื่นเชื่อในความสามารถของเขา มีความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความพอใจและเชื่อมั่นในความสามารถและความมีเหตุผลของตนเอง

1.3 ความรู้สึกเป็นอิสระของตนเอง (Sense of Personal Freedom) หมายถึง การที่บุคคลพอใจในอิสรภาพ มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ตัดสินใจในการกระทำ และวางแผนชีวิตของตนเอง รวมทั้งมีเสรีภาพในการคบเพื่อนและการใช้จ่าย

1.4 ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม (Feeling of Belonging) หมายถึง การที่บุคคลได้รับความอบอุ่นในครอบครัว ในหมู่เพื่อนฝูง จึงทำให้มีความภูมิใจในบ้าน โรงเรียน เป็นต้น

1.5 ความรู้สึกไม่มีแนวโน้มที่จะถอยหนี (Nonwithdrawing Tendencies)

1.6 ความรู้สึกไม่มีอาการทางประสาท (Nonnervous Symptom)

2. การปรับตัวทางสังคม (Social Adjustment) ได้แก่ การที่บุคคลจะปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดีต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้

2.1 ปทัสถานทางสังคม (Social Standards) หมายถึง การที่บุคคลมีความเคารพในสิทธิของผู้อื่น เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม บุคคลประเภทนี้จะเข้าใจความถูกต้องของสังคม

2.2 ทักษะทางสังคม (Social Skills) หมายถึง การที่บุคคลปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดีกับเพื่อน และคนแปลกหน้า เป็นที่ชื่นชอบของผู้อื่น และมีความสนใจปัญหาต่าง ๆ และสนใจกิจกรรมต่าง ๆ

2.3 แนวโน้มทางสังคม (Social Tendencies) หมายถึง การที่บุคคลปรับตัวเข้ากับสถานการณ์หรือสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคม

2.4 ความสัมพันธ์ในครอบครัว (Family Relations) หมายถึง การที่บุคคลรู้สึกได้รับความรัก การดูแลอย่างดีในครอบครัว มีความอบอุ่นปลอดภัย และมั่นใจในตนเองในความสัมพันธ์กับบุคคลในบ้าน

2.5 ความสัมพันธ์ในโรงเรียน (School Relations) หมายถึง การที่บุคคลรู้สึกว่าได้รับความรักจากครู มีความสุขในการอยู่ร่วมกับเพื่อนนักเรียน รู้สึกว่างานในโรงเรียนเหมาะสมกับความสนใจและวุฒิภาวะของตน

2.6 ความสัมพันธ์กับชุมชน (Community Relations) หมายถึง การที่บุคคลเข้าร่วมกับเพื่อนบ้านได้อย่างมีความสุข มีส่วนร่วมในการปรับปรุงชุมชนของตนเอง เข้าสมาคมกับคนแปลกหน้าได้ มีความพอใจในกฎเกณฑ์ และสวัสดิภาพของชุมชน

ลอร์ดัน (Hurlock. 1967 : 686 ; citing Lawton. n.d.) ได้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่ปรับตัวได้ดีพอสรุปได้ดังนี้

1. มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
2. ให้และรับความรักความปรารถนาดีได้ เช่น การกล่าวคำชมเชยคนที่ประสบความสำเร็จขอบคุณและยอมรับคำชมเชยจากบุคคลอื่นได้
3. สามารถจัดปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการขอคำแนะนำช่วยเหลือจากคนอื่นได้
4. ใช้เหตุผลในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ เช่น การอดทนรอคอยในสิ่งที่ต้องการ รู้ถึงความสามารถที่แท้จริงของตน รู้จักคิดวางแผนก่อนที่จะปฏิบัติจริง
5. สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ จากข้อผิดพลาดของตนเองได้
6. สามารถวางแผนการใช้เวลาของตนเองได้อย่างเหมาะสม
7. สามารถแสดงออกถึงความรู้สึกที่แท้จริงของตนได้ ป้องกันสิทธิเสรีภาพที่ตนพึงจะได้อย่างเหมาะสม
8. ทนกับภาวะความคับข้องใจได้ ไม่ใช้พลังงานไปในการขัดโทษผู้อื่นหรือสิ่งอื่น
9. สามารถนำเอาพลังงานทั้งหมดรวมถึงการมีสมาธิมาใช้ในการวางแผนเป้าหมายและทำงานให้ประสบความสำเร็จ

10. ยอมรับสภาพความไม่แน่นอนของชีวิต

กอร์โลว์ (บุญศรี จิงชนาเจริญเลิศ. 2530 : 9 – 10 ; อ้างอิงจาก Gorlow. 1968 : 75 – 76) กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่ปรับตัวได้ดีว่า มีลักษณะดังนี้

1. ลักษณะซึ่งดำรงไว้แห่งบุคลิกภาพ (Maintaining an Integrated Personality) เกี่ยวข้องกับการประสานสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของบุคคล และพฤติกรรมที่จะไปสู่จุดมุ่งหมายนั้น โดยการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างราบรื่น
2. ปฏิบัติตามความต้องการของสังคม (Conforming to Social Demands) ถือปฏิบัติตนให้กลมกลืนกับมาตรฐานที่สังคมคงไว้ด้วยความรับผิดชอบของตนเอง
3. ปรับตัวเข้ากับสภาพความเป็นจริง (Adaptation to Reality Conditions) เป็นความสามารถที่จะเผชิญกับความยากลำบากที่จะนำตนไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้
4. มีความมั่นคง (Maintaining Consistency) สามารถทำนายพฤติกรรมและมีความคาดหวังว่าจะปรับตัวได้
5. มีวุฒิภาวะสมกับวัย (Maintaining with Age) วุฒิภาวะและพัฒนาการของบุคคลกับกระบวนการปรับตัวจะมีการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน
6. รักษาอารมณ์ให้อยู่ในสภาวะปกติ (Maintaining an Optimal Emotional Tone) ผู้ที่ปรับตัวได้ดีต้องไม่เป็นผู้ดีใจ หรือสลดหดหู่จนเกินไปในการกระทำของตน

7. มองสังคมในทัศนะที่ดีและพร้อมที่จะช่วยเหลือสังคมให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น (Contributing Optimally to Society Through an Increasing Efficiency) พฤติกรรมที่แสดงว่ามีการปรับตัวที่ดีขึ้นนั้น จะต้องไม่เพียงแต่ยึดจุดมุ่งหมายของตนเป็นศูนย์กลางแต่ควรคำนึงถึงสังคมด้วย

โรเจอร์ส (Rogers. 1974 : 358) กล่าวถึงลักษณะการปรับตัวที่ดีไว้ว่า บุคคลที่มีการปรับตัวได้ดี คือ บุคคลที่มีความเข้าใจตนเอง เข้าใจบุคลิกภาพของตนเอง เมื่อบุคคลรู้จักตนเอง รู้จักคุณภาพความสามารถและทัศนคติที่มีต่อตนเอง ตลอดจนเข้าใจสัมพันธ์ภาพที่มีต่อบุคคลอื่นก็จะเป็นการปรับตัวที่ดีทางจิตวิทยา

วอร์เชล และโกทาโล (Worchel and Goethalo. 1985 : 3) กล่าวว่า การปรับตัวเป็นงานประจำที่บุคคลจะต้องแก้ปัญหา ซึ่งอาจจะเกิดจากตัวเอง สิ่งแวดล้อมรอบตัวหรือบุคคลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง บุคคลที่ปรับตัวได้ดี คือ บุคคลที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการรู้จักและยอมรับตนเองเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการปรับตัวและการปรับตัวเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้ และเข้าใจตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม
2. การใช้ความเข้าใจตนเอง เพื่อกำหนดเป้าหมายที่เป็นจริงให้กับตนเอง
3. การใช้ความสามารถของตัวเอง เพื่อควบคุมสิ่งแวดล้อมและโชคชะตาของตัวเอง เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายของตนเอง

4. ความไวต่อการรับรู้ความต้องการ และความไม่สบายใจของผู้อื่น เพื่อสามารถให้ความช่วยเหลือ และใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี

นิภา นิรยายน (2530 : 155 – 157) ได้กล่าวถึงลักษณะของเด็กวัยรุ่นที่ปรับตัวได้ดีและมีสุขภาพจิตดี ว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีความเชื่อมั่นและความรู้สึกมั่นคง เป็นผู้มีเชื่อมั่นในตนเองอย่างเต็มที่ มีความภาคภูมิใจในตัวเอง ไม่มีปมด้อย ไม่กลัวเกรงตำแหน่งความยิ่งใหญ่ หรือการก้าวร้าวระรานของผู้ใดก็ตาม ในขณะเดียวกันก็รู้จักยอมรับความสามารถและความสำเร็จของผู้อื่นที่เหนือกว่าตน มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่นด้วยความจริงใจ การวิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่นเท่าที่มีในบางครั้งก็ทำไปด้วยความยุติธรรมโดยไม่มีเจตนาที่จะทำลายผู้อื่นเพื่อยกตนเอง มีความกล้าที่จะเผชิญชีวิต แม้ว่าจะมีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้นในบางขณะก็ไม่ห่อเหี่ยว กล้าที่จะต่อสู้เต็มกำลังและความสามารถ

2. มีลักษณะอบอุ่นเป็นมิตร รักใคร่ผู้อื่นและได้รับความรักตอบแทน มีลักษณะนิสัยน่ารัก เมตตากรุณาต่อผู้อื่นด้วยน้ำใสใจจริง มีใจเพื่อหวังผลตอบแทน จิตใจไม่โหดร้ายหรือเห็นแก่ตัว แต่รู้จักเกรงใจและคำนึงถึงจิตใจผู้อื่น

3. มีความรู้สึกตระหนักในคุณค่าของภาระหน้าที่ที่ปฏิบัติ รู้จักใช้ความสามารถและสติปัญญาอย่างเต็มที่ในการศึกษาเล่าเรียน และในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เข้าร่วมชุมนุมต่าง ๆ ของโรงเรียนด้วยความสนุกและสนใจ ขณะอยู่บ้านก็ช่วยเหลืองานบ้านเท่าที่จะทำได้ การดำเนินชีวิตแต่ละวันเป็นไปอย่างมีคุณค่า และไม่เบื่อหน่าย

4. พร้อมที่จะรับประสบการณ์ใหม่ ๆ และสนใจในกิจกรรมรอบตัว มีความสุขในสิ่งต่าง ๆ ตามความถนัดและความสนใจ

5. รู้จักรักษานาม譽และสุขภาพร่างกายสม่ำเสมอ

6. มีความกล้าที่จะเผชิญความจริงในชีวิต ไม่พยายามหลบหนีปัญหาต่าง ๆ ที่จะนำความทุกข์ใจและความผิดหวังมาให้ ตลอดจนกล้าที่จะเผชิญความจริงเกี่ยวกับสภาพของตนเองที่นำความทุกข์ใจมาให้

7. มีจิตใจหนักแน่นมั่นคง ไม่ท้อถอยและหวาดหวั่น พร้อมที่จะแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เต็มกำลังความสามารถและไม่ว่าจะเผชิญต่อความขงคับโงมมากเพียงไรก็ตามก็ยังสามารถงไว้ซึ่งบุคลิกภาพที่น่านับถือ

8. มีความสามารถในการปรับตัวได้ดี สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางครอบครัวและสังคมได้ง่าย

9. มีอารมณ์ซึ่งช่วยส่งเสริมแทนที่จะขัดขวางสวัสดิภาพของชีวิต ไม่มีอารมณ์กลัวหรือโกรธในบางครั้ง แต่รู้จักที่จะยับยั้งและควบคุมอารมณ์ได้ มีอารมณ์รักใคร่เป็นมิตรกับเพศตรงข้ามได้ดี

10. ปราศจากนิสัยในทางจิตที่กระทบกระเทือนบุคลิกภาพ ไม่ลงโทษตัวเองเมื่อทำผิด แต่จะจดจำประสบการณ์ไว้เป็นบทเรียนที่มีค่า ไม่หวาดระแวงสงสัยในผู้อื่น ไม่หุยมหิมนในเรื่องเล็กน้อยไร้สาระ ไม่เคร่งเครียดวิตกกังวลเกินกว่าเหตุ

กันยา สุวรรณแสง (2533 : 83) ได้กล่าวถึงหลัก 3 ประการ ในการปรับตัวให้ได้ผลดี ดังนี้

1. หลักแห่งความจริง (Realism) จะต้องยอมรับและยึดหลักความจริงก่อนทำต้องพิจารณาให้รอบคอบก่อนว่ามีเหตุผล และเป็นทางที่เป็นไปได้จริงแล้วจึงต้องตัดสินใจกระทำลงไป มิฉะนั้นอาจจะต้องสูญเสียบางประการ

2. หลักแห่งความมีใจกล้าพอ (Commitment) พร้อมทั้งจะเผชิญกับความขัดแย้งตลอดเวลาที่กำลังดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางที่เราต้องการ ไม่กลัวความยากลำบาก ไม่กลัวการเสี่ยง

3. การยอมรับตนเอง (Self-Acceptance) ต้องพิจารณาตัวเองว่ามีความมุ่งหวังอะไร มีความสนใจด้านใดบ้าง ต้องเข้าใจตนเองจะต้องยอมรับทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว ต้องรู้จักจุดอ่อนของตนเอง รู้ว่าควรหลีกเลี่ยงสิ่งใดบ้างที่จะนำตนไปสู่ความผิดหวังและเรียนรู้ว่าทำอะไรจึงจะอยู่กับผู้อื่นได้ ต้องยอมรับสภาพแห่งความเป็นจริงของตนเอง รู้จักตนเองดี ทั้งในด้านความถนัดความสามารถ ความต้องการและจุดอ่อนของตน จะได้ประมาณตนเองได้ว่าควรจะดำเนินการอย่างไรจึงดีที่สุด

สุโท เจริญสุข (2520 : 260) กล่าวว่า ผู้ที่มีลักษณะการปรับตัวทางสังคมที่ดี คือ

1. มีความร่วมมือกับคนอื่นในการทำการคิดอย่างสูงมาก
2. สามารถทำงานกับคนอื่นโดยที่เขาไม่แสดงอาการเป็นนาย หรือคิดจะหนีจากหมู่คณะ
3. มีความรับผิดชอบ จะเป็นทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดีในทุก ๆ โอกาส
4. เป็นอิสระจากการทำตามความกดดันของหมู่ (Social group)
5. มีอิสระในการเลือกจะเชื่อ, จะสนใจ, อะไร ๆ ตามจุดหมายชีวิตของเขา
6. ปราศจากอุปาทาน การด่วนตัดสินใจ โดยขาดเหตุผล
7. พิจารณาความเข้มแข็งและอ่อนแอของคนอื่น จากการกระทำของบุคคลนั้น ๆ เอง ไม่ใช่จากคำบอกเล่าได้ยินจากคนอื่น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2529 : 241) กล่าวว่า วัยรุ่นที่มีพัฒนาการทางสังคมที่ดีต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ความรู้และทักษะการเข้าสังคม เช่น การมีกิริยามารยาทที่ดี มีความสามารถในการสนทนาพาที มีความสนใจในเรื่องราวต่าง ๆ ที่อยู่ในความสนใจของคนโดยทั่ว ๆ ไป

2. การมีเจตคติที่ดีต่อผู้อื่น เช่น ความรู้สึกที่ดีต่อคนส่วนใหญ่ รู้คุณค่าของบุคคลอื่นตามฐานะของเขา ความเป็นกันเอง มีความเมตตากรุณา

3. การเป็นบุคคลที่มีความมั่นคงในจิตใจ การเป็นตัวของตัวเอง ทำให้เขามีความมั่นใจในตนเอง และเกิดความสบายใจเมื่ออยู่กับกลุ่มคนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็ก ไม่ชอบพึ่งพาผู้อื่นจนเกินไป

4. มีความรับผิดชอบ เห็นได้จากการที่เขารักษาสัญญา ไม่ว่าในเรื่องงานที่มอบหมาย การนัดพบ หนี้สิน หรืออื่น ๆ

5. เรียนรู้เรื่องการทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้เข้าใจเรื่องการวางแผนงานต่าง ๆ และเป็นการกระตุ้นให้เขาได้แสดงความช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของเขา

6. สามารถปรับตัวเข้ากับผู้ร่วมงานได้ เพื่อทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นบุคคลที่มีจิตใจดีและมีความเข้าใจความพยายามของผู้อื่น

7. มีความเป็นกันเอง รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และช่วยเหลือเพื่อนบ้านดี

8. มีเจตคติต่อชุมชน แสดงออกด้วยการมีความสนใจต่อชุมชนและยอมรับว่าตนมีส่วนรับผิดชอบต่อชุมชนด้วย

9. มีเจตคติที่ดีต่อกิจกรรมหรือเรื่องราวต่าง ๆ ของโลก มีความสนใจความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม ไม่มีอคติ และมีความตั้งใจที่จะอุทิศตนต่อส่วนรวม

พฤติกรรมหรือลักษณะที่แสดงว่าบุคคลปรับตัวไม่ดีนั้น แคมเพลน (Kaplan. 1959 : 27) ได้แบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ

1. พวกที่ชอบกระพริบตาบ่อย ๆ เลียริมฝีปาก ดึงผม กัดเล็บ กระดิกขา หรือ ปัสสาวะบ่อย ๆ พวกนี้เกิดจากความวิตกกังวล

2. พวกหมกมุ่นอยู่กับความเศร้าโศกเสียใจ ตื่นเต้นจนเกินไปไม่รับผิดชอบงาน พวกนี้เกิดจากอารมณ์รุนแรงจนเกินไป

3. พวกที่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ทำงานคนเดียวไม่ได้ ขี้ระแวง ขี้สงสัย ขาดเหตุผล ตัดสินใจเองไม่ได้ รู้สึกว่าตนเองขาดความสามารถและมีปมด้อย พฤติกรรมเหล่านี้เกิดจากขาดวุฒิภาวะทางอารมณ์

4. พวกที่ชอบแสดงความก้าวร้าวผู้อื่น ต่ำหั้นตีเตียน พุดจาขวานผ่าซาก พวกนี้คิดว่าตนเองเหนือกว่าผู้อื่น

5. พวกพุดจาหยาบคาย ขาดความสุภาพ ชอบขัดขึ้นคำสั่ง ชอบรังแกและทารุณสัตว์ ชอบต่อต้านระเบียบวินัย พวกนี้เกิดจากการต่อต้านสังคม

6. พวกเจ็บป่วยโดยขาดเหตุผล กินจุ หิวเก่ง บางครั้งอาเจียน และอุจจาระไม่เป็นเวลา พวกนี้มาจากจิตใจได้รับความกระทบกระเทือน

โรเจอร์ (Roger. 1962 : 360 – 361) ได้แบ่งลักษณะของวัยรุ่นที่มีการปรับตัวทางสังคมที่เป็นปัญหาไว้ดังนี้ คือ

1. วัยรุ่นที่ไม่ค่อยใส่ใจจะรวมอยู่ในกลุ่ม เช่น วัยรุ่นที่มีวุฒิภาวะเร็วมักจะไม่ค่อยสนใจกิจกรรมของเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกัน บางคนมักจะกลัวความตรงไปตรงมาของเพื่อน ๆ จึงทำให้ต้องหลีกเลี่ยงไป บางคนมีความรู้สึกว่าเป็นเพื่อน ๆ ซึ่งขัดตน จะไม่มีความสุข จะมีความทุกข์ใจ เพราะการขาดความเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

2. วัยรุ่นที่สังคมเมินเฉย พวกนี้ขาดแรงกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในกลุ่ม การสร้างสรรค์ทางสังคมอาจเพิ่มขึ้น ถ้าได้ทำงานร่วมกับกลุ่มเล็ก ๆ น้อย ๆ ในการรับผิดชอบงานและสร้างให้เขามีความเชื่อมั่นในตนเอง จะทำให้ทักษะทางสังคมมีสูงขึ้นจนเพียงพอที่จะเข้ากับสถานการณ์ได้

3. วัยรุ่นที่สังคมชิงชัง พวกนี้ต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม แต่ถูกขัดขวาง เพราะเขาไม่รู้จักเข้าไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่นได้อย่างไร เพราะขาดคุณสมบัติที่จำเป็นหรือขาดทักษะในทางสังคมที่จะทำให้เขาประสบผลสำเร็จ

จากลักษณะการปรับตัวดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ลักษณะของบุคคลที่ปรับตัวได้ดี จะเป็นคนที่มีความรู้สึกนึกคิดและมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของตนเอง โดยจะมีลักษณะดังนี้คือ เป็นตัวของตัวเอง เข้าใจและยอมรับตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสามารถรับรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ตามความเป็นจริงและสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้ดี ส่วนลักษณะของบุคคลที่มีปัญหาการปรับตัว จะเป็นบุคคลที่มีลักษณะไม่กล้าแสดงออก เก็บตัวหรือถอยหนี เข้ากับกลุ่มเพื่อนไม่ได้ ทำงานกับกลุ่มเพื่อนไม่ได้ มีความวิตกกังวล มักมีปัญหาด้านสุขภาพ เจ็บป่วยบ่อยและมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองเป็นไปในทางลบ

สาเหตุของการปรับตัว

สุชาติ โสมประยูร (2527 : 44 – 45) ได้กล่าวถึง สาเหตุที่ทำให้เกิดการปรับตัวและปัญหาที่เกิดขึ้นไว้ว่า ตามปกติบุคคลมีความต้องการเบื้องต้นที่สำคัญอยู่ 3 ประการ ได้แก่ ความต้องการทางด้านร่างกาย ความต้องการทางจิตใจ และความต้องการทางสังคม เมื่อใดก็ตามที่บุคคลไม่สามารถตอบสนองความต้องการเหล่านี้ได้ ก็จะทำให้เกิดปัญหาชีวิตขึ้น โดยปัญหานั้นอาจจะมาจากภายในร่างกายของตนเอง หรือมาจากเหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อมภายนอกในสังคมก็ได้ เมื่อมีปัญหากระทบกระเทือนอารมณ์เกิดขึ้นเช่นนี้ บุคคลก็จะเริ่มใช้วิธีการปรับตัวเข้ามาแก้ปัญหา โดยอาจจะใช้ทั้งกลไกป้องกันตนเอง และวิธีการปรับตัวอื่น ๆ ที่บุคคลได้พิจารณาแล้วว่าเหมาะสม หลังจากนั้นผลแห่งการปรับตัวที่มีต่อจิตใจและอารมณ์ก็จะเกิดขึ้น ถ้าปรับตัวได้ ปัญหาชีวิตนั้น ๆ จะหมดไป และบุคคลจะมีสุขภาพจิตดี แต่ตรงกันข้าม ถ้าปรับตัวไม่ได้ ปัญหาชีวิตนั้น ๆ จะยังคงมีอยู่ต่อไป และบุคคลจะเริ่มมีสุขภาพจิตไม่ดี ผลทางจิตใจเหล่านี้มักได้แก่ ความขัดแย้ง ความคับข้องใจ และความวิตกกังวล ผลทางจิตใจหรือความตึงเครียดทางจิตใจเหล่านี้เมื่อมีเพิ่มมากขึ้น ๆ ก็อาจจะเป็นโรคจิตโรคประสาทได้ในที่สุด

นิภา นิธยาน (2530 : 71 –87) กล่าวว่า การปรับตัวเกิดจากสาเหตุที่มนุษย์ต้องเผชิญกับแรงผลักดันที่มีอิทธิพลสำคัญกับการปรับตัว 2 ประการ คือ

1. แรงผลักดันภายนอก หรือข้อเรียกร้องอันเกิดจากสภาพแวดล้อม และแรงผลักดันที่ข้อเรียกร้องของสังคมหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์กัน
2. แรงผลักดันภายใน ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นภายในตัวบุคคล ซึ่งเกิดจากสภาพทางสรีระ ได้แก่ ความต้องการสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพ เช่น อาหาร น้ำ อากาศ ความอบอุ่น การพักผ่อนนอนหลับที่เพียงพอ อีกประการหนึ่งคือ จากประสบการณ์ทางสังคมที่บุคคลนั้นได้เรียนรู้ในอดีตหรือประสบการณ์ที่ผ่านมา เรียกอีกนัยหนึ่งว่า “ เหตุจูงใจทางสังคม “ ได้แก่ ความต้องการจะมีเพื่อนฝูง ความต้องการความรัก ความต้องการความสำเร็จ และการเป็นที่ยกย่องนับถือ ซึ่งแรงกระตุ้นภายในทั้งสองประการดังกล่าวนี้มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากันในการทำให้บุคคลเกิดความสุขหรือความทุกข์ ตลอดจนในการกำหนดพฤติกรรมการปรับตัวของบุคคลด้วย

กันยา สุวรรณแสง (2533 : 65 – 66) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการปรับตัว มีดังนี้

1. แรงขับและความต้องการ (Drive and Need) ในชีวิตของบุคคลมีความต้องการพื้นฐาน เช่น ความต้องการทางกาย (Physical Need) และความต้องการทางจิต (Psychological Need) ความต้องการ

ทั้งสองนี้ทำให้เกิดแรงขับ เช่น เกิดความหิว เป็นแรงขับให้มนุษย์ดิ้นรนแสวงหา เพื่อสนองความอยากของตน ถ้าเกิดอุปสรรคมาขัดขวางไม่สามารถบำบัดความอยากได้ ร่างกายก็จะแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปต่าง ๆ เพื่อให้คลายความกระวนกระวายอันเนื่องมาจากความอยาก พฤติกรรมที่แสดงออกมาเพื่อคลายความทรมานทรมานนี้ เรียกว่า การปรับตัว

2. แรงกระตุ้นจากสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว หรือการที่มีสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้คนมีปัญหาในการปรับตัวให้ทันตามสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มนุษย์ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคม มีปัญหาเข้าแถมมาให้แก้ตลอดเวลา ถ้าแก้ได้ก็มีความสุข ถ้าแก้ไม่ได้ก็เกิดความคับข้องใจ กระวนกระวายใจ จึงหาทางปรับตัวโดยวิธีการต่าง ๆ

3. เจตคติ ความสนใจ จุดมุ่งหมายของตนเปลี่ยนแปลงไป จึงจำเป็นต้องปรับพฤติกรรม

ศุภลักษณ์ จารุรัตน์จามร (2534 : 265) ได้อธิบายสาเหตุของการปรับตัวไว้ว่า สาเหตุที่ทำให้บุคคลต้องเกิดการปรับตัวมี 2 ประการใหญ่ ๆ ได้แก่

1. สาเหตุทางกายภาพ เช่น อากาศร้อนเกินไป หรืออากาศหนาวจัดเกินไปหรือร่างกายได้รับบาดเจ็บ เป็นต้น ทำให้ร่างกายต้องปรับสภาพให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย และอาจปรากฏออกมาในลักษณะต่าง ๆ เช่น ความเหนื่อยล้า ความเฉื่อยชา หรือความตกใจกลัว เป็นต้น

2. สาเหตุทางจิตวิทยา แม้จะไม่มีผลกระทบต่อกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายโดยตรงแต่ก็มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน ได้แก่

2.1 ความคับข้องใจ (Frustration) หมายถึง สภาวะที่เกิดขึ้นจากการมีอุปสรรคที่ทำให้ไม่สามารถไปถึงเป้าหมาย ผลที่เกิดขึ้นเป็นเหตุให้เกิดอารมณ์ด้านลบ เช่น โกรธ กลัว วิทกกังวล เครียด ฯลฯ ซึ่งสัมพันธ์กับสรีระของบุคคล ทำให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ กัน อุปสรรคหรือสาเหตุที่ทำให้เกิดความคับข้องใจได้แก่

2.1.1 สาเหตุทางกายภาพ (Physical Factors) เป็นความคับข้องใจที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีชีวิตเป็นอุปสรรค ตัวอย่างเช่น สภาพดินฟ้าอากาศ ฝนแล้ง น้ำท่วม เป็นเหตุให้เกิดความคับข้องใจแก่เกษตรกร คนที่รีบเดินทางแต่ฝนตกหรือรถเสีย ทำให้ล่าช้า ก่อให้เกิดความคับข้องใจแก่คนนั้น เป็นต้น

2.1.2 สาเหตุทางจิตวิทยา (Psychological Factors) เป็นความคับข้องใจซึ่งเกิดจากอุปสรรค ดังนี้

2.1.2.1 สาเหตุทางสังคม (Social Factors) เป็นความคับข้องใจอันเป็นผลมาจากการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม หรืออยู่ในสังคมต้องมีความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกัน สาเหตุทางสังคมย่อมก่อให้เกิดความคาดหวัง ความกดดันให้เกิดความคับข้องใจ ตัวอย่างเช่น เด็กที่มีน้องใหม่ ความรักความเอาใจใส่จากมารดาจึงถูกแบ่งไป ทำให้เด็กเกิดความต้องการทางใจและความต้องการทางสังคม หากเด็กไม่ได้รับการตอบสนองเต็มที่ ย่อมก่อให้เกิดความคับข้องใจ เป็นต้น

2.1.2.2 สาเหตุสภาพส่วนบุคคล (Personal Factors) เป็นความคับข้องใจอันเกิดจากความจำกัด ความบกพร่อง หรือการขาดทางร่างกาย เช่น มีความพิการ เกิดการเจ็บป่วยเป็นเวลานาน การขาดเสน่ห์หรือความงาม การขาดเชาวน์ปัญญา เป็นต้น หากวางเป้าหมายไว้เกินสภาพส่วนบุคคลย่อมทำให้ไม่สามารถไปถึงเป้าหมายได้ ตัวอย่างเช่น คนที่เชาวน์ปัญญาไม่ดี เรียนไม่เก่ง แต่อยากเรียนระดับอุดมศึกษา คนที่ไม่สวย อยากเป็นเทพี เป็นต้น

2.2 ความขัดแย้ง (Conflict) หมายถึง สภาวะที่เกิดขึ้นมีสาเหตุ 2 สาเหตุขึ้นไป ซึ่งมีความสำคัญเท่า ๆ กัน เกิดขึ้นในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน และไม่สามารถเลือกตอบสนองสาเหตุทั้งหมดในครั้งเดียวกันได้จึงจำเป็นต้องเลือกเพียงสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง ความขัดแย้งนี้เกิดขึ้นเมื่อเหตุการณ์หรือเป้าหมายที่ต้องการที่พึงปรารถนาที่น่าสนใจดึงดูดใจหลาย ๆ อย่างเกิดขึ้นพร้อมกัน บุคคลต้องการจะหลีกเลี่ยงทั้งหมด แต่ก็จำเป็นต้องเลือกสภาพใดสภาพหนึ่ง นอกจากนี้ความขัดแย้งยังเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุการณ์หรือเป้าหมายเดียวกัน แต่มีทั้งต้องการ ไม่ต้องการ พึงปรารถนา-ไม่พึงปรารถนา ดึงดูดใจ-ไม่ดึงดูดใจ อยู่ร่วมกันทำให้เกิดทัศนคติสองทางก้ำกึ่งกัน สภาพการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นบ่อยๆ ในชีวิตประจำวัน คนเราจะปรับตัวเมื่อเกิดความไม่สบายใจ ความวิตกกังวล ความคับข้องใจ และความเครียด

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า สาเหตุของการปรับตัวของคนเรานั้น มีสาเหตุมาจากตัวเราเองและสิ่งแวดล้อม ในอันที่จะสนองตอบความต้องการเบื้องต้นที่สำคัญ ได้แก่ ความต้องการทางร่างกาย ความต้องการทางจิตใจ และความต้องการทางสังคม โดยส่วนใหญ่คนเราจะปรับตัวเพื่อแก้อุปสรรคและข้อคับข้องใจของตนเอง เช่น ปรับตัวเมื่อเกิดความไม่สบายใจ ความวิตกกังวล ความคับข้องใจ และความเครียด เพื่อตอบสนองความต้องการแห่งตนหรือเพื่อผ่อนคลายสภาวะของจิตใจให้เบาบางลง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวทางสังคม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ พบว่า การอบรมเลี้ยงดู ขนาดครอบครัว สภาพแวดล้อม ในโรงเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมโนภาพแห่งตน เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวทางสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การอบรมเลี้ยงดู

ความหมาย

เกริก (สุรงค์ จันทน์หอม. 2529 : 88 ; อ้างอิงจาก Craig. 1979 : 91) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดู คือ กระบวนการที่บุคคลได้เรียนรู้ในการพัฒนาทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และความคาดหวังของสังคม ตลอดจนการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาทของตนในสังคมนั้น ๆ ด้วย

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคนอื่น ๆ (2528 : 21 – 22) ได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่ผู้เลี้ยงดูกับเด็กมีการติดต่อเกี่ยวข้องกันอันเป็นแนวทางให้ผู้เลี้ยงดูสามารถให้รางวัลหรือลงโทษการกระทำต่าง ๆ ของเด็กได้ นอกจากนี้เด็กยังมีโอกาสเฝ้าสังเกตลักษณะและการกระทำต่าง ๆ ของผู้เลี้ยงดูด้วย ทำให้เด็กเลียนแบบผู้เลี้ยงดูอีกด้วย

นันทา แทนธานี (2534 : 27 – 28) ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูเด็กว่า การอบรมเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง การที่ผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็กเพื่อสนองความต้องการที่จำเป็นของเด็กทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เพื่อให้เด็กมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี และนอกจากนี้ยังมีการแนะนำสั่งสอนอบรมให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสม

มะลิ อุดมภาพ (2538 : 6) ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูว่า หมายถึง วิธีการที่บิดามารดา หรือผู้ปกครองได้ปฏิบัติต่อบุตรทั้งวาจา และกิริยาท่าทางในลักษณะของการอบรมสั่งสอน ดูแลเอาใจใส่ ชี้แนะ

ให้รางวัลและลงโทษในเรื่องการศึกษาเล่าเรียน การแต่งกาย การคบเพื่อน การทำงานบ้าน การรักษาเวลา การรักษาความสะอาด การใช้จ่ายเงิน การใช้เวลาว่าง สุขภาพและมารยาททั่วไป

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง วิธีการที่ผู้ปกครองปฏิบัติต่อเด็กทั้ง วาจาและกิริยาท่าทาง เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ในการพัฒนาทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม ความรู้และความคาดหวัง ของสังคม ตลอดจนการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับบทบาทของตนในสังคมนั้น ๆ ด้วย ซึ่งผู้ปกครองสามารถ ให้รางวัลและลงโทษการกระทำต่าง ๆ ของเด็กได้

ความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู

การอบรมเลี้ยงดูเด็กนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลให้เด็กเกิดพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปใน ทางบวกหรือทางลบก็ได้ขึ้นอยู่กับวิธีการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองว่ามีวิธีการอย่างไรในการอบรมเลี้ยงดู ดังที่นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้

อีริกสัน (สุภาพร วีระดาวิทยุ. 2538 : 33 ; อ้างอิงจาก Erikson. 1955 : 131) ได้เน้นถึงการปฏิบัติ ที่พ่อแม่มีต่อลูก ซึ่งจะมีผลต่อพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ อีริกสันเน้นความสำคัญของเด็กเล็กกว่าเป็นวัยที่ กำลังเรียนรู้ ฉะนั้นสิ่งที่อยู่รอบตัวเด็กจึงเป็นสิ่งที่แปลกใหม่และน่าตื่นเต้น ซึ่งถ้าสิ่งแวดล้อมที่เด็กประสบอยู่ ทำให้เด็กมีความสุข จะมีผลทำให้เด็กเป็นผู้มองโลกในแง่ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง เกิดความไว้วางใจผู้อื่น แต่ถ้าเด็กพบกับสิ่งที่ไม่พึงพอใจ จะทำให้เด็กขาดความสุข เป็นผู้มองโลกในแง่ร้ายและขาดความเชื่อมั่นใน ตนเอง ซึ่งสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นส่วนหนึ่งก็มาจากการอบรมเลี้ยงดูนั่นเอง

เชียร์ และคนอื่น ๆ (พรพรรณ จันทรง. 2541: 25 ; อ้างอิงจาก Sears and others.1975 : 1 - 4) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง การอบรมเลี้ยงดูนั้นเป็นหน้าที่ของทุกคนในครอบครัว ไม่ใช่เป็นเรื่องของคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะ และความรักของพ่อแม่เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาจริยธรรม ในตัวเด็ก เด็กที่ได้รับการรักความอบอุ่นจะเกิดความพอใจและมีความสุข เมื่ออยู่ใกล้ชิดกับผู้เลี้ยงดู เด็ก จะเลียนแบบผู้เลี้ยงดูโดยไม่รู้สึกตัว ถ้าเด็กต้องห่างเหินจากผู้เลี้ยงดู ความหวาดหวั่น ความวิตกกังวลจะเกิดขึ้น

อารี รังสินนท์ (2527 : 167) กล่าวว่า บิดามารดาคือผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการส่งเสริม พัฒนาการทั้ง 4 ด้านของเด็ก ซึ่งได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และด้านสติปัญญา การที่เด็กจะเติบโตเป็น เด็กที่แข็งแรง มีสุขภาพอนามัยดี มีการปรับตัวกับเพื่อนฝูงได้ดี และมีความคิดสร้างสรรค์ในระดับสูง ก็เป็นผล จากการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดานั่นเอง

วรภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2543 : 23) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดู เป็นสิ่งสำคัญต่อพัฒนาการของลูก มาก การที่เด็กจะเติบโตขึ้นมามีบุคลิกภาพ ลักษณะอย่างใดนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับพันธุกรรมแล้ว การ อบรมเลี้ยงดูเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญมาก ถ้าเด็กได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเหมาะสม จะส่งผลให้ เขามีบุคลิกภาพที่ดี มีการปรับตัวต่อปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม จะทำให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี มีบุคลิกภาพ เหมาะสม อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ในทางตรงกันข้าม ถ้าเด็กถูกเลี้ยงดูไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม จะทำให้ เด็กมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่ไม่ดีและไม่เหมาะสม ซึ่งจะเป็นปัญหาต่อการปรับตัวและส่งผลให้เกิดปัญหา ทางสุขภาพจิตได้ง่าย

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดูที่มีต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กทั้งระดับก่อนวัยเรียน ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญ

ของการอบรมเลี้ยงดูได้เป็นอย่างดี ดังนั้นพ่อแม่ ผู้ปกครองจึงควรใช้วิธีการอบรมเลี้ยงดูที่ส่งเสริมให้เด็กได้มีการพัฒนาการด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม ซึ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กนั้นก็มียุหลายวิธี และไม่สามารถกำหนดได้อย่างแน่นอนว่าวิธีการใดจึงจะเหมาะสมเพราะเด็กแต่ละคนจะมีเอกลักษณ์ของตนเอง

วิธีการอบรมเลี้ยงดู

วิธีการอบรมเลี้ยงดูนั้นมีหลายแบบ และไม่สามารถกำหนดได้อย่างแน่นอนว่าแบบใดจะดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหรือปัจจัยหลายอย่าง เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ระดับการศึกษาของผู้ปกครองหรือจำนวนบุตร เป็นต้น ดังนั้นจึงได้มีผู้ศึกษาค้นคว้าและแบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูได้หลายลักษณะดังนี้

เฟา และเบลคิน (Faw and Belkin. 1989 : 346) สรุปรูปแบบวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กได้ 3 รูปแบบ คือ

1. วิธีการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองแบบใช้อำนาจแบบมีเหตุผล

วิธีนี้ผู้ปกครองจะดูแล อบรมให้ความรัก โดยกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมต่าง ๆ ให้ลูกทำตามโดยพิจารณาความต้องการของลูก ความต้องการของผู้ปกครองและความต้องการของสังคมไปพร้อม ๆ กัน ผู้ปกครองจะอธิบายเหตุผลควบคู่ไปกับการอบรมสั่งสอน การลงโทษจะไม่ใช้การลงโทษทางกาย เมื่อทำดีก็จะได้รับคำชมเชย การอบรมสั่งสอนจะให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง และปฏิบัติตามแนวทางของสังคม

2. วิธีการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองแบบเผด็จการ

วิธีนี้ผู้ปกครองจะควบคุมเด็ก โดยกำหนดกฎที่เข้มงวด และไม่คำนึงถึงความต้องการของเด็ก และขาดเหตุผล การลงโทษมักใช้การลงโทษทางกายและไม่มีคำอธิบายใด ๆ ทั้งสิ้น ให้ความรัก การอบรมและคำชมเชยเด็กน้อย เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ จะมีการควบคุมตนเองสูง ฟังตนเองได้บ้าง ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด แม้ตัวเด็กคิดว่าไม่ยุติธรรมหรือไม่ถูกต้อง มีลักษณะสันโดษ มักจะไม่พอใจ เป็นกังวลกับสิ่งที่ตนได้ทำไปแล้ว

3. วิธีการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองแบบปล่อยตามใจ

วิธีนี้ผู้ปกครองจะดูแล แต่ไม่รู้ว่าควรทำอย่างไรลูกจึงจะเชื่อฟังและประพฤติดี มักตามใจลูก ไม่บังคับควบคุม และไม่ตั้งกฎเกณฑ์ในบ้าน ไม่ใช้อำนาจของการเป็นพ่อแม่ มักจะอบรมสั่งสอนลูกมากกว่าเผด็จการ แต่เมื่อลูกขัดขืนก็จะตามใจ เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ จะมีลักษณะไม่มั่นคง ฟังตนเองได้น้อย และควบคุมตนเองได้น้อย

โรเจอร์ส (สุภาพร สุขมาก. 2540 : 14-15 ; อ้างอิงจาก Rogers. 1972 : 110) แบ่งแบบแผนการอบรมเลี้ยงดูเด็กไว้ 3 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หมายถึง วิธีการที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อลูกในการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กรู้สึกว่าได้ตนเองได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม พ่อแม่ไม่ตามใจจนเกินไป หรือเข้มงวดกวดขันจนเกินไป ยอมรับนับถือความสามารถและความคิดของเด็ก ให้ความร่วมมือกับเด็กตามโอกาสอันสมควร

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่เด็กรู้สึกว่าได้ตนเองถูกพ่อแม่ก้าวร้าวหรือส่วนตัวของตน ยับยั้ง ก้าวร้าว และทำให้เด็กรู้สึกผิดเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เด็กมีความรู้สึกว่าได้ถูกบังคับให้ทำตามความต้องการของพ่อแม่ พ่อแม่ใช้คำพูดที่ทำให้เด็กรู้สึกอาย

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่เด็กรู้สึกว่าคุณเองได้รับการตามใจและไม่ได้รับการเอาใจใส่ ให้คำแนะนำช่วยเหลือจากพ่อแม่เท่าที่ควร

นงลักษณ์ สีนสืบผล (2526 : 207 – 208) ได้แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามลักษณะที่พ่อแม่ให้การเลี้ยงดูเด็ก ดังนี้

1. พ่อแม่ที่อบรมเลี้ยงดูเด็กแบบประชาธิปไตย พ่อแม่ประเภทนี้จะเสริมสร้างความเป็นตัวของตัวเองให้แก่ลูก แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงสนใจรับผิดชอบเกี่ยวกับการตัดสินใจของลูกอยู่บ้าง ปกครองลูกด้วยเหตุผล พยายามฝึกฝนอบรมสั่งสอนให้ลูกรู้จักช่วยตนเองตามความสามารถ เช่น ให้รู้จักเลือกเสื้อผ้าเอง ตัดสินใจได้ด้วยตนเอง อยู่ตามลำพังคนเดียวได้บ้าง ให้ความรักความอบอุ่น และยอมรับการกระทำของลูก พยายามหัดให้ลูกเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ตั้งแต่ยังเล็ก โดยคำนึงถึงวัยและวุฒิภาวะของลูก พ่อแม่ลักษณะนี้ จะสามารถปลูกฝังทั้งทางด้านรับผิดชอบและพึ่งตนเองให้กับลูกได้เป็นอย่างดี เด็กจะเติบโตขึ้นเป็นคนที่มีความมั่นใจในตนเอง มีความต้องการความสำเร็จ พยายามเอาชนะอุปสรรคเพื่อให้บรรลุสิ่งที่มุ่งหวัง ซึ่งจะเป็นผลดีต่อตัวเด็กต่อไปในอนาคต

2. พ่อแม่ที่อบรมเลี้ยงดูแบบอัตตาธิปไตยหรือแบบควบคุม พ่อแม่ประเภทนี้จะใช้อำนาจสิทธิ์ขาดในการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งอาจแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่คอยปกป้องคุ้มครองมากเกินไป คอยช่วยทำให้ลูกทุกอย่าง ไม่เปิดโอกาสให้ลูกช่วยตัวเอง เมื่อถึงวัยที่ลูกควรจะทำให้ ทำให้เด็กเกิดความไม่แน่ใจ ไม่เชื่อมั่นว่าตนสามารถทำอะไรได้ ผลสำคัญที่ตามมาก็คือ เด็กจะขาดความอดทน ไม่มีความมานะพยายาม ขาดความกล้าที่จะเผชิญต่ออุปสรรคหรืองานที่ยากลำบาก อีกประการหนึ่งคือ ประเภทที่เร่งรัดให้ลูกช่วยตัวเอง มีการตั้งกฎข้อบังคับอย่างเข้มงวด โดยไม่ได้คำนึงถึงความต้องการ ระดับอายุ หรือระดับสติปัญญาของเด็ก ซึ่งจะทำให้เด็กเติบโตเป็นคนที่ไม่ชอบออกความคิดเห็น ไม่กล้าตัดสินใจด้วยตนเอง ท้อถอย ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เมื่อถึงคราวที่จะแก้ปัญหาทำไม่ได้

3. พ่อแม่ที่อบรมเลี้ยงดูเด็กแบบปล่อยตามสบาย พ่อแม่ประเภทนี้จะอบรมเลี้ยงดูลูกแบบยอมทำตามลูกทุกอย่าง ลูกจะทำหรือไม่ทำอะไรก็ไม่ว่า โดยคิดว่าเมื่อถึงเวลาเด็กก็จะทำได้เอง พ่อแม่ประเภทนี้จะไม่สามารถปลูกฝังให้ลูกมีความรับผิดชอบและช่วยตัวเองได้ เมื่อเด็กโตขึ้นจะกลายเป็นคนที่เข้ากับคนอื่นได้ยาก ไม่ค่อยยอมปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และรู้สึกลำบากใจ เมื่อต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของโรงเรียนและสังคม

4. พ่อแม่ที่ทนุถนอมลูกเกินไป พ่อแม่ประเภทนี้มักแสดงความรักต่อลูกจนเกินพอดี ด้วยการพะเน้าพะนอ เอาใจ และจัดทำทุกอย่างให้ลูกด้วยตนเองเสียหมด จนทำให้ลูกไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ในเรื่องความรับผิดชอบ ทำอะไรไม่เป็น ต้องคอยพึ่งพาคนอื่นอยู่ตลอดเวลา ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และกลายเป็นเด็กที่เอาแต่ใจตัวเองมากที่สุด

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคนอื่น ๆ (2528 : 4 – 16) ได้กล่าวถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูไว้ 5 แบบ คือ

1. วิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายถึง การที่บิดา-มารดา รายงานว่าในการปฏิบัติต่อบุตร ตนได้แสดงความรัก เอาใจใส่ สนใจทุกข์สุขของบุตรมากน้อยเพียงใด มีความใกล้ชิดกับบุตร โดยตนได้ร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับบุตรมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ การสนับสนุนช่วยเหลือและการให้ความสำคัญแก่บุตรด้วย

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง การที่บิดา-มารดา ได้อธิบายเหตุผลให้แก่บุตร ในขณะที่มีการส่งเสริม หรือขัดขวางการกระทำของบุตรหรือลงโทษบุตร นอกจากนั้นบิดามารดาที่ใช้วิธีการนี้ ยังให้รางวัลและลงโทษบุตรอย่างเหมาะสมกับการกระทำของบุตรมากกว่าจะปฏิบัติตามอารมณ์ของตนเอง

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกาย หมายถึง การลงโทษที่บิดามารดาปฏิบัติต่อเด็กโดยการดุด่า การริบวัตสิ่งของ การงดแสดงความรักความใคร่ เมตตาและการตีสทีกต่าง ๆ ฯลฯ มากกว่าจะลงโทษโดยการเฆี่ยนตี

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หมายถึง การออกคำสั่งให้เด็กทำตามแล้วผู้ใหญ่คอยตรวจตราใกล้ชิดว่า เด็กคอยทำตามหรือไม่ ถ้าเด็กไม่ทำตามก็จะลงโทษเด็ก ส่วนการควบคุมน้อย หมายถึง การปล่อยให้เด็กรู้จักตัดสินใจเองว่าควรทำหรือไม่ทำอะไรและเปิดโอกาสให้เด็กเป็นตัวของตัวเองบ่อยครั้ง โดยไม่เข้าไปยุ่งกับเด็กมากนัก ผู้ใหญ่มักสับสนเกี่ยวกับการควบคุมเด็ก และการกระทำตนใกล้ชิดเด็กสองวิธีต่างกัน ระหว่างวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตมากกว่าทางกายกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม

5. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเอง หมายถึง การเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันด้วยตัวเอง ภายใต้การแนะนำและการฝึกฝนจากบิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดูอื่นๆ ซึ่งจะทำให้เด็กช่วยเหลือตัวเองได้เร็วและไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมากและนานจนเกินไป

พรสุดา ดิษยวรรณะ (2534 : 46 – 47) แบ่งลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเพื่อใช้ในการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุกับพฤติกรรมก้าวร้าวใช้แนวคิดของแชฟเฟอร์ (Schaefer. 1959) และเบคเกอร์ (Becker. 1964) ออกเป็น 7 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้อำนาจควบคุม (Authoritarian) หมายถึง การที่เด็กรู้สึกว่าจะตนเองได้รับการควบคุมทั้งพฤติกรรม ความคิด ทศนคติและความรู้สึกโดยตรง พ่อแม่จะคอยออกคำสั่งให้ปฏิบัติตามเสมอ ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะถูกลงโทษ

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (Firm Discipline) หมายถึง การที่เด็กรู้สึกว่า พ่อแม่คอยกวดขัน ดูแล แนะนำให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบมาตรฐานของสังคม วัฒนธรรม หรือห้ามมิให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่นอกกริตนอกรอบ ถ้าเด็กไม่ทำตามกฎระเบียบและมาตรฐานดังกล่าวจะถูกลงโทษ

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางกาย (Physical Punishment) หมายถึง การที่เด็กรู้สึกว่าพ่อแม่ลงโทษให้เจ็บกาย เช่น เฆี่ยนตี หยิก เมื่อเด็กทำผิดหรือแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครอง (Over Protection) หมายถึง การที่เด็กรู้สึกว่า พ่อแม่แสดงความรักและความห่วงใยเด็กจนเกินไป ให้ความช่วยเหลือจนเกินความจำเป็น มักจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเด็กในทุกเรื่อง ทำให้เด็กรู้สึกว่าตนเองไม่อิสระที่จะทำอะไรด้วยตนเองได้

5. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (Democracy) หมายถึง การที่เด็กรู้สึกว่าพ่อแม่แสดงความรักและส่งเสริมให้เด็กมีอิสระในการคิด ตัดสินใจและแก้ปัญหาต่าง ๆ เด็กจะได้รับความรักเสมอภาคในการทำสิ่งต่าง ๆ

6. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักตามใจ (Permissiveness) หมายถึง การที่เด็กรู้สึกว่า พ่อแม่ยินยอมให้เด็กแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ตามใจปรารถนา โดยไม่ต้องทำตามกฎเกณฑ์ แม้กระทำความผิดก็ไม่ได้รับการลงโทษ เด็กรู้สึกว่าพ่อแม่ปล่อยปละละเลยตามใจ โดยไม่มีการให้คำแนะนำที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา

7. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หรือทอดทิ้ง (Rejection) หมายถึง การที่เด็กรู้สึกว่าพ่อแม่ไม่สนใจ ไม่เอาใจใส่ ไม่ให้ความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น วิจารณ์ ตำหนิ และลงโทษอย่างรุนแรงเมื่อเด็กทำผิด

ดุษฎี โยเลลา (2535 : 15 – 16) ได้รวบรวมวิเคราะห์การอบรมเลี้ยงดูเด็กภายในประเทศไทย โดยวิธีการเมต้า ได้ 11 แบบ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน คือ การที่ผู้ปกครองยอมรับ ชื่นชม ให้ความรักสนับสนุน โกลีซิด และให้ความสนใจกับเด็ก
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล คือ การที่ผู้ปกครองให้คำอธิบายประกอบการสนับสนุน และห้ามปรามเด็กในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ และมีความสม่ำเสมอเหมาะสมในการให้รางวัลหรือลงโทษ
3. การอบรมเลี้ยงดูแบบไม่ใช้เหตุผล คือ การอบรมเลี้ยงดูที่ตรงข้ามกับการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล
4. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษทางจิตใจมากกว่าร่างกาย คือ การอบรมเลี้ยงดูที่พ่อแม่ลงโทษ ด้วยการเยียน ทุบตีให้เจ็บหรือลงโทษทางจิตใจด้วยการดุด่า แสดงอาการไม่พอใจ ทำเป็นเมินเฉย แสดงอาการไม่สนใจ ดัดสีทริบางอย่าง
5. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม คือ การอบรมเลี้ยงดูที่ผู้ปกครองออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตาม และคอยควบคุมพฤติกรรมของเด็ก โดยไม่ปล่อยให้ไปเป็นอิสระ
6. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย คือ พฤติกรรมของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยเด็กมีความรู้สึกว่าเขาได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม ผู้ปกครองให้ความรัก ความอบอุ่น มีเหตุผล ยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก ให้ความร่วมมือในโอกาสอันควร
7. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย คือ พฤติกรรมของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยที่เด็กรู้สึกว่าเขาไม่ได้รับการเอาใจใส่ การสนับสนุนหรือการให้คำแนะนำจากผู้ปกครอง มักถูกปล่อยให้ทำอะไรตามใจชอบ ผู้ปกครองไม่ได้ให้ความอบอุ่นเท่าที่ควร
8. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด คือ พฤติกรรมของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยที่เด็กรู้สึกว่าเขาไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ต้องอยู่ในระเบียบวินัยที่ผู้ปกครองกำหนดหรือถูกควบคุมไม่ให้ได้รับความสะดวกในการกระทำที่ตนเองต้องการ
9. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรัก คือ การรับรู้ที่เด็กมีต่อการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง ในลักษณะที่เป็นผู้นำ สนับสนุนและช่วยเหลือยินดีที่จะอยู่กับบุตร ปกป้องคุ้มครองและทำให้บุตรมีความเชื่อมั่นในตนเอง
10. การอบรมเลี้ยงดูแบบลงโทษ คือ การรับรู้ที่เด็กมีต่อการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง ในลักษณะที่เป็นการลงโทษทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่น การเยียนตี ดุด่า การไม่พิจารณาถึงความต้องการของเด็ก การดัดสีทริ เป็นต้น
11. การอบรมเลี้ยงดูแบบเรียกร้องจากเด็ก คือ การรับรู้ของเด็กที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ ในลักษณะที่เป็นการควบคุม เรียกร้องเอาจากเด็ก เช่น ในด้านความสำเร็จ มักรู้สึกไม่พอใจเมื่อบุตรทำไม่สำเร็จตามเป้าหมายของตน

จากการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 11 แบบ ดุษฎี โยเลลา (2535 : 20-21) ได้แบ่ง วิธีการอบรมเลี้ยงดูเป็น 2 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูทางบวก หมายถึง พฤติกรรมของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็กโดยการให้ความรัก สนับสนุน มีเหตุผล ยอมรับนับถือความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก มีความสม่ำเสมอและความเหมาะสมในการให้รางวัลและการลงโทษ

2. การอบรมเลี้ยงดูทางลบ หมายถึง การปฏิบัติของผู้ปกครองที่ปฏิบัติต่อเด็ก โดยการออกคำสั่งให้เด็กปฏิบัติตาม ควบคุม ไม่ยอมรับความคิดเห็นของเด็กหรือการปฏิบัติของผู้ปกครองแบบปล่อยให้เด็กทำอะไรตามใจชอบ ไม่ให้ความอบอุ่นเท่าที่ควร

ปุมรอย (ทรงพล ภูมิพัฒน์. 2538 : 100 ; อ้างอิงจาก Pumroy. n.d.) ได้แบ่งการอบรมเลี้ยงดูไว้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทรักจนเหลือ เป็นประเภทการอบรมเลี้ยงดูแบบให้เด็กเป็นศูนย์กลางสำคัญ เด็กได้รับความรัก การเอาใจและตามใจอย่างมาก (จนเกินสมควร) บิดามารดาพาไปเที่ยวสนุกสนานเป็นประจำ ซื่อของให้เด็กโดยไม่มีเหตุผลจำเป็น เด็กจะไม่ได้รับการฝึกให้อยากคิดด้วยตนเอง ไม่เคยถูกฝึกให้ทำในสิ่งแปลกใหม่ (ความคิดริเริ่ม) ไม่มีความรับผิดชอบในสิ่งใด เด็กจะไม่ได้รับมอบหมายให้ทำงานในบ้าน เมื่อบังคับ เด็กจะหาวิธีหลีกเลี่ยงหรือเอาชนะจะได้ทุกครั้ง

2. ประเภทเข้มงวด อบรมเลี้ยงดูเด็กให้เชื่อฟังอย่างเคร่งครัด ต้องอยู่ในกรอบ เด็กจะรู้สึกว่าการไม่ทำตามคำสั่งสอนของผู้เลี้ยงดูจะมีความผิด ต้องถูกลงโทษ บิดามารดา จะมีกฎเกณฑ์ให้เด็กอย่างแน่ชัด และลงโทษเด็กอย่างยุติธรรม สมเหตุสมผลเสมอ บิดามารดาจะพยายามผลักดันให้เด็กมีความสามารถเกินธรรมชาติของเด็ก ทำให้เด็กพัฒนาไปเร็วกว่าอายุ

3. ประเภทละทิ้งและปฏิเสธ ไม่สนใจใยดี ผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูทำตนเป็นศัตรูอย่างเปิดเผยกับเด็ก แสดงความเกลียดโกรธออกมาในรูปของการลงโทษ เกี่ยวกับการทำผิดของเด็ก บิดามารดามีทัศนคติไม่ดีต่อเด็ก มีความรู้สึกว่าคุณสมบัติของเด็กที่ไม่อาจแก้ไขให้ได้

4. ประเภททนุถนอมแบบไขในหิน คือ คอยสอดส่องดูแลบุตรอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา ทำทุกสิ่งทุกอย่างให้บุตร โดยไม่ให้บุตรทำงานใด ๆ ทั้งสิ้น เกรงบุตรจะลำบาก คิดว่าการทุ่มเทความรักเป็นหน้าที่ แม้เด็กจะโตมากพอ และสามารถทำเองได้แล้ว เด็กก็ไม่มีโอกาสได้ทำอะไรด้วยตนเอง เช่น กินอาหาร อาบน้ำ ไปโรงเรียน เป็นต้น บิดามารดากลัวว่าเด็กจะได้รับอันตรายต่าง ๆ

มะลิ อุดมภาพ (2538 : 6) ได้แบ่งลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเพื่อใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับความภาคภูมิใจในตนเอง ออกเป็น 3 แบบคือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรหรือเด็กในปกครองที่มีความรู้สึกว่าคุณสมบัติได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม ได้รับความรัก ความอบอุ่น รับฟังเหตุผล ยอมรับความสามารถ ความคิดเห็น ให้ความร่วมมือตามโอกาสอันสมควร ได้รับผิดชอบในเรื่องส่วนตัวและมีอิสระตามความเหมาะสม

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรหรือเด็กในปกครองที่มีความรู้สึกว่าคุณสมบัติไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ถูกบังคับให้ทำตามกฎเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ ต้องอยู่ในระเบียบวินัย ไม่รับฟังเหตุผล ก้าวท้าวในเรื่องส่วนตัว ถูกควบคุมไม่ให้ได้รับความสะดวกในการกระทำตามที่ตนต้องการ

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตร หรือเด็กในปกครองที่มีความรู้สึกว่าคุณสมบัติไม่ได้รับการเอาใจใส่ ถูกปล่อยให้ทำอะไรตามใจ และไม่สนใจว่าคุณสมบัติทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ไม่ได้รับการสนับสนุนหรือคำแนะนำจากพ่อแม่ พ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่ให้ความอบอุ่นและชอบใช้อารมณ์

พรพรรณ จันทรง. (2541 : 6) ได้แบ่งลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเพื่อใช้ในการศึกษารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กับการปรับตัวทางสังคม ออกเป็น 4 แบบ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หมายถึง รูปแบบหรือวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กรู้สึกว่าคุณสมบัติได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม ผู้ปกครองหรือพ่อแม่ให้โอกาสบุตร หรือผู้ใต้ปกครองแสดงความสามารถ

คิดเห็นได้อย่างเสรี ได้รับความรักความอบอุ่น การยอมรับเหตุผล ความรู้ความสามารถและความคิดเห็นของเด็ก รวมทั้งให้ความร่วมมือตามโอกาสอันเหมาะสม

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม หมายถึง รูปแบบหรือวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กรู้สึกว่า ตนเองไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร ต้องอยู่ในระเบียบวินัยที่ผู้ปกครองหรือพ่อแม่กำหนดไว้ ถูกควบคุมไม่ให้ได้รับความสะดวกสบายในการกระทำตามที่ตนต้องการ และมักจะถูกสั่งให้ปฏิบัติตาม โดยมีได้แสดงความคิดเห็น

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หมายถึง รูปแบบหรือวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กรู้สึกว่า ตนเองถูกทอดทิ้ง ขาดการดูแลเอาใจใส่หรือปล่อยให้ทำอะไรต่าง ๆ ได้ตามใจชอบ โดยพ่อแม่หรือผู้ปกครองไม่ได้ให้คำแนะนำช่วยเหลือ ไม่ให้ความอบอุ่นใจเท่าที่ควร

4. การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความคุ้มครอง หมายถึง รูปแบบหรือวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่เด็กรู้สึกว่า พ่อแม่แสดงความรักและห่วงใยเด็กจนเกินไป ให้ความช่วยเหลือเกินความจำเป็น จนขาดอิสระและความคิดสร้างสรรค์ด้วยตนเอง

สรุปได้ว่า วิธีการที่พ่อแม่หรือผู้ปกครองใช้ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรหรือผู้ใต้ปกครอง ซึ่งมีหลายวิธีแตกต่างกันออกไป แต่ในที่นี้ผู้วิจัยเลือกมาศึกษาเพียง 3 วิธี คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ตามแนวของมะลิ อุดมภาพ เพราะจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย ดังกล่าวมาข้างต้น การอบรมเลี้ยงดูทั้ง 3 วิธีนี้ มีความหมายที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนและครอบคลุมวิธีการอบรมเลี้ยงดูของคนไทย

สภาพแวดล้อมในโรงเรียน

ความหมาย

อุรัญญา รุกขมธุร์ (2526 : 6 – 7) ให้ความหมายสภาพแวดล้อมของโรงเรียนไว้ว่า สภาพแวดล้อมของโรงเรียน หมายถึง สภาพการณ์ต่าง ๆ ในโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และพัฒนาการทุกด้านของนักเรียนและครู เป็นต้นว่า ระบบการศึกษา ระบบการปกครอง กิจกรรมทุกอย่างในโรงเรียน

सानิต รัตติญญ (2533 : 9 – 10) ได้สรุปความหมายของสภาพแวดล้อมในโรงเรียนไว้ว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียนเป็นสภาพการณ์ต่างๆ ในโรงเรียนซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์หรือบุคลิกภาพของครูที่มีต่อนักเรียน การเรียนการสอน การให้บริการนักเรียน กิจกรรมนักเรียน อาคารสถานที่ สังคมกลุ่มเพื่อน การปกครอง ที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และพัฒนาการทุกด้านของนักเรียน

จากความหมายของสภาพแวดล้อมในโรงเรียนข้างต้น พอสรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง สภาพการณ์ต่าง ๆ ในโรงเรียน ที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของนักเรียน ซึ่งประกอบด้วย สภาพบรรยากาศภายในโรงเรียน สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน และสัมพันธภาพระหว่างเพื่อน

ความสำคัญของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

ละเมียด ลิ้มอักษร (2519 : 23 – 24) กล่าวถึงสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่ส่งผลทางการศึกษาว่า โรงเรียนเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่สุด โรงเรียนเป็นสถานที่ที่เด็กได้พบสิ่งแวดล้อมหลายอย่าง เช่น ได้มีการ

สมาคมติดต่อกับครูและเพื่อนนักเรียนในวัยต่าง ๆ ได้อ่านหนังสือในห้องสมุด ใต้ภาพยนตร์และโทรทัศน์ และได้ฟังวิทยุที่ครูจัดขึ้นเพื่อประกอบการสอน ซึ่งล้วนแต่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทั้งสิ้น ช่วยให้เด็กมีประสบการณ์มีความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ และครูมีส่วนในการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนโดยมุ่งผลทางการศึกษา เช่น

1. ฝึกอบรมให้เด็กรู้จักดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างราบรื่น โดยการรู้จักปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างดี
2. ส่งเสริมให้เด็กมีประสบการณ์กว้างขวางขึ้น โดยการจัดกิจกรรมเพื่อการศึกษาขึ้นทั้งในและนอกหลักสูตร
3. ส่งเสริมให้เด็กศึกษาด้วยตนเอง เช่น ให้อ่านหนังสือหาความรู้จากห้องสมุดของโรงเรียน หรือมุมห้องสมุดในโรงเรียน
4. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักตอบหรือซักถามปัญหาต่าง ๆ ด้วยความมั่นใจ และกระตือรือร้นสนใจ ทั้งนี้ครูจะต้องแสดงความสนใจ ไม่แสดงความเบื่อหน่ายหรือตำหนิตัวเด็กให้เด็กหมดความมานะพยายาม
5. ให้กำลังใจแก่เด็ก ให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตน เช่น จัดหมู่เด็กเรียนเก่ง เด็กเรียนอ่อนในการเรียนวิชาทักษะ เพื่อช่วยให้เด็กแต่ละคนประสบผลสำเร็จในการเรียนตามความถนัดและความสามารถของตน
6. ศึกษาให้เข้าใจเด็กแต่ละคน เพื่อหาทางส่งเสริมหรือแก้ไขตามความเหมาะสม
7. ให้ความสนิทสนมเป็นกันเองแก่เด็ก เพื่อให้เด็กรักและไว้วางใจในครู เชื่อถือและกระทำตาม
8. ให้โอกาสเด็กได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน จัดให้มีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เด็กมีความคิดริเริ่ม รู้จักแก้ปัญหา รู้จักตัดสินใจและใช้เหตุผลด้วยตนเอง เป็นต้น
9. จัดสิ่งแวดล้อมที่ประโยชน์แก่การศึกษา เช่น จัดห้องสมุดของโรงเรียน หรือมุมห้องสมุดของโรงเรียน และส่งเสริมให้เด็กค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง จัดกิจกรรมเพื่อให้โอกาสศึกษาค้นคว้า เช่น อภิปราย หรือรายงาน เป็นต้น
10. ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน เพื่อรับทราบปัญหาของเด็กร่วมกันและร่วมมือกันแก้ไข โดยการพบปะผู้ปกครองเป็นครั้งคราว

วิรัช วรรณรัตน์ (2523 : 21 – 23) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมกับการพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียนว่า โรงเรียนมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของนักเรียนเป็นอันดับสองรองลงมาจากบ้าน วัตถุประสงค์ของการศึกษา ก็เพื่อจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนให้เป็นที่พึงปรารถนาของสังคม และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ปัจจัยที่ทำให้โรงเรียนมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของนักเรียนมีดังนี้

1. พฤติกรรมการบริหารโรงเรียน เป็นการแสดงออกซึ่งกิจกรรมการบริหารของผู้บริหารและครูใหญ่เป็นสำคัญ เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อครูและนักเรียน พฤติกรรมเหล่านี้ หากให้ความสนใจและปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอก็จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนให้ดีขึ้น
2. พฤติกรรมของครู ครูประจำชั้นเป็นผู้ที่ใกล้ชิดนักเรียนมากที่สุด พฤติกรรมของครูเป็นแบบอย่างที่นักเรียนมักเอาเป็นแบบในการประพฤติปฏิบัติ ครูที่ดีจะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนให้ดีขึ้นได้
3. สภาพแวดล้อมในโรงเรียน เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมนักเรียนที่สำคัญอย่างหนึ่ง เช่น การจัดบริเวณโรงเรียนไม่สวยงาม ไม่มีระเบียบก็จะไม่ช่วยให้นักเรียนเปลี่ยนบุคลิกภาพให้เป็นที่พึงปรารถนาได้ หากจัดสภาพแวดล้อมโรงเรียนให้น่าอยู่สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย มีสภาพเหมือนกับบ้านของ

นักเรียน ก็มีส่วนช่วยให้นักเรียนได้ประสบการณ์ที่เจริญงอกงามต่อไป โดยต้องให้นักเรียนมีส่วนในการจัดสภาพแวดล้อม

4. กระบวนการเรียนการสอน หากได้มีการวางแผนหรือกำหนดเป้าหมายล่วงหน้าไว้ก่อน เกี่ยวกับความต้องการเปลี่ยนพฤติกรรมและบุคลิกภาพของนักเรียนในเรื่องใด ก็ดำเนินการสอนตามขั้นตอน และกิจกรรมให้ไปสู่เป้าหมายที่ต้องการให้มากที่สุด

5. แบบแผนพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียน ตามปกตินักเรียนที่เข้าใหม่ในแต่ละโรงเรียน มีจำนวนไม่เกิน 1 ใน 4 ของนักเรียนในโรงเรียนทั้งหมด และนักเรียนเข้าใหม่จะพยายามเลียนแบบพฤติกรรม บุคลิกภาพของนักเรียนเก่า ถ้าแบบแผนพฤติกรรมบุคลิกภาพของนักเรียนเก่าโดยส่วนรวมอยู่ในเกณฑ์ดี ก็จะสามารถดึงดูดให้นักเรียนใหม่ปฏิบัติตามด้วย โรงเรียนจึงควรพยายามให้แบบแผนพฤติกรรมและ บุคลิกภาพของนักเรียนโดยส่วนรวม อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจอยู่เสมอ จะมีส่วนช่วยให้นักเรียนเปลี่ยนแปลง บุคลิกภาพไปในทางที่พึงปรารถนาได้ง่ายขึ้น

ปัญญา สมบูรณ์ศิลป์ (2523 : 45 – 46) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีสภาพแวดล้อมที่ถูก สุขลักษณะในโรงเรียนไว้ สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมและโครงการต่าง ๆ ภายในโรงเรียนมีผลโดยตรงต่อชีวิต และสุขภาพของนักเรียนในแง่ต่าง ๆ กัน ในแง่บวกคือการทำให้นักเรียนมีความสะดวกสบาย ร่าเริง มีความสุข รักสวยรักงาม หรือในแง่การป้องกันมิให้เกิดโรคและป้องกันภัยอันตราย การบาดเจ็บต่าง ๆ และในแง่ การช่วยให้นักเรียนเกิดพัฒนาทางการศึกษา กล่าวโดยสรุป สภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียนจะช่วย ให้เกิดผลทั้ง 3 ด้านคือ

1. ผลทางบวก สภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียน จะทำให้โรงเรียนเป็นสถานที่ที่น่า ไปเรียน การระบายอากาศที่ดีและการจัดแสงสว่างให้เหมาะสมจะช่วยให้ห้องเรียนน่าอยู่และสบายยิ่งขึ้น อาคารเรียนที่สะอาดเรียบร้อยจะทำให้ทั้งครูและนักเรียนอยากเข้าไปอยู่มากกว่าอาคารที่สกปรก การมีน้ำดื่ม อย่างเพียงพอ การจัดที่นั่งให้สบาย และโรงอาหารที่เรียบร้อย ก็เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ สัมพันธภาพอันดี ระหว่างครูกับนักเรียนจะช่วยส่งเสริมสุขภาพจิตของทั้งสองฝ่าย การใช้วิธีสอนที่ดีจะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ ประสบความสำเร็จบ่อยครั้ง และช่วยส่งเสริมให้นักเรียนคิดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ จะช่วยให้นักเรียนมี ความสนใจในงานของตนได้นาน ทำให้นักเรียนอยากตอบสนองด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดจนทำให้นักเรียนมีความสุขด้วย

2. การป้องกันโรคภัยหรืออันตรายต่าง ๆ โดยการร่วมมือกับแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข จะช่วยป้องกันการแพร่ระบาดของโรคต่าง ๆ หรือการดำเนินการต่าง ๆ เพื่อค้นหาและขจัดเหตุอันตรายต่าง ๆ ให้หมดสิ้นไป

3. พัฒนาด้านการเรียน สภาพแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียนมีอิทธิพลต่อความสามารถใน การเรียน กระบวนการทางด้านจิตวิทยาอันสลับซับซ้อนของการเรียนรู้ เป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลกับสภาพแวดล้อม และบุคคลได้รับอิทธิพลมาจากองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งทางกายและจิต

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2526 : 235) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ สภาพแวดล้อมของโรงเรียนว่า โรงเรียนเป็นเสมือนบ้านแห่งที่สองของนักเรียน ซึ่งนักเรียนจะต้องใช้ชีวิต ในโรงเรียนเป็นเวลาหลายชั่วโมงในแต่ละวัน โดยเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งนักเรียนยังอยู่ในระหว่าง ปฐมวัย ควรได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ โรงเรียนจึงควรจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้คล้ายคลึง หรือดีกว่าที่บ้าน โดยสนองความต้องการของนักเรียน เพื่อช่วยพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และสติปัญญา ดังนั้นการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนจึงมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อจัดและปรับสภาพแวดล้อม เสริมสร้างบรรยากาศในโรงเรียนให้เหมาะสมกับการเรียน การสอนและความเป็นอยู่ของนักเรียน ตลอดจนครูอาจารย์ในโรงเรียน
2. เพื่อให้นักเรียนรักและภูมิใจในโรงเรียนของตน
3. เพื่อให้เด็กนักเรียนมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา
4. เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความเป็นระเบียบ รักสวยรักงามและมีรสนิยมดี
5. เพื่อให้โรงเรียนเป็นสถานที่ที่เป็นตัวอย่างแก่ชุมชน

ความสำคัญของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน อาจสรุปได้ด้วยคำกล่าวของสุปรีชา หิรัญโต (2531 : 175) ที่กล่าวว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียนนั้นมีอิทธิพลต่อการหลอมรวมพฤติกรรม เจตคติ ค่านิยม สติปัญญาและสังคมของนักเรียนและครูเป็นอย่างมาก

รูปแบบของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้แบ่งรูปแบบของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ที่มีส่วนช่วยส่งเสริม การเรียนการสอน และการพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียน ไว้หลายท่านดังนี้

ซีรวิวัฒน์ นิจนตร (2526 : 28 – 29) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมในโรงเรียนออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ หมายถึง อาคารสถานที่ สิ่งก่อสร้าง วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ และอาณาบริเวณที่มีอยู่ รวมไปถึงลักษณะการจัด การตกแต่ง และการใช้พื้นที่ หรือสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ
2. สภาพแวดล้อมทางด้านสังคม คือ การปฏิสัมพันธ์หรือการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล ต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ซึ่งหมายถึงบรรยากาศในโรงเรียน
3. สภาพแวดล้อมทางจิตใจ หมายถึง ลักษณะการรับรู้ของบุคคลที่เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ว่าสอดคล้องกับความคิดและความต้องการของเขาหรือไม่เพียงไร เช่น การรับรู้เกี่ยวกับความสมเหตุสมผล ระหว่างการกระทำของเขากับผลที่ได้รับ

อนันต์ นามทองตัน (2534 : 12) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษาออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ประกอบด้วย อาคารเรียน บริเวณโรงเรียนและอาคาร ประกอบต่าง ๆ
2. สภาพแวดล้อมด้านการจัดกิจกรรมวิชาการ ประกอบด้วยพฤติกรรมของครู การจัด กระบวนการเรียนการสอน และการจัดห้องเรียนและวัสดุอุปกรณ์
3. สภาพแวดล้อมด้านการบริหารการจัดการ ประกอบด้วย การบริหาร การบริการและการ ประชาสัมพันธ์

นงเยาว์ พงษ์ประดิษฐ์ (2534 : 8) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยครูพิษณุโลก ซึ่งปัจจุบัน เปลี่ยนชื่อเป็นสถาบันราชภัฏพิษณุโลก ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนักศึกษา ออกเป็น 5 ด้าน คือ

1. สภาพแวดล้อมด้านบรรยากาศการเรียนการสอน
2. สภาพแวดล้อมด้านความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน
3. สภาพแวดล้อมด้านกิจกรรม
4. สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร
5. สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก

จิตติรักษ์ วิเศษศิลปานนท์ (2537 : 26 – 28) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมในโรงเรียนออกเป็น 3 ด้านคือ

1. สภาพบรรยากาศด้านการเรียนการสอน ซึ่งได้แก่ กิจกรรมต่าง ๆ เนื้อหา ระเบียบวินัย หลักสูตร สภาพภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียน และอุปกรณ์การเรียน ฯลฯ
2. ความสัมพันธ์กับครู
3. ความสัมพันธ์กับเพื่อน

สมศรี บุญอรุณรักษา (2539 : 7) ได้แบ่งสภาพแวดล้อมในโรงเรียนออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน และสภาพแวดล้อมนอกห้องเรียน ซึ่งมีรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

1. สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน
 - 1.1 การสอนของครู ได้แก่ ครูสอนไม่เข้าใจ ครูสอนเร็ว ครูมุ่งแต่สอนโดยไม่ซักถามนักเรียน ครูให้จดงานมากเกินไป ครูสอนไม่ตรงกับเนื้อหาที่เรียน ครูไม่ทบทวนบทเรียนให้ ครูพูดเสียงเบา และครูบางคนเจ้าระเบียบ
 - 1.2 การมอบหมายงานและการบ้าน ได้แก่ ครูให้การบ้านหรือแบบฝึกหัดมากเกินไป ครูอธิบายงานหรือการบ้านไม่ชัดเจน และครูไม่ตรวจการบ้าน
 - 1.3 บรรยากาศการเรียนการสอน ได้แก่ เพื่อน ๆ ในห้องขบถและเล่นกัน ครูขาดสอนบ่อย ๆ ครูสนใจแต่นักเรียนที่เรียนดี กิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน ไม่น่าสนใจ ครูไม่ให้ความสนใจและเป็นกันเอง อากาศในห้องเรียนอบอ้าว สภาพห้องเรียนไม่มีความเป็นระเบียบ และครูไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม
2. สภาพแวดล้อมนอกห้องเรียน
 - 2.1 ระเบียบวินัยของโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเข้าเร็วเกินไป ฝ่ายปกครองเข้มงวดจนนักเรียนไม่สามารถปรับตัวได้ และพิจารณาการลงโทษนักเรียนโดยไม่มีหลักเกณฑ์
 - 2.2 ด้านอาคารสถานที่ ได้แก่ ขาดห้องปฏิบัติการต่าง ๆ บริเวณโรงเรียนคับแคบ ไม่มีที่พักผ่อนหย่อนใจ ห้องน้ำไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียน อาคารเรียนไม่แข็งแรง บริเวณโรงเรียนไม่สะอาดเท่าที่ควร สนามเล่นไม่เพียงพอ
 - 2.3 ด้านจริยธรรม ได้แก่ ครูและนักเรียนขาดคุณธรรมต่าง ๆ โรงเรียนไม่เห็นความสำคัญในการส่งเสริมจริยธรรม

จากแนวทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวทางในการศึกษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ออกเป็น 3 ด้าน คือ สภาพบรรยากาศภายในโรงเรียน สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน และสัมพันธภาพระหว่างเพื่อน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ความหมาย

สเปนซ์และเฮล์มริช (สุชุม มูลเมือง. 2539 : 21 ; อ้างอิงจาก Spence & Helmrith. 1983 : 12) ได้ให้นิยามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการกระทำกิจกรรมของแต่ละบุคคล ซึ่งจะสามารถประเมินได้จากผลการปฏิบัติของเขา โดยอาศัยเกณฑ์จากภายนอกหรือภายในเพื่อใช้ในการแข่งขันกับคนอื่น หรือใช้เป็นมาตรฐานในการประเมินความเป็นเลิศ

กูด (จีพร โพธิ์สุวรรณ. 2519 : 15 ; อ้างอิงจาก Good. 1959 : n.d.) ได้ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง การเข้าถึงความรู้ (Knowledge attained) หรือการพัฒนาทักษะในทางการเรียน ซึ่งโดยปกติก็พิจารณาจากคะแนนสอบที่กำหนดให้หรือคะแนนที่ได้จากงานที่ครูมอบให้หรือทั้งสองอย่าง

ไพศาล หวังพานิช (2526 : 89) ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Academic achievement) หมายถึง คุณลักษณะและความสามารถของบุคคลอันเกิดจากการเรียนการสอน เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรม หรือจากการสอน

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2529 : 29) ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คุณลักษณะรวมทั้งความรู้ความสามารถของบุคคลอันเป็นผลจากการเรียนการสอน หรือคือมวลประสบการณ์ทั้งปวงที่บุคคลได้รับจากการเรียนการสอน ทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ของสมรรถภาพสมอง

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลสำเร็จในการเรียนอันเป็นผลมาจากการเรียนการสอน ซึ่งโดยปกติจะพิจารณาจากคะแนนสอบที่กำหนดให้หรือคะแนนที่ได้จากงานที่ครูมอบให้หรือทั้งสองอย่าง

องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นเรื่องที่นักการศึกษาและนักจิตวิทยาให้ความสนใจมาโดยตลอด ทั้งนี้โดยพยายามศึกษาว่าองค์ประกอบใดบ้างที่มีส่วนสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนและยอมรับว่าการที่บุคคลจะประสบผลสำเร็จทางการเรียนได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทางด้านสติปัญญา และองค์ประกอบที่ไม่ใช่สติปัญญา ดังที่ แมดดอกซ์ (ซมฺนุช บุญสิทธิ์. 2541 : 30 ; อ้างอิงจาก Maddox. 1965 : 9) ได้ทำการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของแต่ละบุคคลมีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบทางด้านสติปัญญาและความสามารถทางสมอง คิดเป็นร้อยละ 50-60 ขึ้นอยู่กับความพยายามและวิธีการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ร้อยละ 30-40 และขึ้นอยู่กับโอกาสและสภาพแวดล้อมอื่น ๆ อีกร้อยละ 10 -15

เพรสคอตท์ (ซมฺนุช บุญสิทธิ์. 2541 : 31 ; อ้างอิงจาก Prescott. 1961 : 14 – 16) ผู้อำนวยการสถาบันค้นคว้าเรื่องเด็กแห่งมหาวิทยาลัยแมรีแลนด์ ได้ทำการศึกษาวิจัยและสรุปองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบทางด้านร่างกาย (Physical Factors) ได้แก่ อัตราการเติบโตของร่างกาย สุขภาพของร่างกาย ข้อบกพร่องทางด้านร่างกายและลักษณะท่าทางของร่างกาย
2. องค์ประกอบทางความรัก (Love Factors) ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว
3. องค์ประกอบด้านวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม (Culture and Socialization Factors) ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเป็นอยู่ของครอบครัว สภาพแวดล้อมทางบ้าน การอบรมทางบ้าน และฐานะทางเศรษฐกิจ
4. องค์ประกอบด้านพัฒนาการแห่งตน (Self - Development Factors) ได้แก่ สติปัญญา ความสนใจ เจตคติ แรงจูงใจและความขยันหมั่นเพียรของนักเรียนต่อการเรียน

5. องค์ประกอบด้านความสัมพันธ์ในหมู่เพื่อนวัยเดียวกัน (Peer Group Factors) ได้แก่ ความสัมพันธ์ของนักเรียนกับเพื่อนวัยเดียวกัน

6. องค์ประกอบด้านการปรับตัว (Self – Adjustment Factors) ได้แก่ การปรับตัว การแสดงออกทางอารมณ์

บลูม (เพ็ญจันทร์ หงษ์ดำเนิน. 2544 : 10 – 11 ; อ้างอิงจาก Bloom. 1982 : 166 – 175) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นผลมาจากองค์ประกอบด้านสติปัญญา (Cognitive Variable) และสิ่งที่ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ตรงตามความมุ่งหมายของสถาบันนั้น ๆ

โดยแบ่งองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. พื้นฐานทางความรู้ความคิดหรือพฤติกรรม (Cognitive entry behavior) มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 50 % จึงต้องนำมาพิจารณาในการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ คือ

1.1 ผลการเรียนรู้ที่สะสมมา

1.2 ความรู้พื้นฐานที่จะต้องนำไปใช้ในการเรียนต่อ

1.3 ความฉลาดหรือสติปัญญาซึ่งเกิดจากกรรมพันธุ์และการเรียนรู้

2. พื้นฐานด้านจิตพิสัย (Affective entry behavior) มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 25 % ซึ่งพื้นฐานด้านจิตพิสัยนี้ บลูม กล่าวว่า หมายถึง ผลของความสนใจ ความมานะตั้งใจ ความขยัน รวมทั้งเจตคติต่อรายวิชา กิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมการเรียนรู้ในวิชานั้น ตลอดจนมโนภาพแห่งตน (Self - concept) และบุคลิกภาพ (Personality characteristic)

3. คุณภาพการเรียนการสอน (Quality of instruction) มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 25 % บลูม กล่าวว่า จากการสังเกตพฤติกรรมการสอนของครูที่สอนนักเรียน 30 คน พบว่า ผู้สอนได้ใช้ความพยายามหรือความตั้งใจในการจัดชั้นเรียนมากกว่าจะใช้กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน

จากข้อความที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบ่งได้เป็น 2 องค์ประกอบใหญ่ ๆ คือ องค์ประกอบด้านสติปัญญาและองค์ประกอบที่ไม่ใช่สติปัญญา ซึ่งองค์ประกอบด้านสติปัญญา ได้แก่ ความฉลาดหรือสติปัญญาซึ่งเกิดจากกรรมพันธุ์และการเรียนรู้ ส่วนองค์ประกอบที่ไม่ใช่สติปัญญา ได้แก่ ความมานะตั้งใจ ความขยัน สภาพแวดล้อมทางบ้าน ฐานะทางเศรษฐกิจ สุขภาพร่างกาย ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

มโนภาพแห่งตน

ความหมายของมโนภาพแห่งตน

ไวลี (สมศรี จิตวัฒนา. 2534 : 11 ; อ้างอิงจาก Wylie. 1968 : 741) ได้แบ่งมโนภาพแห่งตนออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ตนตามอัตภาพ (Actual-Self Concept) คือ ทศนคติหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับการรับรู้ของตนว่า ตนเป็นคนอย่างไร เช่น ฉันเป็นคนมีเหตุผล ฉันเป็นคนดี ตนตามอัตภาพแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

1.1 ทศนคติหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองว่าคนอื่น ๆ ในสังคมรู้ว่าเป็นคนอย่างไร

1.2 ทศนคติหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเป็นคนอย่างไร

2. ตนในอุดมคติหรือตนตามปณิธาน (Ideal-Self Concept) หรือทัศนคติหรือความคิดเห็น และความเข้าใจรับรู้เกี่ยวกับตนว่าอยากเป็นตามอุดมคติอย่างไร เช่น ฉันอยากเป็นคนที่สวยงามที่สุด ฉันปรารถนาจะมีความสุข ตนในอุดมคติแบ่งเป็น 2 ชนิด คือ

2.1 ทัศนคติหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับตนว่า ตนอยากจะเป็นตามอุดมคติอย่างไร

2.2 ทัศนคติหรือความคิดเห็นเกี่ยวกับตนว่า อุดมคติของคนอื่น ๆ ในสังคมนั้น ตั้งไว้สำหรับตนอย่างไร

บาร์ตัสเซก (Bartussek. 1972 : 185) กล่าวว่า “มโนภาพแห่งตน” เป็นผลรวมของทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับพฤติกรรม ความสามารถและคุณลักษณะของตน

กู๊ด (มยุรี สิงห์โทธราช. 2536 : 10 ; อ้างอิงจาก Good. 1973 : 254) ได้ให้ความหมายของ “มโนภาพแห่งตน” ไว้ว่า เป็นการรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับความสามารถ รูปร่าง ลักษณะ การกระทำกิจวัตรประจำวันของตนเองในฐานะที่เป็นบุคคลหนึ่ง

ดัก (เสกสิทธิ์ แสนทวีสุข. 2539 : 11 ; อ้างอิงจาก Cook. 1975 : 37) กล่าวว่า “มโนภาพแห่งตน” เป็นความนึกคิด และเจตคติที่บุคคลมีต่อตนเองทั้งทางร่างกาย ศีลธรรม ความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรม สังคม

เบิร์น (เถาว์ลัย สุวรรณบุตร. 2543 : 5 ; อ้างอิงจาก Burns. 1979 : 352) ได้ให้ความหมายของ มโนภาพแห่งตนว่า หมายถึง เจตคติส่วนบุคคลอันเกิดจากกระบวนการจิตวิทยาของแต่ละบุคคล ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน คือ มโนภาพแห่งตนที่คิดว่าตนเป็น (Cognised – Self Concept) มโนภาพแห่งตนอย่าง ที่คนอื่นมอง (Other – Self Concept) และมโนภาพแห่งตนอย่าง ที่คิดอยากจะเป็น (Ideal – Self Concept)

บรากเคิน (สุรางค์ ปักครีก. 2543 : 9 ; อ้างอิงจาก Bracken. 1992 : 4) ได้ให้ความหมายของ มโนภาพแห่งตนไว้ว่า มโนภาพแห่งตน หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองในด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ จากประสบการณ์ที่ตนเองได้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยการประเมินคุณลักษณะของตนเองในด้านต่าง ๆ 6 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านความสามารถ ด้านความรู้สึก ด้านวิชาการ ครอบครัวและด้านร่างกาย ซึ่งในแต่ละด้านมีความหมาย ดังนี้

1. ด้านสังคม (Social) หมายถึง การประเมินตนเองเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ครู เพื่อนร่วมชั้น และเพื่อนบ้าน ว่าเป็นไปในทางบวกหรือลบ

2. ด้านความสามารถ (Competence) หมายถึง การประเมินตนเองเกี่ยวกับการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ แล้วประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว

3. ด้านความรู้สึก (Affect) หมายถึง การประเมินตนเองเกี่ยวกับการยอมรับพฤติกรรมของตนเอง ในการตอบสนองต่อสถานการณ์ทั้งหมดที่ตนเองเกี่ยวข้อง

4. ด้านวิชาการ (Academic) หมายถึง การประเมินตนเองเกี่ยวกับความสำเร็จในการเรียน รวมทั้งประสบการณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาการในโรงเรียน

5. ด้านครอบครัว (Family) หมายถึง การประเมินตนเองเกี่ยวกับครอบครัวในเรื่องความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวและการจัดการของครอบครัว

6. ด้านร่างกาย (Physical) หมายถึง การประเมินตนเองเกี่ยวกับลักษณะทางรูปร่าง เช่น ความมีเสน่ห์ ความกล้าหาญ การแต่งตัว ความสูง น้ำหนัก สุขภาพ ฯลฯ

ทิสนา แชมมณี (2526 : 64) ได้ให้ความหมายของมโนภาพแห่งตน สรุปได้ว่า หมายถึงความรู้สึก และความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเอง อันเป็นผลมาจากการรับรู้ของตนที่มีต่อตนเอง เช่น การรับรู้ว่าเป็นคน

เช่นไร มีความสามารถอะไร มีปัญหาหรือปมด้อยอะไร เป็นต้น ความเชื่อ ความรู้สึก หรือความคิดเห็นต่าง ๆ ที่รวมกันเข้านี้จะเป็เครื่องบ่งชี้หรือเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลนั้น

รัตน ไกรสีหนาท (2534 : 19) ได้สรุปความหมายมโนภาพแห่งตนไว้ว่า เป็นความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิด เจตคติที่บุคคลมีต่อตนเองในทุก ๆ ด้านทั้งในทางดีและไม่ดี ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ตนได้รับและมีความสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้บุคคลเข้าใจตนเอง ซึ่งมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล

สมศรี ฉัตรวัฒนา (2534 : 13)ได้สรุปความหมายมโนภาพแห่งตนไว้ว่า มโนภาพแห่งตน หมายถึงความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองในด้านร่างกาย อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ จากประสบการณ์ที่ตนได้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งได้จากการประเมินคุณลักษณะของตนเองในด้านต่าง ๆ 6 ด้าน คือ

1. ด้านพฤติกรรมทางสังคม หมายถึง สิ่งที่บุคคลแสดงออก
2. ด้านสติปัญญาและสถานภาพในโรงเรียน หมายถึง ความสามารถในการรับรู้อย่างแม่นยำของบุคคลในเรื่องการเรียน และความเป็นอยู่ภายในโรงเรียน
3. ด้านรูปร่างลักษณะและคุณลักษณะ หมายถึง ลักษณะที่มองเห็นของรูปร่างหน้าตา และการแสดงออกของบุคคลที่เป็นลักษณะทางบุคลิกภาพโดยส่วนรวม
4. ด้านความวิตกกังวล หมายถึง สภาวะความรู้สึกที่รบกวน ความรู้สึกนึกคิดตลอดเวลา ทำให้เกิดความกังวลทุกข์ร้อน หรือมีปัญหา
5. ด้านความเป็นคนน่านิยม หมายถึง เป็นที่นิยมของเพื่อนฝูงหรือผู้ที่รู้จักกัน เป็นที่ชื่นชอบของบุคคลทั่วไป
6. ด้านความสุขและความพอใจ หมายถึง ความรู้สึกพึงพอใจในด้านความคิด ความเป็นอยู่ ความสมหวัง หรือการได้กระทำในสิ่งต่าง ๆ แล้วมีความสุข

มยุรี สิงห์โทธราช (2536 : 11) ได้สรุปความหมายของมโนภาพแห่งตนไว้ว่า มโนภาพแห่งตน หมายถึง การรับรู้และความเข้าใจที่บุคคลมีต่อตนเอง ทั้งทางด้านสุขภาพร่างกายและทางด้านลักษณะนิสัยของตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นการรับรู้ทั้งทางดีและไม่ดี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่เขาได้มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นหรือสภาพแวดล้อม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและอาจคาดคิดเอาไว้ถึงอนาคต

ลักษณ์ สรวิวัฒน์ (2544 : 134 – 135) ได้สรุปความหมายของมโนภาพแห่งตนไว้ว่า มโนภาพแห่งตน หมายถึง ความคิดเห็น ความรู้สึก เจตคติที่บุคคลมีต่อตนเอง ซึ่งพัฒนามาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์กับสิ่งแวดล้อม จะเปลี่ยนแปลงโดยอาศัยวุฒิภาวะและการเรียนรู้ อันเกิดจากประสบการณ์ที่บุคคลตอบสนองความต้องการนั่นเอง ทำให้บุคคลก็ต้องประเมินผลการกระทำของตนเอง เปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ ทำให้เกิดมโนภาพแห่งตนหรืออัตตมโนคติขึ้น อัตตมโนคติประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองตามสภาพที่เป็นจริง (Real Self) เป็นความคิดเห็น ความรู้สึก เจตคติต่อตนเองว่า ตนคือใคร ตนเป็นคนอย่างไรในสภาพที่เป็นจริง
2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองโดยการคิดหรือประเมินตนเองว่า คนที่อยู่ร่วมกับตนมองตนอย่างไร ประเมินค่าตนมากน้อยเพียงใด (Self Evaluation)
3. ความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองในอุดมคติ (Self Ideal) หมายถึง ภาพที่ตนอยากเห็นตนเองเป็นหรืออยากจะเป็น ซึ่งแต่ละบุคคลมีระดับความทะเยอทะยานไม่เท่ากัน ภาพที่ตนอยากเห็นตนเองเป็นนั้นจะบรรลุผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด จะมีความสัมพันธ์กับความสามารถต่าง ๆ และโอกาสของบุคคลนั้น

จากความหมายของมโนภาพแห่งตนที่บุคคลต่าง ๆ ได้กล่าวมา พอสรุปได้ว่า มโนภาพแห่งตน หมายถึง ความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อตนเองทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีทั้งทางบวกและลบ อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ จากประสบการณ์ที่ตนได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งวัดได้จากการประเมินคุณลักษณะของตนเองในด้านต่าง ๆ 6 ด้านคือ ด้านพฤติกรรมทางสังคม ด้านสติปัญญา ด้านรูปร่างลักษณะและคุณลักษณะ ด้านความวิตกกังวล ด้านความเป็นคนน่านิยม ด้านความสุขและความพอใจ

ทฤษฎีเกี่ยวกับมโนภาพแห่งตน

ในปัจจุบันการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับมโนภาพแห่งตน ได้มีผู้รวบรวมเป็นทฤษฎีต่าง ๆ ซึ่ง พรณี (ซูห์ย) เจนจิต (2533 : 188 - 195) และเสกสิทธิ์ แสนทวีสุข (2539 : 12 - 16) ได้รวบรวมไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีของวิลเลียมเจมส์

วิลเลียม เจมส์ (William James) เป็นนักจิตวิทยาคนแรกที่เป็นผู้ให้คำว่า “ตน” (Self) มีความหมายกระจ่างชัด เขาพูดถึงเกี่ยวกับ “มโนภาพแห่งตน” แต่ใช้คำว่า “ความรู้สึกเกี่ยวกับตนเอง” หรือ “การยอมรับตนเอง” ซึ่งเขาได้อธิบายเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมว่า เป็นไปเพื่อให้เกิดการยอมรับนับถือในตนเอง (Self – Esteem) โดยอธิบายว่า ตน (Self) ประกอบไปด้วยฉัน (I) และตัวฉัน (me) ซึ่งฉันนั้นหมายถึง ตน ซึ่งเป็นผู้แสดง (Self-as-Subject) หรือผู้รู้ (Knower) และคำว่าตัวฉัน (me) จะหมายถึง ตน ซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำ (Self-as-Object) หรือผู้ถูกรู้ (Known) เจมส์มองตนในลักษณะที่สอง คือ ในลักษณะผู้ถูกกระทำ เพราะเขาเห็นว่า ข้ออธิบายพฤติกรรมได้กว้างขวางกว่า เขาได้สร้างกฎของเจมส์ (James' Law) ในปี 1890 ซึ่งเขาอธิบายว่า การแสดงพฤติกรรมของคนจะเป็นอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับว่าแต่ละคนมองตนเองว่าเป็นคนอย่างไร ตนจะเป็นผู้ประเมินความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของตนเอง จากการที่ได้รับหรือไม่ได้รับความเห็นชอบจากผู้อื่น หรืออีกนัยหนึ่งคนเราจะรู้สึกว่าคุณค่าหรือมีความสามารถหรือไม่ จากทำที่ที่ผู้อื่นให้การยอมรับหรือไม่ให้การยอมรับ

กล่าวโดยสรุป เจมส์จะมองตนเองในฐานะเป็นผู้แสดง และผู้ถูกกระทำ การแสดงพฤติกรรมจะขึ้นอยู่กับว่าแต่ละคนจะมองตนเองอย่างไร โดยจะมีการประเมินตนเองว่าประสบความสำเร็จ หรือความล้มเหลวจากการที่ได้มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ

2. ทฤษฎีของอีริกสัน

อีริกสัน (Erikson) เป็นนักจิตวิทยากลุ่มจิตวิเคราะห์สมัยใหม่ที่ทำให้ความสนใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับเรื่องของตน ในฐานะเป็นผู้ถูกกระทำและอธิบายโดยใช้คำว่า “เอกลักษณ์” แทนคำว่า “ตน” โดยอธิบายว่า การแสดงพฤติกรรมของคนนั้นเป็นไปเพื่อการหาเอกลักษณ์ของตนเอง ลักษณะของคนที่เขาเอกลักษณ์ของตนเองได้ คือรู้ว่าตนเองคือใครมีความต้องการอะไรมีจุดมุ่งหมายอย่างไรในชีวิต โดยตระหนักถึงความสามารถของตนเอง ซึ่งเขาได้ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของสังคมที่มีผลต่อการหาเอกลักษณ์ของบุคคล จากประสบการณ์ที่เด็กได้รับความสำเร็จ ได้รับการยอมรับจากสังคม เด็กจะค่อย ๆ พัฒนาเอกลักษณ์ของตนโดยผ่านกระบวนการถือตนตามแบบอย่าง (Identification) ดังนั้น เด็กจึงควรได้รับการติดต่อช่วยเหลือจากผู้ใหญ่เพื่อเขาจะได้เลียนแบบได้ อีริกสันได้อธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาการของการหาเอกลักษณ์โดยผ่านขั้นทั้ง 8 ในทฤษฎีบุคลิกภาพของเขา โดยที่เน้นว่าในช่วงวัยรุ่นเป็นขั้นที่สำคัญที่สุดในการหาเอกลักษณ์ บุคคลที่

จะพัฒนาขึ้นไปเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จต่อไปในอนาคตนั้น คือผู้ที่สามารถหาเอกลักษณ์ของตนเองได้ ซึ่งในการอธิบายเกี่ยวกับพัฒนาการของบุคลิกภาพของอีริคสัน มีได้อธิบายเพื่อความต้องการทางด้านสรีระเท่านั้น แต่ได้รวมไปถึงสิ่งที่สังคม วัฒนธรรมได้ให้อะไรกับเด็กบ้างในช่วงของพัฒนาการแต่ละขั้นนั้นจึงเป็นเรื่องของจิตสังคมประกอบกัน

กล่าวโดยสรุปทฤษฎีของอีริคสันเชื่อว่า การแสดงพฤติกรรมของคนนั้นก็เพื่อหาเอกลักษณ์ของตน โดยสังคมจะมีอิทธิพลต่อการหาเอกลักษณ์ของบุคคล ถ้าเด็กได้ประสบความสำเร็จหรือได้รับการยอมรับจากสังคมก็จะทำให้เกิดเอกลักษณ์ของตนเอง ในช่วงของวัยรุ่น เป็นขั้นที่สำคัญในการหาเอกลักษณ์ ถ้าบุคคลใดสามารถหาเอกลักษณ์ของตนเองได้จะสามารถพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จได้ในอนาคต

3. ทฤษฎีของคูลีย์

ตามทฤษฎีของคูลีย์ (Charles H. Cooley) เริ่มแรกเขาให้ความสำคัญกับบุคคลมากกว่าสังคม ต่อมาได้เห็นว่าทั้งบุคคลและสังคมเปรียบเสมือนคู่แฝด นั่นคือทั้งบุคคลและสังคมต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน คูลีย์จึงให้นิยามของ “ตน” ไว้ดังนี้ “บุคคลจะมีความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองว่าเป็นเช่นไรนั้น ขึ้นอยู่กับการตีความของผู้นั้นต่อปฏิกิริยาต่าง ๆ ที่ผู้อื่นมีต่อตนโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อบุคคลที่มีความสำคัญต่อชีวิตของเขา” คูลีย์จึงได้เสนอทฤษฎี กระจกส่องตน (Looking- Glass Self) มโนภาพแห่งตนได้รับอิทธิพลจากความเชื่อที่ว่าคนอื่น ๆ คิดอย่างไรกับตน กระจกจะสะท้อนให้เห็นภาพที่คนอื่น ๆ คิดอย่างไรกับเราหรือประเมินเราว่าอย่างไร

กระจกส่องตน เกิดจากการที่บุคคลได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบ ๆ ข้าง เช่น จากการวิสาสะกัน การได้มีโอกาสพบปะติดต่อกับคนอื่น ๆ จะได้ข้อมูลซึ่งนำมาใช้ประเมินตนเอง ดังนั้น มโนภาพแห่งตนจะก่อรูปแบบขึ้นจากการลองผิดลองถูก ซึ่งมีการเรียนรู้ทั้งค่านิยม เจตคติ ตลอดจนบทบาทต่าง ๆ คูลีย์พยายามที่จะอธิบายเกี่ยวกับความรู้สึกต่าง ๆ ที่แต่ละคนมี อันเนื่องมาจากสัมพันธภาพทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นรูปร่างหน้าตา ความคิด จุดมุ่งหมาย ความทะเยอทะยาน ภาษาและวัฒนธรรม ตลอดจนการตีความพฤติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลรอบข้างมีต่อตัวเขา ดังนั้น “ตน” และ “สังคม” ต่างมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน

กล่าวโดยสรุป คูลีย์จะมองมโนภาพแห่งตนที่เกิดจากการมองตนเอง และมองผู้อื่นด้วย ซึ่งจะกล่าวในลักษณะของสัมพันธภาพที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน โดยสังคมจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

4. ทฤษฎีของมีด

มีด (Mead) ได้อาศัยแนวความคิดทั้งจากเจมส์ และคูลีย์มาขยายแนวความคิดของเขาเกี่ยวกับเรื่อง “ตน” ให้ละเอียดยิ่งขึ้น โดยให้ความสำคัญกับบุคคล และสังคมเช่นเดียวกับคูลีย์ เขาเห็นด้วยกับแนวความคิดของคูลีย์และเจมส์ แต่มีข้อแตกต่าง คือ การแสดงพฤติกรรมในลักษณะของผู้ถูกกระทำเป็นเรื่องของแรงขับ เป็นความต้องการ เป็นการแสดงความเป็นตัวของตัวเองในลักษณะที่ยังไม่ขัดเกลา ซึ่งเปรียบได้กับ Id. ตามแนวคิดของฟรอยด์ ส่วนการแสดงพฤติกรรมในลักษณะของผู้ถูกกระทำ จะเป็นเรื่องของสมาชิกในกลุ่ม สถานะบทบาทและปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การแสดงพฤติกรรมของแต่ละคนจะเริ่มต้นด้วยพฤติกรรมในลักษณะของผู้ถูกกระทำ และจะพัฒนาขึ้นมาเป็นพฤติกรรมในลักษณะของผู้ถูกกระทำ เนื่องมาจากที่ได้รับอิทธิพลจากสังคมนั่นเอง สำหรับมีดมองบุคคลในลักษณะผู้ถูกกระทำที่มีความสัมพันธ์กับสังคม และพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม ด้วยเหตุนี้สังคมจึงสามารถควบคุม

พฤติกรรมของแต่ละบุคคลเพราะบุคคลมีซับซ้อนต่างกัน จากกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมเข้ามาสู่ตน ดังนั้นจึงถือว่า “ตน” เป็นโครงสร้างของสังคม ซึ่งเกิดจากประสบการณ์ทางสังคมที่มีภาษาเป็นตัวการสำคัญระหว่าง “ตน” และ “สังคม” ซึ่งมีอธิบายว่า บุคคลแต่ละคนจะพัฒนาเจตคติเกี่ยวกับตนเองในลักษณะที่สอดคล้องกับผู้อื่นที่มีต่อตน และแต่ละคนจะให้คุณค่าตนเองดังเช่นที่ผู้อื่นให้ ถ้าคนอื่นปฏิเสธไม่ยอมรับ เขาก็พร้อมที่จะไม่ยอมรับตนเองเช่นเดียวกัน คนจะรับรู้ตนเองเป็นเช่นไรจากท่าทีที่คนรอบข้างมีต่อตน ดังนั้น ทั้งบุคคลและสังคมจึงเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้

กล่าวโดยสรุป มีที่จะมองบุคคลในลักษณะเป็นผู้ถูกกระทำที่สัมพันธ์กับความคาดหวังของสังคม สังคมสามารถควบคุมพฤติกรรมของแต่ละบุคคล โดยที่บุคคลจะซับซ้อนสิ่งต่าง ๆ จากสังคมเข้ามาสู่ตน ดังนั้น แต่ละคนจะพัฒนาเจตคติเกี่ยวกับตนเองให้สอดคล้องกับการที่ผู้อื่นมีต่อตน

5. ทฤษฎีของสไนก์ และโคมบ์ส

สไนก์และโคมบ์ส (Snygg and Combs) เน้นความเชื่อเกี่ยวกับการแสดงพฤติกรรมของตนว่า การแสดงพฤติกรรมของคณนั้นเป็นไปอย่างรู้ตัว แต่ละคนจะเป็นผู้ให้ความหมายและกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง มิใช่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม หรือการกระทำต่าง ๆ อันเนื่องมาจากแรงขับซึ่งเป็นไปโดยไม่รู้ตัว การที่บุคคลจะปฏิบัติเช่นไร เป็นผลมาจากการที่บุคคลนั้นรับรู้สภาพการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนการรับรู้ตนเองว่าเป็นอย่างไร ถือว่าความรู้สึกตัวและความเป็นคนมีเหตุผลเป็นสาเหตุของการแสดงพฤติกรรม สไนก์และโคมบ์ส ได้อธิบายเกี่ยวกับ “ตน” โดยแยกเป็น 2 ลักษณะ คือ ตนในฐานะผู้ถูกกระทำ และในฐานะเป็นกระบวนการ ซึ่งเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม

กล่าวโดยสรุป สไนก์และโคมบ์สเชื่อว่าการรับรู้ของบุคคลจะมีบทบาทสำคัญในการบังคับพฤติกรรมให้เป็นไปตามที่ต้องการ การที่คนแสดงพฤติกรรมเนื่องจากได้รับรู้สิ่งแวดล้อมซึ่งประกอบไปด้วยประสบการณ์ที่เป็นเรื่องเฉพาะตัว และการรับรู้ตนเองจากปฏิกิริยาของผู้อื่น (Perceived) รวมทั้งการรับรู้ตนเองอย่างเป็นอยู่จริง (Real Self)

6. ทฤษฎีของโรเจอร์ส

โรเจอร์ส (Rogers) ให้ความสำคัญเกี่ยวกับตน เพราะถือว่าเป็นแกนสำคัญที่จะอธิบาย การแสดงพฤติกรรมของแต่ละบุคคล เขาชี้ให้เห็นถึงโลกส่วนตัวซึ่งมีผลต่อการกระทำมากกว่าอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมและเน้นการแสดงพฤติกรรมว่า เนื่องจากการรับรู้ตนเองตลอดจนประสบการณ์และการตีความสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่รอบตน โดยเชื่อว่าตนเกิดมาพร้อมกับความดี มีความสามารถ เข้าใจสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ตลอดจนมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาไปข้างหน้า ไปสู่การรู้จักตัวเองตรงตามสภาพ แต่ก่อนจะไปถึงจุดนั้น บุคคลจะต้องมีความพอใจในความต้องการที่จะได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ตลอดจนการยอมรับในตนเอง

โรเจอร์สได้อธิบายการแสดงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากมโนภาพแห่งตนเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. มโนภาพแห่งตนที่เกิดจากการรับรู้ (Perceived Self – concept) เป็นความรู้สึกว่าตนเองเป็นใคร เป็นอย่างไร เป็นมโนภาพแห่งตนที่เกิดจากการรับรู้ปฏิกิริยาของผู้อื่นมากกว่าที่จะเป็นจริง (Real Self – Concept)

2. มโนภาพแห่งตนที่ต้องการจะเป็น (Ideal Self – Concept) เป็นสิ่งที่ผู้นั้นยึดอยากจะเป็น

7. ทฤษฎีของซัลลิแวน

ซัลลิแวน (Sullivan) มีความคิดเห็นว่าตลอดเวลาที่มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่นั้น จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Inter-Personal Relation) กับสิ่งแวดล้อม ในวัยเด็กคนเรามีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมน้อยมาก แต่เมื่อโตขึ้นก็มีความสามารถในการปรับตัวสูงขึ้นเพราะสิ่งแวดล้อมเป็นผู้สอนให้ก่อน เขาเชื่อว่าบุคคลสามารถเรียนรู้ที่จะสร้าง “ตน” โดยต้องอาศัยความร่วมมือจากคนใกล้ชิด เช่น บิดามารดา หรือผู้ปกครอง ผู้ที่ใกล้ชิดเหล่านี้จะเป็นผู้ช่วยเสริมความมั่นคงทางจิตใจให้แก่เด็ก ถ้าเด็กขาดสิ่งที่จะช่วยส่งเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเองในวัยเด็กไปแล้ว จะมีผลต่อการพัฒนาในขั้นต่อไป ทฤษฎีของซัลลิแวนจะเน้นถึงความสัมพันธ์ของเด็กที่มีต่อสิ่งแวดล้อม และสังคมซึ่งถือว่ามามีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางจิตใจ

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีของซัลลิแวนจะเน้นถึงความสัมพันธ์ของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมโดยในวัยเด็กจะยังมีการเปลี่ยนแปลงน้อย แต่เมื่อโตขึ้น การได้รับประสบการณ์จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง พ่อแม่หรือผู้ปกครอง จะเป็นผู้ช่วยส่งเสริมให้เด็กได้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและจะเกิดการพัฒนาในแนวทางที่ถูกต้องต่อไป

จากทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ทราบว่า การแสดงพฤติกรรมของบุคคลนั้นก็เพื่อค้นหาเอกลักษณ์ของตน โดยพฤติกรรมที่แสดงออกจะถูกควบคุมโดยสังคม ซึ่งบุคคลจะซึมซับสิ่งต่าง ๆ จากสังคมมาสู่ตนตามประสบการณ์ที่ได้รับ ดังนั้นพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ควรช่วยส่งเสริมให้เด็กได้ค้นพบเอกลักษณ์ของตนตั้งแต่ช่วงของวัยรุ่น เพราะจะทำให้เด็กสามารถพัฒนาตนเองให้ประสบความสำเร็จได้ในอนาคต

การพัฒนามโนภาพแห่งตน

พรณี ชูทัย เจนจิต (2538 : 597 – 600) ได้กล่าวถึงการพัฒนามโนภาพแห่งตนในช่วงวัยต่าง ๆ ไว้ดังนี้

วัยทารก (Infancy)

วัยนี้เป็นวัยที่เด็กเห็นว่าตนเองเป็นผู้ที่สำคัญที่สุด ทำทุกอย่างเพื่อสนองความต้องการของตนเอง ดังนั้นการปฏิบัติจากผู้ใหญ่ที่เด็กได้รับในช่วงนี้ เป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการพัฒนาบุคลิกภาพต่อไป อีริกสัน (1963) ได้กล่าวว่า ถ้าความต้องการของเด็กได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่ และรู้สึกว่าจะสามารถพึ่งพาผู้อื่นได้ เด็กจะรู้สึกว่าโลกนี้น่าอยู่ ทุกสิ่งทุกอย่างน่าชื่นชม ไว้วางใจได้ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าเด็กมีความต้องการแล้วมิได้รับการตอบสนอง เด็กจะรู้สึกว่าโลกนี้ไม่น่าอยู่ ไม่น่าไว้วางใจ ดังนั้นในช่วงนี้ เป็นช่วงสำคัญที่จะพัฒนาเจตคติเกี่ยวกับความไว้วางใจ หรือความไม่ไว้วางใจ ซึ่งเจตคตินี้จะทำให้เด็กมีปฏิกิริยาต่อคนอื่น หรือต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ไปอย่างไรต่อไป

ถ้าประสบการณ์ในช่วงแรกของชีวิตกับบุคคลซึ่งเป็นคนสำคัญของเด็กเป็นไปด้วยดี เด็กได้รับการยอมรับ เด็กจะเริ่มพัฒนานิภาพแห่งตนในฐานะที่เป็น “บุคคล” การที่เด็กจะพัฒนาเกี่ยวกับความสามารถในการที่จะรักผู้อื่นได้นั้นขึ้นอยู่กับความรัก และความเอื้ออาทรที่เด็กได้รับ เด็กจะพัฒนานิภาพแห่งตนเมื่อรู้ตัวว่าเป็นที่ต้องการ เป็นที่ชอบพอ มีคุณค่า หรือการที่คนอื่น ๆ เห็นว่า เขาเป็นเด็กดี การที่เด็กแต่ละคนจะรู้ว่าเป็นตัวเองดีหรือไม่ดีนั้น บุคคลรอบข้างเป็นผู้มีอิทธิพลอย่างยิ่งเด็กจะแสดงพฤติกรรมตามความคาดหวังของบุคคลที่มีความสำคัญต่อชีวิตของเด็ก และจะแทรกซึมเข้าสู่มนิภาพแห่งตนของเด็ก

วัยเด็ก (Childhood)

เมื่อเด็กเริ่มเข้าโรงเรียน กลุ่มเพื่อนจะเริ่มมีความสำคัญกับเด็กพอ ๆ กับที่ครูมีความสำคัญ ในวัยนี้เด็กได้มีโอกาสสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อน ทำให้เด็กได้เรียนรู้หลาย ๆ สิ่งเกี่ยวกับตนเอง เช่น ตนเองเหนือกว่าผู้อื่นในเรื่องใดบ้าง หรือคนอื่น ๆ เหนือกว่าตนในเรื่องใดบ้าง ความสามารถของตนเองในการเรียน เพื่อน ๆ มีปฏิกริยาอย่างไรกับตน การแสดงพฤติกรรมของตนเหมาะสมกับบทบาททางสังคมแล้วหรือยัง เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนานิภาพแห่งตนต่อไป อีริคสัน (1967) ชี้ให้เห็นว่าวัยนี้เป็นวัยที่เด็กเริ่มได้รับประสบการณ์จากนอกบ้านเป็นครั้งแรก เมื่อเด็กได้ร่วมเรียนกับเพื่อน ๆ เด็กจะมีความรู้สึกว่าการให้ตนเองเป็นที่ยอมรับ โดยการทำงาน หรือทำสิ่งใดก็ตามให้สำเร็จ ซึ่งการที่เด็กประสบผลสำเร็จในการเรียน จะก่อให้เกิดความมานะพากเพียรพยายาม ซึ่งในความหมายนี้จะรวมถึงการที่เด็กสามารถทำงานกับผู้อื่นได้ ส่วนเด็กที่ไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียนจะไม่มี ความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่สามารถร่วมทำงานกับผู้อื่น เด็กจะไม่ได้รับการยอมรับจากเพื่อน ซึ่งจะทำให้พัฒนาความรู้สึกที่ช่วยตนเองไม่ได้ เกิดความรู้สึกต่ำต้อย

วัยรุ่น (Adolescence)

ช่วงของวัยรุ่นเป็นช่วงที่จะแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของมนิภาพแห่งตนทางลบหรือมนิภาพแห่งตนทางบวกอย่างเด่นชัด การที่เด็กรู้สึกเกี่ยวกับตนเองว่าอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นทางบวกหรือทางลบ จะมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น เด็กที่เข้าโรงเรียนด้วยความคาดหวังว่าจะต้องเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จ มีความสุข มักจะเป็นผู้อาสางาน มีความรับผิดชอบ ซึ่งความคาดหวังของเขาสอดคล้องกับความรู้สึกนึกคิดที่ดีที่มีต่อตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เขาเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในชั้นเรียนทั้งในด้านการเรียนและด้านสังคม ในทางตรงกันข้าม เด็กที่มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางลบ มักจะมองตนเองว่าเป็นผู้ที่ไม่มีความสามารถจึงไม่ใคร่กระตือรือร้นที่จะรับอาสาทำสิ่งต่าง ๆ ไม่ใคร่รับผิดชอบ ซึ่งจะนำไปสู่ความล้มเหลว

การที่เด็กมีมนิภาพแห่งตนเช่นไร จะสะท้อนให้เห็นว่าเด็กมองคนอื่นอย่างไร ถ้าเด็กมีความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในทางบวก เด็กก็จะประพฤติปฏิบัติต่อคนอื่นอย่างทัดเทียมกับตน เห็นคุณค่าในผู้อื่น เมื่อเด็กมีความรู้สึกเช่นนี้ให้กับผู้อื่น เด็กจะได้รับการปฏิบัติตอบเช่นเดียวกัน ในทางตรงกันข้าม เด็กที่มีความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในทางลบ ก็มีความรู้สึกเช่นนี้ให้กับผู้อื่น ผลคือความขัดแย้ง ผู้อื่นไม่ชอบ คนเราจะมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นที่ชอบพอของผู้อื่น มีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ได้รับการยอมรับหรือประสบความสำเร็จนั้น สิ่งสำคัญคือ จากประสบการณ์ที่ได้รับจากผู้อื่น

องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อมนิภาพแห่งตน

เฮอร์ลอค (อภิชาติ ประสารศรี. 2534 : 28 – 30 ; อ้างอิงจาก Hurlock. 1973 : 325 - 336)

ได้กล่าวถึง องค์ประกอบหลักใหญ่ที่มีอิทธิพลต่อมโนภาพแห่งตน สรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะของร่างกาย ความเหมาะสมของรูปร่างลักษณะของร่างกายมีอิทธิพล ต่อบุคลิกภาพ ทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ เป็นตัวกำหนดความสามารถที่จะทำอะไร ๆ ได้หรือไม่ได้ ซึ่งนักเรียนจะมีเจตคติ ต่อลักษณะของร่างกายของตนเองอย่างไรนั้น เป็นผลเนื่องมาจากการยอมรับของบุคคลรอบข้าง
2. ข้อบกพร่องของร่างกาย เป็นความบกพร่องของทางร่างกายที่เกิดขึ้น ซึ่งจะมีผลกระทบ กระเทือนต่อจิตใจของนักเรียน และทำให้นักเรียนมีเจตคติต่อตนเองไปในทางลบ ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เช่น แขนหัก พันหัก ตาเหล่ เป็นต้น
3. สุขภาพของร่างกาย นักเรียนที่มีสุขภาพดีมักจะสามารรถเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มได้ดีกว่า นักเรียนที่อ่อนแอหรือนักเรียนที่มีสุขภาพไม่แข็งแรง ดังนั้นสุขภาพของร่างกายจึงเป็นเสมือนเงื่อนไขของ ร่างกายที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตนของนักเรียน
4. อารมณ์ เป็นความรู้สึกเกี่ยวกับความกดดันทางด้านจิตใจ ความวิตกกังวล อารมณ์เคร่งเครียด ความแปรปรวนต่าง ๆ ความเหนื่อยอ่อน และความเบื่อหน่าย อันเป็นผลมาจากการปรับตัวทางสังคม ส่วน ความสุขและความพึงพอใจเป็นผลมาจากการยอมรับและเข้าใจที่บุคคลมีต่อตนเองและสภาพแวดล้อม
5. เครื่องแต่งกาย เป็นสิ่งที่จะสามารถบ่งบอกถึงสถานภาพของบุคคล ซึ่งถ้าการแต่งกายนั้น ได้รับการยอมรับจากสังคม ก็จะทำให้บุคคลนั้นมีความรู้สึกว่ามีคุณค่า
6. ชื่อจริงและชื่อเล่น เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของบุคคล บุคคลจะมีความเชื่อมั่น และเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง เช่น เมื่อชื่อของตนมีความคล้ายคลึงหรือสอดคล้องกับชื่อบุคคลที่มีชื่อเสียง
7. สถิติปัญญา เป็นสิ่งหนึ่งที่บ่งบอกถึงความสามารถ ซึ่งบุคคลจะเกิดการเปรียบเทียบกับบุคคล อื่นอยู่เสมอ และผู้ที่มีสถิติปัญญาดำก็จะทำให้ตนเองเกิดความรู้สึกด้อยในตนเอง
8. ระดับความทะเยอทะยาน เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อมโนภาพแห่งตนของบุคคลมาก ซึ่งเกิด ขึ้นมาจากการประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลว บุคคลที่ประสบความสำเร็จจะเกิดความรู้สึกที่ภาคภูมิใจ และตั้งใจที่จะมุ่งไปสู่เป้าหมายที่สูง ๆ ขึ้นไป ซึ่งแตกต่างไปจากบุคคลที่ประสบกับความล้มเหลวที่มีแต่ ความรู้สึกท้อถอย
9. รูปแบบของวัฒนธรรม จะมีผลต่อการกำหนดรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก ซึ่งถ้า พฤติกรรมมีความสอดคล้องกับรูปแบบวัฒนธรรมของกลุ่มนั้น ก็จะได้รับยอมรับจากกลุ่มชนนั้น ๆ
10. อิทธิพลในสถานศึกษา เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อมโนภาพแห่งตนของบุคคลไม่น้อยเช่นกัน ได้แก่ ความโอ้อวดของอาคารสถานที่ ครู ผลการเรียน เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้มีผลต่อความเชื่อมั่นและความ ภาคภูมิใจของบุคคล
11. สถานภาพทางสังคม สิ่งนี้มีอิทธิพลทำให้บุคคลมีความต้องการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพให้เป็น ที่ยอมรับ เพราะการยอมรับหรือการเป็นที่นิยม (Popularity) ของกลุ่มจะทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ และเป็นการเพิ่มระดับการยอมรับตนเอง
12. อิทธิพลในครอบครัว เนื่องจากครอบครัวเป็นสังคมแรกที่นักเรียนจะได้เรียนรู้ ดังนั้นเจตคติ และพฤติกรรมที่บิดามารดาแสดงออกจึงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของนักเรียนมากและมีผลต่อการ พัฒนามโนภาพแห่งตนของนักเรียนด้วย

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2533 : 203 – 205) ได้กล่าวไว้ว่า มโนภาพแห่งตนมีการพัฒนา ตั้งแต่วัยเด็กเรื่อยมาจนถึงวัยรุ่น ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สำคัญของการพัฒนามโนภาพแห่งตน ในช่วงของการ พัฒนานั้นมีปัจจัยต่าง ๆ ทั้งทางด้านพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตน ดังนี้

1. ประสบการณ์ในช่วงแรกของชีวิต บุคคลแรกที่เน้นเกี่ยวกับความสำคัญของประสบการณ์ในช่วงแรกของชีวิตคือฟรอยด์ เฮิร์ลอค (1972) กล่าวว่า ในปัจจุบันนักการศึกษาเกี่ยวกับบุคลิกภาพต่างก็มีความเห็นว่า คนทั่วไปที่มีปัญหาในการปรับตัวนั้น เนื่องมาจากความบกพร่องของประสบการณ์ในช่วงแรกของชีวิต ซึ่งจะทำให้เป็นคนที่ค่อนข้างเก็บตัว คิดถึงแต่ตนเอง มากกว่าที่จะเป็นคนเปิดเผยแสดงออก ดังนั้น ประสบการณ์ในช่วงแรกและความทรงจำต่าง ๆ ในอดีตเป็นสิ่งที่ฝังใจ และมีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตน

2. อิทธิพลทางวัฒนธรรม บุคคลในทุ่วฒวธรรมจะพัฒนาบุคลิกภาพขึ้นมาเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานของสังคมนั้น ๆ ดังนั้นในช่วงของการอบรมเลี้ยงดูตั้งแต่เริ่มแรก เด็กจะได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีบุคลิกภาพเป็นไปตามความต้องการของสังคมนั้น ๆ เมื่อโตขึ้นเด็กจะได้รับอิทธิพลทั้งทางโรงเรียนและจากกลุ่มเพื่อน ซึ่งมาส่งเสริมอิทธิพลทางบ้านอีกต่อหนึ่ง จากอิทธิพลต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะปรับตัวเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคม

ค่านิยมทางวัฒนธรรมจะสะท้อนให้เห็นได้จากการอบรมเลี้ยงดู ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตนของเด็ก ซึ่งจะถ่ายทอดไปยังบุคลิกภาพอีกต่อหนึ่ง ถ้าสังคมใดเด็กได้รับการฝึกให้เป็นคนที่ทำอะไรโดยนึกถึงครอบครัว จะทำให้เด็กเป็นคนที่มีลักษณะซื่อสัตย์ ให้ความร่วมมือ อุทิศตน และจะเป็นคนที่มีลักษณะทำอะไรตามความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ใคร่เป็นตัวของตัวเอง ในทางตรงกันข้ามถ้าสังคมใดเลี้ยงดูเด็กในลักษณะที่คำนึงถึงตนเองเป็นใหญ่ จะทำให้เด็กเป็นคนที่ทำอะไรตามความต้องการของตน คำนึงถึงเรื่องสิทธิและเสรีภาพ มีความต้องการที่จะช่วยตนเองมากกว่าช่วยผู้อื่น

3. ร่างกาย ร่างกายมีอิทธิพลต่อการพัฒนามโนภาพแห่งตนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือเป็นตัวกำหนดความสามารถที่เด็กจะทำอะไรได้หรือไม่ได้ ทางอ้อมคือ เด็กคิดอย่างไรเกี่ยวกับร่างกายของตน ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการที่เด็กคิดว่าคนรอบ ๆ ข้างคิดอย่างไรกับตน เช่น คนอ้วนจะไม่รู้สึกกับความอ้วนนั้นจนกว่าจะรู้สึกว่ารอบ ๆ ข้างเห็นว่าเป็นสิ่งที่น่าเกลียด ตลอดจนการที่เพื่อนล้อเลียน ความรู้สึกที่ว่าตัวเองต่างจากคนอื่น จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกไม่ทัดเทียมผู้อื่น ต้อยกว่าผู้อื่น ซึ่งมีผลต่อบุคลิกภาพ ดังนั้น เด็กที่มีร่างกายแข็งแรงจึงมักจะเป็นเด็กที่มีการปรับตัวได้ดี

4. สติปัญญา สำหรับเด็กที่เฉลียวฉลาดมาก ๆ คนทั่ว ๆ ไปมักจะมีความคิดว่า เป็นเด็กที่ชอบทำอะไรแปลก ๆ การที่เด็กมีมโนภาพแห่งตนว่าตัวเอง ต่างจากผู้อื่น ทำให้เด็กที่ฉลาดทำตัวไม่ใคร่ถูก ในเวลาเข้ากลุ่ม ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดความรู้สึกไม่สบายใจ ไม่มั่นใจในตนเอง ในการคบเพื่อน ๆ ซึ่งทำให้ยิ่งเพิ่มความคิดของคนอื่น ๆ เกี่ยวกับเด็กพวกนี้หนักขึ้นไปอีกคือ “ประหลาด” ส่วนเด็กที่มีมโนภาพแห่งตนว่าตัวเองไม่ฉลาดเท่าเพื่อน จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นคนวงนอก จะทำให้เด็กพัฒนาความรู้สึกด้อย เด็กพวกนี้จะมีประสบการณ์แคบ ซึ่งเป็นผลทำให้ไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเท่าที่ควร

5. ความสำเร็จและความล้มเหลว ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อมโนภาพแห่งตนของเด็ก ความล้มเหลวไม่เพียงแต่จะทำลายมโนภาพแห่งตนเท่านั้น แต่ยังส่งผลถึงการปรับตัวในสังคมอีกด้วย ส่วนความสำเร็จจะนำไปสู่การพัฒนามโนภาพแห่งตน ซึ่งจะส่งผลไปสู่การปรับตัวของเด็กในสังคมต่อไป

6. การยอมรับทางสังคม เด็กที่ได้รับการยอมรับในกลุ่มเพื่อนในฐานะเป็นผู้นำ จะทำให้เด็กพัฒนาความมั่นใจในตนเอง มีลักษณะมั่นคง มีความภาคภูมิใจ เด็กที่มีลักษณะเป็นมิตร และมีความมั่นใจในตนเองจะมีเพื่อนมาก ยิ่งเด็กกว้างขวางในหมู่เพื่อนเท่าใดก็ยิ่งทำให้เด็กพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองเท่านั้น

7. สัญลักษณ์ของสถานภาพทางครอบครัว ซึ่งได้แก่ เสื้อผ้า เครื่องใช้ สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องหมายที่แสดงให้เห็นถึงการยอมรับหรือไม่ยอมรับจากกลุ่ม เด็กซึ่งมีเสื้อผ้า เครื่องใช้ดี ๆ จะรู้สึกว่าคุณเองดีกว่าคนอื่น ซึ่งจะทำให้มีบุคลิกภาพที่ต่างจากเด็กที่พ่อแม่ไม่สามารถจัดซื้อ หรือหาของใช้ดี ๆ ให้ได้

8. อิทธิพลของครู ครูเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานิภาพแห่งตนของเด็กเป็นอย่างมาก ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมรองจากพ่อแม่ ครูที่ปรับตัวได้ดี คือครูที่มีเจตคติในการยอมรับผู้อื่น ให้ความอบอุ่นเป็นกันเอง จะช่วยให้เด็กมีนิภาพแห่งตนซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของครู สำหรับครูที่ปรับตัวไม่ได้ เด็กก็จะเลียนแบบสิ่งเหล่านั้นไปเช่นกัน

9. อิทธิพลทางครอบครัว ครอบครัวมีอิทธิพลต่อการพัฒนานิภาพแห่งตนของเด็กมากที่สุด เพราะบ้านเป็นสังคมแรกที่เด็กเรียนรู้แบบอย่างต่าง ๆ เด็กจะใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่นับบ้านมากกว่าสังคมอื่น ๆ นอกจากนั้น บุคคลภายในครอบครัวล้วนแล้วแต่เป็นบุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนานิภาพแห่งตนของเด็กในช่วงปีแรกของชีวิต

จากข้อความข้างต้นที่กล่าวจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อนิภาพแห่งตนของบุคคล ได้แก่ ความเหมาะสมของรูปร่างลักษณะทางร่างกายและจิตใจ ระดับสติปัญญา สภาพแวดล้อมในโรงเรียน สภาพภายในครอบครัวและสังคม

ปัจจัยอื่น ๆ

นอกจากการอบรมเลี้ยงดู สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและนิภาพแห่งตนแล้ว ยังพบว่ามีปัจจัยด้านอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวทางสังคม ดังที่แลนดิส (สังวาล สมสนิท. 2518 : 12 ; อ้างอิงจาก Landis. 1955) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปรับตัวของเด็กวัยรุ่น โดยมีตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

1. พันเพครอบครัวที่พ่อแม่ปกครองแบบพ่อแม่มีอำนาจเหนือบุตรและแบบประชาธิปไตย
2. ขนาดครอบครัวเล็ก ครอบครัวใหญ่
3. สภาพครอบครัวบ้านแตก และครอบครัวธรรมดา

โดยสรุปผลการศึกษาที่เกี่ยวกับขนาดของครอบครัวไว้ว่า เด็กที่มาจากครอบครัวขนาดเล็กมีปัญหาในการปรับตัวมากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวขนาดใหญ่

อรพินท์ ชูชมและอัจฉรา สุขารมณ (2532 : 55 – 56) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น โดยศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ ภูมิหลังของครอบครัวและลักษณะทางชีวสังคม อันได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจ สมาชิกภายในครอบครัว เพศ อายุ ลำดับการเกิด ระดับการศึกษาของบิดามารดา อาชีพของบิดามารดา , การอบรมเลี้ยงดู และความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่ครอบครัวมีฐานะเศรษฐกิจ (รายได้) แตกต่างกันมีความสามารถในการปรับตัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่นักเรียนวัยรุ่นที่ครอบครัวมีฐานะเศรษฐกิจจะระดับสูง จะมีความสามารถในการปรับตัวดีกว่า นักเรียนที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจจะระดับต่ำ และนักเรียนวัยรุ่นที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีสมาชิกภายในครอบครัวแตกต่างกัน มีความสามารถในการปรับตัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

โดยที่นักเรียนวัยรุ่นที่อยู่ร่วมกับบิดามารดา ญาติพี่น้อง มีความสามารถในการปรับตัวได้ดีกว่านักเรียนวัยรุ่นที่อาศัยอยู่กับบิดามารดาโดยเฉพาะ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis)

ความหมาย

ไทร์ (จินตนา ธนวิบูลย์ชัย. 2537 : 11 ; อ้างอิงจาก Wright. 1934 : 193) ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์เส้นทางไว้ว่า เป็นวิธีการผสมผสานข้อมูลเชิงปริมาณซึ่งสามารถวัดได้จากค่าสหสัมพันธ์กับข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งได้จากความรู้ตามทฤษฎีเชิงสาเหตุและผลเพื่อการอธิบายในเชิงสถิติ

เพดเฮาเซอร์ (จินตนา ธนวิบูลย์ชัย. 2537 : 12 ; อ้างอิงจาก Pedhauzer. 1982 : 580) กล่าวว่า การวิเคราะห์เส้นทาง เป็นวิธีการศึกษาผลทางตรงและผลทางอ้อมของตัวแปรต่าง ๆ ที่ตั้งสมมุติฐานไว้ว่าเป็นสาเหตุของผลนั้น แต่วิธีการนี้มิใช่วิธีการในการค้นหาสาเหตุ หากเป็นวิธีการหนึ่งของการสร้างแบบจำลองเชิงสาเหตุและผล โดยที่นักวิจัยอาศัยพื้นความรู้และข้อกำหนดตามทฤษฎีที่มีอยู่ในการดำเนินการ

นงลักษณ์ วิรัชชัย (2533 : 40) ได้ให้ความหมายว่า การวิเคราะห์เส้นทาง เป็นการประยุกต์การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล ระหว่างตัวแปรเชิงปริมาณตามพื้นความรู้ทางทฤษฎีให้ทราบว่า ตัวแปรซึ่งเป็นเหตุมีอิทธิพลต่อตัวแปร ซึ่งเป็นผลในลักษณะใด อิทธิพลแต่ละประเภทมีปริมาณและทิศทางอย่างไร และเพื่อวิเคราะห์ตรวจสอบทฤษฎีว่า รูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล จากปรากฏการณ์จริงสอดคล้องหรือขัดแย้งกับความสัมพันธ์ตามทฤษฎี

รัชณี ศิลปบรรเลง (2535 : 26) กล่าวว่า การวิเคราะห์สาเหตุหรือการวิเคราะห์เส้นทาง เป็นการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมของตัวแปรอิสระหรือตัวแปรสาเหตุที่มีต่อตัวแปรตาม หรือ

ตัวแปรผล โดยอาศัยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเป็นพื้นฐานในการหาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางมาใช้ในการสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ของตัวแปร เพื่ออธิบายสาเหตุของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในเชิงเหตุเชิงผล

จินตนา ธนวิบูลย์ชัย (2537 : 13) กล่าวว่า การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เป็นวิธีการวิเคราะห์ทางสถิติอย่างหนึ่งที่อาศัยการประยุกต์วิธีวิเคราะห์การถดถอยมาอธิบายความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระหลาย ๆ ตัวที่มีต่อตัวแปรตามทั้งที่เป็นความสัมพันธ์ทางตรงและทางอ้อม ตลอดจนสามารถอธิบายทิศทางและปริมาณความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ โดยมีลูกศรชี้ให้เห็นแบบจำลองของความสัมพันธ์ได้ การอธิบายความสัมพันธ์นี้ อาศัยพื้นความรู้ในปรากฏการณ์และพื้นฐานความรู้ตามทฤษฎีที่อธิบายในเชิงเหตุและผลเป็นสำคัญ วิธีวิเคราะห์นี้จึงสามารถนำไปใช้ในการตรวจสอบหรือคัดเลือก หรือสร้างทฤษฎีด้วย

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2537 : 29) กล่าวว่า การวิเคราะห์เส้นทางเป็นเทคนิคที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหตุกับตัวแปรผล โดยเปิดโอกาสให้ตัวแปรเหตุแต่ละตัวมีผลเชิงสาเหตุทางตรงและหรือทางอ้อมต่อตัวแปรผล ตามกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยเขียนเป็นแผนภาพเส้นทาง (Path Diagram) หรือตามแบบสมการโครงสร้าง (Structural Equations) โดยมักจะใช้แผนภาพและสมการโครงสร้างไปพร้อม ๆ กัน

สำราญ มีแจ้ง (2544 : 65) กล่าวว่า การวิเคราะห์เส้นทางมีลักษณะใหญ่ ๆ 3 ประการด้วยกันคือ

1. เป็นเทคนิคทางสถิติที่อาศัยการประยุกต์การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ
2. เป็นการศึกษาขนาดและทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหตุที่มีต่อตัวแปรผล ทั้ง

ทางตรงและทางอ้อม

3. ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลนี้ สามารถนำมาเขียนอธิบายได้ด้วยรูปแบบจำลองโมเดลและสมการโครงสร้างตามรูปแบบจำลองที่สร้างขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) หมายถึง วิธีการวิเคราะห์ทางสถิติอย่างหนึ่งที่อาศัยการประยุกต์วิธีวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ มาอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลของตัวแปรอิสระหลาย ๆ ตัว ที่มีต่อตัวแปรตาม ทั้งที่เป็นความสัมพันธ์ทางตรงและอ้อม ตลอดจนสามารถอธิบายทิศทางและปริมาณความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ โดยมีลูกศรชี้ให้เห็น และเพื่อวิเคราะห์ตรวจสอบทฤษฎีว่ารูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล จากปรากฏการณ์จริงสอดคล้องหรือขัดแย้งกับความสัมพันธ์ตามทฤษฎี

หลักการของสัมประสิทธิ์เส้นทาง

รูปแบบแสดงอิทธิพลทางทฤษฎี ผู้วิจัยสามารถแยกค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในรูปแบบ (r) ออกเป็นผลรวมของพารามิเตอร์ตามทฤษฎีสัมประสิทธิ์เส้นทางได้ โดยที่สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสองตัวในโมเดลมีค่าเท่ากับผลบวกของอิทธิพลทางตรง (Direct Effect : DE) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect : IE) ความสัมพันธ์เทียม (Spurious Relationship : SR) และอิทธิพลร่วม (Joint Effect : JE) ที่ไม่สามารถแยกได้ว่าเป็นอิทธิพลแบบใด ดังสมการต่อไปนี้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2537 : 180)

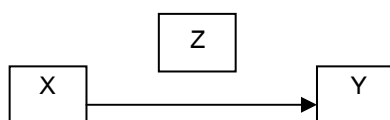
$$r = DE + IE + SR + JE$$

ในการวิเคราะห์เส้นทางผู้วิจัยประมาณค่าอิทธิพลทางตรงได้จากการประมาณค่าพารามิเตอร์ ในสมการถดถอยตามสมการโครงสร้างของรูปแบบ แล้วนำค่าอิทธิพลทางตรงนั้นมาประมาณค่าอิทธิพลทางอ้อม ส่วนอิทธิพลร่วมและอิทธิพลเทียมหาได้จากการหาผลคูณของอิทธิพลทางตรงตามลูกศรในรูปแบบ แต่ในการวิเคราะห์เส้นทางนั้นเพียงแต่ประมาณค่าสหสัมพันธ์จากอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมเท่านั้น ไม่รวมความสัมพันธ์เทียมและอิทธิพลร่วม เพราะถ้ารูปแบบแสดงอิทธิพลมีความตรงและความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเป็นความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลจริง ค่าความสัมพันธ์เทียมและอิทธิพลร่วมควรจะเป็นศูนย์ (นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2537 : 182) ดังนั้นค่าสหสัมพันธ์จึงสามารถประมาณค่าจากผลบวกของอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลทางอ้อมเพียงสองส่วนเท่านั้น ซึ่งสามารถเขียนสมการใหม่ได้ดังนี้ (สำราญ มีแจ้ง. 2544 : 66 – 68)

$$r = DE + IE$$

จากทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในรูปแบบของความสัมพันธ์ดังนี้

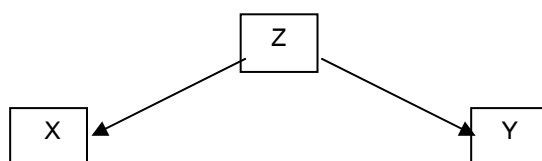
1. ความสัมพันธ์แท้จริง (True Correlation) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัวโดยที่ตัวแปรทั้งสองไม่มีตัวแปรอื่นมาเกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 2

ภาพประกอบ 2 ลักษณะความสัมพันธ์แท้จริง

จากภาพประกอบ 2 แสดงว่า ตัวแปร X มีอิทธิพลหรือมีความสัมพันธ์อย่างแท้จริงต่อตัวแปร Y เนื่องจากไม่มีตัวแปรใดมาเกี่ยวข้องต่ออิทธิพลของความสัมพันธ์นั้นเลย

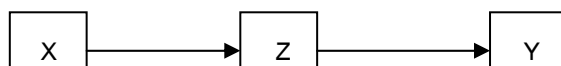
2. ความสัมพันธ์เทียม (Spurious Relationship) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 2 ตัว โดยที่ตัวแปรทั้งสองตัวนั้นไม่มีความสัมพันธ์กันเลย แต่ได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอื่นที่เป็นตัวเดียวกัน ซึ่งสามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 ลักษณะความสัมพันธ์เทียม

จากภาพประกอบ 3 แสดงว่าตัวแปร X ไม่มีอิทธิพลหรือมีความสัมพันธ์ต่อตัวแปร Y แต่ทั้งตัวแปร X และตัวแปร Y ต่างก็ได้รับอิทธิพลจากตัวแปร Z ดังนั้น เราจึงเรียกความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร X กับตัวแปร Y ว่าความสัมพันธ์เทียม

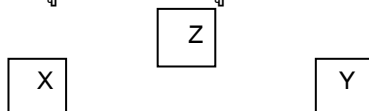
3. ความสัมพันธ์ที่เกิดจากอิทธิพลส่งผ่านตัวแปรคั่นกลาง (Intervening Variable) เป็นความสัมพันธ์ของตัวแปร 2 ตัว โดยมีตัวแปรอื่นมาเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ ซึ่งสามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ลักษณะความสัมพันธ์ที่เกิดจากอิทธิพลส่งผ่านตัวแปรคั่นกลาง

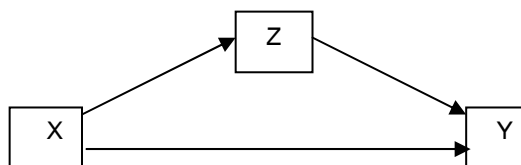
จากภาพประกอบ 4 แสดงว่าตัวแปร X มีอิทธิพลต่อตัวแปร Y โดยผ่านไปที่ตัวแปร Z ก่อน เราเรียกความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ว่าความสัมพันธ์ส่งผ่านตัวแปรคั่นกลาง

4. การไม่มีความสัมพันธ์ (No Correlation) หมายถึง การที่ตัวแปร 2 ตัวไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกัน เมื่อหาค่าความสัมพันธ์จะมีค่าเป็นศูนย์หรือเข้าใกล้ศูนย์ ซึ่งสามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 ลักษณะการไม่มีความสัมพันธ์

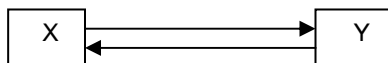
5. ความสัมพันธ์มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อม (Direct Effect and Indirect Effect) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหตุที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อตัวแปรผล นอกจากนี้ตัวแปรเหตุยังมีอิทธิพลทางอ้อมต่อตัวแปรผลโดยส่งผ่านตัวแปรอื่น ซึ่งสามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 ลักษณะความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลทางตรงและทางอ้อม

จากภาพประกอบ 6 แสดงว่า ตัวแปร X มีอิทธิพลทางตรงต่อตัวแปร Y และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อตัวแปร Y โดยส่งผ่านตัวแปร Z

6. ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลย้อนกลับ (Reciprocal Causal Relationship) คือ ความสัมพันธ์ของตัวแปร 2 ตัวที่ต่างก็มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ซึ่งสามารถแสดงได้ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 ลักษณะความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลย้อนกลับ

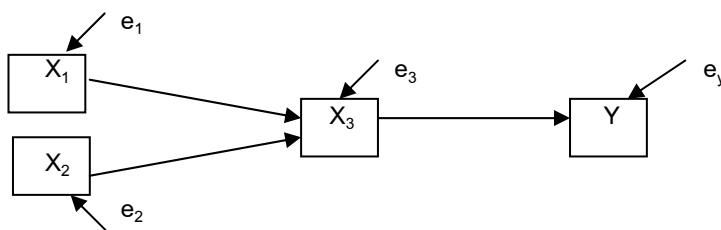
จากภาพประกอบ 7 แสดงว่า ตัวแปร X มีอิทธิพลทางตรงต่อตัวแปร Y และตัวแปร Y มีอิทธิพลทางตรงต่อตัวแปร X

จากรูปแบบความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลนั้นสามารถจำแนกตัวแปรได้ 3 ประเภทคือ

1. ตัวแปรภายนอก (Exogenous Variable) เป็นตัวแปรแรกเริ่มของแบบจำลองซึ่งเป็นตัวแปรที่เป็นผลมาจากตัวแปรอื่นนอกแบบจำลอง โดยผู้วิจัยไม่สนใจจะอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรดังกล่าวว่าได้รับอิทธิพลจากตัวแปรใดบ้าง

2. ตัวแปรภายใน (Endogeneous Variable) เป็นตัวแปรที่เป็นผลของตัวแปรที่อยู่ในรูปแบบ

3. ตัวแปรส่วนที่เหลือ (Residual Variable :e) เป็นตัวแปรที่ไม่อยู่ในรูปแบบ แต่อาจมีอิทธิพลต่อตัวแปรที่อยู่ในรูปแบบที่สร้างขึ้นได้

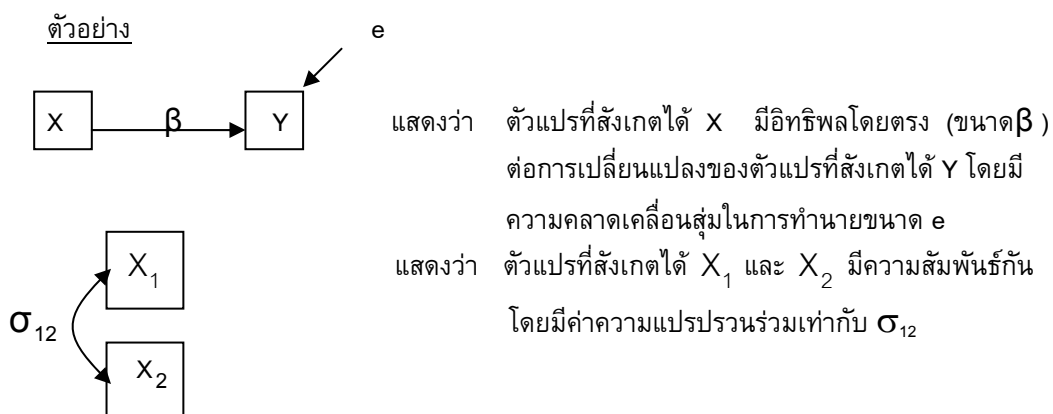
ภาพประกอบ 8 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภายนอกกับตัวแปรภายใน

จากภาพประกอบ 8 จะเห็นว่าตัวแปร X_1 , X_2 เป็นตัวแปรภายนอก X_3 , Y เป็นตัวแปรภายใน โดย Y เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ตัวแปรภายในท้ายสุด และ e_i เป็นตัวแปรส่วนที่เหลือ

ประเภทของโมเดลเชิงสาเหตุ

การเขียนโมเดลเชิงสาเหตุ มีสัญลักษณ์ที่นิยมใช้กันโดยทั่วไป ดังแสดงในภาพประกอบที่ 9

□ (สี่เหลี่ยม)	= ตัวแปรที่สามารถสังเกตได้
μ (วงกลม)	= ตัวแปรแฝง หรือองค์ประกอบ
→ (ลูกศรตรงทางเดียว)	= ตัวแปรที่ปลายลูกศร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยตรงต่อตัวแปรที่หัวลูกศร
↔ (ลูกศรโค้งสองทาง)	= ตัวแปรที่ปลายลูกศรทั้งสองข้างมีความสัมพันธ์ต่อกัน

ภาพประกอบ 9 สัญลักษณ์ที่ใช้ในโมเดลเชิงสาเหตุ

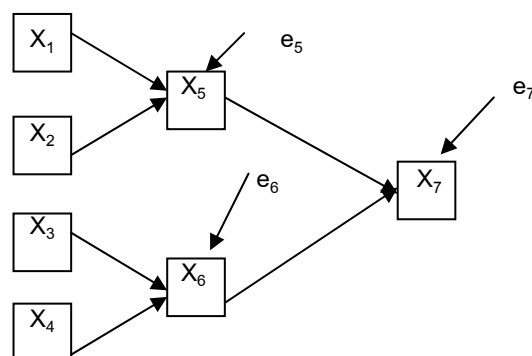
ศิริชัย กาญจนวาสี (2532 : 3 – 6) ได้จำแนกประเภทของโมเดลเชิงสาเหตุอย่างกว้าง ๆ ไว้ 2 ประเภท ดังนี้

1. Manifest variable models V.S. Latent variable models

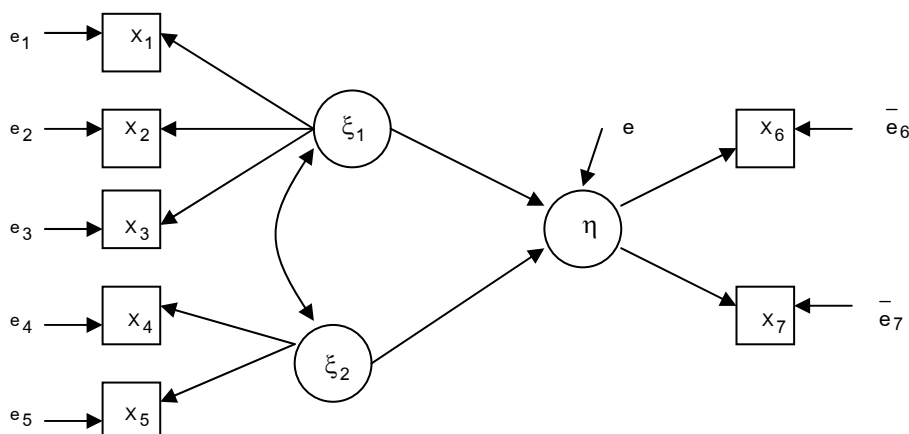
Manifest variable model เป็นโมเดลที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร โดยสมมุติว่าตัวแปรทั้งหมดเป็นตัวแปรที่สามารถสังเกตได้โดยตรง (observable variables) โมเดลนี้เป็นที่รู้จักกันดีและใช้กันอย่างแพร่หลายในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร เช่น Multiple regression, Path analysis เป็นต้น

Latent variable model เป็นโมเดลที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรแฝง ซึ่งไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง แต่เชื่อว่ามีอิทธิพลโดยตรงต่อชุดของตัวแปรที่สามารถสังเกตได้ โมเดลนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่า มโนทัศน์ส่วนใหญ่ในทางพฤติกรรมศาสตร์ มีความเป็นนามธรรม เช่น ชาวนาปัญญา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะคิด สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นต้น มโนทัศน์เหล่านี้ไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง เนื่องจากเป็นสภาวะสันนิษฐานทางจิตวิทยา หรือเรียกว่าตัวแปรแฝง (latent variable) ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ถึงแม้ว่าตัวแปรดังกล่าวจะสังเกตไม่ได้โดยตรง แต่เรา

สามารถศึกษาได้โดยสังเกตจากอิทธิพลของตัวแปรแฝงนั้น ๆ ที่มีต่อตัวแปรทางพฤติกรรมบางตัวที่เราสามารถสังเกตและวัดค่าได้ วิธีการที่รู้จักกันแพร่หลายในการศึกษาตัวแปรแฝงคือ การวิเคราะห์ตัวประกอบ (factor analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์หาองค์ประกอบร่วมจากความสัมพันธ์ของชุดของตัวแปรที่สังเกตได้

ภาพประกอบ 10 ตัวอย่างของ Manifest variable model ของตัวแปรที่สังเกตได้ 7 ตัวแปร

ภาพประกอบ 11 ตัวอย่างของ Latent variable model ของตัวแปรแฝง 3 ตัวแปร

2. Recursive models V.S. Non – recursive models

Recursive model เป็นโมเดลที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรโดยทิศทางของการเป็นสาเหตุเป็นไปในทิศทางเดียวกันตลอด ไม่มีความสัมพันธ์ชนดผกผันหรือย้อนกลับ รวมทั้งกรณีความสัมพันธ์ของตัวแปรเดียวกันแต่ต่างเวลา

Non – recursive model เป็นโมเดลที่แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรโดยทิศทางของการเป็นสาเหตุระหว่างตัวแปรอย่างน้อยคู่ใดคู่หนึ่งมีทิศทางผกผันหรือย้อนกลับ หรือมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน

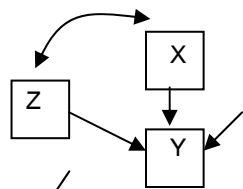
A. ความสัมพันธ์ระหว่าง 3 ตัวแปรที่สังเกตได้โดยตรง เช่น

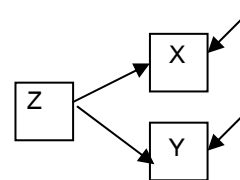
Model 1 $Z \longrightarrow X \longrightarrow Y$

Model 2 $Z \longrightarrow Y$

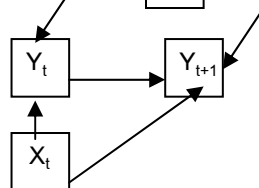
Model 3

Model 4

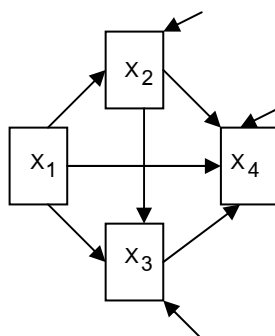

Model 5

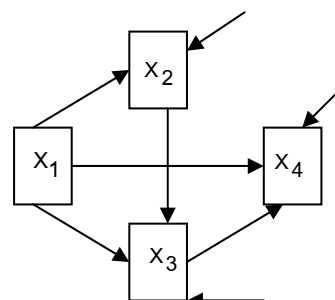

B. ความสัมพันธ์ระหว่าง 4 ตัวแปรที่สังเกตได้โดยตรง เช่น

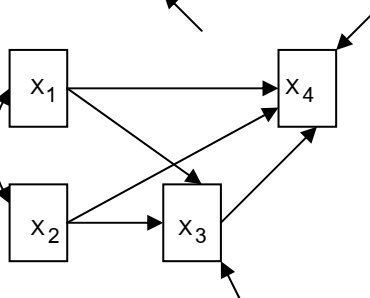
Model 1

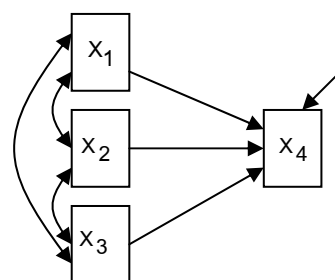
Model 2

Model 3

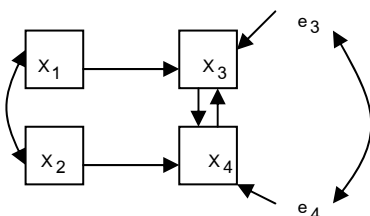

Model 4

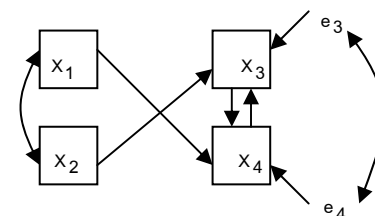

ภาพประกอบ 12 ตัวอย่างของ Recursive model

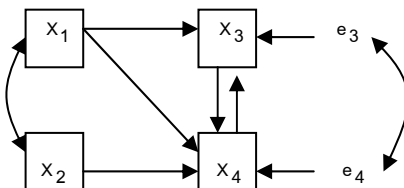
Model 1

Model 2

Model 3

ภาพประกอบ 13 ตัวอย่างของ Non – recursive model

การวิเคราะห์หาขนาดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

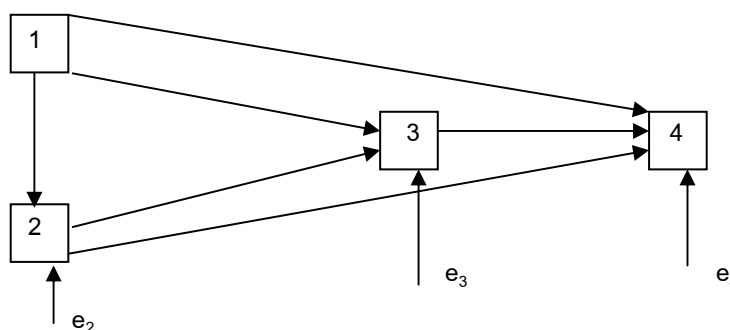
1. การคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient)

โดยทั่วไปการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) จะใช้วิธีของดันแคน (Duncan) ซึ่งมีแนวทางในการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแบบจำลองดังนี้ (Pedhazur. 1982 : 583 – 588)

1.1 ตัวแปรภายในแต่ละตัวในแบบจำลอง แสดงได้ด้วยสมการหนึ่งซึ่งประกอบด้วยตัวแปรต่าง ๆ ซึ่งคาดว่าจะมีผลต่อตัวแปรนั้นกับพจน์ของความคลาดเคลื่อน (error term) หรือตัวแปรที่ไม่ได้นำมาพิจารณาในแบบจำลองนั้น (residual variable)

1.2 ในแต่ละตัวแปรอิสระที่อยู่ในสมการตามที่ระบุในข้อ 1 จะมีค่า Path Coefficient บ่งชี้ปริมาณความเปลี่ยนแปลงที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นกับตัวแปรตามซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลง ปริมาณของตัวแปรอิสระในแต่ละหน่วย

1.3 ตัวแปรภายนอกแสดงให้เห็นแต่ละพจน์ของความคลาดเคลื่อนหรือส่วนที่เหลือ ซึ่งไม่ได้นำมาพิจารณาในแบบจำลองเท่านั้น นิยมใช้สัญลักษณ์ e หรือ u แสดงพจน์ส่วนที่เหลือนี้

ภาพประกอบ 14 ตัวแปรภายในและภายนอกและความคลาดเคลื่อน

จากภาพประกอบ 14 จะสามารถเขียนสมการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแบบจำลองเชิงสาเหตุ และผลของตัวแปรทั้ง 4 ในรูปคะแนนมาตรฐานได้ดังต่อไปนี้

$$Z_1 = e_1 \text{-----(1)}$$

$$Z_2 = P_{21}Z_1 + e_2 \text{-----(2)}$$

$$Z_3 = P_{31}Z_1 + P_{32}Z_2 + e_3 \text{-----(3)}$$

$$Z_4 = P_{41}Z_1 + P_{42}Z_2 + P_{43}Z_3 + e_4 \text{-----(4)}$$

ตัวแปรที่ 1 คือ ตัวแปรภายนอกและมีค่าความคลาดเคลื่อน e_1 ตัวแปรที่ 2 เป็นตัวแปรตามบนตัวแปรที่ 1 และบนความคลาดเคลื่อน e_2 ซึ่งเป็นตัวแปรภายนอกที่มีผลต่อตัวแปรที่ 2 การคำนวณ ถ้าข้างต้นจะเป็นในรูปของ recursive การคำนวณระบบ recursive ค่าสัมประสิทธิ์จะมีค่าเท่ากับ 0

$$Z_1 = e_1 + 0_{12}Z_2 + 0_{13}Z_3 + 0_{14}Z_4$$

ในแต่ละความคลาดเคลื่อนจะไม่สัมพันธ์กับตัวแปรที่คำนวณ ซึ่งเป็นข้อตกลงที่ความคลาดเคลื่อนไม่มีส่วนสัมพันธ์กับตัวแปรของมันเอง สถานการณ์สำหรับการวิเคราะห์ Path Analysis มีรูปแบบในรูปของ β เป็นค่าสัมประสิทธิ์การถดถอย

กระบวนการในการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) เริ่มจากการหาค่า P_{21} ซึ่งเป็นค่าที่แสดงผลของตัวแปร 1 ที่มีต่อตัวแปร 2 ด้วยการใช้สูตร

$$r_{12} = \frac{1}{N} \sum Z_1 Z_2$$

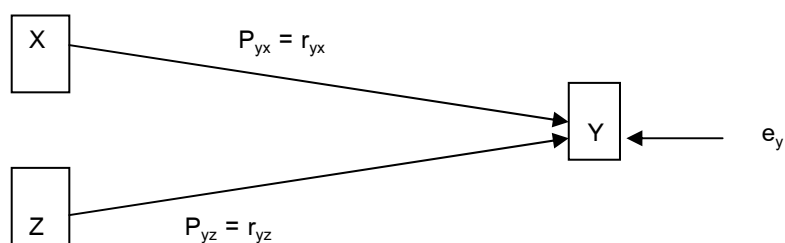
นำค่า Z_2 จากสมการที่ (2) มาแทนค่าในสูตร จะได้

$$r_{12} = \frac{1}{N} \sum Z_1 (P_{21}Z_1 + e_2)$$

$$r_{12} = P_{21} \frac{\sum Z_1 Z_1}{N} + \frac{\sum Z_1 e_2}{N}$$

ดังนั้น $r_{12} = P_{21} \text{-----} (5)$

จากภาพประกอบ 14 ตัวแปรอิสระจะมีอิทธิพลต่อตัวแปรตามมากกว่า 1 ตัว โดยตัวแปรอิสระเป็นตัวแปรสาเหตุ

ภาพประกอบ 15 ความสัมพันธ์ค่า Path Coefficient

จากภาพประกอบ 15 ตัวแปร X และ Z เป็นตัวแปรอิสระ เท่ากับเป็นตัวแปรสาเหตุของ Y ดังนั้น

จึงสามารถเขียนเป็นสับสคริป Path Coefficient $P_{yx} = r_{yx}$ และ $P_{yz} = r_{yz}$

การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) ระหว่างตัวแปรที่เหลือ (e) แต่ละตัว ซึ่งส่งผลต่อตัวแปรอิสระตัวหนึ่ง ๆ ไม่สามารถหาได้โดยตรงเพราะตัวแปรที่เหลือเป็นตัวแปรที่ไม่ได้วัด หรือนำมาพิจารณาในระบบของแบบจำลองการคำนวณหา P_{ye} อาศัยข้อตกลงเบื้องต้นที่ว่า ตัวแปรที่เหลือ แต่ละตัวต้องไม่สัมพันธ์กันเองและไม่สัมพันธ์กับตัวแปรอิสระตัวอื่น ๆ ที่อยู่ก่อนหน้านี้ ดังนั้นถ้าจะหา residual path coefficient ของ e_2 ตัวแปร 2 ก็จะสามารถกระทำอย่างตรงไปตรงมา ดังนั้น ค่าสหสัมพันธ์ ของตัวแปร 2 กับพจน์ที่เหลือ (e) และค่า Path Coefficient จะเท่ากับ $\sqrt{1-r_{12}^2}$ ดังนั้น ความแปรปรวน ของตัวแปร 2 ที่อธิบายได้ด้วย e_2 จึงเท่ากับ $1-r_{12}^2$ ซึ่งเป็นค่ายกกำลังสองของค่า Path Coefficient (หรือ ค่า β) ของตัวแปร 1 และ e_2 ตามลำดับหรืออาจแสดงให้เห็นว่า ระบบ recursive หนึ่ง ๆ ค่า Path Coefficient จาก

ตัวแปรที่ไม่ได้วัด (residual path coefficient) ที่มีต่อตัวแปรภายใน j ย่อมเท่ากับ $\sqrt{1-R_{j,12\dots i}^2}$ โดยที่

$R_{j,12\dots i}^2$ เป็นค่าสหสัมพันธ์พหุคูณยกกำลังสองของตัวแปรภายใน j กับตัวแปร 1,2,...,i ซึ่งเป็นตัวแปร ที่ส่งผลต่อตัวแปร j

คำนวณหา P_{31} และ P_{32} เนื่องจากตัวแปร 3 เป็นผลจากตัวแปร 1 และ 2 ซึ่งไม่เป็นอิสระต่อกัน เพราะตัวแปร 2 เป็นตัวแปรตามของตัวแปร 1 นอกจากนี้ยังเป็นตัวแปรตามที่เกิดเนื่องจาก e_2 ด้วย โดยอาศัย

$$\text{สูตรจะได้ว่า } r_{13} = \frac{1}{N} \sum Z_1 Z_3$$

นำสมการที่ (3) มาแทนค่า และตัด e_3 ออก จะได้

$$r_{13} = \frac{1}{N} \sum Z_1 (P_{31} Z_1 + P_{32} Z_2)$$

$$r_{13} = P_{31} \frac{\sum Z_1^2}{N} + P_{32} \frac{\sum Z_1 Z_2}{N}$$

$$r_{13} = P_{31} + P_{32} r_{12} \text{-----}(6)$$

ทำนองเดียวกัน $r_{23} = P_{31} r_{12} + P_{32} \text{-----}(7)$

ตัวแปรที่ 4 ในภาพประกอบ 14 เราสังเกตถึงความจำเป็นในการคำนวณในตัวแปร 3 ตัว ที่ซึ่งถึง ผลกระทบของตัวแปร 1,2,3 บนตัวแปร 4 ซึ่ง 3 ตัวแปรเป็นโครงสร้างดังนี้ (Pedhazur. 1982 : 587)

$$r_{14} = \frac{1}{N} \sum Z_1 Z_4$$

$$r_{14} = \frac{1}{N} \sum Z_1 (P_{41}Z_1 + P_{42}Z_2 + P_{43}Z_3)$$

$$r_{14} = P_{41} \frac{\sum Z_1^2}{N} + P_{42} \frac{\sum Z_1 Z_2}{N} + P_{43} \frac{\sum Z_1 Z_3}{N}$$

$$r_{14} = P_{41} + P_{42}r_{12} + P_{43}r_{13} \text{-----(8)}$$

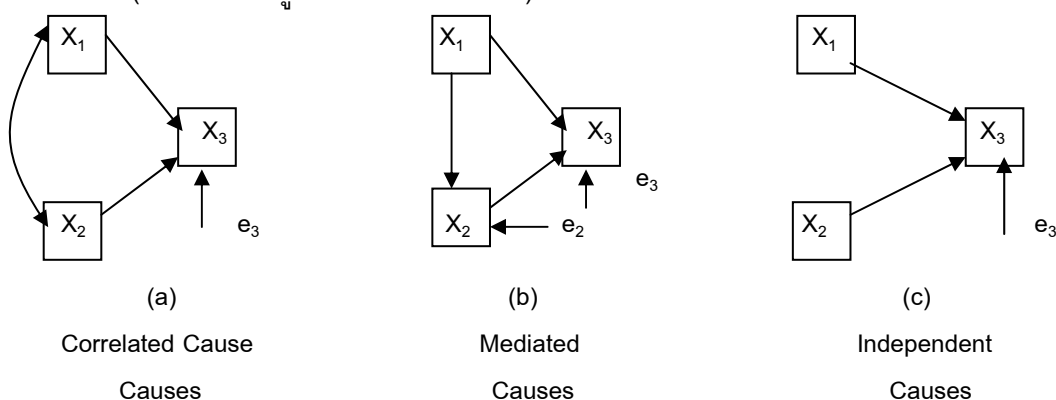
การคำนวณตัวแปรที่เหลือ 2 ตัว จะมีการคำนวณคล้ายข้างต้น

$$r_{24} = P_{41}r_{12} + P_{42} + P_{43}r_{23}$$

$$r_{34} = P_{41}r_{13} + P_{42}r_{23} + P_{43}$$

2. ส่วนประกอบของสหสัมพันธ์ (The Decomposition of Correlation)

แบบจำลองเชิงสาเหตุและผลที่เกิดขึ้น เราสามารถที่จะแบ่งส่วนความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภายนอกกับตัวแปรภายใน หรือระหว่างตัวแปรภายนอกกับตัวแปรภายใน หรือระหว่างตัวแปรภายในด้วยกันได้ (จินตนา ธนวิบูลย์ชัย. 2537 : 58 - 63)

ภาพประกอบ 16 ส่วนประกอบของสหสัมพันธ์

จากภาพประกอบ 16 (a) ตัวแปรที่ 1 และ 2 เป็นตัวแปรภายนอก ตัวแปร 3 เป็นตัวแปรภายใน ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภายนอกจะไม่นำมาพิจารณา แต่จะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 1 กับตัวแปร 3 ซึ่งพบว่า ประกอบด้วยผลจาก 2 ส่วน คือ ผลทางตรง (direct effect) จากตัวแปร 1 กับตัวแปร 3 และผลที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 1 กับ 2 ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 1 กับ 3 อันเนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 1 กับ 2 ก็คือ $r_{13} - P_{31}$ (เพราะ $r_{13} = P_{31} + r_{12}P_{32}$) ส่วนของความสัมพันธ์ r_{13} ที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 1 และ 2 นี้จะไม่นำมาวิเคราะห์นอกเสียจากว่าผู้วิจัยสามารถระบุได้ว่าสาเหตุความสัมพันธ์ดังกล่าวนั้น เป็นวิธีการที่ไม่มีความหมายต่อการแปลความในเชิงเหตุและผล ผลที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า สหสัมพันธ์

ไรวีเคราะห์ (Unanalyzed Correlation) ในทำนองเดียวกัน ส่วนประกอบความสัมพันธ์ของ r_{23} ตามภาพ (a) ก็จะคล้ายกับ r นั่นคือ P_{32} เป็นผลทางตรงของตัวแปร 2 ต่อตัวแปร 3 และ $r_{12} P_{31} = r_{23} - P_{32}$ ซึ่งส่วนประกอบหลังนี้เป็นส่วนประกอบไรวีเคราะห์ (unanalyzed component) เนื่องจากเกิดขึ้นจากสาเหตุที่มีความสัมพันธ์กัน (correlated causes)

จากภาพ (b) มีตัวแปร 1 เป็นตัวแปรภายนอกและตัวแปร 2 และ 3 เป็นตัวแปรภายใน ผลที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 1 กับตัวแปร 2 และ 3 ประกอบด้วยผลทางตรงของตัวแปร 1 กับตัวแปร 3 และผลจากตัวแปร 1 ส่งผลต่อตัวแปร 2 ซึ่งไม่มีผลต่อตัวแปร 3 ตัวแปร 2 จึงเป็นทางผ่านไปสู่อำนาจ 3 ผลประการหลังนี้ เรียกว่า ผลทางอ้อม (indirect effect) ผลที่เกิดจากการรวมความสัมพันธ์ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมนี้ เรียกว่า ผลรวม (total effect) ซึ่งผู้เขียนบางคนเรียกค่าที่ได้จากผลรวม (total effect) นี้ว่า สัมประสิทธิ์ผลรวม (effect coefficient) เมื่อเปรียบเทียบภาพ (b) กับภาพ (a) จะเห็นว่าภาพ (a) ไม่มีผลโดยอ้อม ดังนั้น ผลทางตรงที่เกิดขึ้น บางคนจึงเรียกเป็นผลรวม (total effect) แต่ก็มีผู้โต้แย้งโดยให้เหตุผลว่าเมื่อเป็นตัวแปรภายนอกจึงเป็นไปได้ที่จะนำมาเป็นส่วนหนึ่งหรือส่วนทั้งหมดของผลทางอ้อม ซึ่งเรื่องนี้อาจชัดเจนขึ้น ถ้าพิจารณาเปรียบเทียบแบบจำลองในภาพ (a) และ (b) จะเห็นว่า ในภาพ (a) ตัวแปร 1 และ 2 เป็นตัวแปรภายนอก ดังนั้นย่อมเป็นไปได้ที่จะระบุว่าตัวแปรทั้ง 2 นี้มีผลทางอ้อมต่อตัวแปร 3 ส่วนในภาพ (b) นั้นมีเพียงตัวแปร 1 เท่านั้นที่เป็นตัวแปรภายนอก จึงเป็นไปได้ที่จะพิจารณาผลทางอ้อมของตัวแปร 3 โดยผ่านทางตัวแปร 2

เมื่อพิจารณาที่ภาพ (b) ส่วนประกอบความสัมพันธ์ของ r_{23} จะสังเกตเห็นว่าผลทางตรงของตัวแปร 2 บนตัวแปร 3 หรือ P_{32} นั้น ความสัมพันธ์ที่มีอยู่ระหว่างตัวแปร 2 และ 3 เป็นเพียงความสัมพันธ์หลอก (spurious correlation) เนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่าตัวแปรทั้งสองนั้นเกิดจากตัวแปร 1 เป็นสาเหตุร่วมกัน (common cause) ส่วนของความสัมพันธ์หลอกของ r_{23} นี้สามารถแสดงให้เห็นได้จาก $P_{31} P_{21}$ หรือ $r_{23} P_{32}$

ภาพ (c) เป็นแบบจำลองที่เกิดจากสาเหตุที่เป็นอิสระต่อกัน ซึ่งในกรณีนี้ความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุและผลเป็นผลทางตรงเพียงประการเดียว ดังนั้น r_{13} ในภาพจะเป็นผลทางตรงของตัวแปร 1 ที่มีต่อตัวแปร 3 หรือ P_{31} และ r_{23} ก็เป็นผลทางตรงของตัวแปร 2 ที่มีต่อตัวแปร 3 หรือ P_{32}

สรุปโดยรวม สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อาจแบ่งส่วนประกอบออกเป็นส่วนตัวต่าง ๆ ดังนี้

1. ผลกระทบทางตรง (Direct Effect - DE)
2. ผลกระทบทางอ้อม (Indirect Effect - IE)
3. ผลจากสหสัมพันธ์ไรวีเคราะห์ (Unanalyzed - U) ที่เกิดจากสาเหตุที่มีความสัมพันธ์กัน
4. ผลความสัมพันธ์หลอก (Spurious - S) เนื่องจากสาเหตุร่วม

ผลรวมของ DE และ IE ก็คือ total effect หรือ effect coefficient กล่าวถึงผลรวมของ U และ S ว่าเป็นส่วนของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่ไม่ใช่สาเหตุ (non causal part of the correlation coefficient) และจากที่กล่าวมาข้างต้นสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในเหตุการณ์ต่าง ๆ ไม่จำเป็นจะต้องประกอบด้วยสหสัมพันธ์ของทั้งสองส่วนดังที่กล่าวมาแล้ว เป็นต้นว่า สหสัมพันธ์หลอก ๆ (spurious) นั้น อาจจะพบว่าจะเกิดขึ้นในระหว่างตัวแปรภายใน ส่วนสหสัมพันธ์ไรวีเคราะห์ (unanalyze) อาจจะพบว่าจะเกิดขึ้นระหว่างตัวแปรภายนอก ยิ่งไปกว่านั้นบางตัวแปรอาจเกิดเพียงความสัมพันธ์ทางอ้อมกับตัวแปรอื่นเท่านั้น

วิธีวิเคราะห์เส้นทาง

ในการวิเคราะห์เส้นทาง หรือการศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลนั้น มีวิธีวิเคราะห์ 4 วิธี คือ (สำราญ มีแจ้ง. 2544 : 71 – 84)

1. การวิเคราะห์ตารางไขว้ (Cross Table Analysis) เป็นวิธีที่นักสังคมวิทยาใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลไว้ในตารางไขว้ ซึ่งจะแจกแจงความถี่เป็นค่าร้อยละในแต่ละกลุ่มของตัวแปรที่เป็นสาเหตุ แล้วทำการเปรียบเทียบค่าร้อยละระหว่างกลุ่มที่มีต่อตัวแปรผล ตัวแปรเหตุตัวใดที่มีค่าร้อยละสูงกว่าตัวแปรตัวอื่น ๆ ก็แสดงว่าตัวแปรเหตุตัวนั้นมีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลต่อตัวแปรผลมากกว่าตัวแปรอื่น ๆ

การวิเคราะห์ตารางไขว้เป็นวิธีที่ง่าย และเป็นวิธีที่สามารถวิเคราะห์ได้ดีกับข้อมูลที่อยู่ในมาตรานามบัญญัติหรือมาตราเรียงลำดับ แต่ถ้าเป็นข้อมูลที่อยู่ในมาตราอันตรภาคจะต้องนำข้อมูลนั้นมาจัดเป็นกลุ่มเสียก่อน ซึ่งก็จะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการจัดกลุ่มได้ จุดอ่อนของการวิเคราะห์ตารางไขว้ก็คือไม่สามารถบอกความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลทางอ้อมได้

2. การวิเคราะห์ด้วยโมเดลลอกลีเนียร์ (Loglinear Model) เป็นวิธีการวิเคราะห์ทางสถิติที่ใช้ศึกษาความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างตัวแปรที่อยู่ในมาตรานามบัญญัติและมาตราเรียงลำดับ การวิเคราะห์ด้วยวิธีนี้จะต้องทำการศึกษาทฤษฎี แนวคิด เพื่อสร้างรูปแบบขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเสียก่อน แล้วจึงทำการประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยการวิเคราะห์การถดถอย

3. การวิเคราะห์เส้นทางแบบดั้งเดิม (Classical Path Analysis) เป็นวิธีที่ต้องทำการศึกษาทฤษฎี งานวิจัย และแนวคิดต่าง ๆ เพื่อสร้างรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและมีการประมาณค่าขนาดอิทธิพลหรือค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient : P) ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ โดยประมาณค่าจากการถดถอยตามสมการในรูปแบบที่กำหนดไว้ที่ละสมการ ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน (Standardized Regression Coefficient หรือ Beta Weight : β) ที่ได้จากสมการต่าง ๆ ก็คือค่าขนาดอิทธิพลทางตรงของตัวแปรตามรูปแบบ ดังนั้น ค่าขนาดอิทธิพล (P) ของตัวแปรที่เป็นสาเหตุต่อตัวแปรที่เป็นอิทธิพลทางตรง ก็คือค่า β ที่ปรากฏอยู่ในสมการพยากรณ์

ในการตรวจสอบความสอดคล้องหรือความตรงของรูปแบบที่วิเคราะห์เส้นทางแบบดั้งเดิมนั้นมีวิธีการที่มีการใช้อยู่ในปัจจุบัน 2 วิธี คือ

1. วิธีของดันแคน (Duncan) เป็นวิธีที่มีการตรวจสอบความสอดคล้องหรือความตรงของรูปแบบด้วยการเปรียบเทียบค่าสหสัมพันธ์ (Correlation : r) ที่คำนวณจากสูตรสหสัมพันธ์ของเพียร์สันกับค่าสหสัมพันธ์ที่คำนวณจากค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง โดยเรียกการวิเคราะห์เส้นทางแบบนี้ว่า การวิเคราะห์เส้นทางแบบพี เอ อาร์ (PAR)

2. วิธีของสเปชท์ (Specht) เป็นวิธีตรวจสอบความสอดคล้องหรือความตรงของรูปแบบด้วยค่าสถิติคิว (Q Statistic) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าการวิเคราะห์เส้นทางแบบพี เอ คิว (PAQ) เนื่องจากการวิเคราะห์เส้นทางแบบพี เอ อาร์ เป็นวิธีที่ต้องคำนวณค่าความสอดคล้องที่ค่อนข้างยุ่งยาก เพราะผู้วิจัยต้องคำนวณเอง และไม่มีการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของการตรวจสอบความสอดคล้องหรือความตรงของรูปแบบ ซึ่งอาจทำให้เกิดความผิดพลาดในการอธิบายความหมายของรูปแบบได้ จึงทำให้นักวิจัยนิยมใช้การวิเคราะห์เส้นทางแบบ พี เอ คิว มากกว่าการวิเคราะห์เส้นทางแบบ พี เอ อาร์

4. การวิเคราะห์เส้นทางด้วยโปรแกรมเฉพาะหรือการวิเคราะห์เส้นทางสมัยใหม่ (Modern Path Analysis) เป็นการวิเคราะห์เส้นทางที่สามารถวิเคราะห์ได้ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์โดยตรง ไม่ต้องทำการวิเคราะห์ด้วยมือเหมือนการวิเคราะห์ด้วยวิธีอื่น ๆ ดังกล่าวข้างต้น

การวิเคราะห์เส้นทางแบบดั้งเดิม ซึ่งมีอยู่ 2 วิธี คือ วิธีของดันแคน (Duncan) หรือ พี เอ อาร์ (PAr) และวิธีของสเปคท์ (Specht) หรือ พี เอ คิว (PAQ) มีรายละเอียดดังนี้

การวิเคราะห์เส้นทางแบบ พี เอ อาร์ (PAr)

การวิเคราะห์เส้นทางเป็นวิธีการวิเคราะห์ตัวแปรพหุคูณวิธีหนึ่ง การวิเคราะห์เส้นทางจะสามารถประเมินค่าความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตาม พร้อมทั้งแสดงความสัมพันธ์ภายในของตัวแปรแต่ละตัวกับตัวแปรตัวอื่น ๆ ในรูปแบบที่กำหนดไว้ การวิเคราะห์เส้นทางมีรากฐานมาจากรูปแบบเชิงเส้นตรง นั่นคือ เป็นการนำเอาการวิเคราะห์ถดถอยมาขยายให้มีความหมายมากขึ้น

การวิเคราะห์เส้นทางจะต้องกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ในรูปที่เป็นสาเหตุและผลเสียก่อน จากนั้นจึงคำนวณหาสัมประสิทธิ์เส้นทางของรูปแบบ ซึ่งทำได้โดยการหาสมการถดถอยพหุคูณหลาย ๆ สมการตามรูปแบบที่กำหนดไว้ ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (Beta Weight) ที่ได้จากการถดถอยต่าง ๆ คือค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของรูปแบบแล้วนำค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง ผลการวิเคราะห์จะให้ประโยชน์ในการทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบตามสมมุติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์และยังช่วยปรับปรุงรูปแบบด้วยคือ สามารถบอกได้ว่าจากหลักฐานตามข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาสามารถสนับสนุนการอ้างสาเหตุตามรูปแบบตามสมมุติฐานหรือไม่ และกรณีที่มีการปรับปรุงรูปแบบตามสมมุติฐานแล้ว จะสามารถสนับสนุนการอ้างสาเหตุตามรูปแบบที่ปรับปรุงแล้วนั้นหรือไม่

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

1. คำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง(Path Coefficients)ตามรูปแบบที่เสนอในรูปของสมมุติฐาน ซึ่งทำได้โดยการหาสมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression) ตามรูปแบบที่กำหนดไว้ ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (Standardized Regression Coefficient หรือค่า Beta Weight) ที่ได้จากการถดถอยต่าง ๆ คือค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (สัญลักษณ์ คือ P_{jk}) ของรูปแบบ

2. ศึกษาและพิจารณาความหมายของค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง โดยพิจารณาจากนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง ซึ่งในการพิจารณาจะพิจารณาควบคู่กันระหว่างค่านัยสำคัญทางสถิติ (Statistical Significant) และค่านัยสำคัญทางปฏิบัติ (Practical Significant) สำหรับค่านัยสำคัญทางปฏิบัตินั้นค่า P_{jk} ที่ต่ำกว่า 0.05 ถือว่าไม่มีความหมาย (สำราญ มีแจ้ง. 2544 : 75 ; อ้างอิงจาก Kerlinger and Pedhazur. 1973 : 318) จึงให้ตัดเส้นทางนั้นทิ้งไป ซึ่งจะเป็นการปรับปรุงรูปแบบให้เหมาะสม ทำให้ได้รูปแบบที่กระชับรัดขึ้น (Parsimonious Model)

3. คำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficients) ตามรูปแบบของเส้นทางที่ปรับปรุงใหม่หลังจากตัดเส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติและนัยสำคัญทางปฏิบัติออกไป

4. คำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จากรูปแบบ (Reproduced Correlations) ตามรูปแบบของเส้นทางที่ปรับปรุงใหม่

5. นำค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ที่คำนวณได้จากข้อ 4 เปรียบเทียบกับค่าสัมประสิทธิ์ สหสัมพันธ์ที่ปรากฏ (Observed Correlation) ซึ่งคำนวณได้จากวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน เพื่อศึกษาถึงความสอดคล้องของรูปที่กำหนดขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าใกล้เคียงกันมาก รูปแบบนี้ก็จะมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับสูง

6. คำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์แยกส่วนค่าสหสัมพันธ์ (Decomposition of Correlation) ระหว่างตัวแปรสาเหตุและตัวแปรผล ออกเป็น 2 ส่วน คือ ผลกระทบทางตรง (Direct Effect) และผลกระทบทางอ้อม (Indirect Effect)

7. คำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณผลรวม (Total Effect) ระหว่างตัวแปรสาเหตุ และตัวแปรผลที่รวมกันส่งผลต่อตัวแปรตาม

การคำนวณในข้อ 6 และ 7 คำนวณโดยใช้วิธีของดันแคน (Duncan)

การวิเคราะห์เส้นทางแบบ พี เอ คิว

การวิเคราะห์เส้นทางแบบ พี เอ คิว เป็นวิธีการวิเคราะห์เส้นทางแบบดั้งเดิมที่ใช้เทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเป็นหลัก และใช้การทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบด้วยค่าสถิติคิว (Q - Statistic) ซึ่งสเปซท์เป็นผู้คิดค้นขึ้น โดยมีข้อตกลงเบื้องต้น ดังต่อไปนี้

1. ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมดในรูปแบบ เป็นความสัมพันธ์แบบเส้น (Linear) เชิงบวก (Additive) และอสมมาตร (Asymmetric) หรือทิศทางของความสัมพันธ์ไปในทางเดียวกัน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้องเป็นความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (Causal Relationship) กล่าวคือ มีการจัดลำดับก่อนหลังของตัวแปรให้เป็นไปตามทฤษฎี นอกจากนี้ลักษณะความสัมพันธ์ต้องเป็นความสัมพันธ์แบบปิดคือ รวมตัวแปรที่เกี่ยวข้องไว้ในรูปแบบไม่นำตัวแปรที่ไม่เกี่ยวข้องในการวิจัยมาเขียนไว้ในรูปแบบ

3. การแจกแจงของลักษณะตัวแปรและความคลาดเคลื่อนเป็นแบบปกติ

4. ตัวแปรส่วนที่เหลือ (Residual Variable : e) ต้องไม่มีความสัมพันธ์กันเอง และไม่มี ความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระที่อยู่ก่อนหน้าด้วย เนื่องจากในการสร้างแบบจำลองเชิงเหตุและผลที่สร้างขึ้น อาจไม่สามารถระบุตัวแปรที่เกี่ยวข้องได้ทั้งหมด ตัวแปรที่อาจจะเกี่ยวข้องแต่ไม่ได้ระบุไว้ในรูปแบบจึงเป็นตัวแปรส่วนที่เหลือ ดังนั้นตัวแปรส่วนที่เหลือจะต้องไม่มีความสัมพันธ์กันเอง

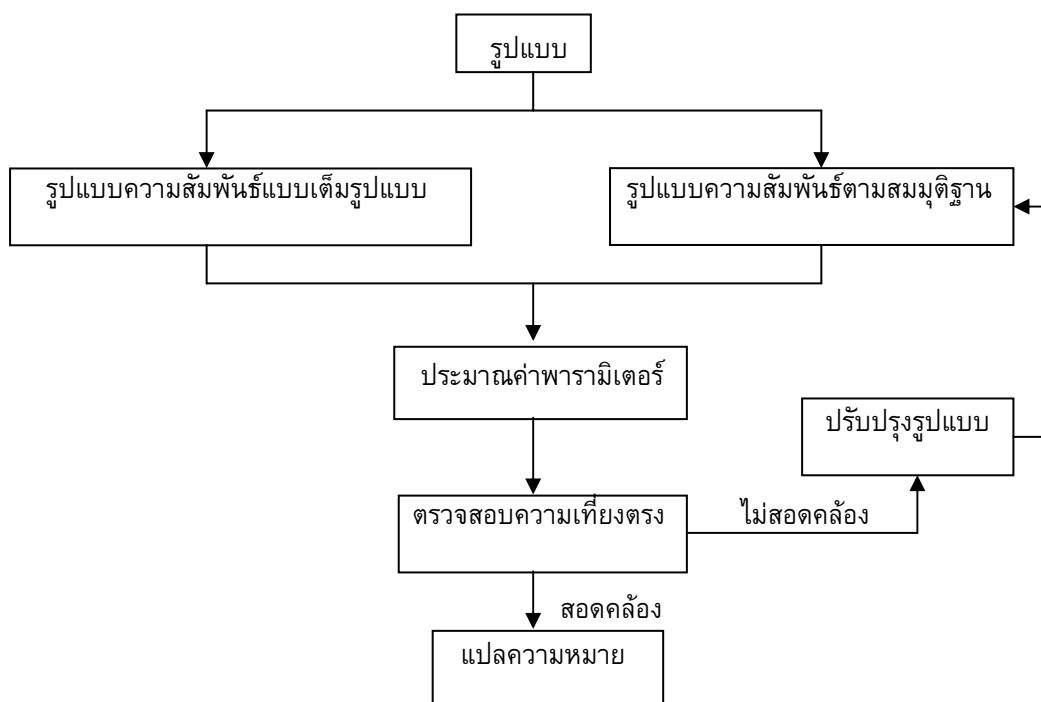
5. ข้อมูลอยู่ในมาตราการวัดระดับอันตรภาค (Interval Scale) หรืออัตราส่วน (Ratio Scale) หรือมาตราวัดอื่นที่สามารถนำมาเทียบเคียงกับมาตราการวัดทั้งสองระดับนี้ได้

6. การวัดตัวแปรต่าง ๆ ต้องมีความเชื่อมั่น (Reliability) และความเที่ยงตรงสูง (Validity)

7. ความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนมีค่าคงที่

ขั้นตอนการวิเคราะห์เส้นทางแบบ พี เอ คิว

ขั้นตอนการวิเคราะห์เส้นทางแบบ พี เอ คิว สรุปเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

ภาพประกอบ 17 ขั้นตอนการวิเคราะห์เส้นทางแบบ พี เอ คิว

จากภาพประกอบ 17 จะเห็นว่าการประมาณค่าพารามิเตอร์หรือสัมประสิทธิ์เส้นทางของรูปแบบ และการตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบด้วยการวิเคราะห์เส้นทางแบบ พี เอ คิว จะใช้การวิเคราะห์การถดถอยตามลำดับความสำคัญของตัวแปรเหตุกับตัวแปรผลที่ปรากฏในรูปแบบ ดังนี้

1. ประมาณค่า β หรือ P_{ji} , R และ R^2 โดยการวิเคราะห์การถดถอยตัวแปรผลบนตัวแปรเหตุตามสมการโครงสร้างที่กำหนดขึ้นตามรูปแบบความสัมพันธ์แบบเต็มรูปแบบ
2. คำนวณค่า R_m^2 ซึ่งเป็นค่าอัตราของความแปรปรวนที่อธิบายตัวแปรผลด้วยตัวแปรเหตุทั้งหมดตามรูปแบบความสัมพันธ์แบบเต็มรูปแบบ จากสูตร

$$R_m^2 = 1 - (1 - R_{y1}^2)(1 - R_{y2}^2) \dots (1 - R_{yp}^2)$$

เมื่อ R_{yi}^2 แทน Ordinary Squared Multiple Correlation Coefficient ของสมการ i ของรูปแบบความสัมพันธ์แบบเต็มรูปแบบ

3. ประมาณค่า β หรือ P_{ji} , R และ R^2 ของรูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมุติฐานด้วยการวิเคราะห์การถดถอย เช่นเดียวกับข้อ 1

4. ค่าพหุคูณค่า M ซึ่งเป็นค่าอัตราของความแปรปรวนที่อธิบายตัวแปรผลด้วยตัวแปรเหตุทั้งหมดตามรูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมุติฐาน จากสูตร

$$M = 1 - (1 - R_1^2)(1 - R_2^2) \dots (1 - R_p^2)$$

เมื่อ R_i^2 แทน Ordinary Squared Multiple Correlation Coefficient ของสมการ i ของรูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมุติฐาน

5. ค่าพหุคูณค่า Q ซึ่งเป็นค่าสถิติที่ใช้วัดความสอดคล้อง (Measure of Goodness of Fit) ของรูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมุติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์ จากสูตร

$$Q = \frac{1 - R_m^2}{1 - M}$$

6. ค่าพหุคูณค่า W ซึ่งเป็นค่าสถิติสำหรับทดสอบนัยสำคัญของค่าสถิติ Q จากสูตร

$$W = -(N - d) \ln Q$$

เมื่อ W แทน ค่าสถิติทดสอบที่มีการแจกแจงแบบไค-สแควร์ ซึ่งมี $df = d$

N แทน ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

d แทน จำนวนเส้นทางที่ถูกระบุว่ามีค่าเป็นศูนย์ซึ่งไม่ได้ลากเส้นทางไว้ในรูปแบบ

$\ln$ แทน ลอการิทึมธรรมชาติ (Natural Logarithm)

การพิจารณาความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมุติฐาน กับข้อมูลเชิงประจักษ์นั้น พิจารณาจากการทดสอบนัยสำคัญของค่า Q จากค่า W ดังนี้

1. ถ้าค่า W ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า รูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมุติฐาน อธิบายระบบความสัมพันธ์ได้ไม่แตกต่างจากรูปแบบความสัมพันธ์แบบเต็มรูป ซึ่งแสดงว่ารูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมุติฐานมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

2. ถ้าค่า W มีนัยสำคัญทางสถิติ หมายความว่า รูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมุติฐาน อธิบายระบบความสัมพันธ์ได้แตกต่างจากรูปแบบความสัมพันธ์แบบเต็มรูป ซึ่งแสดงว่ารูปแบบความสัมพันธ์ตามสมมุติฐานไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์เส้นทาง

จินตนา ธนวิบูลย์ชัย (2537 : 21 – 24) ได้กล่าวถึงข้อตกลงเบื้องต้นที่จำเป็นต้องศึกษาหรือทำการทดสอบก่อน เพื่อให้การใช้เทคนิค Path Analysis นี้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ข้อมูลอยู่ในระดับการวัดแบบอันตรภาค (interval) หรืออัตราส่วน (ratio) หรือมาตรวัดอื่นใดที่พอจะนำมาเทียบเคียงกับมาตรวัดทั้งสองระดับนี้ได้

2. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ในแบบจำลองเชิงสาเหตุและผลที่สร้างขึ้นต้องเป็นเชิงเส้นตรงและเชิงบวก (linearity and additivity)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ต้องเป็นลักษณะความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (causal relationship) กล่าวคือ มีการจัดลำดับก่อนหลังของตัวแปรให้เป็นไปตามทฤษฎี กล่าวคือ ตัวแปรเหตุเกิดขึ้น

ก่อนตัวแปรที่เป็นผล แบบจำลองที่สร้างขึ้นรวมตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่งผลต่อตัวแปรตามไว้ได้ทั้งหมด หรือที่เรียกว่า แบบจำลองแบบปิด (closed model)

4. การวัดตัวแปรต่าง ๆ จะต้องมีความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงสูง
5. ตัวแปรส่วนที่เหลือ (residual variable) ต้องไม่มีความสัมพันธ์กันเอง และไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระที่อยู่ก่อนหน้าด้วย
6. ความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนมีค่าคงที่ (homoscedasticity of error variance) กล่าวคือ ความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นสำหรับทุกค่าของตัวแปรอิสระมีค่าคงที่ อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงเบื้องต้นข้อนี้เมื่อถูกละเมิดก็ยังคงใช้เทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยได้ เพราะเทคนิคการวิเคราะห์การถดถอยมีความแกร่ง (robustness) ต่อการละเมิดพอสมควร

หลักการในการกำหนดรูปแบบตามสมมุติฐาน มีดังนี้ (สราญ มีแจ้ง. 2544 : 73)

1. พิจารณาจากทฤษฎี แนวความคิด ประกอบกับวิจารณ์ญาณของผู้วิจัย
2. พิจารณาจากแบบแผนของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ
3. ยึดข้อตกลงเบื้องต้นของการวิเคราะห์เส้นทาง

ข้อดีและข้อจำกัดของเทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) (จินตนา ธนวิบูลย์ชัย. 2537 : 101 – 104)

ข้อดี

1. เทคนิคนี้เป็นเทคนิคทางสถิติที่มีประสิทธิภาพในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยเฉพาะการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์วิเคราะห์ข้อมูลที่ซับซ้อน จะทำให้ง่ายขึ้น สะดวก และประหยัดเวลาและทุน
2. เทคนิคนี้เป็นวิธีการที่นำเอาทฤษฎีเข้มาาร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยตรงแทนการวิเคราะห์ข้อมูลแยกกันกับทฤษฎี เพราะเทคนิคนี้บังคับให้ต้องสร้างแบบจำลองแสดงความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรโดยอาศัยทฤษฎีเป็นพื้นฐานอย่างชัดเจน จนทำให้การอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ เป็นไปได้อย่างมีเหตุมีผล จึงเป็นการตรวจสอบและสร้างทฤษฎีอีกด้วย
3. เทคนิคนี้บังคับให้นักวิจัยต้องระบุลำดับตำแหน่งก่อนหลังของตัวแปรและความเชื่อมโยงของตัวแปรทั้งหลายให้ชัดเจน ไม่เฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตามเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระที่มีต่อกันและกันด้วย ทำให้เกิดความมั่นใจในปรากฏการณ์ทางสังคมที่กำลังศึกษาอยู่นั้น ข้อมูลที่ได้จึงมีคุณค่ามากกว่าการศึกษาเพียงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ กับตัวแปรตามโดยไม่ได้มีการพิจารณาความชัดเจนที่เกิดขึ้นระหว่างตัวแปร
4. เทคนิคนี้ทำให้สามารถหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม ผลรวมที่เกิดขึ้นจากขนาดความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรนี้ ผู้วิจัยสามารถจะนำมาใช้เปรียบเทียบความสำคัญของตัวแปรระหว่างคู่ต่าง ๆ ได้ต่อไป
5. เทคนิคนี้ยังสามารถแยกความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรคู่หนึ่ง ๆ ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ความสัมพันธ์แบบธรรมดาและความสัมพันธ์แบบซับซ้อน สำหรับความสัมพันธ์แบบซับซ้อนยังสามารถแยกออกเป็นความสัมพันธ์ทางอ้อม ความสัมพันธ์ไว้วิเคราะห์ และความสัมพันธ์ปลอมด้วย การแยกความสัมพันธ์ออกเป็นส่วนย่อยต่าง ๆ เช่นนี้ไม่อาจทำได้ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลแบบอื่น ๆ ทำให้สามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้ละเอียดและลึกซึ้งกว่าเทคนิคแบบอื่น

6. เทคนิคนี้เป็นการทดสอบสมมุติฐานในลักษณะต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน แทนการแยกทดสอบแต่ละสมมุติฐานออกจากกัน

ข้อจำกัด

1. การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) ไม่ใช่สิ่งที่พิสูจน์ว่าสิ่งใดเป็นเหตุและสิ่งใดเป็นผลอย่างแท้จริง ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลที่แสดงในแบบจำลองเป็นเพียงสิ่งที่ผู้วิเคราะห์คิดขึ้นมาเท่านั้น แบบจำลองจะถูกตั้งโดยย้อมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้วิเคราะห์ว่าสามารถศึกษาได้กว้างขวางและลึกซึ้งเพียงใด มีความชัดเจน ความเข้าใจ ความรอบรู้ ในปรากฏการณ์และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพียงใด มีความสามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลโดยอาศัยความรู้ในปรากฏการณ์และทฤษฎีที่น่าเชื่อถือเพียงใด

2. การแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ จะต้องมีความรู้พื้นฐานสมมุติฐาน หากไม่มีทฤษฎีสนับสนุนก็จะไม่สามารถแปลความหมายได้ คำว่าทฤษฎีในที่นี้ครอบคลุมถึงแนวคิดผลงานวิจัย ผลจากการสังเกตและจากประสบการณ์ต่าง ๆ ด้วย

3. จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิเคราะห์ มีผลต่อค่าสหสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น ถ้าน้อยเกินไปจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนสูง

4. มักพบว่าทฤษฎีในทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ไม่ค่อยมีความมั่นคง ซึ่งก็จะมีศักยภาพในการยืนยันทฤษฎีแตกต่างกันไป บางทฤษฎีอาจสามารถทนต่อการทดสอบด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ดีกว่าอีกบางทฤษฎี อย่างไรก็ตามก็เป็นที่ยอมรับกันว่าทฤษฎีใดก็ตามที่ได้รับการตรวจสอบบ่อยครั้งย่อมเป็นที่เชื่อมั่นในความจริงที่ระบุตามทฤษฎีมากกว่าทฤษฎีที่ได้รับการตรวจสอบน้อยครั้ง

5. การใช้เทคนิคนี้กับ recursive model ยังเป็นสิ่งที่อาจไม่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ในธรรมชาติ เพราะตัวแปรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในทางสังคมศาสตร์มักพบว่าส่งผลซึ่งกันและกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนำไปสร้างรูปแบบของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของการปรับตัวทางสังคม มีรายละเอียดดังนี้

1. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ กับการปรับตัวทางสังคม มีดังนี้

1.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับการปรับตัวทางสังคม

สังคม

แลนดิส (สรุขชัย โกคิยะกุล. 2526 : 31 ; อ้างอิงจาก Landis. 1954 : 105 – 106) ได้ศึกษาการปรับตัวของวัยรุ่นซึ่งมาจากครอบครัวที่พ่อแม่ปกครองแบบประชาธิปไตยและแบบเข้มงวด โดยส่งแบบสอบถามให้เด็กชั้นสูงสุดของโรงเรียนมัธยมศึกษา นักเรียนชายจำนวน 1,900 คน นักเรียนหญิงจำนวน 2,410 คน พบว่า เด็กที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่ปกครองแบบประชาธิปไตย ปรับตัวได้ดีกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่ปกครองแบบเข้มงวดหรือมีอำนาจเหนือบุตร เด็กที่ได้รับการปกครองแบบนี้จะมีความวิตกกังวล มีความเครียดทางจิตใจ เพราะต้องคอยหวาดระแวงว่าจะทำตามไม่ได้ อันเป็นลักษณะหนึ่งที่ทำให้เกิดการปรับตัวได้ไม่ดี

โบเดอร์และบีช (เมตตา จินดารักษ์. 2525 : 10 ; อ้างอิงจาก Boder and Beach.n.d.) ได้ทำการศึกษาการปรับตัวทางสังคมของเด็กที่อาศัยอยู่ในเขตบ้านเช่า เพื่อต้องการทราบความแตกต่างของการปรับตัวทางสังคมและองค์ประกอบที่ทำให้เด็กปรับตัวทางสังคมแตกต่างกัน ผลสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่ทำให้เด็กปรับตัวแตกต่างกันคือ เจตคติที่ดีของพ่อแม่ที่มีต่อลูกและความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับลูก นั่นคือเจตคติที่ดีของพ่อแม่จะทำให้ลูกปรับตัวทางสังคมได้ดี เจตคติที่ไม่เป็นปกติในรูปแบบต่างๆ ของพ่อแม่จะทำให้เกิดปฏิกิริยาเฉพาะอย่างในตัวลูก ส่วนใหญ่แล้วครอบครัวที่มีลูกช้อย่าย สงบเสงี่ยมหรือปรับตัวทางสังคมไม่ดีนั้น แม่มักจะเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดภายในบ้าน

รัตนยา ยัญทิพย์ (2522 : 53) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู พฤติกรรม การตอบสนองระหว่างบุคคลและการปรับตัวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 470 คน ผลการศึกษาพบว่า การอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับการปรับตัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พรพรรณ จันทรง (2541 : 65) ได้ศึกษารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กับการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันจะมีการปรับตัวทางสังคมแตกต่างกัน โดยนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จะมีการปรับตัวทางสังคมดีกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม

จากการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่าการอบรมเลี้ยงดูส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคม ของนักเรียน

1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างขนาดครอบครัวกับการปรับตัวทางสังคม

แลนดิส (สังวาลย์ สมสนธิ. 2518 : 12 ; อ้างอิงจาก Landis. 1955) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการปรับตัวของเด็กวัยรุ่น โดยมีตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

1. พื้นเพครอบครัวที่พ่อแม่ปกครองแบบพ่อแม่มีอำนาจเหนือบุตรและแบบประชาธิปไตย
2. ขนาดครอบครัวเล็ก ครอบครัวใหญ่
3. สภาพครอบครัวบ้านแตก และครอบครัวธรรมดา

โดยสรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับขนาดของครอบครัวไว้ว่า เด็กที่มาจากครอบครัวขนาดเล็กมีปัญหาในการปรับตัวมากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวขนาดใหญ่

คมเพชร นิตระสุกุล (2515 : 82) ได้ศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ การปรับตัวและกิจกรรมในวิทยาลัย ของนักศึกษาชั้น ป.กศ. ปีที่ 2 ปีการศึกษา 2514 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและต่ำ ของวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 501 คน พบว่า กลุ่มนักศึกษาที่มีพี่น้อง 5 – 7 คน มีปัญหาด้านการปรับตัวมากกว่ากลุ่มที่มีพี่น้อง 8 คน และ 1 – 4 คน ตามลำดับ

จากการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า ขนาดครอบครัวส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน

1.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมในโรงเรียนกับการปรับตัวทางสังคม

ฐิติรักษ์ วิเศษศิลปานนท์ (2537 : 148 – 150) ได้ศึกษาการปรับตัวทางสังคมของเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ โดยศึกษากับเด็กในสถานสงเคราะห์เด็กหญิงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุดรธานี จำนวน 116 คน ซึ่งอยู่ในช่วงอายุ 6 – 17 ปี พบว่า เด็กกำพร้าที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เหมาะสม คือ อยู่ในสภาพบรรยากาศการเรียนการสอนที่เหมาะสม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับครูและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน สามารถปรับตัวทางสังคมได้ดีกว่าเด็กกำพร้าที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่ไม่เหมาะสม

สมศรี บุญอรุณรักษา (2539 : 106) ได้ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ เพศ ระดับชั้นประเภทของโรงเรียน ศาสนา สภาพแวดล้อมในโรงเรียน อัตมโนทัศน์ ภูมิหลังของครอบครัวและสถานที่ตั้งของโรงเรียน กับการปรับตัวของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเครือคาทอลิก โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเครือคาทอลิก ปีการศึกษา 2538 จำนวน 1,808 คน พบว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

สุมาลี สุวรรณภักดี (2541 : 109) ได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ ปัจจัยด้านลักษณะส่วนตัว ปัจจัยด้านทัศนคติต่อวิชาชีพการพยาบาล ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยและปัจจัยด้านการเข้าร่วมกิจกรรมนักศึกษา กับการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลในเขตภาคใต้ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข โดยทำการศึกษากับนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 1 หลักสูตรประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์ จำนวน 584 คน ผลการศึกษาพบว่า สภาพแวดล้อมวิทยาลัย มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวของนักศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่าสภาพแวดล้อมในโรงเรียนส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน

1.4 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจกับการปรับตัวทางสังคม

วอร์เนอร์ (Ringness. 1968 : 270 ; citing Warner. 1948) ได้ใช้แบบสอบถามวัดบุคลิกภาพพบว่า พวกชนชั้นกลางจะเป็นคนที่มีความมั่นคงทางด้านอารมณ์ เป็นตัวของตัวเอง ขณะที่พวกที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำมีแนวโน้มขาดความอบอุ่น หงุดหงิดง่ายและมีอาการทางประสาท เช่น กัดเล็บ พวกนี้มีความยากลำบากในการควบคุมอารมณ์ มีความวิตกกังวล ปรับตัวเข้ากับสังคมลำบากมากกว่าพวกชนชั้นกลางและชนชั้นสูง

อรพินท์ ชูชมและอัจฉรา สุขารมณ (2532 : 55 – 56) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น โดยศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ ภูมิหลังของครอบครัวและลักษณะทางชีวสังคม อันได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจ สมาชิกภายในครอบครัว เพศ อายุ ลำดับการเกิด ระดับการศึกษาของบิดามารดา อาชีพของบิดามารดา การอบรมเลี้ยงดู และความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่ครอบครัวมีฐานะเศรษฐกิจ (รายได้) แตกต่างกันมีความสามารถในการปรับตัวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยที่นักเรียนวัยรุ่นที่ครอบครัวมีฐานะเศรษฐกิจจะระดับสูง จะมีความสามารถในการปรับตัวดีกว่านักเรียนที่ครอบครัวมีฐานะทางเศรษฐกิจจะระดับต่ำ

จากการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า ฐานะทางเศรษฐกิจส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน

1.5 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กับการปรับตัวทางสังคม

แอสซัม และเลวี (กุลวรรณ วิทยาวารุจิ. 2526 : 22 ; อ้างอิงจาก Assum and Levy. 1949 : 307 – 310) ได้ศึกษาเปรียบเทียบนักศึกษาที่มีความสามารถในการปรับตัวดีและปรับตัวไม่ดี ได้ผลว่า

นักศึกษาที่ปรับตัวได้ดีมีความสามารถในการเรียนดีกว่านักศึกษาที่ปรับตัวไม่ดี

กิลล์ (Gill. 1962 : 144 – 149) ได้ศึกษาการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน พบว่า นักเรียนที่เรียนดีมีความสามารถในการปรับตัวทางสังคมได้ดีกว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ และนักเรียนที่เรียนดี สามารถแก้ปัญหาด้านการปรับตัวได้ดีกว่านักเรียนที่มีผลการเรียนต่ำ

ดีเซนา (พวงสร้อย วรกุล. 2522 : 19 ; อ้างอิงจาก Desena. 1964 : 145 – 149) ได้ศึกษากับนิสิตปีที่หนึ่งของมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนีย จำนวน 1,061 คน ผลปรากฏว่า นิสิตที่มีผลการเรียนดีจะมีความสามารถในการปรับตัวได้ดีและรวดเร็วกว่านิสิตที่เรียนได้ปานกลางและต่ำอย่างเห็นได้ชัด

คมเพชร จิตรสุกุล (2515 : 79 - 80) ได้ศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ การปรับตัว และกิจกรรม ในวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยศึกษากับนักศึกษาชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพการศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2514 จำนวน 501 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง จำนวน 258 คน กลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ จำนวน 243 คน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ มีปัญหาด้านการปรับตัวมากกว่ากลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน

1.6 งานวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพแห่งตนกับการปรับตัวทางสังคม

เพอร์รี่ (ธงชัย โรจนวิภาต. 2525 : 18 ; อ้างอิงจาก Perry. 1961 : 357) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการยอมรับตนเอง และการปรับตัวของเด็กในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 63 คน ในแอตแลนต้า มลรัฐจอร์เจีย ซึ่งเป็นเด็กที่มีสติปัญญาปานกลาง มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ เขาแบ่งเด็กเป็น 2 กลุ่มคือ เด็กกลุ่มที่ปรับตัวได้ดีมีจำนวน 31 คน เด็กกลุ่มนี้ครูใหญ่และครูที่สอนเป็นผู้เลือกด้วยวิธีการตรวจสอบพฤติกรรมของเด็ก อีกกลุ่มหนึ่งมี 32 คน เป็นเด็กซึ่งไม่สามารถปรับตัวได้ดี เด็กกลุ่มนี้นักจิตวิทยาจำนวน 5 คน ซึ่งทำงานในสภาการศึกษาของแอตแลนต้าเป็นผู้วินิจฉัย โดยให้เด็กทั้งสองกลุ่มเขียนรายงานตอบแบบสอบถามแสดงข้อบกพร่องของตนว่าจะตอบรับหรือตอบปฏิเสธตามความเป็นจริงของตน ถ้าหากสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่า เด็กที่ปรับตัวดีจะมีการยอมรับตนเองมากกว่าเด็กที่ปรับตัวได้ไม่ดีนั้นมีความเที่ยงตรงแล้ว ผลที่ได้จะสนับสนุนสมมุติฐานข้อนี้ ผลการวิจัยสนับสนุนสมมุติฐานที่ตั้งไว้นั้นคือ เด็กกลุ่มที่มีการปรับตัวดี ยอมรับข้อบกพร่องของตนเองมากกว่าเด็กที่ปรับตัวไม่ดี

อรพินทร์ ชูชมและอัจฉรา สุขารมณ (2532 : 58) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น พบว่า มโนภาพแห่งตนและสภาพแวดล้อมทางบ้านต่างมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น โดยมโนภาพแห่งตนเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลสำคัญเป็นอันดับ 1 ในการพยากรณ์ความสามารถในการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น

จันทร์เพ็ญ โชติศิริ (2532 : 67) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึนึกคิดเกี่ยวกับตนเองและการปรับตัวทางสังคมของวัยรุ่นหญิงที่กลุ่มเพื่อนยอมรับว่าสวย โดยศึกษากับนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2531 ในเขตจังหวัดขอนแก่น โดยแบ่งความรู้สึนึกคิดเกี่ยวกับตนเองออกเป็น 7 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรม ด้านสติปัญญาและสถานภาพในโรงเรียน ด้านรูปร่างและบุคลิกภายนอก ด้านความวิตกกังวลใจ ด้านความเป็นคนน่านิยม ด้านความสุขความพอใจ และด้านที่เป็นส่วนรวมของความรู้สึนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง ผลการศึกษาพบว่า ความรู้สึนึกคิดเกี่ยวกับตนเองมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า มโนภาพแห่งตน (Self – Concept) ส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ แต่ละปัจจัย มีดังนี้

2.1 งานวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กับฐานะทาง

เศรษฐกิจ

ไรท์และบิน (สุวิมล เคนสุนทร. 2525 : 11 ; อ้างอิงจาก Wright and Bean. 1974 : 277 – 283) ได้ทำการศึกษาในสังคมอเมริกัน โดยศึกษาอิทธิพลของฐานะทางเศรษฐกิจสังคมในการทำนายผลการเรียนในวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตปีที่ 1 จำนวน 1,638 คน ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ เพศ รายได้ของครอบครัว อาชีพของบิดาและการศึกษาของมารดา ตัวแปรที่ใช้เป็นเกณฑ์ ได้แก่ เกรดเฉลี่ยชั้นปีที่ 1 ในวิทยาลัย ผลการศึกษาพบว่า รายได้ของครอบครัวเป็นตัวแทนของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ใช้เป็นตัวทำนายได้ดีที่สุด

โจเซฟ โทมัส เทมบ์ (มณฑาทิพย์ มณีโชติรัตน์. 2542 : 22 ; อ้างอิงจาก Joseph Thomas Tambe. 1982 : 2572 – A) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการเรียนของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยมัลรัฐเวอร์จิเนีย (Virginia State University) กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ซึ่งไม่ได้เตรียมตัวที่จะเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ และอยู่ในโครงการที่เปิดรับเข้าเรียนโดยเสรี ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับมัธยมศึกษา คะแนนจากการสอบเพื่อจัดกลุ่มสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม และความคาดหวังเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย เป็นต้น รวมตัวแปรย่อยที่ศึกษาทั้งสิ้น 32 ตัวแปร ในจำนวนตัวแปรเหล่านี้ พบว่า ในกลุ่มองค์ประกอบด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์และสามารถพยากรณ์ผลสำเร็จทางการเรียนของนักศึกษาได้ดี

วิกเตอร์ (ปาจริย์ วัชชวลคุ. 2527 : 30 ; อ้างอิงจาก Victor. 1983 : 2583-A) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมกับผลสัมฤทธิ์วิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งได้จากการแก้โจทย์ปัญหาที่แตกต่างกัน 3 วิธี กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 4 และ 6 ในคออสตริก้า จำนวน 1,175 คน พบว่า ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง จะมีผลสัมฤทธิ์วิชาคณิตศาสตร์สูงกว่านักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วรรณวิมล ปรีชาสุชาติ (2533 : 79) ได้ศึกษาตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดปัตตานี พบว่า นักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวแตกต่างกัน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตแตกต่างกัน โดยนักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวสูง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตสูงกว่านักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวต่ำ

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับมโนภาพแห่งตน

มิลล์ (ปาจริย์ วัชวัลคุ. 2527 : 20 ; อ้างอิงจาก Mill. 1975 : 3388 - A) ได้ศึกษามโนภาพเกี่ยวกับตนเองและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับประถมศึกษาในชั้นเรียนปกติ กับที่เรียนแบบไม่มีชั้นเรียน ผลการศึกษาปรากฏว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกับมโนภาพเกี่ยวกับตนเอง มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งในผู้เรียนที่เรียนในชั้นเรียนปกติ และผู้เรียนที่เรียนแบบไม่มีชั้นเรียน

มวัมเวนดา และ มวัมเวนดา (มยุรี สิงห์โทธราช. 2536 : 30 ; อ้างอิงจาก Mwamwenda and Mwamwenda. 1988 : 3078) ทำการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพแห่งตนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นเพศชายจำนวน 1,042 คน และนักเรียนเพศหญิงจำนวน 1,517 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่มีระดับมโนภาพแห่งตนสูง จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาคณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ดีกว่านักเรียนที่มีระดับมโนภาพแห่งตนต่ำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศิริบุรณ์ ศรีทานันท์ (2527 : 130 – 133) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับมโนภาพแห่งตนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดโรงเรียนรัฐบาลในจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้แบบทดสอบวัดมโนภาพแห่งตนของกรรณิการ์ ภูประเสริฐ ผลการศึกษาพบว่านักเรียนที่มีระดับผลการเรียนต่างกัน มีมโนภาพแห่งตนด้านสติปัญญาและสถานภาพในโรงเรียนด้านความวิตกกังวล ด้านความเป็นคนน่านิยม ด้านความสุข ความพอใจ และด้านที่เป็นส่วนรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นิจวรรณ ท่างาม (2533 : 451 – 452) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับมโนภาพแห่งตนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในจังหวัดเชียงราย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 437 คน และใช้แบบสอบถามมโนภาพแห่งตนฉบับมาตรฐานของเพียร์-แฮร์ริส ซึ่งปรับปรุงโดยกรรณิการ์ ภูประเสริฐ และศิริบุรณ์ ศรีทานันท์ ผลการวิจัยพบว่าคะแนนมโนภาพแห่งตนด้านพฤติกรรม ด้านสติปัญญา และสถานภาพในโรงเรียนด้านความเป็นคนน่านิยม และมโนภาพแห่งตนโดยส่วนรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญ และพบว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่แตกต่างกัน มีคะแนนมโนภาพแห่งตนด้านพฤติกรรม และด้านสติปัญญา และสถานภาพในโรงเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีคะแนนมโนภาพแห่งตนสูงกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กับสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2520 : 38– 72) ได้วิจัยองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษา โดยใช้กลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จากทั่วประเทศ

จำนวน 23,555 คน พบว่า องค์ประกอบที่ศึกษาทั้งสิ้น 4 ประการ คือ องค์ประกอบเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียน คุณลักษณะของครู สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของนักเรียนและคุณลักษณะของโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า ขนาดของโรงเรียน ประเภทของโรงเรียน ความเห็นของครูต่อความสามารถของนักเรียน มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

อุมพร หล่อสมฤดี (ต่อพงศ์ สำราญคง. 2531 : 12 ; อ้างอิงจาก อุมพร หล่อสมฤดี. 2527 : 6 - 7) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่เกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาในระดับประถมศึกษา พบว่า ลักษณะของโรงเรียนที่จะทำให้เด็กนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงนั้น ต้องเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในท้องที่ที่เจริญ วัสดุการเรียนของโรงเรียนมีประสิทธิภาพสูง

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพแห่งตนกับฐานะทางเศรษฐกิจ

แฮร์ริส (Harris. 1961 : 1085 – 1086) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพแห่งตนกับสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนเกรด 6 จำนวน 493 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ ดัชนีการปรับตัวและค่านิยม (The Index of Adjustment and Value) พบว่ามโนภาพแห่งตนกับระดับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม มีความสัมพันธ์กัน โดยเด็กที่มาจากครอบครัวชั้นสูงมีมโนภาพแห่งตนไปในทางที่พึงประสงค์มากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวชั้นต่ำ

2.5 งานวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพแห่งตน กับสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

แม็กเกรท (Mc.Grath. 1991 : 371 A) ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้บรรยากาศในโรงเรียน มโนภาพแห่งตนและการเข้าชั้นเรียนของนักเรียนระดับกลางในรัฐคอนเนตทิคัต (Conneticut) ใช้กลุ่มตัวอย่าง 647 คน ใช้แบบสอบถามมโนภาพแห่งตนของ เพียร์-แฮร์ริส และแบบสอบถามคุณภาพชีวิตในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้บรรยากาศในโรงเรียนและมโนภาพแห่งตนมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญ

ซานิต รัตติบุญ (2533 : 123) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบมโนภาพแห่งตนและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนตามการรับรู้ของนักเรียนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว และไม่ก้าวร้าวในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 300 คน ผลการวิจัยพบว่า มโนภาพแห่งตนกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียนตามการรับรู้ของนักเรียน มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญ

มยุรี สิงห์ไทรราช (2536 : 90) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพแห่งตนและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มโนภาพแห่งตนกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนโดยส่วนรวมและแต่ละด้านมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นมโนภาพแห่งตนด้านลักษณะความวิตกกังวล พบว่ามีความสัมพันธ์อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ กับสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

2.6 งานวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับมโนภาพแห่งตน

ไซมอนด์ (นิภาพรรณ โสมนะพันธุ์. 2525 : 13 ; อ้างอิงจาก Symond. 1939 : 283 – 285)

ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของพ่อแม่ที่แสดงถึงการยอมรับบุตร เปรียบเทียบกับการปฏิเสธบุตร พบว่า บุตรที่พ่อแม่ยอมรับจะเป็นผู้ที่เพื่อนฝูงรักใคร่ และยอมรับเป็นอย่างดี จะชอบเข้าสังคม สนใจการทำงาน มองโลกในแง่ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีมโนคติเกี่ยวกับตน (Self Concept) สูง คือ รู้สึกว่าตัวเองมีค่า มีความอบอุ่นและปลอดภัย

2.7 งานวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างขนาดครอบครัว และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

คอสเตอร์ (พิศเพลิน เขียวหวาน. 2521 : 22 - 23 ; อ้างอิงจาก Coster. 1959 : 50 - 62) ได้ศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะหรือสภาพครอบครัวกับผลการเรียนของเด็กในระดับมัธยมศึกษา พบว่าขนาดของครอบครัวมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับผลการเรียนของนักเรียน

พิศเพลิน เขียวหวาน (2521 : 110) ได้ศึกษาองค์ประกอบบางประการที่เกี่ยวข้องกับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ครู และบิดามารดาหรือผู้ปกครอง พบว่า ขนาดของครอบครัวมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งแสดงว่า ครอบครัวที่มีขนาดของสมาชิกในครอบครัวจำนวนมากจะมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงด้วย

จากงานวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า มีตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวทางสังคม คือ การอบรมเลี้ยงดู ซึ่งผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา 3 แบบด้วยกัน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ขนาดครอบครัว สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและมโนภาพแห่งตน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี มีจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 23 โรงเรียน มีจำนวนนักเรียน 4,115 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยมีขนาดโรงเรียนเป็นชั้น (Strata) มีห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม (Sampling Unit) ขนาดของกลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 367 คน ซึ่งมีความเชื่อมั่น 95 % ค่าความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ (ศิริชัย กาญจนวาสี, ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ และ ดิเรก ศรีสุข. 2544 : 133) แต่ในการวิจัยครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 428 คน มีขั้นตอนการสุ่มดังนี้

ขั้นที่ 1 จำแนกโรงเรียนที่มีอยู่ 23 โรงเรียน ออกเป็น 4 ขนาด คือ ขนาดใหญ่พิเศษ ขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก (โดยแบ่งขนาดโรงเรียนตามเกณฑ์ของกระทรวงศึกษาธิการ) จากการสำรวจพบว่า มีโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษ 2 โรงเรียน 20 ห้องเรียน โรงเรียนขนาดใหญ่ 3 โรงเรียน 28 ห้องเรียน โรงเรียนขนาดกลาง 9 โรงเรียน 41 ห้องเรียน และโรงเรียนขนาดเล็ก 9 โรงเรียน 22 ห้องเรียน

ขั้นที่ 2 สุ่มห้องเรียนในแต่ละขนาดโรงเรียนมา 10 % ได้จำนวนห้องเรียนในแต่ละขนาดโรงเรียน ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนนักเรียน จำแนกตามขนาดโรงเรียน

ขนาดโรงเรียน	จำนวน		โรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง	จำนวน ห้องเรียน	จำนวน นักเรียน
	โรงเรียน ทั้งหมด	ห้องเรียน ทั้งหมด			
ใหญ่พิเศษ	2	20	พรหมานุสรณ์	2	96
ใหญ่	3	28	บ้านลาดวิทยา	3	129
กลาง	9	41	แก่งกระจานวิทยา	2	64
			หนองชุมแสงวิทยา	1	40
			ชะอำคุณหญิงเนื่องบุรี	1	40
เล็ก	9	22	โตนดหลวงวิทยา	1	33
			ห้วยทรายประชาสรรค์	1	26
รวม	23	111		11	428

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามซึ่งแบ่งตามลักษณะของเครื่องมือออกเป็น 4 ฉบับดังนี้

ฉบับที่ 1 แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม มี 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนซึ่งประกอบด้วยชื่อโรงเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ขนาดครอบครัว และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

ตอนที่ 2 แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม จำนวน 40 ข้อ

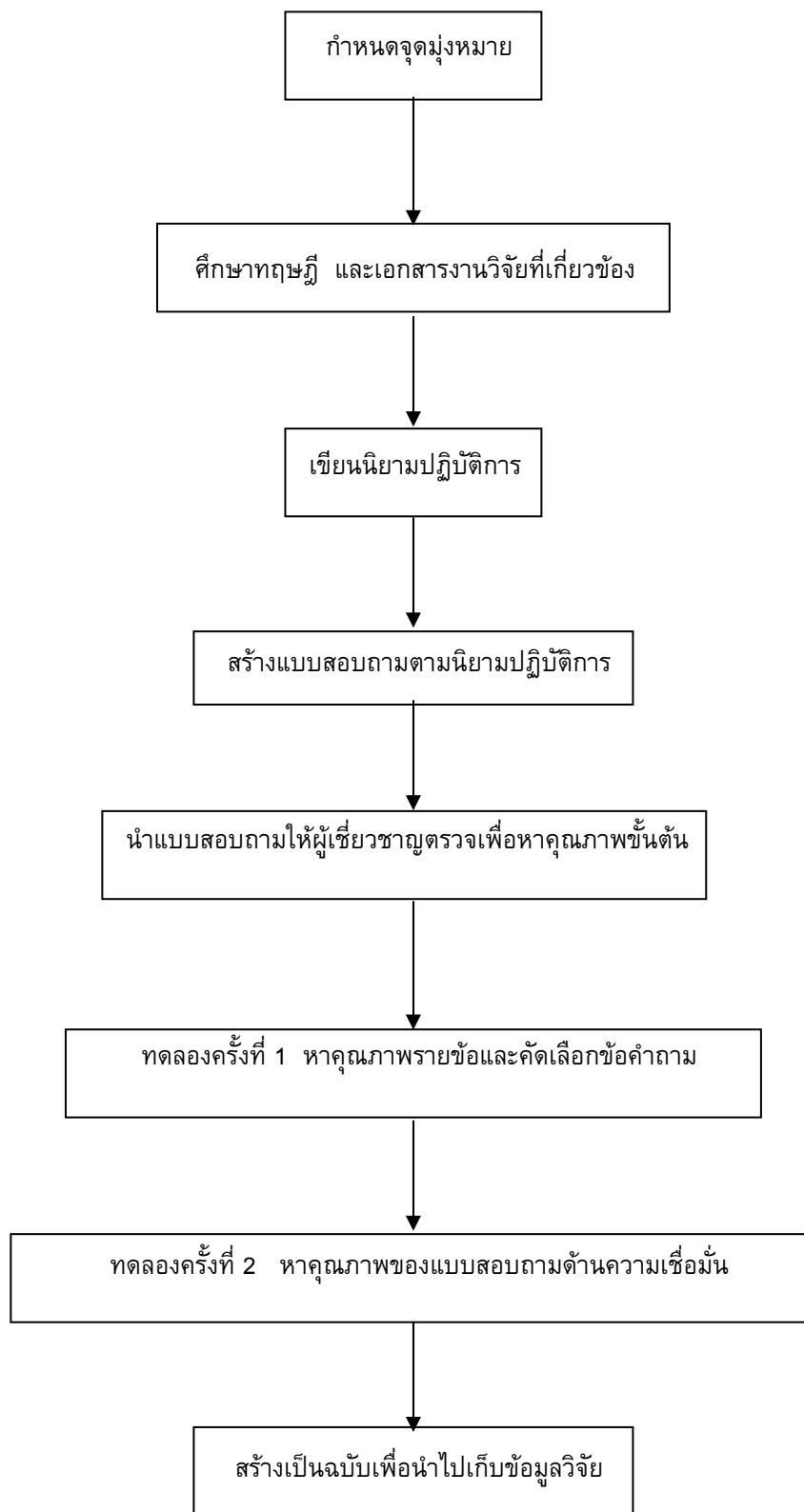
ฉบับที่ 2 แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดู จำนวน 30 ข้อ

ฉบับที่ 3 แบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน จำนวน 30 ข้อ

ฉบับที่ 4 แบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน จำนวน 30 ข้อ

วิธีดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย 4 ฉบับ คือ แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดู แบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และแบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน โดยมีวิธีดำเนินการสร้าง ดังภาพประกอบ 18

ภาพประกอบ 18 ลำดับขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม

จากภาพประกอบ 18 ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอนในการสร้างดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างแบบสอบถามเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

1.1 แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม

1.2 แบบสอบถามวัดการยอมรับเลี้ยงดู

1.3 แบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

1.4 แบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน

2. ศึกษาทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวทางสังคม การยอมรับเลี้ยงดู สภาพแวดล้อมในโรงเรียน และมโนภาพแห่งตน

3. เขียนนิยามปฏิบัติการ จากการศึกษาในข้อ 2 โดยเขียนนิยามตามคุณลักษณะที่ต้องการวัด

4. เขียนข้อความที่ถามในแบบสอบถามแต่ละฉบับ โดยเขียนให้สอดคล้องตามที่นิยามไว้ ดังนี้

4.1 แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ จำนวน 50 ข้อ

4.2 แบบสอบถามวัดการยอมรับเลี้ยงดู เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ ซึ่งมีข้อความเป็นการสร้างสถานการณ์ที่เป็นตัวแทนของเหตุการณ์ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน จำนวน 40 ข้อ ในแต่ละข้อมี 3 ตัวเลือก แต่ละตัวเลือกว่าวิธีการยอมรับเลี้ยงดูที่แตกต่างกัน คือ การยอมรับเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การยอมรับเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และการยอมรับเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย โดยจัดแบบคละกัน

4.3 แบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ จำนวน 45 ข้อ มีรายละเอียดดังนี้

1) สภาพบรรยากาศภายในโรงเรียน จำนวน 15 ข้อ

2) สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน จำนวน 15 ข้อ

3) สัมพันธภาพระหว่างเพื่อน จำนวน 15 ข้อ

4.4 แบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) 2 ระดับ จำนวน 60 ข้อ มีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านพฤติกรรมทางสังคม จำนวน 10 ข้อ

2) ด้านสติปัญญา จำนวน 10 ข้อ

3) ด้านรูปร่างลักษณะและคุณลักษณะ จำนวน 10 ข้อ

4) ด้านความวิตกกังวล จำนวน 10 ข้อ

5) ด้านความเป็นคนน่านิยม จำนวน 10 ข้อ

6) ด้านความสุขและความพอใจ จำนวน 10 ข้อ

5. นำแบบสอบถามทั้ง 4 ฉบับ ให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน จากภาควิชาการวัดผลและวิจัย การศึกษา จำนวน 3 ท่าน ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา จำนวน 2 ท่าน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญ จากภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา คือ รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์ อาจารย์ ดร.ละเอียต รัชต์เผ่า และอาจารย์ ขวลิศ รวยอาจิณ ผู้เชี่ยวชาญจากภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรณรัตน์ พลอยล้อมแสง และอาจารย์ ดร.พาสนา จุลรัตน์ ตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้น ด้านความเที่ยงตรงเชิงพินิจ โดยพิจารณาความสอดคล้องของแบบสอบถาม (IOC) กับนิยาม โดยมีเกณฑ์ การให้คะแนน ดังนี้

ให้	1	คะแนน	เมื่อแน่ใจว่าข้อความนั้นวัดได้ตรงตามนิยาม
ให้	0	คะแนน	เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อความนั้นวัดได้ตรงตามนิยาม
ให้	-1	คะแนน	เมื่อแน่ใจว่าข้อความนั้นวัดได้ไม่ตรงตามนิยาม

และผลการคัดเลือกข้อความที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป ได้จำนวนข้อของแต่ละฉบับ ดังนี้

- 5.1 แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ถึง 1.00 ใช้ได้ทั้ง 50 ข้อ
- 5.2 แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดู มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ถึง 1.00 ใช้ได้ทั้ง 40 ข้อ
- 5.3 แบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีค่า IOC 1.00 ใช้ได้ทั้ง 45 ข้อ
- 5.4 แบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.60 ถึง 0.80 ใช้ได้ทั้ง 60 ข้อ

6. นำแบบสอบถามทั้ง 4 ฉบับ ที่คัดเลือกข้อความที่อยู่ในเกณฑ์และผ่านการปรับปรุงแก้ไขภาษาแล้ว ไปทดลองใช้ครั้งที่ 1 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน เพื่อหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ โดยที่แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม การอบรมเลี้ยงดู และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ใช้ t -test แบบเทคนิค 25 % ของกลุ่มสูงกลุ่มต่ำ แล้วคัดเลือกข้อความที่มีค่าอำนาจจำแนกที่มีค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และแบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน ใช้ค่าสหสัมพันธ์แบบพอย-ไบซีเรียล แล้วคัดเลือกข้อความที่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.2 ขึ้นไป

6.1 แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม จำนวน 50 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง .295 ถึง 6.159 คัดเลือกข้อที่มีค่า t มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ไว้จำนวน 40 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 2.008 ถึง 6.159

6.2 แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดู จำนวน 40 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (t) ของการอบรมเลี้ยงดูในแต่ละวิธีอยู่ระหว่าง .664 ถึง 9.226 คัดเลือกข้อที่มีค่า t มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ไว้จำนวน 30 ข้อ ซึ่งในแต่ละข้อจะเป็นสถานการณ์เดียวกันแต่มีการอบรมเลี้ยงดูทั้ง 3 วิธี ดังมีรายละเอียดดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง .995 ถึง 9.226 คัดเลือกข้อที่มีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 2.222 ถึง 9.226

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน มีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง .664 ถึง 7.420 คัดเลือกข้อที่มีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 2.494 ถึง 7.420

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 1.495 ถึง 8.982 คัดเลือกข้อที่มีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 2.521 ถึง 8.982

6.3 แบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง -.778 ถึง 8.776 คัดเลือกข้อที่มีค่า t มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ไว้จำนวน 30 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (t) อยู่ระหว่าง 3.319 ถึง 8.776

6.4 แบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน มีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง .062 ถึง .555 คัดเลือกข้อที่มีค่า r ตั้งแต่ 0.2 ขึ้นไป ไว้จำนวน 30 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ระหว่าง .259 ถึง .555

7. นำแบบสอบถามทั้ง 4 ฉบับ ที่ผ่านการคัดเลือกมาแล้วในข้อ 6 ไปทดลองใช้ครั้งที่ 2 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยแบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม การอบรมเลี้ยงดู และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) แบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน ใช้

สูตรของคูเดอร์ – ริชาร์ดสัน (Kuder – Richardson : KR – 20) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามแต่ละฉบับ ดังนี้

- 7.1 แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม มีค่าความเชื่อมั่น .744
- 7.2 แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดู มีค่าความเชื่อมั่นในแต่ละวิธี ดังนี้
 - 1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีค่าความเชื่อมั่น .905
 - 2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน มีค่าความเชื่อมั่น .821
 - 3. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มีค่าความเชื่อมั่น .901
- 7.3 แบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีค่าความเชื่อมั่น .774
- 7.4 แบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน มีค่าความเชื่อมั่น .754

8. จัดพิมพ์แบบสอบถามเป็นรูปเล่ม แล้วนำไปใช้เก็บข้อมูลกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ตัวอย่างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ฉบับที่ 1

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียน

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย 3 ลงในช่อง μ หรือเติมข้อความในช่องว่างตามความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวนักเรียน

1. ชื่อโรงเรียน.....
2. คะแนนเฉลี่ยในภาคเรียนที่ 2.....
3. จำนวนบุคคลในครอบครัวทั้งหมด(รวมตัวนักเรียนด้วย)..... คน
4. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว (รายได้รวมของผู้ปกครองต่อเดือน ที่ยังไม่ได้หักค่าใช้จ่ายใดๆ)
 - μ ไม่เกิน 5,000 บาท
 - μ 5,001 - 10,000 บาท
 - μ 10,001 - 15,000 บาท
 - μ 15,001 - 20,000 บาท
 - μ 20,001 - 25,000 บาท
 - μ 25,001 - 30,000 บาท
 - μ มากกว่า 30,000 บาท

ตอนที่ 2 แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม

แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม

คำชี้แจง แบบสอบถามที่นักเรียนได้รับนี้ เป็นแบบประเมินความสามารถในการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน ซึ่งมีทั้งหมด 40 ข้อ ขอให้นักเรียนอ่านข้อคำถามเหล่านี้ทีละข้อแล้วพิจารณาตามความรู้สึกและสภาพที่เป็นจริงของนักเรียนให้มากที่สุด โดยเขียนเครื่องหมาย 3 ลงในช่องที่ตรงตามความรู้สึกและสภาพที่เป็นจริงของนักเรียน

ข้อ	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด
0	ข้าพเจ้ารู้สึกลำบากใจในการพูดคุย เมื่ออยู่ในกลุ่มคนมาก ๆ.....				
00	ข้าพเจ้าแต่งกายได้เหมาะสมกับกาลเทศะ.....				

เกณฑ์การตรวจให้คะแนน

เกณฑ์การตรวจให้คะแนนในแต่ละข้อ ได้กำหนดค่าน้ำหนักของคะแนนตามตัวเลือกในแต่ละข้อความ ดังนี้

ถ้าเลือกตอบข้อที่มีข้อความมีความหมายในทางบวก การให้คะแนนเป็นดังนี้

ตอบมากที่สุด	ให้	4	คะแนน
ตอบมาก	ให้	3	คะแนน
ตอบน้อย	ให้	2	คะแนน
ตอบน้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

ถ้าเลือกตอบข้อที่มีข้อความมีความหมายในทางลบ การให้คะแนนเป็นดังนี้

ตอบมากที่สุด	ให้	1	คะแนน
ตอบมาก	ให้	2	คะแนน
ตอบน้อย	ให้	3	คะแนน
ตอบน้อยที่สุด	ให้	4	คะแนน

เกณฑ์ในการแปลความหมาย

คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่	3.50 — 4.00	หมายถึง	มีการปรับตัวทางสังคมดีมาก
คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่	2.50 — 3.49	หมายถึง	มีการปรับตัวทางสังคมดี
คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่	1.50 — 2.49	หมายถึง	มีการปรับตัวทางสังคมพอใช้
คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า	1.50	หมายถึง	มีการปรับตัวทางสังคมไม่ดี

ฉบับที่ 2 แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดู

แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดู

คำชี้แจง แบบสอบถามที่นักเรียนได้รับนี้ เป็นแบบสอบถามที่มีข้อความเป็นการสร้างสถานการณ์ ที่เป็นตัวแทนของเหตุการณ์ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน มีจำนวน 30 ข้อ ซึ่งในแต่ละข้อจะมีคำตอบ 3 ตัวเลือกซึ่งนักเรียนจะต้องตอบทุกตัวเลือกในแต่ละข้อ โดยพิจารณาตามความรู้สึกและสภาพที่เป็นจริงของนักเรียนให้มากที่สุด โดยเขียนเครื่องหมาย 3 ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกและสภาพที่เป็นจริงของนักเรียน

ข้อ	ข้อความ	จริง มาก ที่สุด	จริง มาก	จริง น้อย	จริง น้อย ที่สุด
0	เพื่อนสนิทของนักเรียนมีปัญหาเดือดร้อน ทุกข์ใจและนักเรียนได้นำปัญหานี้มาปรึกษาผู้ปกครอง ผู้ปกครองจะอย่างไร ก. ช่วยให้คำปรึกษา.....(ประชาธิปไตย) ข. ห้ามไม่ให้นักเรียนไปก่อกวนเรื่องของเพื่อน.....(เข้มงวดกวดขัน) ค. รับฟังแล้วพยักหน้าไม่สนใจที่จะตอบปัญหา.....(ปล่อยปละละเลย)				

เกณฑ์การตรวจให้คะแนน

เกณฑ์การตรวจให้คะแนนในแต่ละข้อ ได้กำหนดค่าน้ำหนักของคะแนนตามตัวเลือกในแต่ละข้อความดังนี้

ถ้าเลือกตอบ	จริงมากที่สุด	ให้	4	คะแนน
	จริงมาก	ให้	3	คะแนน
	จริงน้อย	ให้	2	คะแนน
	จริงน้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

เกณฑ์ในการแปลความหมาย

คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 — 4.00	หมายถึง	ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแต่ละวิธีอยู่ในระดับมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 2.50 — 3.49	หมายถึง	ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแต่ละวิธีอยู่ในระดับมาก
คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ 1.50 — 2.49	หมายถึง	ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแต่ละวิธีอยู่ในระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า 1.50	หมายถึง	ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแต่ละวิธีอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ฉบับที่ 3 แบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

แบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียน แล้วพิจารณาข้อคำถามที่ตรงกับความคิดเห็นของนักเรียน ซึ่งมีทั้งหมด 30 ข้อ แล้วทำเครื่องหมาย 3 ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของนักเรียน

ข้อ	ข้อความ	จริงมากที่สุด	จริงมาก	จริงน้อย	จริงน้อยที่สุด
0	โรงเรียนมีสถานที่กว้างเพียงพอสำหรับจัดกิจกรรมต่าง ๆ.....				
00	เมื่อนักเรียนทำงานผิดพลาด ครูจะแนะนำสิ่งที่ถูกต้อง.....				
000	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเป็นคนไม่ค่อยมีความสำคัญ เวลาอยู่ในกลุ่มเพื่อนในโรงเรียน.....				

เกณฑ์การตรวจให้คะแนน

เกณฑ์การตรวจให้คะแนนในแต่ละข้อ ได้กำหนดค่าน้ำหนักของคะแนนตามตัวเลือกในแต่ละข้อความ ดังนี้

ถ้าเลือกตอบข้อที่มีข้อความมีความหมายในทางบวก การให้คะแนนเป็นดังนี้

ตอบจริงมากที่สุด	ให้	4	คะแนน
ตอบจริงมาก	ให้	3	คะแนน
ตอบจริงน้อย	ให้	2	คะแนน
ตอบจริงน้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

ถ้าเลือกตอบข้อที่มีข้อความมีความหมายในทางลบ การให้คะแนนเป็นดังนี้

ตอบจริงมากที่สุด	ให้	1	คะแนน
ตอบจริงมาก	ให้	2	คะแนน
ตอบจริงน้อย	ให้	3	คะแนน
ตอบจริงน้อยที่สุด	ให้	4	คะแนน

เกณฑ์ในการแปลความหมาย

คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่	3.50 — 4.00	หมายถึง	สภาพแวดล้อมในโรงเรียนดีมาก
คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่	2.50 — 3.49	หมายถึง	สภาพแวดล้อมในโรงเรียนดี
คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่	1.50 — 2.49	หมายถึง	สภาพแวดล้อมในโรงเรียนพอใช้
คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า	1.50	หมายถึง	สภาพแวดล้อมในโรงเรียนไม่ดี

ฉบับที่ 4 แบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน

แบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน

คำชี้แจง แบบสอบถามที่นักเรียนได้รับนี้ เป็นการสำรวจพฤติกรรมหรือลักษณะของตัวนักเรียน ซึ่งมีทั้งหมด 30 ข้อ ขอให้นักเรียนอ่านข้อคำถามแต่ละข้อ แล้วพิจารณาว่านักเรียนมีพฤติกรรมหรือลักษณะตามข้อความนั้น ๆ หรือไม่

ถ้ามีพฤติกรรมหรือลักษณะตามข้อความนั้น ๆ ให้เขียนเครื่องหมาย 3 ลงในช่อง “จริง”

ถ้าไม่มีพฤติกรรมหรือลักษณะตามข้อความนั้น ๆ ให้เขียนเครื่องหมาย 3 ลงในช่อง “ไม่จริง”

ข้อ	ข้อความ	จริง	ไม่จริง
0	ข้าพเจ้าเป็นคนร่าเริงแจ่มใส.....		
00	ข้าพเจ้าเรียนหนังสือเก่ง.....		
000	ข้าพเจ้าเป็นคนที่เพื่อนชอบ.....		

เกณฑ์การตรวจให้คะแนน

เกณฑ์การตรวจให้คะแนนในแต่ละข้อ ได้กำหนดค่าน้ำหนักของคะแนนตามตัวเลือก ในแต่ละข้อความ ดังนี้

ถ้าเลือกตอบข้อที่มีข้อความมีความหมายในทางบวก การให้คะแนนเป็นดังนี้

ตอบจริง	ให้	1	คะแนน
ตอบไม่จริง	ให้	0	คะแนน

ถ้าเลือกตอบข้อที่มีข้อความมีความหมายในทางลบ การให้คะแนนเป็นดังนี้

ตอบจริง	ให้	0	คะแนน
ตอบไม่จริง	ให้	1	คะแนน

เกณฑ์ในการแปลความหมาย

คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่	0.50 — 1.00	หมายถึง	มีมโนภาพแห่งตนดี
คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า	0.50	หมายถึง	มีมโนภาพแห่งตนไม่ดี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึงผู้อำนวยการสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดเพชรบุรี เพื่อขอให้ออกหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ไปยังผู้บริหารในแต่ละโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
2. เตรียมแบบสอบถามให้เพียงพอกับจำนวนของกลุ่มตัวอย่าง โดยอธิบายรายละเอียดของแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจ
3. นำหนังสือขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัด พร้อมด้วยแบบสอบถาม ไปพบผู้บริหารในแต่ละโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทั้งหมด 428 ชุด ซึ่งในแต่ละชุดประกอบด้วย แบบสอบถาม 4 ฉบับ ได้แก่ แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม แบบสอบถามวัดการยอมรับเลี้ยงดู แบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และแบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน และได้ดำเนินการในระหว่างเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม 2545 ได้แบบสอบถามกลับคืนจำนวน 408 ชุด คิดเป็นร้อยละ 95.33
4. หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจแบบสอบถามที่ได้รับคืนมา คัดเลือกเอาเฉพาะที่ตอบได้ถูกต้องสมบูรณ์ จำนวน 385 ชุด มาตรวจให้คะแนนและแยกคะแนนแต่ละด้าน
5. นำคะแนนที่ได้แต่ละด้านไปทำการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่าง มาทำการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยระเบียบวิธีการทางสถิติ โดยใช้โปรแกรม SPSS for windows Version 11.00 มีขั้นตอนดังนี้

1. หาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของปัจจัยด้านการยอมรับเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การยอมรับเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกดขี่ การยอมรับเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มโนภาพแห่งตน สภาพแวดล้อมในโรงเรียน และการปรับตัวทางสังคม และค่าร้อยละของปัจจัยด้านขนาดของครอบครัวและฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว
2. หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัย และระหว่างตัวแปรปัจจัยกับการปรับตัวทางสังคม โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product – Moment Correlation Coefficient) และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple Correlation) และทดสอบนัยสำคัญทางสถิติโดยใช้การทดสอบค่าเอฟ (F - Test)
3. คำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางนี้ก็คือ ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (Standardized Regression Coefficient) หรือค่านำหนักความสำคัญ (Beta – Weight) และคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2)
4. ทดสอบนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน ของตัวแปรทำนายแต่ละชุดที่เข้ามาในแต่ละสมการโดยใช้การทดสอบค่าเอฟ (F – Test)
5. พิจารณานัยสำคัญทางสถิติของค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (β) โดยทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีที่ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางไม่มีนัยสำคัญทางสถิติให้ตัดเส้นทางนั้นออกไป และคงเส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติไว้ ซึ่งเป็นการปรับปรุงรูปแบบเส้นทางให้เหมาะสมและได้รูปแบบถูกต้องตามข้อมูลเชิงประจักษ์

6. คำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางครั้งที่สอง จากรูปแบบเส้นทางที่ปรับปรุงใหม่ หลังจากตัดเส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ และคำนวณหาความกลมกลืนของรูปแบบเส้นทางที่ปรับปรุงใหม่กับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Q) และทดสอบนัยสำคัญด้วยสถิติทดสอบไคสแควร์ (χ^2)

7. หาค่าสัมประสิทธิ์ของผล (Effect Coefficient) ซึ่งประกอบด้วยอิทธิพลทางตรง (Direct Effect ; DE) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect ; IE) และอิทธิพลรวม (Total Effect ; TE) ที่ตัวแปรปัจจัยมีต่อตัวแปรตามในสมการโครงสร้างตามรูปแบบเส้นทางที่ปรับปรุงใหม่ (Pedhazur. 1997 : 794-795)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S) และ ค่าร้อยละ

2. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 หาค่าความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (Face Validity) โดยใช้วิธีหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) โดยใช้สูตรของโรวินลลีและแฮมเบิลตัน (ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. 2539 : 248 – 249 ; อ้างอิงจาก Rovinelli and Hambleton. 1977) ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้อง
	$\sum R$	แทน	ผลรวมของการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญ
	N	แทน	จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

2.2 หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม การอบรมเลี้ยงดู และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ โดยใช้ t-test แบบเทคนิค 25 % ของกลุ่มสูงกลุ่มต่ำ (ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. 2538 : 216)

$$t = \frac{\bar{X}_H - \bar{X}_L}{\sqrt{\frac{S_H^2}{n_H} + \frac{S_L^2}{n_L}}}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบสอบถาม
	$\bar{X}_H$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มสูง
	$\bar{X}_L$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มต่ำ
	S_H^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนของกลุ่มสูง
	S_L^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนของกลุ่มต่ำ
	n_H	แทน	จำนวนคนในกลุ่มสูง
	n_L	แทน	จำนวนคนในกลุ่มต่ำ

2.3 หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อของแบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) 2 ระดับ โดยใช้ค่าสหสัมพันธ์แบบพอยท์ – ไบซีเรียล (Point biserial correlation) (ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. 2538 :212)

$$r_{p.bis} = \frac{\bar{X}_p - \bar{X}_q}{S_t} \sqrt{pq}$$

เมื่อ	$r_{p.bis}$	แทน	ค่าอำนาจจำแนก
	$\bar{X}_p$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มที่มีคุณลักษณะที่วัด
	$\bar{X}_q$	แทน	คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มที่ไม่มีคุณลักษณะที่วัด
	S_t	แทน	ความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน
	p	แทน	สัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะที่วัด
	q	แทน	1 – p

2.4 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดู และแบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α - Coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) (ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. 2538 : 200)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right]$$

เมื่อ	α	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น
	n	แทน	จำนวนข้อของเครื่องมือวัด
	S_i^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนเป็นรายข้อ
	S_t^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนรวมทั้งฉบับ

2.5 หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) 2 ระดับ โดยใช้สูตรของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder– Richardson : KR – 20) (ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. 2538 : 197 – 198)

$$r_{tt} = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum pq}{S_t^2} \right\}$$

เมื่อ	r_{tt}	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น
	n	แทน	จำนวนข้อของเครื่องมือวัด

p	แทน	สัดส่วนของผู้ที่มีคุณลักษณะที่วัด
q	แทน	1-p
S_t^2	แทน	ความแปรปรวนของคะแนนของเครื่องมือฉบับนั้น

3. สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมุติฐาน

การทดสอบสมมุติฐานของการวิเคราะห์เส้นทาง มีการวิเคราะห์ค่าต่าง ๆ โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

3.1 หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ใช้การคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson product-moment correlation coefficient) (ชูศรี วงศ์รัตน์. 2541 : 314)

$$r_{XY} = \frac{N\sum XY - \sum X \sum Y}{\sqrt{\{N\sum X^2 - (\sum X)^2\} \{N\sum Y^2 - (\sum Y)^2\}}}$$

เมื่อ	r_{XY}	แทน	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
	$\sum X$	แทน	ผลรวมของคะแนนชุด X
	$\sum Y$	แทน	ผลรวมของคะแนนชุด Y
	$\sum X^2$	แทน	ผลรวมของคะแนน X แต่ละตัวยกกำลังสอง
	$\sum Y^2$	แทน	ผลรวมของคะแนน Y แต่ละตัวยกกำลังสอง
	$\sum XY$	แทน	ผลรวมของผลคูณระหว่าง X กับ Y
	N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

3.2 ทดสอบความมีนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์โดยใช้ t - test (ชูศรี วงศ์รัตน์. 2541 : 317 ; อ้างอิงจาก Welkowitz. 1971 : 158)

$$t = \frac{r\sqrt{N-2}}{\sqrt{1-r^2}}$$

เมื่อ	t	แทน	ค่าการแจกแจงแบบที
	r	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
	N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

3.3 หาสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (R) คำนวณได้จากสูตร (Kerlinger and Pedhazur. 1973 : 75)

$$R_{Y.12...k} = \sqrt{\beta_1 r_{Y1} + \beta_2 r_{Y2} + \dots + \beta_k r_{Yk}}$$

เมื่อ	$R_{Y.12...k}$	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณของตัวแปรอิสระ ตัวที่ 1 ถึง k กับตัวแปรตาม (Y)
	$\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_k$	แทน	ค่าน้ำหนักความสำคัญในรูปคะแนนมาตรฐานของ ตัวแปรอิสระตัวที่ 1 ถึง k
	$r_{Y1}, r_{Y2}, \dots, r_{Yk}$	แทน	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระตัวที่ 1 ถึง k กับ ตัวแปรตาม (Y)

3.4 การทดสอบความมีนัยสำคัญ ของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณโดยใช้สูตร
(Pedhazur. 1997 : 105)

$$F = \frac{R^2 / k}{(1 - R^2) / (N - k - 1)} \quad ; \quad df_1 = k \quad , \quad df_2 = N - k - 1$$

เมื่อ	F	แทน	ค่าการแจกแจงแบบเอฟ
	R^2	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณกำลังสอง
	N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
	k	แทน	จำนวนตัวแปรอิสระ

3.5 ทดสอบนัยสำคัญของสัมประสิทธิ์การถดถอย หรือค่าน้ำหนักความสำคัญ (ล้วน สายยศ
และอังคณา สายยศ. 2540 : 346 ; อ้างอิงจาก Hay. 1994)

$$t = \frac{b_j}{SE_{b_j}}$$

เมื่อ	b_j	แทน	ค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรอิสระในรูปคะแนนดิบ
เมื่อ	SE_{b_j}	แทน	ความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรอิสระ ใน รูปคะแนนดิบ ซึ่งคำนวณจากสูตร ดังนี้

$$SE_{b_j} = \sqrt{\frac{1 - R_{Y.H}^2}{(1 - R_{j.G}^2)(N - k - 1)}}$$

เมื่อ	$R_{Y.H}^2$	แทน	ค่าความแปรปรวนของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณของตัวแปรตาม Y กับตัวแปรอิสระทั้งหมด
	$R_{j.G}^2$	แทน	ค่าความแปรปรวนของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณของตัวแปรอิสระตัว ที่ j กับตัวแปรอิสระตัวที่เหลือ
	S_Y	แทน	ความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนตัวแปรตาม Y

S_j	แทน	ความเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนตัวแปรอิสระตัวที่ j
N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
k	แทน	จำนวนตัวแปรอิสระทั้งหมด

3.6 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เส้นทาง (Pedhazur. 1997 : 772 - 797) โดยมีขั้นตอนการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง ดังนี้

ขั้นที่ 1 คำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) ตามรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ขั้นที่ 2 พิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) ถ้าเส้นใดไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ให้ตัดเส้นนั้นออก แล้วทำการปรับปรุงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุใหม่

ขั้นที่ 3 คำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) ตามรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ได้มีการปรับแก้แล้ว

ขั้นที่ 4 ทดสอบรูปแบบเส้นทางที่ปรับปรุงใหม่ (Overidentified Model) ตามวิธีของสเปซท์ (จินตนา ธนวิบูลย์ชัย. 2537 : 80-83) ดังมีรายละเอียดของขั้นตอนการคำนวณดังนี้

1. คำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณยกกำลังสองโดยรวมของทุกตัวแปร (Generalized Square Multiple Correlation) ของแบบจำลองเต็มรูป (R_m^2) และแบบจำลองที่ปรับปรุงใหม่ (M) จากสูตร

$$1.1 \quad R_m^2 = 1 - (1 - R_1^2)(1 - R_2^2) \dots (1 - R_p^2)$$

เมื่อ R_i^2 เป็นกำลังสองของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Square Multiple Correlation Coefficient) ของเส้นทางที่ i (หรือสมการที่ i) ในแบบจำลองเต็มรูป

$$1.2 \quad M = 1 - (1 - R_1^2)(1 - R_2^2) \dots (1 - R_p^2)$$

เมื่อ R_i^2 เป็นกำลังสองของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Square Multiple Correlation Coefficient) ของเส้นทางที่ i (หรือสมการที่ i) ในแบบจำลองที่ปรับปรุงใหม่

2. คำนวณดัชนีความสอดคล้อง (Measure of goodness of fit หรือ Q) จากสูตร

$$Q = \frac{1 - R_m^2}{1 - M}$$

ซึ่ง Q มีค่าไม่เกิน 1 และถ้า Q มีค่าเข้าใกล้ 1 แสดงว่า มีความสอดคล้อง

3. คำนวณค่า W ซึ่งมีการแจกแจงใกล้เคียงการแจกแจง χ^2 โดยใช้สูตร (Pedhazur. 1982 : 619)

$$W = -(N - d) \log_e \left[\frac{1 - R_m^2}{1 - M} \right]$$

เมื่อ	W	แทน	ค่าประมาณของการกระจายแบบ χ^2 ที่มี $df = d$
	N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
	d	แทน	จำนวนเส้นทางที่ถูกตัดออกจากแบบจำลอง
	$\log_e$	แทน	ลอการิทึมธรรมชาติ
	R_m^2	แทน	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณยกกำลังสองโดยรวมของทุกตัวแปรของแบบจำลองเต็มรูป
	M	แทน	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณยกกำลังสองโดยรวมของทุกตัวแปรของแบบจำลองใหม่ที่ปรับแล้ว

4. เปรียบเทียบค่า W ที่คำนวณได้กับสถิติทดสอบไคสแควร์ (χ^2) ที่ $df = d$
 ถ้า W มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่า โมเดลไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แต่
 ถ้า W ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่า โมเดลสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.7 หาค่าสัมประสิทธิ์ของผล (Effect Coefficient) ตามรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ปรับปรุงใหม่

การคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ของผล ประกอบด้วยอิทธิพลทางตรง (Direct Effect ; DE) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect ; IE) และอิทธิพลรวม (Total Effect ; TE) (Pedhazur. 1997 : 794-795) โดยอิทธิพลทางอ้อมคำนวณได้จากผลคูณของค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient : P)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลความหมายของการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้เสนอสัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

X_1	แทน	การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย
X_2	แทน	การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน
X_3	แทน	การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย
X_4	แทน	ขนาดครอบครัว
X_5	แทน	ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว
X_6	แทน	มโนภาพแห่งตน
X_7	แทน	สภาพแวดล้อมในโรงเรียน
X_8	แทน	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
Y	แทน	การปรับตัวทางสังคม
N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
n	แทน	จำนวนข้อของแบบสอบถาม
K	แทน	คะแนนเต็มรายข้อ
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
S	แทน	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
R	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ
R^2	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์
β	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ของค่าน้ำหนักความสำคัญในรูปคะแนนมาตรฐาน
F	แทน	ค่าสถิติเอฟที่ใช้ทดสอบนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ
t	แทน	ค่าสถิติทีที่ใช้ทดสอบนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์
SE_{est}	แทน	ค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการพยากรณ์
P_{ij}	แทน	สัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) ที่บอกผลทางตรงจากตัวแปร j ไปยังตัวแปร i
R_m^2	แทน	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณยกกำลังสองโดยรวมของทุกตัวแปร (General Square Multiple Correlation) ของแบบจำลองเต็มรูป (Just Identified Model)
M	แทน	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณยกกำลังสองโดยรวมของทุกตัวแปร (General Square Multiple Correlation) ของแบบจำลองใหม่ที่ปรับแล้ว (Over Identified Model)

Q	แทน	ค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบจำลองที่ปรับใหม่ (Over Identified Model) กับข้อมูลเชิงประจักษ์
W	แทน	ค่าประมาณการกระจายแบบ χ^2 ที่มี $df = d$
DE	แทน	อิทธิพลทางตรง (Direct Effect ; DE)
IE	แทน	อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect ; IE)
TE	แทน	อิทธิพลรวม (Total Effect ; TE)
	แทน	ความสัมพันธ์แบบธรรมชาติระหว่างตัวแปร
	แทน	ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (ตัวแปรที่อยู่ต้นลูกศรเป็นสาเหตุ ตัวแปรที่อยู่ปลายลูกศรเป็นผล)
	แทน	ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลที่มีสาเหตุจากตัวแปรส่วนที่เหลือ (Residual Variables)

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1. ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละของตัวแปรปัจจัยและการปรับตัวทางสังคม โดยนำเสนอเป็นลำดับดังนี้

1.1 ค่าร้อยละของขนาดครอบครัว

1.2 ค่าร้อยละของจำนวนครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ

1.3 ค่าสถิติพื้นฐานของปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มโนภาพแห่งตน สภาพแวดล้อมในโรงเรียนและการปรับตัวทางสังคม

2. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในของตัวแปรปัจจัย และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยกับการปรับตัวทางสังคม ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรปัจจัยกับการปรับตัวทางสังคม

3. ค่าน้ำหนักความสำคัญ (Beta Weight) ของตัวแปรปัจจัย และการทดสอบนัยสำคัญของค่าน้ำหนักความสำคัญโดยใช้ค่า t

4. ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) และการตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบเส้นทางตามสมมุติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์

5. ค่าสัมประสิทธิ์ของผล (Effect Coefficient) ซึ่งประกอบด้วยอิทธิพลทางตรง (Direct Effect ; DE) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect ; IE) และอิทธิพลรวม (Total Effect ; TE)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าร้อยละของตัวแปรปัจจัยและการปรับตัวทางสังคม โดยนำเสนอเป็นลำดับดังนี้

1.1 ค่าร้อยละของขนาดครอบครัว ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 ค่าร้อยละของขนาดครอบครัว จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครอบครัว

จำนวนสมาชิก ในครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
2	16	4.2
3	41	10.6
4	175	45.5
5	104	27.0
6	28	7.3
7	10	2.6
8	3	0.8
9	5	1.3
10	2	0.5
11	1	0.3
รวม	385	100.0

จากตาราง 2 แสดงว่า ครอบครัวของนักเรียนมีจำนวนสมาชิกอยู่ในช่วง 2 – 11 คน มีร้อยละ 45.5 ที่มีสมาชิกในครอบครัว 4 คน ร้อยละ 27.0 มีสมาชิกในครอบครัว 5 คน และมีเพียงร้อยละ 0.3 เท่านั้น ที่มีสมาชิกในครอบครัว 11 คน

1.2 ค่าร้อยละของฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 ค่าร้อยละของจำนวนครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ จำแนกตามรายได้ต่อเดือน

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
ไม่เกิน 5,000 บาท	162	42.1
5,001 – 10,000 บาท	104	27.0
10,001 – 15,000 บาท	37	9.6
15,001 – 20,000 บาท	23	6.0
20,001 – 25,000 บาท	19	4.9
25,001 – 30,000 บาท	16	4.2
มากกว่า 30,000 บาท	24	6.2
รวม	385	100.0

จากตาราง 3 แสดงว่า ผู้ปกครองของนักเรียนส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 42.1 รองลงมา มีรายได้ต่อเดือนอยู่ในช่วง 5,001 – 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 27.0 และมีเพียง 40 คน ที่ผู้ปกครองมีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 25,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 10.4

1.3 ค่าสถิติพื้นฐานของปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มโนภาพแห่งตน สภาพแวดล้อมในโรงเรียน และการปรับตัวทางสังคม ดังแสดงในตาราง 4

ตาราง 4 ค่าสถิติพื้นฐานของปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มโนภาพแห่งตน สภาพแวดล้อมในโรงเรียนและการปรับตัวทางสังคม

ตัวแปร	N	n	K	$\bar{X}$	S	แปลความหมาย
การปรับตัวทางสังคม (Y)	385	40	4	2.97	0.28	ดี
การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (X_1)	385	30	4	3.05	0.40	มาก
การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (X_2)	385	30	4	2.28	0.41	น้อย
การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย (X_3)	385	30	4	1.90	0.52	น้อย
มโนภาพแห่งตน (X_6)	385	30	1	0.77	0.16	ดี
สภาพแวดล้อมในโรงเรียน (X_7)	385	30	4	3.09	0.32	ดี
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (X_8)	385	-	-	2.77	0.70	ดี

จากตาราง 4 แสดงว่า นักเรียนมีการปรับตัวทางสังคม มโนภาพแห่งตน สภาพแวดล้อมในโรงเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดี ในด้านการอบรมเลี้ยงดู นักเรียนมีความเห็นว่าตนเองได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับมาก ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยอยู่ในระดับน้อย

2. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในของตัวแปรปัจจัย ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยกับการปรับตัวทางสังคม ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรปัจจัยกับการปรับตัวทางสังคม ดังแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในของตัวแปรปัจจัย ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยกับการปรับตัวทางสังคม และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณระหว่างตัวแปรปัจจัยกับการปรับตัวทางสังคม

ตัวแปร	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇	X ₈	Y
X ₁	1.000	-.064	-.407**	.022	.178**	.232**	.463**	.293**	.482**
X ₂		1.000	.599**	.074	-.108*	-.170**	-.278**	-.320**	-.349**
X ₃			1.000	.046	-.163**	-.208**	-.471**	-.383**	-.488**
X ₄				1.000	.159**	-.011	-.002	.072	-.017
X ₅					1.000	-.045	-.001	.288**	-.102*
X ₆						1.000	.299**	.175**	.437**
X ₇							1.000	.330**	.608**
X ₈								1.000	.383**
Y									1.000
	R = .726		R ² = .527		F = 52.393**		SE _{est} = 7.794		

* p < .05

** p < .01

จากตาราง 5 พบว่า ตัวแปรด้านปัจจัย ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มโนภาพแห่งตน สภาพแวดล้อมในโรงเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวทางสังคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยสัมพันธ์กับการปรับตัวทางสังคมเป็นลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว สัมพันธ์กับการปรับตัวทางสังคมเป็นลบ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ในด้านการอบรมเลี้ยงดู การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กับตัวแปรปัจจัยหลายตัว ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว มโนภาพแห่งตน สภาพแวดล้อมในโรงเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย จะมีความสัมพันธ์ทางลบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กับตัวแปรปัจจัยหลายตัว ได้แก่ มโนภาพแห่งตน สภาพแวดล้อมในโรงเรียนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน นอกจากนี้การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันยังมีความสัมพันธ์ทางลบกับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยก็มีความสัมพันธ์ทางลบกับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แต่จะมีความสัมพันธ์ทางลบกับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ส่วนปัจจัยด้านอื่น พบว่า ขนาดครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในด้านมโนภาพแห่งตน สภาพแวดล้อม

ในโรงเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในทางบวก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. คำนำนัยสำคัญของตัวแปรปัจจัยที่มีต่อการปรับตัวทางสังคม จากรูปแบบตามสมมุติฐานของการวิจัย ดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 คำนำนัยสำคัญของตัวแปรปัจจัยที่มีต่อการปรับตัวทางสังคมในแต่ละสมการ จากรูปแบบตามสมมุติฐานของการวิจัย (อิทธิพลทางตรง)

สมการที่	ตัวแปร	ตัวแปรอิสระ	β	t
1	มโนภาพแห่งตน (X_6)	การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (X_1)	.147	2.496*
		การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (X_2)	-.115	-1.840
		การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย (X_3)	.001	.008
		ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว (X_5)	-.083	-1.659
		สภาพแวดล้อมในโรงเรียน (X_7)	.199	3.367**
2	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (X_8)	ขนาดครอบครัว (X_4)	.028	.609
		ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว (X_5)	.288	6.205**
		มโนภาพแห่งตน (X_6)	.098	2.044*
		สภาพแวดล้อมในโรงเรียน (X_7)	.302	6.280**
3	การปรับตัวทางสังคม (Y)	การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (X_1)	.192	4.384**
		การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (X_2)	-.112	-2.393*
		การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย (X_3)	-.091	-1.760
		ขนาดครอบครัว (X_4)	-.016	-.445
		ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว (X_5)	.027	.712
		มโนภาพแห่งตน (X_6)	.237	6.266**
		สภาพแวดล้อมในโรงเรียน (X_7)	.342	7.697**
		ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (X_8)	.094	2.288*

* $p < .05$

** $p < .01$

จากตาราง 6 วิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis) โดยวิธี Enter ตัวแปรปัจจัยเข้าไปในแต่ละสมการ อธิบายได้ดังนี้

สมการที่ 1 สภาพแวดล้อมในโรงเรียนและการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย ส่งผลทางบวกต่อมโนภาพแห่งตน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยและฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวส่งผลต่อมโนภาพแห่งตนอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมการที่ 2 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ส่งผลทางบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมโนภาพแห่งตน ส่งผลทางบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนขนาดครอบครัว ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมการที่ 3 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มโนภาพแห่งตน และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ส่งผลทางบวกต่อการปรับตัวทางสังคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนส่งผลทางบวกต่อการปรับตัวทางสังคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวด กวดขันส่งผลทางลบต่อการปรับตัวทางสังคม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ขนาดครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคม อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

4. การตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบเส้นทางตามสมมุติฐาน กับข้อมูลเชิงประจักษ์นั้น ผู้วิจัยได้เสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

4.1 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) หรือค่าน้ำหนักความสำคัญ (β) และค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) จากการวิเคราะห์ครั้งที่ 1 ของรูปแบบเส้นทางตามสมมุติฐานที่กำหนดไว้ในภาพประกอบ 1 ปรากฏผลดังแสดงในตาราง 7

ตาราง 7 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง และค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของรูปแบบเส้นทางตามสมมุติฐานของการวิจัย

สมการที่	เส้นทาง	ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (P _{ij})	R ²
1	P ₆₁	.147*	.117**
	P ₆₂	-.115	
	P ₆₃	.001	
	P ₆₅	-.083	
	P ₆₇	.199**	
2	P ₈₄	.028	.202**
	P ₈₅	.288**	
	P ₈₆	.098*	
	P ₈₇	.302**	
3	P _{y1}	.192**	.527**
	P _{y2}	-.112*	
	P _{y3}	-.091	
	P _{y4}	-.016	
	P _{y5}	.027	
	P _{y6}	.237**	
	P _{y7}	.342**	
	P _{y8}	.094*	
*p < .05		R ² _m = .667	
**p < .01			

จากตาราง 7 เป็นการพิจารณานัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (P_{ij}) เพื่อตัดสัมประสิทธิ์เส้นทางบางเส้นที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติออก โดยการพิจารณาจากค่านัยสำคัญทางสถิติ มีวิธีการพิจารณาดังนี้ คือ

1. พิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (P_{ij}) มีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ ถ้าค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางค่าใดมีนัยสำคัญทางสถิติก็ให้คงเส้นทางนั้นไว้ สำหรับการวิจัยในครั้งนี้พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ P_{67} P_{85} P_{87} P_{y1} P_{y6} และ P_{y7} ส่วนค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ P_{61} P_{86} P_{y2} และ P_{y8}

2. ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (P_{ij}) ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติให้ตัดออกจากเส้นทางในรูปแบบเส้นทางตามสมมุติฐานที่กำหนดไว้ในภาพประกอบ 1 ได้แก่ P_{62} P_{63} P_{65} P_{84} P_{y3} P_{y4} และ P_{y5}

จากรูปแบบเส้นทางตามสมมุติฐานของการวิจัย พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติ มีทั้งสิ้น 10 เส้นทาง ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม คือ การ

อบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน มโนภาพแห่งตน สภาพแวดล้อม ในโรงเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของแต่ละสมการ พบว่า ค่า R^2 จะมีค่ามากขึ้น ตามจำนวนค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติในแต่ละสมการ

4.2 คำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางของรูปแบบเส้นทางที่ปรับปรุงใหม่ โดยตัดเส้นทางที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติออกไปเพื่อให้ได้รูปแบบที่กระชับขึ้น (parsimonious model) คำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่ปรับปรุงใหม่ ดังแสดงในตาราง 8

ตาราง 8 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางและค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของรูปแบบเส้นทางที่ปรับปรุงใหม่

สมการที่	เส้นทาง	ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (P _{ij})	R ²
1	P ₆₁	.119*	.100**
	P ₆₇	.244**	
2	P ₈₅	.293**	.201**
	P ₈₆	.098*	
	P ₈₇	.302**	
3	P _{y1}	.222**	.522**
	P _{y2}	-.161**	
	P _{y6}	.234**	
	P _{y7}	.354**	
	P _{y8}	.108**	

*p < .05

**p < .01

M = .656

จากตาราง 8 เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (P_{ij}) ของรูปแบบเส้นทางที่ปรับปรุงใหม่ พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ P_{67} P_{85} P_{87} P_{y1} P_{y2} P_{y6} P_{y7} และ P_{y8} และค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ P_{61} และ P_{86}

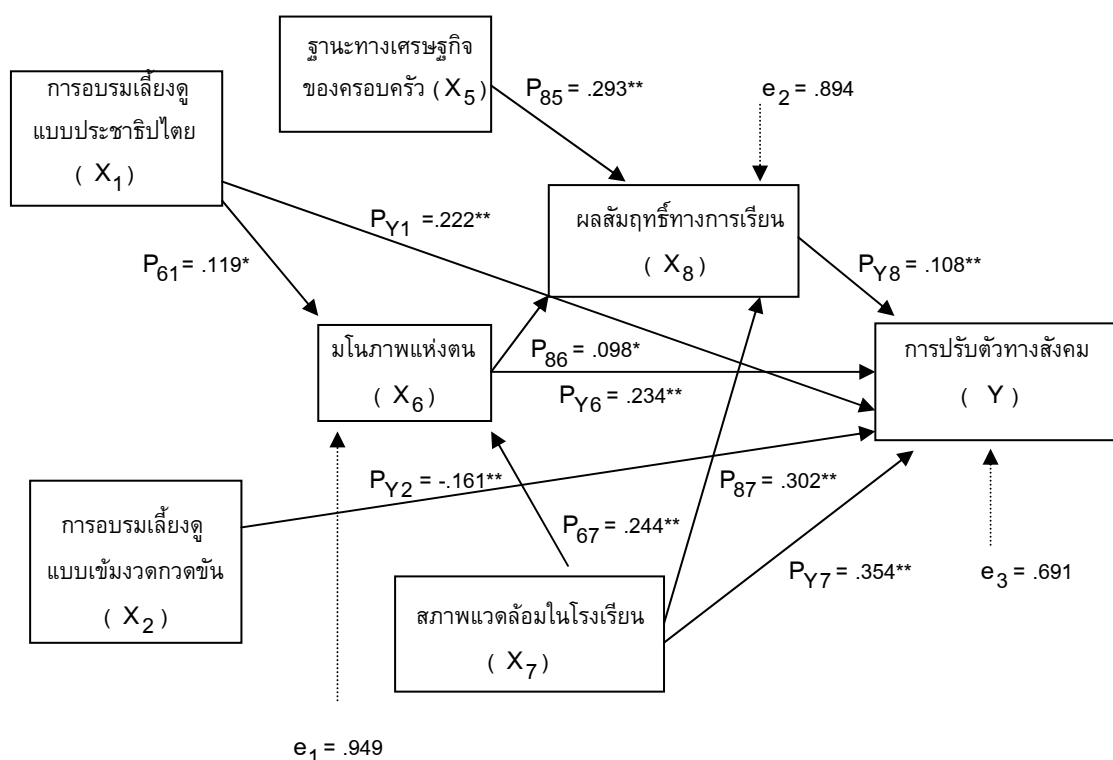
4.3 คำนวณการเปรียบเทียบค่าสหสัมพันธ์พหุคูณยกกำลังสองโดยรวมของทุกตัวแปร (M) ตามรูปแบบเส้นทางที่ปรับปรุงใหม่ กับค่าสหสัมพันธ์พหุคูณยกกำลังสองโดยรวมของทุกตัวแปร (R_m^2) ตามรูปแบบเส้นทางเดิมเพื่อตรวจสอบความสอดคล้อง โดยวิธีการของสเปชท์ (Specht) ค่าที่คำนวณได้ ดังแสดงในตาราง 9

ตาราง 9 ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องของรูปแบบเส้นทางที่ปรับใหม่กับรูปแบบเส้นทางตามสมมุติฐานของการวิจัย

ค่า R_m^2 จาก รูปแบบเส้นทางเดิม	ค่า M จากรูปแบบ เส้นทางที่ปรับใหม่	ดัชนีความสอดคล้อง (Q)	ค่า $\log_e Q$	W
.667	.656	.968	-.033	12.375

$$\chi_{10.01}^2 = 23.209$$

จากตาราง 9 แสดงว่า ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณยกกำลังสองโดยรวมของทุกตัวแปรจากรูปแบบเส้นทางตามสมมุติฐาน (R_m^2) มีค่าเท่ากับ .667 และค่าสหสัมพันธ์พหุคูณยกกำลังสองโดยรวมของทุกตัวแปรจากรูปแบบเส้นทางที่ปรับใหม่ (M) มีค่าเท่ากับ .656 ซึ่งนำมาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Q) ได้เท่ากับ .968 ถือว่ารูปแบบมีความกลมกลืนสูง และเมื่อนำมาทดสอบสมมุติฐานของรูปแบบเส้นทางที่ปรับใหม่พบว่าค่า W มีค่าเท่ากับ 12.375 ซึ่งเมื่อเทียบกับค่า $\chi_{10.01}^2 = 23.209$ แล้ว ค่า W ที่คำนวณได้มีค่าน้อยกว่า แสดงว่า ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ รูปแบบเส้นทางที่ปรับใหม่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งสามารถสรุปรูปแบบการวิเคราะห์เส้นทางตามภาพประกอบ 19

ภาพประกอบ 19 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางสังคม ที่ได้ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสม และสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

5. หาค่าสัมประสิทธิ์ของผล (Effect Coefficient) ของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ปรับเปลี่ยน โดยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากตาราง 8 ไปคำนวณค่าอิทธิพลทางตรง ค่าอิทธิพลทางอ้อม และค่าอิทธิพลรวม ซึ่งสามารถสรุปผลได้ดังตาราง 10

ตาราง 10 อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวมของตัวแปรปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางสังคม จากรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ปรับเปลี่ยน

ตัวแปร	อิทธิพลทางตรง	อิทธิพลทางอ้อม				อิทธิพลรวม
		ผ่านทาง X_6	ผ่านทาง X_8	ผ่านทาง X_6 และ X_8	รวม	
การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (X_1)	.222	.028	-	.001	.029	.251
การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (X_2)	-.161	-	-	-	-	-.161
ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว (X_5)	-	-	.032	-	.032	.032
มโนภาพแห่งตน (X_6)	.234	-	.011	-	.011	.245
สภาพแวดล้อมในโรงเรียน (X_7)	.354	.057	.033	.003	.093	.447
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (X_8)	.108	-	-	-	-	.108

จากตาราง 10 ผลของเส้นทางอิทธิพลที่สามารถอธิบายถึงการปรับตัวทางสังคม สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีอิทธิพลรวมต่อการปรับตัวทางสังคมในทางบวกเท่ากับ .251 โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ .222 และส่งผลทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคม โดยผ่านทางมโนภาพแห่งตนโดยมีค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ .028 และผ่านทางมโนภาพแห่งตนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยมีค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ .001
2. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคมในทางลบเท่ากับ -.161
3. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคมในทางบวกเท่ากับ .032 โดยผ่านทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
4. มโนภาพแห่งตน มีค่าอิทธิพลรวมต่อการปรับตัวทางสังคมในทางบวกเท่ากับ .245 โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ .234 และส่งผลทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคม โดยผ่านทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยมีค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ .011
5. สภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีอิทธิพลรวมต่อการปรับตัวทางสังคมในทางบวกเท่ากับ .447 โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ .354 และส่งผลทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคม โดยผ่านทางมโนภาพแห่งตน โดยมีค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ .057 ผ่านทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยมีค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ .033 และผ่านทางมโนภาพแห่งตน กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยมีค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ .003
6. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคมในทางบวกเท่ากับ .108

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุป อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. สังเกตความมุ่งหมาย สมมุติฐาน และวิธีดำเนินการวิจัย
2. สรุปผลการวิจัย
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

สังเกตความมุ่งหมาย สมมุติฐาน และวิธีดำเนินการวิจัย

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
2. เพื่อศึกษาน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยบางประการ ที่ส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2
3. เพื่อศึกษาว่าปัจจัยใดที่มีผลต่อการปรับตัวทางสังคม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

สมมุติฐานของการวิจัย

1. ปัจจัยบางประการมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน
2. น้ำหนักความสำคัญของปัจจัยอย่างน้อย 1 ประการ ที่ส่งผลต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน
3. รูปแบบของการวิเคราะห์เส้นทางที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีผลต่อการปรับตัวทางสังคม ดังนี้
 - 3.1 การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม มีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางมโนภาพแห่งตน และมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย
 - 3.2 การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม มีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางมโนภาพแห่งตน และมีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย
 - 3.3 การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคมและมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางมโนภาพแห่งตน
 - 3.4 ขนาดครอบครัว มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม และมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 3.5 ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคมและมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางมโนภาพแห่งตน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 3.6 มโนภาพแห่งตน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม และมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 3.7 สภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม และมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางมโนภาพแห่งตนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.8 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2545 สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 428 คน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มี 4 ฉบับ ดังนี้

ฉบับที่ 1 มี 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม จำนวน 40 ข้อ

ฉบับที่ 2 แบบสอบถามวัดการยอมรับเลี้ยงดู จำนวน 30 ข้อ ซึ่งในแต่ละข้อวัดการยอมรับเลี้ยงดู 3 แบบ ดังนี้

แบบที่ 1 การยอมรับเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย จำนวน 30 ข้อ

แบบที่ 2 การยอมรับเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน จำนวน 30 ข้อ

แบบที่ 3 การยอมรับเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย จำนวน 30 ข้อ

ฉบับที่ 3 แบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน จำนวน 30 ข้อ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 สภาพบรรยากาศภายในโรงเรียน จำนวน 10 ข้อ

ด้านที่ 2 สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน จำนวน 10 ข้อ

ด้านที่ 3 สัมพันธภาพกับเพื่อน จำนวน 10 ข้อ

ฉบับที่ 4 แบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน จำนวน 30 ข้อ ซึ่งแบ่งเป็น 6 ด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 พฤติกรรมทางสังคม จำนวน 5 ข้อ

ด้านที่ 2 สติปัญญา จำนวน 5 ข้อ

ด้านที่ 3 รูปร่างลักษณะและคุณลักษณะ จำนวน 5 ข้อ

ด้านที่ 4 ความวิตกกังวล จำนวน 5 ข้อ

ด้านที่ 5 ความเป็นคนน่านิยม จำนวน 5 ข้อ

ด้านที่ 6 ความสุขและความพอใจ จำนวน 5 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเทคนิคและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือน กรกฎาคม – สิงหาคม 2545 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 สังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 428 คน
2. ได้แบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 408 ชุด คิดเป็นร้อยละ 95.33 มีความสมบูรณ์ 385 ชุด

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

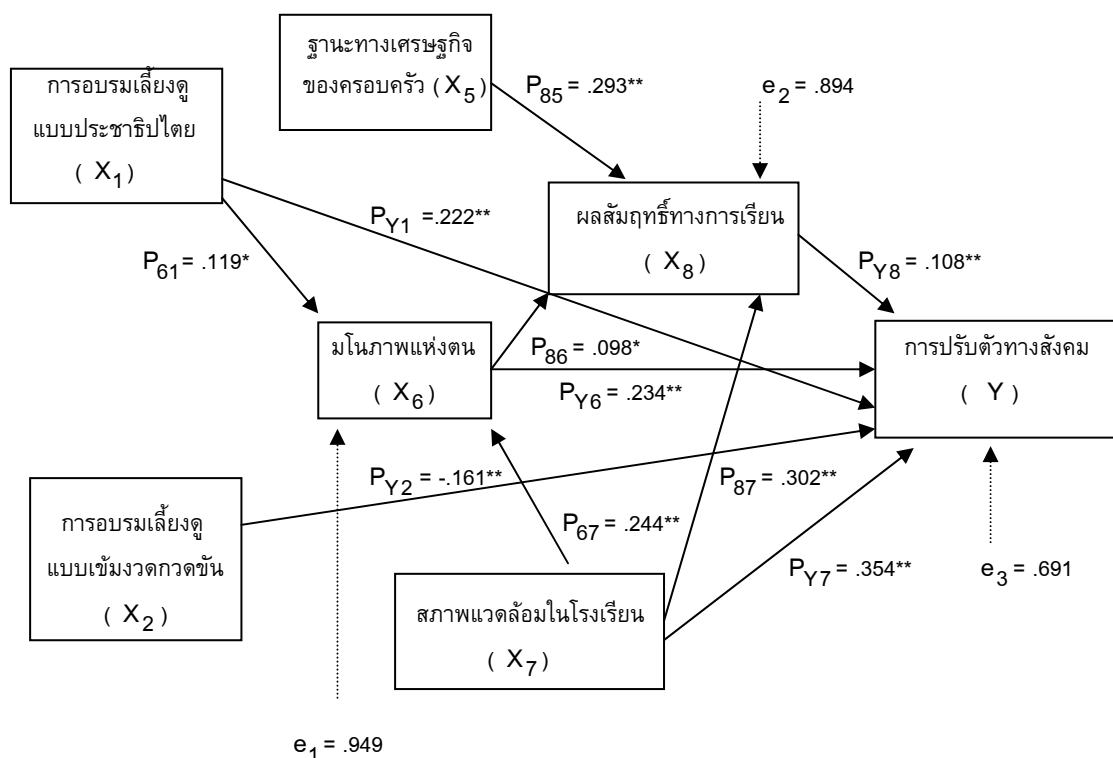
ผู้วิจัยนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่าง มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยระเบียบวิธีการทางสถิติ ดังนี้

1. หาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละของตัวแปรปัจจัยและการปรับตัวทางสังคม
2. หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในของตัวแปรปัจจัย และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรปัจจัยกับการปรับตัวทางสังคม และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ และทดสอบนัยสำคัญทางสถิติโดยใช้ค่าเอฟ (F – test)
3. คำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Path Coefficient) ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) และการตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบเส้นทางตามสมมุติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์
4. ทดสอบนัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานของตัวแปรทำนายแต่ละตัวที่เข้ามาในสมการด้วยการทดสอบค่าเอฟ (F – test)
5. พิจารณานัยสำคัญของค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง (Beta Weight) ของตัวแปรทำนายแต่ละตัวที่เข้ามาในสมการ โดยใช้ค่าที (t)
6. คำนวณค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางครั้งที่สอง จากรูปแบบเส้นทางที่ปรับปรุงใหม่ และคำนวณหาความกลมกลืนของรูปแบบเส้นทางที่ปรับปรุงใหม่กับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Q) และทดสอบนัยสำคัญด้วยสถิติทดสอบไคสแควร์ (χ^2)
7. หาค่าสัมประสิทธิ์ของผล (Effect Coefficient) ซึ่งประกอบด้วยอิทธิพลทางตรง (Direct Effect ; DE) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effect ; IE) และอิทธิพลรวม (Total Effect ; TE)

สรุปผลการวิจัย

1. มีความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน โดยพบว่าสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกสูงสุด รองลงมาคือ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มโนภาพแห่งตน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามลำดับ ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ทางลบสูงสุด คือ การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย รองลงมาคือการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ตามลำดับ
2. มีปัจจัยที่ส่งผลทางบวกต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน เรียงลำดับน้ำหนักความสำคัญจากมากไปหาน้อย ได้แก่ สภาพแวดล้อมในโรงเรียน มโนภาพแห่งตน การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ส่วนปัจจัยที่ส่งผลทางลบต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน
3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน โดยเรียงลำดับจากสูงสุดไปต่ำสุดดังนี้ สภาพแวดล้อมในโรงเรียน มโนภาพแห่งตน การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และปัจจัยที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางมโนภาพแห่งตน และผ่านทางมโนภาพแห่งตนส่งต่อไปยังผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มโนภาพแห่งตนมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียน สภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีอิทธิพลทางอ้อมโดยผ่านทางมโนภาพแห่งตน ผ่านทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผ่านทางมโนภาพแห่งตนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สรุปได้ดังภาพประกอบ 19 ที่แสดงไว้ในบทที่ 4 หน้า 102

อภิปรายผล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน มโนภาพแห่งตน สภาพแวดล้อมในโรงเรียน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม ส่วนฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคม ซึ่งอภิปรายได้ดังนี้

1. ในด้านการอบรมเลี้ยงดู การอบรมเลี้ยงดูเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาการของเด็กมาก ดังคำกล่าวของวราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2543 : 23) ที่ว่า การที่เด็กจะเติบโตขึ้นมามีบุคลิกภาพ ลักษณะอย่างใดนั้น นอกจากจะขึ้นอยู่กับพันธุกรรมแล้ว การอบรมเลี้ยงดูก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญมาก ถ้าเด็กได้รับการเลี้ยงดูมาอย่างถูกต้องเหมาะสม จะส่งผลให้เขามีบุคลิกภาพที่ดี มีการปรับตัวต่อปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม อาจเนื่องมาจาก การที่ผู้ปกครองให้ความรัก ความอบอุ่น รับฟังเหตุผล ยอมรับในความสามารถ ให้อิสระกับเขาตามความเหมาะสมจะทำให้เด็กกล้าที่จะคิด กล้าที่จะทำ รู้จักแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตัวเอง จึงทำให้เด็กเกิดการปรับตัวที่ดี ส่วนในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้ปกครองเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน เด็กก็อาจจะไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น ไม่กล้าตัดสินใจ เพราะกลัวจะถูกผู้ปกครองตำหนิ เมื่อเกิดปัญหาเฉพาะหน้าเด็กก็ไม่สามารถแก้ปัญหาด้วยตัวเองได้ และอาจเป็นสาเหตุทำให้เด็กปรับตัวไม่ได้ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของแลนด์ส (สฤษชัย โกติยะกุล. 2526 : 31 ; อ้างอิงจาก Landis. 1954 : 105 – 106) ที่ได้ศึกษาการปรับตัวของวัยรุ่น ซึ่ง

มาจากครอบครัวที่พ่อแม่ปกครองแบบประชาธิปไตยและแบบเข้มงวด พบว่า เด็กที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่ปกครองแบบประชาธิปไตย ปรับตัวได้ดีกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวที่พ่อแม่ปกครองแบบเข้มงวดหรือมีอำนาจเหนือบุตร เด็กที่ได้รับการปกครองแบบนี้จะมีความวิตกกังวล มีความเคร่งเครียดทางจิตใจ เพราะต้องคอยหวาดระแวงว่าจะทำตามไม่ได้ อันเป็นลักษณะหนึ่งที่ทำให้เกิดการปรับตัวได้ไม่ดี และพรพรรณ จันทรง (2541 : 65) ที่ได้ศึกษารูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กับการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยจะมีการปรับตัวทางสังคมดีกว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม

การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย นอกจากจะมีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคมแล้ว ยังมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคม โดยผ่านทางมโนภาพแห่งตน แสดงว่า การที่ผู้ปกครองเลี้ยงดูเด็กโดยการให้ความรัก ความอบอุ่น ให้ความสำคัญ ยอมรับในความคิด ให้อิสระกับเขาในการตัดสินใจด้วยตัวเองตามความเหมาะสม จะทำให้เด็กมองตัวเองว่าเป็นคนมีคุณค่า มีความมั่นใจในตัวเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของไซมอนด์ (นิภาพรณ โสมนะพันธ์. 2525 : 13 ; อ้างอิงจาก Symond. 1939 : 283 – 285) ที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของพ่อแม่ที่แสดงถึงการยอมรับบุตรเปรียบเทียบกับกรณีบุตร พบว่า บุตรที่พ่อแม่ยอมรับจะเป็นผู้ที่เพื่อนฝูงรักใคร่ และยอมรับเป็นอย่างดี จะชอบเข้าสังคม สนใจการทำงาน มองโลกในแง่ดี มีมโนภาพแห่งตนสูง คือจะรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองมีค่า มีความอบอุ่นและปลอดภัย ซึ่งจะนำไปสู่การปรับตัวทางสังคมที่ดีต่อไป

2. มโนภาพแห่งตน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม แสดงว่า การที่บุคคลมองตัวเองในแง่ดี มีคุณค่า มีความพอใจในสิ่งที่ตนมีหรือที่เป็นอยู่ มีความสุข จะทำให้มองคนอื่นในแง่ดี เข้าใจคนอื่นได้ง่าย ทำให้มีการปรับตัวทางสังคมที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรพินท์ ชูชมและอัจฉรา สุขารมณ (2532 : 58) ที่ได้ศึกษาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น พบว่า มโนภาพแห่งตนมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น โดยมโนภาพแห่งตนเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลสำคัญเป็นอันดับ 1 ในการพยากรณ์ความสามารถในการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น และจันทร์เพ็ญ โชติศิริ (2532 : 67) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองและการปรับตัวทางสังคมของวัยรุ่นหญิงที่กลุ่มเพื่อนยอมรับว่าสวย พบว่าความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวทางสังคมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

มโนภาพแห่งตนนอกจากจะมีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคมแล้ว ยังมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคมโดยผ่านทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แสดงว่า การที่บุคคลมองตัวเองในแง่ดี ยอมรับในความสามารถของตนตามที่ตนเป็น จะทำให้บุคคลนั้นเกิดความพยายาม ความวิริยะ อุตสาหะ จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น ดังงานวิจัยของ มวมเว نداและมวมเว ندا (มยุรี สิงห์โทราช. 2536 : 30 ; อ้างอิงจาก Mwamwenda and Mwamwenda. 1988 : 3078) ศิริบุรณ ศรีพานิช (2527 : 130 – 133) และนิจวรรณ ท่างาม (2533 : 451 – 452) ที่ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพแห่งตนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า นักเรียนที่มีมโนภาพแห่งตนแตกต่างกันจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน โดยนักเรียนที่มีมโนภาพแห่งตนสูงจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่มีมโนภาพแห่งตนต่ำ

3. สภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม แสดงว่า สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวนักเรียน สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนให้เป็นที่พึงปรารถนาของสังคมได้ ทั้งนี้เนื่องจาก การที่โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่ดีให้แก่เด็ก เช่น จัดบรรยากาศในโรงเรียนให้สวยงาม ร่มรื่น สะอาด ครูและนักเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เข้าใจกัน เพื่อนๆรักใคร่ มีน้ำใจให้แก่กัน เด็กก็จะมีการปรับตัวทางสังคมที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ละเมียด ลิมอักษร (2519 : 23 – 24) ที่ว่า

โรงเรียนเป็นสถานที่ที่เด็กได้พบสิ่งแวดล้อมหลายอย่าง เช่น ได้มีการสมาคมติดต่อกับครูและเพื่อนนักเรียนในวัยต่าง ๆ ได้อ่านหนังสือในห้องสมุด ได้ดูภาพยนตร์และโทรทัศน์และได้ฟังวิทยุที่ครูจัดขึ้นเพื่อประกอบการสอน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้เด็กมีประสบการณ์ มีความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ จูฎิรักษ์ วิเศษศิลปานนท์ (2537 : 148 – 150) ที่ได้ศึกษาการปรับตัวทางสังคมของเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ พบว่า เด็กกำพร้าที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เหมาะสม คือ อยู่ในสภาพบรรยากาศการเรียนการสอนที่เหมาะสม มีความสัมพันธ์ที่ดีกับครูและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อน สามารถปรับตัวทางสังคมได้ดีกว่าเด็กกำพร้าที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่ไม่เหมาะสม สมศรี บุญอรุณรักษา (2539 : 106) และสุมาลี สุวรรณภักดี (2541 : 109) ยังได้ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัว พบว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวของนักเรียน

สภาพแวดล้อมในโรงเรียน นอกจากจะมีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคมแล้วยังมีอิทธิพลทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคมโดยผ่านทางมโนภาพแห่งตนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แสดงว่าการที่โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เหมาะสมจะทำให้นักเรียนเกิดความรักในโรงเรียน ซึ่งจะนำไปสู่ความภาคภูมิใจในการที่ได้เรียนในโรงเรียนนี้ และจะมองตัวเองไปในทางที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สานิต รัตตัญญู (2533 : 123) ที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบมโนภาพแห่งตนและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนตามการรับรู้ของนักเรียนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวและไม่ก้าวร้าว พบว่า มโนภาพแห่งตนกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนตามการรับรู้ของนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวก และ มยุรี สิงห์โทธราช (2536 : 90) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพแห่งตนและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนตามการรับรู้ของนักเรียน พบว่า มโนภาพแห่งตนกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีความสัมพันธ์กันทางบวก นอกจากนี้ในการที่นักเรียนเกิดความรักและมีความภาคภูมิใจในโรงเรียนแล้ว นักเรียนก็จะมีความตั้งใจและความเต็มใจที่จะสร้างชื่อเสียงให้กับโรงเรียน ประกอบกับนักเรียนและครูมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้นักเรียนกล้าที่จะซักถามหรือปรึกษาหารือในยามที่มีปัญหา อันจะเป็นผลทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2520 : 38 – 72) ที่ได้วิจัยองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษา พบว่า ขนาดของโรงเรียน ประเภทของโรงเรียน ความเห็นของครูต่อความสามารถของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน และอุมาพร หล่อสมฤดี (ต่อพงศ์ สำราญคง. 2531 : 12 ; อ้างอิงจาก อุมาพร หล่อสมฤดี. 2527 : 6 – 7) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่เกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาในระดับประถมศึกษา พบว่า ลักษณะของโรงเรียนที่จะทำให้ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงนั้น ต้องเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในท้องที่ที่เจริญ วัสดุการเรียนของโรงเรียนมีประสิทธิภาพสูง เมื่อนักเรียนมีมโนภาพแห่งตนสูงและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดี จะทำให้มีการปรับตัวทางสังคมที่ดีต่อไป

4. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อการปรับตัวทางสังคม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากบุคคลที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง จะเป็นผู้ที่มีความสามารถทางสมองสูงด้วย ดังนั้น เมื่อเกิดปัญหาหรือเหตุการณ์เฉพาะหน้าก็สามารถเลือกวิธีแก้ไขปัญหาหรือเหตุการณ์ได้ดีกว่าผู้ที่มีความสามารถทางสมองน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกิลล์ (Gill. 1962 : 144 – 149) และดีเซนา (พวงสร้อย วรกุล. 2522 : 19 ; อ้างอิงจาก Desena. 1964 : 145 – 149) ที่ได้ศึกษาการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน พบว่า นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี มีความสามารถในการปรับตัวทางสังคมดีกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ

5. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการปรับตัวทางสังคมโดยผ่านทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แสดงว่า เด็กที่ผู้ปกครองมีรายได้ดี จะมีทุนสนับสนุนในการจัดหาสื่อต่าง ๆ ที่ทันสมัย

มาให้กับเด็ก ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่ดี และเป็นผลทำให้ความสามารถทางสมองของเด็กสูงขึ้น ซึ่งวัดได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ โจเซฟ โทมัส เทมบ์ (มณฑาทิพย์ มณีโชติรัตน์. 2542 : 22 ; อ้างอิงจาก Joseph Thomas Tambe. 1982 : 2572 – A) ที่ได้ศึกษาองค์ประกอบที่มี ความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จและความล้มเหลวในการเรียนของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยมรัฐเวอร์จิเนีย พบว่า ในกลุ่มองค์ประกอบด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว เป็นตัวแปรที่มีความสัมพันธ์และ สามารถพยากรณ์ผลสำเร็จทางการเรียนของนักศึกษาได้ดี และวรรณวิมล ปรีชาสุชาติ (2533 : 79) ได้ศึกษา ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า นักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวสูง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่า นักเรียนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวต่ำ และเมื่อเด็กมีความสามารถทางสมองสูงขึ้น การเลือกวิธี แก้ปัญหาต่าง ๆ หรือการปรับตัวเข้ากับบุคคลอื่นในสังคมก็จะดีขึ้นตามไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัย พบว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียนเป็นปัจจัยที่ส่งผลทางบวกต่อการปรับตัว ทางสังคมของนักเรียนสูงสุด รองลงมาคือ มโนภาพแห่งตน การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย และ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ส่วนปัจจัยที่ส่งผลทางลบต่อการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน คือ การอบรมเลี้ยงดู แบบเข้มงวดกวดขัน ดังนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1 ในด้านสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ

1.1.1 สภาพบรรยากาศภายในโรงเรียน ทางโรงเรียนควรจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ให้ร่มรื่น เยียบสงบ เหมาะที่จะใช้ศึกษาหาความรู้ มีสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย อาคารสถานที่แข็งแรง และเพียงพอแก่ความต้องการของนักเรียน ซึ่งจะทำให้นักเรียนมีการปรับตัวทางสังคมดีขึ้น

1.1.2 สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียน ครูควรให้ความรัก การดูแลเอาใจใส่ อบรม สั่งสอนและให้ความเป็นกันเอง เพื่อที่นักเรียนจะได้กล้าที่จะแสดงความคิดเห็นและมาปรึกษาอย่างเต็มที่

1.1.3 สัมพันธภาพกับเพื่อน ในการคบเพื่อนควรยึดหลัก “เอาใจเขามาใส่ใจเรา” และมี น้ำใจให้แกกัน

1.2 ในด้านมโนภาพแห่งตน ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่ใกล้ชิดกับนักเรียน ควรส่งเสริมให้นักเรียน มีความรู้สึกเกี่ยวกับตัวเองไปในทางที่ดี

1.3 ในด้านการอบรมเลี้ยงดู ผู้ปกครองควรเลี้ยงดูแบบให้ความรัก ดูแลเอาใจใส่ ใช้เหตุผล มากกว่าอารมณ์ในการสั่งสอน ให้อิสระบ้างตามความเหมาะสม ไม่ควรเข้มงวดหรือบังคับนักเรียนจนนักเรียน ไม่กล้าที่จะทำอะไรหรือแสดงความคิดเห็นใด ๆ เพราะ ถ้าเข้มงวดมาก นักเรียนก็จะปรับตัวได้น้อย

1.4 ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ครูและผู้ปกครองควรร่วมมือกันในการแก้ไขผลการเรียน ของนักเรียนให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นเป็นผลทำให้นักเรียนรู้สึกมองตัวเองในทางที่ดี

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ควรทำการศึกษาตัวแปรหรือปัจจัยอื่น ๆ ที่น่าจะมีความสัมพันธ์กับการปรับตัวทาง สังคมของนักเรียน เช่น ความเชื่อมั่นในตนเอง

2. ควรมีการศึกษาในเรื่องการปรับตัวทางสังคมกับกลุ่มตัวอย่างในระดับอื่น เช่น นักเรียนชั้นประถมศึกษา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือศึกษากับเด็กที่มีลักษณะพิเศษ เช่น เด็กปัญญาเลิศ เด็กพิการ

บรรณานุกรม

- กันยา สุวรรณแสง. (2533). การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพฯ : บำรุงสาส์น.
- . (2536). บุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพฯ : อักษรพิทยา.
- กุลวรรณ วิทยาวงศรุจิ. (2526). ความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวกับการปรับตัว. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- คมเพชร ฉัตรศุภกุล. (2515). การศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ การปรับตัว และกิจกรรมในวิทยาลัยของนักศึกษาชั้น ป.กศ. สูง ปีที่ 2 ปีการศึกษา 2514 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและต่ำของวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร. ถ่ายเอกสาร.
- จรรยา สุวรรณทัต. (2531). ประมวลบทความวิชาการระหว่างปี พ.ศ. 2526 – 2531. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- . (2535). การเตรียมตัวเด็กสำหรับสังคมไทยในปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ประมวลบทความวิชาการฉบับพิเศษ พ.ศ. 2525 – 2535. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- . (2535). พัฒนาการกับการอบรมเลี้ยงดู. กรุงเทพฯ : ประมวลบทความวิชาการฉบับพิเศษ พ.ศ. 2525 – 2535. สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จันทร์เพ็ญ โชติศิริ. (2532). ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองและการปรับตัวทางสังคมของวัยรุ่นหญิงที่กลุ่มเพื่อนยอมรับว่าสวย. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- จินตนา ธนวิบูลย์ชัย. (2537). การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเทคนิค Path Analysis. ม.ป.พ.
- จิรพร โพธิ์สุวรรณ. (2519). ความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ของครูกับนักเรียนในด้านการเรียนการสอนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและบุคลิกภาพเก็บตัว-แสดงตัวของนักเรียน. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชนนุช บุญสิทธิ์. (2541). ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนกุนทรวิทยาคารวิทยาคม กรุงเทพมหานคร. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชีรวัฒน์ นิเจนตร. (2526). สภาพเชิงจิต – สังคมในโรงเรียนกับสุขภาพจิตของนักเรียนวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร. ปรินญานิพนธ์ กศ.ด. (พัฒนศึกษาศาสตร์) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2541). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : เทพเนรมิตรการพิมพ์.
- ฐิติรักษ์ วิเศษศิลปานนท์. (2537). การปรับตัวทางสังคมของเด็กกำพร้าในสถานสงเคราะห์ : ศึกษาเฉพาะกรณีสถานสงเคราะห์เด็กหญิงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ สด.ม. (สังคมวิทยา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ดวงเดือน พันธุมนาวินและคนอื่น ๆ. (2528). ปัจจัยทางจิตวิทยานิเวศที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยของมารดาไทย รายงานการวิจัยฉบับที่ 32. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- ดวงเดือน พันธุมนาวินและเพ็ญแข ประจันปัจจนึก. (2524). *ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับสุขภาพจิตและจริยธรรมของนักเรียนวัยรุ่นไทย*. กรุงเทพฯ : รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดุซงญอ โยเหลา. (2535, ธันวาคม). “การสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยในประเทศไทย โดยใช้การวิเคราะห์แบบเมตา,” *ข่าวสารการวิจัย*. 16(2) : 15 – 22.
- ต่อพงศ์ สำราญคง. (2531). *อิทธิพลของปัจจัยคัดสรรทางการบริหารโรงเรียนที่มีต่อคุณภาพของนักเรียนประถมศึกษา* สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในเขตการศึกษา 2. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา) พิษณุโลก : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.
- เถาว์วัลย์ สุวรรณบุตร. (2543). *ความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพแห่งตนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาหลักของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ทรงพล ภูมิพัฒน์. (2538). *จิตวิทยาสังคม. ภาควิชาพื้นฐาน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม*.
- ทิตนา แหมมณี. (2526, ตุลาคม - ธันวาคม). “การสอนเพื่อเสริมสร้างอัตมโนทัศน์ตามแนวนุชนิยม : นวัตกรรมทางการศึกษาระดับประถมศึกษา,” *ครุศาสตร์*. 2(2) : 64 – 69.
- ธงชัย โรจน์วิภาต. (2525). *ผลของตัวแบบที่มีต่ออัตมโนทัศน์และการปรับตัวทางด้านสังคมของนักเรียนชาย ที่ประพฤติขัดต่อสังคมในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- นงเยาว์ พงษ์ประดิษฐ์. (2534). *ทรรศนะของนักศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมวิทยาลัยครูพิษณุโลกสงคราม* พิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. พิษณุโลก : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2533, มกราคม - เมษายน). “การวิเคราะห์ขนาดอิทธิพล (Path Analysis),” *วารสารการวัดผลการศึกษา*. 11(33) : 40.
- (2537). *ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น (LISREL) : สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงลักษณ์ สีนสืบผล. (2526). “การสร้างเสริมให้เด็กช่วยตนเองและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี,” *จิตวิทยาทั่วไป*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- นันทา แทนธานี. (2534). *การศึกษาตัวแปรบางประการที่มีความสัมพันธ์กับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นิจวรรณ ท่างาม. (2533). “อัตมโนทัศน์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในจังหวัดเชียงราย,” ใน *เนื้อความย่อวิทยานิพนธ์ พ.ศ.2530*. หน้า 451 – 452. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิเทศก์ เจริญภาณุพันธุ์. (2543). *ศึกษาการปรับตัวของนักเรียนต่อสภาพการเรียนรู้วิชาชีพ ประเภทช่างอุตสาหกรรม ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) วิทยาลัยเทคนิค สังกัดกรมอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร*. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (อุตสาหกรรมศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- นิภา นิษยาน. (2530). การปรับตัวและบุคลิกภาพ จิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- นิภาพรรณ โสมนะพันธ์. (2525). เปรียบเทียบบุคลิกภาพของบุตรตามลำดับการเกิด การอบรมเลี้ยงดูและสถานภาพทางเศรษฐกิจ. ปรินิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- บุญศรี จันทนาเจริญเลิศ. (2530). ผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการปรับตัวกับเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนนทรีวิทยา กรุงเทพมหานคร. ปรินิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปัญญา สมบูรณ์ศิลป์. (2523). หลักการจัดโครงการสุขภาพในโรงเรียน. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- ปาจิรีย์ วัชรวัลลภ. (2527). อิทธิพลขององค์ประกอบด้านลักษณะของนักเรียน สภาพแวดล้อมทางบ้านและสภาพแวดล้อมทางโรงเรียน ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับประถมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (วิจัยการศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. (2530). สุขภาพจิตเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โครงการส่งเสริมการแต่งตำราทบทวมหาวิทยาลัย.
- พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2532). กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินติ้ง กรุ๊ป.
- พรพรรณ จันทรง. (2541). การศึกษารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กับการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา) มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- พรรณี (ซูทัย) เจนจิต. (2533). "อัตมโนทัศน์," เอกสารการสอนชุดวิชาจิตวิทยาและสังคมวิทยาพื้นฐานเพื่อการแนะแนว. เล่ม 1 หน่วยที่ 4. กรุงเทพฯ : สาขาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- (2538). จิตวิทยาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : บริษัท ดันอ้อ แกรมี จำกัด.
- พรสุดา ดิษยารัตนะ. (2534). พฤติกรรมการแสดงออกตามทฤษฎีของดิวานกับการอบรมเลี้ยงดูและลักษณะทางชีวสังคมบางประการของนักเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร. ปรินิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2529). การสร้างและพัฒนาแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์. กรุงเทพฯ : สำนักทดสอบมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พวงสร้อย วรกุล. (2522). การเปรียบเทียบสภาพปัญหาในด้านการปรับตัวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดสงขลา. ปรินิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พิศเพลิน เขียวหวาน. (2521). องค์ประกอบบางประการที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- เพ็ญจันทร์ หงษ์ดำเนิน. (2544). การศึกษาสหสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพส่วนบุคคลของนักเรียนช่วงอุตสาหกรรมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาทรัพยากร) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.

- ไพศาล หวังพานิช. (2526). การวัดผลการศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ภุชงค์ เลลาหิรัญ. (2535). การเปรียบเทียบสภาพปัญหาในการปรับตัวและแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ศึกษาในระบบโรงเรียนและกึ่งระบบโรงเรียน เขตการศึกษา 11. ปริญญาโท กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มณฑาทิพย์ มณีโชติรัตน์. (2542). ปัจจัยบางประการที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาแพทย์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ปริญญาโท กศ.ม. (การอุดมศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มยุรี สิงห์โทธา. (2536). ความสัมพันธ์ระหว่างมโนภาพแห่งตนและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนตามการรับรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่. ปริญญาโท กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว) พิษณุโลก : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2529). เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม. หน่วยที่ 1 – 8. สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : นำทางการพิมพ์.
- (2533). เอกสารการสอนชุดวิชาจิตวิทยาและสังคมวิทยาพื้นฐานเพื่อการแนะแนว. หน่วยที่ 1 – 8 สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- มะลิ อุดมภาพ. (2538). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. ปริญญาโท กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- มาลินี อยู่โพธิ์. (2525). การทดลองการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มต่อการพัฒนาการปรับตัวทางสังคมด้านสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เมตตา จินดารักษ์. (2525). ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาความสามารถในการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี กรุงเทพมหานคร. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- यररยง ศุทธารัตน์. (2516, มกราคม). “โรคจิตคุกคาม,” *แนะแนว*. 7 : 7.
- รัชณี ศิลปบรรเลง. (2535, มิถุนายน - กรกฎาคม). “ศัพทานุกรมการวิจัย,” *วิจัยการศึกษา*. 15(5) : 26.
- รัตนา ไกรสีหนาท. (2534). การศึกษาเปรียบเทียบอัตมโนทัศน์สุขภาพจิตและความพึงพอใจในงานของพยาบาลวิชาชีพกับพยาบาลเทคนิค. ปริญญาโท กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- รัตนา ยัญทิพย์. (2522). ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดู พฤติกรรมตอบสนองระหว่างบุคคลและการปรับตัวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ละเมียด ลิ้มอักษร. (2519, กุมภาพันธ์). “สิ่งแวดล้อมที่ส่งผลทางการศึกษา,” *ประชาศึกษา*. 27(2) : 23-28.
- ลักขณา สริวัฒน์. (2544). *จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน*. กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- ล้วน สายยศและอังคณา สายยศ. (2538). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- (2539). *เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- (2540). *สถิติวิทยาทางการวิจัย*. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- วรรณวิมล ปรีชาสุชาติ. (2533). *ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มสร้างเสริม*

- ประสบการณ์ชีวิต ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดปัตตานี. ปรียุณานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์. (2543). จิตวิทยาการปรับตัว. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- วันดี ระเจริญ. (2531). บุคลิกภาพและการปรับตัว. เพชรบุรี : ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยรำไพพรรณี.
- วิรัช วรรณรัตน์. (2523, กรกฎาคม). “สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก,” คว. 5(7) : 12 – 23.
- ศิริชัย กาญจนवासี. (2532, กันยายน – ธันวาคม). “โมเดลเชิงสาเหตุ : การสร้างและการวิเคราะห์,” วิธีวิทยาการวิจัย. 4(3) : 3 – 6.
- (2544). การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย. กรุงเทพฯ : บริษัท บุญศิริการพิมพ์ จำกัด.
- ศิริบูรณ์ ศรีทานนท์. (2527). อัตราโนทัศน์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สังกัดโรงเรียนรัฐบาลในจังหวัด อุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ศุภลักษณ์ จารุรัตน์จามร. (2534). การปรับตัวและสุขภาพจิต : จิตวิทยาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย ขอนแก่น.
- สมพิศ สุขวิฑูรย์และจุไรรัตน์ แพรวรพราย. (2533, พฤษภาคม – มิถุนายน). “สุขภาพจิตและการปรับตัว,” จันทรเกษม. 214 : 38 – 43.
- สมศรี จัตววัฒนา. (2534). การสร้างแบบทดสอบวัดมโนภาพแห่งตนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดกรุงเทพมหานคร. ปรียุณานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สมศรี บุญอรุณรักษา. (2539). ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียน เครือคาทอลิก. ปรียุณานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สมาน กำเนิด. (2520). การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีผลต่อการปรับตัวของเด็ก. ปรียุณานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สังวาลย์ สมสนิท. (2518). ความสัมพันธ์ระหว่างความขัดแย้งกับพ่อแม่และการปรับตัวของวัยรุ่น. ปรียุณานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- सानิต รัตติบุญ. (2533). การเปรียบเทียบมโนภาพแห่งตนและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนตามการรับรู้ ของนักเรียนที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวและไม่ก้าวร้าวในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. ปรียุณานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สิริชัย ประทีปฉาย. (2533). การพัฒนาบุคลิกภาพและการปรับตัว. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยรำไพพรรณี.
- สุขุม มูลเมือง. (2539). ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น : การวิเคราะห์รูปแบบ ความสัมพันธ์โครงสร้างเชิงเส้น. วิทยานิพนธ์ ศษ.ด. (ประชากรศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. ถ่ายเอกสาร.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2537). เทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรหลายตัวสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และ พฤติกรรมศาสตร์ : หลักการ วิธีการ และการประยุกต์. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- สุชาติ โสมประยูร. (2527, กันยายน). “การปรับตัวเพื่อสุขภาพ,” *สุขศึกษา – พลศึกษา สันทนาการ*. 10(2) : 44 – 45.
- สุโท เจริญสุข. (2520). *บทศึกษาจิตวิทยาเพื่อการศึกษา – การแนะแนว – สุขภาพจิต ในโรงเรียน*. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สุปรีชา หิรัญโต. (2531). *การพัฒนาองค์การและสภาพแวดล้อม*. กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์.
- สุภาพร วีรดาวิญญู. (2538). *การศึกษาเปรียบเทียบอัตมโนทัศน์ การอบรมเลี้ยงดูและสภาพแวดล้อมของโรงเรียนระหว่างนักเรียนที่มีพฤติกรรมผิวนัย และนักเรียนที่มีพฤติกรรมอยู่ในวัย ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมืองนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา) ขอนแก่น : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ถ่ายเอกสาร.
- สุภาพร สุขมาก. (2540). *ปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนพลตำรวจโรงเรียนตำรวจนครบาล*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (พัฒนาสังคม) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สุมาลี สุวรรณภักดี. (2541). *ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการปรับตัวของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลในเขตภาคใต้ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข*. ปรินุญานินพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุรัชย์ โกดิกะกุล. (2526). *การสร้างแบบทดสอบวัดความสามารถทางการปรับตัวสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดกำแพงเพชร*. ปรินุญานินพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุรางค์ จันทน์เอม. (2529). *จิตวิทยาสังคม*. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต.
- สุรางค์ ปักกรีก. (2543). *การศึกษาอัตมโนทัศน์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เขตการศึกษา 1*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- สุวิมล เต็นสุนทร. (2525). *ตัวแปรด้านจิตวิทยาที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในกรุงเทพมหานคร*. ปรินุญานินพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เสกสิทธิ์ แสนทวีสุข. (2539). *การศึกษาความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบทดสอบวัดมโนภาพแห่งตนหลายมิติ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3*. ปรินุญานินพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2520). *รายงานการวิจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการศึกษาประชาชน (ฉบับร่าง)*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2526). *องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ : เอราวัฒนาการพิมพ์.
- สำราญ มีแจ้ง. (2544). *สถิติขั้นสูงสำหรับการวิจัย*. กรุงเทพฯ : นิธิแอดเวอร์ไทซิงกรุ๊ป.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. (ม.ป.ป.). *เทคนิคการวิเคราะห์ตัวแปรพหุคูณ*.
- อนันต์ นามทองตัน. (2534). *บรรยากาศในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ*. ปรินุญานินพนธ์ กศ.ม. พิษณุโลก : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.

- อภิชาติ ประสารศรี. (2534). ผลของการบำบัดด้วยหนังสือที่มีต่อมโนภาพแห่งตนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. พิษณุโลก : ภัณฑิทวีทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร. ถ่ายเอกสาร.
- อรพินทร์ ชูชมและอัจฉรา สุขารมณ. (2532). องค์ประกอบที่สัมพันธ์กับการปรับตัวของนักเรียนวัยรุ่น. รายงานการวิจัยฉบับที่ 48. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อารี ทองทัฬ. (2531). การปรับตัวทางสังคมในสถานศึกษากับปัญหาสุขภาพจิตของนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม และโรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ สส.ม. (สังคมสงเคราะห์ศาสตร์) กรุงเทพฯ : ภัณฑิทวีทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- อารี รังสินันท์. (2527). รวมบทความการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อุบล เสถียรปกรณกรณ์. (2521). การปรับตัวทางสังคมของนักเรียนไทยมุสลิมในวิทยาลัยครูยะลา. วิทยานิพนธ์ สด.ม. (สังคมวิทยา) กรุงเทพฯ : ภัณฑิทวีทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- อรุณญา รุกขมธุรี. (2526). สภาพแวดล้อมของโรงเรียนเอกชนในเครือคาทอลิก และสภาคริสตจักรแห่งประเทศไทย ในเขตกรุงเทพมหานคร. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : ภัณฑิทวีทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- Bartussek, B. (1972). "Self – Concept," *Encyclopedia of Psychology*. III .
- Faw, Terry and Belkin, Gary S. (1989). *Child Psychology*. New York : McGraw – Hill.
- Gill, L.J. (1962, March). "Some Non-intellectual Correlates of Academic Achievement among Mexican Secondary School Student," *Journal of Educational Psychology*. 53 : 144 – 149.
- Harris, Samuel D. (1961, October). "A study of Relationship between the Sixth Grade Students Beliefs about Junior High School, His Concept of Self and other, and His Socioeconomic Status," in *Dissertation Abstraction*. 22(5) : 1085 – 1086.
- Hurlock, Elizabeth B. (1967). *Adolescent Development*. 3rd ed., New York : McGraw – Hill.
- (1974). *Child Development*. 4th ed., New York : McGraw – Hill.
- (1978). *Child Development*. 6th ed., New York : McGraw – Hill.
- Kaplan, Louis. (1959). *Mental Health and Human Relations in Education*. New York : Harper & Brothers.
- Kerlinger F.N. and Pedhazur E.J. (1973). *Multiple Regression in Behavioral Research*. New York : Winston.
- Mc. Grath, Joseph T. (1991, August). "The Associations Between Students' Perceptions of School Organizational Climate, Self - Concept, and Attendance in Connecticut Middle Schools," *Dissertation Abstracts International*. 52 (2) : 371 A.
- Pedhazur, Elaza J. (1982). *Multiple Regression in Behavioral Research*. New York : CBS College Publishing.

- Pedhazur, Elaza J. (1997). *Multiple Regression in Behavioral Research*. New York : Holt, Rinehart And Winston.
- Ringness, Thomas A. (1968). *Mental Health in the Schools*. New York : Random House.
- Roger, Dorothy. (1962). *The Psychology of Adolescence*. New York : Appleton Century - Crofts.
- Rogers, C.R. (1974, December). "The Organization of Personality," *American Psychologists*. 10(2) : 358.
- Worchel, Stephen and Goethalo, George R. (1985). *Adjustment Pathways to Personal Growth*. Englewood Cliffs : Prentice – Hall.
- Worchel, Stephen. (1989). *Adjustment : Pathways to Personal Growth*. 2nd ed., New Jersey : Prentice – Hall, Inc.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
จดหมายขอความร่วมมือในการทำวิจัย

บรรณานุกรม

ภาคผนวก ข
ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่น
ของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตาราง 11 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (t) ของแบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม

ข้อที่	t	การพิจารณา	ข้อที่	t	การพิจารณา
1	2.966	คัดเลือกไว้	26	4.204	คัดเลือกไว้
2	1.617	ตัดออก	27	0.454	ตัดออก
3	4.121	คัดเลือกไว้	28	2.980	คัดเลือกไว้
4	0.931	ตัดออก	29	1.771	ตัดออก
5	1.768	ตัดออก	30	2.327	คัดเลือกไว้
6	5.312	คัดเลือกไว้	31	3.111	คัดเลือกไว้
7	4.980	คัดเลือกไว้	32	4.828	คัดเลือกไว้
8	3.842	คัดเลือกไว้	33	2.603	คัดเลือกไว้
9	4.801	คัดเลือกไว้	34	6.159	คัดเลือกไว้
10	2.332	คัดเลือกไว้	35	4.538	คัดเลือกไว้
11	1.779	ตัดออก	36	1.971	ตัดออก
12	1.678	ตัดออก	37	4.163	คัดเลือกไว้
13	2.880	คัดเลือกไว้	38	2.341	คัดเลือกไว้
14	3.723	คัดเลือกไว้	39	4.376	คัดเลือกไว้
15	3.303	คัดเลือกไว้	40	2.677	คัดเลือกไว้
16	0.295	ตัดออก	41	4.949	คัดเลือกไว้
17	4.563	คัดเลือกไว้	42	3.006	คัดเลือกไว้
18	3.435	คัดเลือกไว้	43	3.643	คัดเลือกไว้
19	2.238	คัดเลือกไว้	44	3.000	คัดเลือกไว้
20	3.513	คัดเลือกไว้	45	3.709	คัดเลือกไว้
21	5.036	คัดเลือกไว้	46	3.148	คัดเลือกไว้
22	1.295	ตัดออก	47	4.872	คัดเลือกไว้
23	3.216	คัดเลือกไว้	48	2.008	คัดเลือกไว้
24	4.753	คัดเลือกไว้	49	3.564	คัดเลือกไว้
25	5.080	คัดเลือกไว้	50	4.805	คัดเลือกไว้

ค่าความเชื่อมั่น = .744

ตาราง 12 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (t) ของแบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

ข้อที่	t	การพิจารณา	ข้อที่	t	การพิจารณา
1	6.074	คัดเลือกไว้	21	7.077	ตัดออก
2	5.344	ตัดออก	22	3.820	คัดเลือกไว้
3	4.876	คัดเลือกไว้	23	6.509	คัดเลือกไว้
4	5.223	คัดเลือกไว้	24	5.754	คัดเลือกไว้
5	1.956	ตัดออก	25	0.995	ตัดออก
6	4.247	คัดเลือกไว้	26	4.102	คัดเลือกไว้
7	2.222	คัดเลือกไว้	27	6.499	คัดเลือกไว้
8	4.669	คัดเลือกไว้	28	5.485	คัดเลือกไว้
9	4.404	คัดเลือกไว้	29	4.862	คัดเลือกไว้
10	5.648	ตัดออก	30	4.873	คัดเลือกไว้
11	3.656	ตัดออก	31	5.613	ตัดออก
12	4.890	คัดเลือกไว้	32	5.010	ตัดออก
13	6.290	คัดเลือกไว้	33	4.542	คัดเลือกไว้
14	4.322	คัดเลือกไว้	34	2.933	คัดเลือกไว้
15	5.422	คัดเลือกไว้	35	3.660	คัดเลือกไว้
16	6.435	คัดเลือกไว้	36	7.347	ตัดออก
17	5.009	คัดเลือกไว้	37	3.030	คัดเลือกไว้
18	7.494	คัดเลือกไว้	38	5.356	คัดเลือกไว้
19	6.099	คัดเลือกไว้	39	3.253	ตัดออก
20	5.568	คัดเลือกไว้	40	9.226	คัดเลือกไว้

ค่าความเชื่อมั่น = .905

ตาราง 13 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (t) ของแบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน

ข้อที่	t	การพิจารณา	ข้อที่	t	การพิจารณา
1	2.494	คัดเลือกไว้	21	1.662	ตัดออก
2	0.664	ตัดออก	22	3.281	คัดเลือกไว้
3	4.0257	คัดเลือกไว้	23	2.979	คัดเลือกไว้
4	2.846	คัดเลือกไว้	24	3.546	คัดเลือกไว้
5	4.633	ตัดออก	25	3.221	ตัดออก
6	3.995	คัดเลือกไว้	26	3.403	คัดเลือกไว้
7	3.686	คัดเลือกไว้	27	3.740	คัดเลือกไว้
8	3.166	คัดเลือกไว้	28	4.943	คัดเลือกไว้
9	4.032	คัดเลือกไว้	29	4.191	คัดเลือกไว้
10	1.702	ตัดออก	30	4.211	คัดเลือกไว้
11	1.599	ตัดออก	31	1.465	ตัดออก
12	2.571	คัดเลือกไว้	32	1.652	ตัดออก
13	4.352	คัดเลือกไว้	33	3.504	คัดเลือกไว้
14	3.046	คัดเลือกไว้	34	7.420	คัดเลือกไว้
15	3.120	คัดเลือกไว้	35	6.195	คัดเลือกไว้
16	3.608	คัดเลือกไว้	36	1.584	ตัดออก
17	3.358	คัดเลือกไว้	37	4.218	คัดเลือกไว้
18	4.967	คัดเลือกไว้	38	4.958	คัดเลือกไว้
19	2.803	คัดเลือกไว้	39	1.659	ตัดออก
20	4.018	คัดเลือกไว้	40	4.321	คัดเลือกไว้

ค่าความเชื่อมั่น = .821

ตาราง 14 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (t) ของแบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย

ข้อที่	t	การพิจารณา	ข้อที่	t	การพิจารณา
1	3.882	คัดเลือกไว้	21	2.167	ตัดออก
2	3.879	ตัดออก	22	5.450	คัดเลือกไว้
3	2.881	คัดเลือกไว้	23	6.284	คัดเลือกไว้
4	3.910	คัดเลือกไว้	24	7.387	คัดเลือกไว้
5	1.495	ตัดออก	25	5.554	ตัดออก
6	3.021	คัดเลือกไว้	26	4.199	คัดเลือกไว้
7	2.521	คัดเลือกไว้	27	7.698	คัดเลือกไว้
8	6.875	คัดเลือกไว้	28	4.265	คัดเลือกไว้
9	5.256	คัดเลือกไว้	29	6.725	คัดเลือกไว้
10	5.893	ตัดออก	30	8.982	คัดเลือกไว้
11	4.330	ตัดออก	31	11.235	ตัดออก
12	7.341	คัดเลือกไว้	32	9.168	ตัดออก
13	6.656	คัดเลือกไว้	33	6.211	คัดเลือกไว้
14	6.197	คัดเลือกไว้	34	5.447	คัดเลือกไว้
15	6.466	คัดเลือกไว้	35	6.056	คัดเลือกไว้
16	4.836	คัดเลือกไว้	36	8.633	ตัดออก
17	6.646	คัดเลือกไว้	37	8.400	คัดเลือกไว้
18	4.718	คัดเลือกไว้	38	4.183	คัดเลือกไว้
19	7.074	คัดเลือกไว้	39	4.824	ตัดออก
20	8.774	คัดเลือกไว้	40	5.578	คัดเลือกไว้

ค่าความเชื่อมั่น = .901

หมายเหตุ การพิจารณาข้อที่คัดเลือกไว้ของแบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดูนั้น คัดเลือกข้อที่มี
อำนาจจำแนก (t) ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้ง 3 แบบ

ตาราง 15 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (t) ของแบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

ข้อที่	t	การพิจารณา	ข้อที่	t	การพิจารณา
1	1.079	ตัดออก	26	4.435	คัดเลือกไว้
2	3.382	คัดเลือกไว้	27	6.246	คัดเลือกไว้
3	3.319	คัดเลือกไว้	28	7.000	คัดเลือกไว้
4	4.753	คัดเลือกไว้	29	4.669	คัดเลือกไว้
5	3.631	คัดเลือกไว้	30	4.340	คัดเลือกไว้
6	2.296	ตัดออก	31	4.033	คัดเลือกไว้
7	3.050	ตัดออก	32	3.564	ตัดออก
8	2.298	ตัดออก	33	4.190	คัดเลือกไว้
9	3.371	คัดเลือกไว้	34	5.373	คัดเลือกไว้
10	4.601	คัดเลือกไว้	35	8.631	คัดเลือกไว้
11	4.382	คัดเลือกไว้	36	8.776	คัดเลือกไว้
12	5.981	คัดเลือกไว้	37	4.798	คัดเลือกไว้
13	6.098	คัดเลือกไว้	38	5.640	คัดเลือกไว้
14	5.245	คัดเลือกไว้	39	4.229	คัดเลือกไว้
15	2.433	ตัดออก	40	3.684	ตัดออก
16	- 0.778	ตัดออก	41	3.581	ตัดออก
17	3.536	ตัดออก	42	0.721	ตัดออก
18	6.646	คัดเลือกไว้	43	1.223	ตัดออก
19	3.270	ตัดออก	44	4.305	คัดเลือกไว้
20	2.946	ตัดออก	45	6.179	คัดเลือกไว้
21	3.581	ตัดออก			
22	4.289	คัดเลือกไว้			
23	4.670	คัดเลือกไว้			
24	3.989	คัดเลือกไว้			
25	5.222	คัดเลือกไว้			

ค่าความเชื่อมั่น = .774

หมายเหตุ คัดเลือกไว้ด้านละ 10 ข้อ ซึ่งมีทั้งหมด 3 ด้าน

ตาราง 16 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (r) ของแบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน

ข้อที่	r	การพิจารณา	ข้อที่	r	การพิจารณา
1	.109	ตัดออก	31	.401	คัดเลือกไว้
2	.355	คัดเลือกไว้	32	.325	คัดเลือกไว้
3	.407	คัดเลือกไว้	33	.411	คัดเลือกไว้
4	.218	ตัดออก	34	.300	ตัดออก
5	.140	ตัดออก	35	.311	ตัดออก
6	.281	คัดเลือกไว้	36	.246	ตัดออก
7	.259	คัดเลือกไว้	37	.389	คัดเลือกไว้
8	.415	คัดเลือกไว้	38	.555	คัดเลือกไว้
9	.109	ตัดออก	39	.101	ตัดออก
10	.255	ตัดออก	40	.234	ตัดออก
11	.319	ตัดออก	41	.401	คัดเลือกไว้
12	.541	คัดเลือกไว้	42	.431	คัดเลือกไว้
13	.386	คัดเลือกไว้	43	.539	คัดเลือกไว้
14	.241	ตัดออก	44	.471	คัดเลือกไว้
15	.102	ตัดออก	45	.236	ตัดออก
16	.368	คัดเลือกไว้	46	.356	ตัดออก
17	.386	คัดเลือกไว้	47	.369	ตัดออก
18	.145	ตัดออก	48	.355	ตัดออก
19	.321	ตัดออก	49	.468	คัดเลือกไว้
20	.453	คัดเลือกไว้	50	.315	ตัดออก
21	.221	ตัดออก	51	.355	คัดเลือกไว้
22	.228	ตัดออก	52	.078	ตัดออก
23	.409	คัดเลือกไว้	53	.065	ตัดออก
24	.112	ตัดออก	54	.183	ตัดออก
25	.413	คัดเลือกไว้	55	.314	คัดเลือกไว้
26	.314	ตัดออก	56	.406	คัดเลือกไว้
27	.322	ตัดออก	57	.286	ตัดออก
28	.446	คัดเลือกไว้	58	.062	ตัดออก
29	.445	คัดเลือกไว้	59	.433	คัดเลือกไว้
30	.490	คัดเลือกไว้	60	.408	คัดเลือกไว้

ค่าความเชื่อมั่น = .754

หมายเหตุ คัดเลือกไว้ด้านละ 5 ข้อ ซึ่งมีทั้งหมด 6 ด้าน

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ฉบับที่ 1 แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม

มี 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย 3 ลงในช่อง μ หรือเติมข้อความในช่องว่าง ตามความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวนักเรียน

1. ชื่อโรงเรียน.....
2. คะแนนเฉลี่ยในภาคเรียนที่ 2
3. จำนวนบุคคลในครอบครัวทั้งหมด (รวมตัวนักเรียนด้วย).....คน
4. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว (รายได้รวมของผู้ปกครองต่อเดือน ที่ยังไม่ได้หักค่าใช้จ่ายใด ๆ)

μ	ไม่เกิน 5,000	บาท
μ	5,001 — 10,000	บาท
μ	10,001 — 15,000	บาท
μ	15,001 — 20,000	บาท
μ	20,001 — 25,000	บาท
μ	25,001 — 30,000	บาท
μ	มากกว่า 30,000	บาท

ตอนที่ 2 แบบสอบถามวัดการปรับตัวทางสังคม

คำชี้แจง แบบสอบถามที่นักเรียนได้รับนี้ เป็นแบบประเมินความสามารถในการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน ซึ่งมีทั้งหมด 40 ข้อ ขอให้นักเรียนอ่านข้อคำถามเหล่านี้ทีละข้อ แล้วพิจารณาตามความรู้สึกและสภาพที่เป็นจริงของนักเรียนให้มากที่สุด โดยเขียนเครื่องหมาย 3 ลงในช่องที่ตรงตามความรู้สึกและสภาพที่เป็นจริงของนักเรียน

ข้อ	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด
1	ข้าพเจ้าสามารถสร้างความคุ้นเคยกับผู้อื่นได้เร็ว.....				
2	ข้าพเจ้ารู้สึกสนุกสนานในการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ.....				
3	ข้าพเจ้าสนิทกับคนได้ง่าย.....				
4	ข้าพเจ้าชอบอยู่คนเดียวมากกว่าอยู่กับคนมาก ๆ.....				
5	ข้าพเจ้าชอบทำงานเดี่ยวมากกว่าทำงานกลุ่ม.....				
6	ข้าพเจ้ายอมรับข้อบกพร่องของตัวเอง และจะปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของเพื่อน.....				
7	ถึงแม้จะมีคนคัดค้านความคิดเห็น ข้าพเจ้าก็ไม่รู้สึกโกรธเขา.....				
8	ข้าพเจ้าไม่ชอบเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เพราะไม่ชอบทำอะไรร่วมกับคนจำนวนมาก.....				
9	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองขาดเพื่อน.....				
10	เมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อน ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองเป็นคนไม่ทันสมัย.....				
11	ข้าพเจ้าสามารถเลือกใช้คำพูดได้เหมาะสมกับคู่สนทนา.....				
12	เพื่อน ๆ ชมว่าข้าพเจ้าเป็นคนคุยสนุก.....				
13	เมื่อเกิดความท้อแท้ ข้าพเจ้าจะทำกิจกรรมอื่นที่ชอบ เพื่อเป็นการเพิ่มกำลังใจ.....				
14	เมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อน ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองด้อยกว่าคนอื่น.....				
15	เมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อน ข้าพเจ้ารู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนเกินของกลุ่ม.....				
16	เพื่อน ๆ จะไปเที่ยวที่ไหน จะชวนข้าพเจ้าไปด้วย เพราะเข้ากับคนอื่นได้ง่าย.....				
17	โดยปกติข้าพเจ้าเป็นคนขบถ แต่เมื่อเข้าห้องประชุมข้าพเจ้าก็จะเงียบ.....				
18	ถึงแม้จะเรียนไม่เก่งเท่าเพื่อนในกลุ่ม แต่ข้าพเจ้าก็ยังคบกับเขาได้....				
19	ข้าพเจ้าสามารถเลือกเรื่องที่จะคุยกับคู่สนทนาได้.....				
20	เมื่อมีการนัดทำงานกลุ่ม แล้วเพื่อน ๆ ไม่มาตามเวลาที่นัด ข้าพเจ้าจะกลับทันที.....				
21	ถึงแม้เพื่อนจะชวนหนีเรียน ข้าพเจ้าก็ไม่เคยทำ.....				
22	ถึงแม้เพื่อน ๆ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โทรศัพท์มือถือ ข้าพเจ้าก็ไม่เคยติดใจเพื่อน.....				
23	เมื่อทำงานกลุ่ม ข้าพเจ้ายินดีรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ถึงแม้จะขัดแย้งกับความคิดของตนเอง.....				
24	โดยปกติข้าพเจ้าเป็นคนพูดจาตรงไปตรงมา แต่เมื่ออยู่กับคนหมู่มาก ข้าพเจ้าจะระมัดระวังคำพูด.....				

ข้อ	ข้อความ	มากที่สุด	มาก	น้อย	น้อยที่สุด
25	ถ้าไม่ได้เป็นหัวหน้าของกลุ่มตามที่ตั้งใจไว้ ข้าพเจ้าจะไม่อยากทำกิจกรรมนั้น.....				
26	เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อน ข้าพเจ้าจะแยกตัวออกจากกลุ่ม.....				
27	ถ้าเพื่อนในกลุ่มทำงานที่ได้รับมอบหมายไม่เสร็จ ข้าพเจ้าจะถามเหตุผลมากกว่าการแสดงความไม่พอใจ.....				
28	เมื่อข้าพเจ้าต้องเป็นตัวแทนกลุ่มในการนำเสนองาน ข้าพเจ้าจะค้นคว้ามาอย่างเต็มความสามารถ.....				
29	ถึงแม้บางครั้งต้องทำงานมากกว่าคนอื่นในกลุ่ม ข้าพเจ้าก็ยังเต็มใจที่จะทำงานโดยไม่คิดว่าเป็นการเสียเปรียบ.....				
30	ข้าพเจ้าพูดจาตรงไปตรงมา ไม่คำนึงถึงความรู้สึกของคนอื่น.....				
31	ในการสนทนา ข้าพเจ้าชอบพูดเรื่องของตัวเอง โดยไม่คำนึงว่าผู้อื่นจะอยากฟังหรือไม่.....				
32	ถึงแม้จะโกรธเพื่อนมาก แต่ข้าพเจ้าก็ไม่เคยใช้กำลังหรือวาจาที่ไม่สุภาพระบายอารมณ์โกรธนั้น.....				
33	ถ้ารู้สึกว่เรื่องที่กำลังพูดทำให้เพื่อนไม่สบายใจ ข้าพเจ้าก็จะเปลี่ยนไปคุยเรื่องอื่น.....				
34	ถึงแม้ว่าเพื่อนไม่มาตามนัด ข้าพเจ้าก็คอยได้ เพราะคิดว่าเพื่อนมีความจำเป็น.....				
35	ข้าพเจ้าจะเลือกคบแต่เพื่อนที่ไม่ขัดใจข้าพเจ้า.....				
36	เมื่อขัดใจกับเพื่อน ข้าพเจ้าไม่เคยคิดที่จะเป็นฝ่ายไปปรับความเข้าใจ.....				
37	ถึงแม้ไม่พอใจกับคำพูดของเพื่อน ข้าพเจ้าก็ยังใช้วาจาที่สุภาพ.....				
38	เมื่อเพื่อนแสดงอารมณ์โกรธใส่ ข้าพเจ้าก็จะแสดงอารมณ์โกรธเช่นกัน.....				
39	ข้าพเจ้าไม่ชอบคนที่ตำหนิข้าพเจ้า ไม่ว่าคน ใด นั่นจะเป็นใครก็ตาม.....				
40	ข้าพเจ้ารู้สึกลำบากใจในการปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของโรงเรียน.....				

ฉบับที่ 2 แบบสอบถามวัดการอบรมเลี้ยงดู

คำชี้แจง แบบสอบถามที่นักเรียนได้รับนี้ เป็นแบบสอบถามที่มีข้อความเป็นการสร้างสถานการณ์ที่เป็นตัวแทนเหตุการณ์ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวันของนักเรียน มีจำนวน 30 ข้อ ซึ่งในแต่ละข้อจะมีคำตอบ 3 ตัวเลือก ซึ่งนักเรียนจะต้องตอบทุกตัวเลือกในแต่ละข้อ โดยพิจารณาตามความรู้สึกและสภาพที่เป็นจริงของนักเรียนให้มากที่สุด โดยเขียนเครื่องหมาย 3 ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึกและสภาพที่เป็นจริงของนักเรียน

ข้อ	ข้อความ	จริง มาก ที่สุด	จริง มาก	จริง น้อย	จริง น้อย ที่สุด
1	ในช่วงเปิดเทอม ผู้ปกครองปฏิบัติต่อนักเรียนอย่างไร ก. บังคับให้อ่านหนังสือเป็นประจำ..... ข. ไม่เคยถามเรื่องการเรียนเลย..... ค. ถ้ามีปัญหาเรื่องการเรียน ผู้ปกครองจะให้คำปรึกษา.....				
2	เมื่อนักเรียนทำการบ้าน ผู้ปกครองจะปฏิบัติต่อนักเรียนอย่างไร ก. ชักถามว่าทำการบ้านได้หรือไม่..... ข. ไม่สนใจว่านักเรียนทำการบ้านได้หรือไม่..... ค. ไม่ให้ไปไหนจนกว่าจะทำการบ้านเสร็จ.....				
3	ถ้านักเรียนกลับมาจากโรงเรียน เมื่อมาถึงที่บ้านแล้ว ผู้ปกครองให้นักเรียนทำอะไร ก. ทำอะไรก็ได้..... ข. ให้พักผ่อนแล้วซักถามเรื่องการเรียนและการบ้าน..... ค. ให้ไปอาบน้ำและเตรียมทำการบ้านทันที.....				
4	เมื่อนักเรียนอยากได้สิ่งของซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น ผู้ปกครองจะปฏิบัติต่อนักเรียนอย่างไร ก. เฉย ๆ ไม่สนใจที่จะซื้อให้..... ข. คอยเหตุผลความจำเป็นว่าควรซื้อหรือไม่..... ค. ไม่ซื้อและบ่นว่านักเรียนไม่รู้จักรักประหยัด.....				
5	ขณะที่นักเรียนช่วยทำงานบ้าน บังเอิญนักเรียนได้ทำงานแตก ผู้ปกครองจะปฏิบัติอย่างไร ก. ดุว่าทันที..... ข. เฉย ๆ..... ค. ไม่ว่าและเตือนให้ระวังเศษจานบาด.....				

ข้อ	ข้อความ	จริง มาก ที่สุด	จริง มาก	จริง น้อย	จริง น้อย ที่สุด
6	หลังจากที่นักเรียนได้ทำการบ้านเสร็จแล้ว ผู้ปกครองจะปฏิบัติ อย่างไร ก. กวดขันให้นักเรียนอ่านหนังสือก่อนเข้านอน..... ข. ให้นักเรียนพักผ่อน ทบทวนบทเรียนและเข้านอนตามเวลา ปกติ..... ค. ไม่สนใจว่านักเรียนจะทำอะไร เข้านอนเวลาใด.....				
7	นักเรียนนอนตื่นสายไปโรงเรียนไม่ทัน ผู้ปกครองจะปฏิบัติเช่นไร ก. ป่นว่า..... ข. ถามเหตุผล..... ค. ไม่สนใจ.....				
8	ถ้านักเรียนเกิดความเครียดเนื่องจากการสอบ ผู้ปกครองปฏิบัติ กับนักเรียนอย่างไร ก. บังคับให้อ่านหนังสือมาก ๆ..... ข. ให้อยู่ดักและแนะนำให้ไปทำกิจกรรมอื่นที่นักเรียนชอบ..... ค. เฉย ๆ ไม่สนใจ.....				
9	ถ้านักเรียนมีเรื่องทะเลาะวิวาทกับเพื่อน ผู้ปกครองจะปฏิบัติ เช่นไร ก. ไม่สนใจ..... ข. ตำหนิ..... ค. ถามเหตุผลใครถูกใครผิด.....				
10	ถ้าผู้ปกครองเห็นว่านักเรียนพูดจาหรือแสดงกิริยามารยาท ไม่สุภาพกับญาติพี่น้อง ผู้ปกครองจะปฏิบัติเช่นไร ก. ตำหนิเตือนว่ากิริยาเช่นนี้ไม่ควรทำ..... ข. ตักเตือนนักเรียนภายหลังที่ญาติกลับแล้ว..... ค. เฉย ๆ ไม่สนใจตักเตือน.....				
11	ถ้าผู้ปกครองเห็นนักเรียนใส่เสื้อผ้าสกปรก ท่านทำอย่างไร ก. ไม่ว่าอะไร..... ข. บังคับให้ไปอาบน้ำเปลี่ยนเสื้อผ้า..... ค. แนะนำว่าควรจะไปเปลี่ยนเสื้อผ้า.....				
12	เพื่อนสนิทของนักเรียนมีปัญหาเดือดร้อน ทุกข์ใจ และนักเรียน ได้นำมาเล่าให้ผู้ปกครองฟัง ผู้ปกครองจะทำอย่างไร ก. ช่วยให้คำปรึกษา..... ข. รับฟังแล้วพยักหน้าไม่สนใจที่จะตอบปัญหา.....				

	ค. ห้ามนักเรียนไปก้าวก่ายเรื่องของเพื่อน.....				
ข้อ	ข้อความ	จริง มาก ที่สุด	จริง มาก	จริง น้อย	จริง น้อย ที่สุด
13	เมื่อนักเรียนต้องไปทัศนศึกษาต่างจังหวัด ผู้ปกครองจะปฏิบัติเช่นไร ก. ไม่อนุญาต โดยไม่รับฟังเหตุผล..... ข. อนุญาตเป็นบางครั้งตามเหตุผลและความจำเป็น..... ค. ไปได้เลยโดยไม่ต้องขออนุญาต.....				
14	นักเรียนถูกลงโทษจากทางโรงเรียน แล้วผู้ปกครองทราบ ผู้ปกครองจะปฏิบัติอย่างไร ก. สอบถามสาเหตุ..... ข. เฉย ๆ..... ค. ดุซ้ำ.....				
15	ถ้านักเรียนขอเงินเพิ่มจากที่ได้รับประจำ ผู้ปกครองจะปฏิบัติอย่างไร ก. ไม่ให้ โดยไม่ฟังเหตุผล..... ข. ไม่สนใจรับทราบ..... ค. ถามเหตุผลก่อนแล้วจึงพิจารณาว่าจะให้หรือไม่ให้.....				
16	ถ้านักเรียนขออนุญาตผู้ปกครองให้เพื่อนมานอนค้างที่บ้าน ผู้ปกครองจะปฏิบัติอย่างไร ก. ไม่สนใจจะรับทราบ..... ข. ถามเหตุผลและพิจารณาตามความเหมาะสม..... ค. ไม่อนุญาตโดยไม่ฟังเหตุผล.....				
17	ถ้าโรงเรียนมีการจัดงานเลี้ยงให้กับนักเรียน นักเรียนแต่งตัวอย่างไร ก. แต่งแบบไหนก็ได้ผู้ปกครองไม่ว่า..... ข. ปรึกษากับผู้ปกครองแล้วช่วยกันเลือก..... ค. ต้องแต่งตามที่คุณปกครองเลือกให้.....				
18	ทางโรงเรียนมีหนังสือเชิญผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมที่โรงเรียน ผู้ปกครองจะปฏิบัติอย่างไร ก. มาร่วมกิจกรรมทุกครั้งที่มาได้..... ข. ชักถามรายละเอียดก่อนตัดสินใจว่าจะมาร่วมหรือไม่..... ค. ไม่สนใจที่จะมา.....				
19	เมื่อมีเพื่อนต่างเพศมาสนใจนักเรียน และนักเรียนนำมาปรึกษา กับผู้ปกครอง ผู้ปกครองจะปฏิบัติอย่างไร ก. อธิบายว่าสิ่งไหนควรสิ่งไหนไม่ควร..... ข. ห้ามนักเรียนคบกับเพื่อนต่างเพศ..... ค. ไม่สนใจ.....				

ข้อ	ข้อความ	จริง มาก ที่สุด	จริง มาก	จริง น้อย	จริง น้อย ที่สุด
20	เมื่อนักเรียนอาสาช่วยผู้ปกครองทำความสะอาด ผู้ปกครอง จะปฏิบัติอย่างไร ก. ไม่พูดอะไรอยากทำก็ทำ..... ข. ให้คำชมเชย และอธิบายวิธีการทำ..... ค. ไม่ให้ทำ เพราะเกรงว่าจะวางของไม่เป็นระเบียบ.....				
21	ช่วงปิดเทอมนักเรียนอยากไปบ้านเพื่อน ผู้ปกครองจะปฏิบัติอย่างไร ก. ไปได้เลยผู้ปกครองไม่สนใจ..... ข. ไม่อนุญาตโดยไม่ฟังเหตุผล..... ค. ชักถามก่อน แล้วจึงอนุญาตหรือไม่อนุญาต.....				
22	เมื่อเพื่อนของผู้ปกครองมาเที่ยวที่บ้าน ผู้ปกครองจะปฏิบัติอย่างไร ก. แนะนำให้นักเรียนทำความสะอาด..... ข. ให้นักเรียนไปอยู่ในห้องหรือที่อื่นจนกว่าแขกจะกลับ..... ค. คอยอยู่กับเพื่อนโดยไม่สนใจว่านักเรียนจะทำอะไร.....				
23	ถ้านักเรียนมีเรื่องขัดใจกับผู้ปกครอง ผู้ปกครองจะทำอย่างไร ก. ไม่สนใจเดินหนีไปเลย..... ข. ทำโทษนักเรียน..... ค. พุดคุยปรับความเข้าใจกัน.....				
24	นักเรียนนำผลการเรียนมาให้ผู้ปกครองดู ผู้ปกครองจะปฏิบัติอย่างไร ก. ไม่สนใจดู..... ข. ถ้าไม่ได้ผลการเรียนตามที่ผู้ปกครองคาดหวัง จะถูกตำหนิ..... ค. ถ้าผลการเรียนดีผู้ปกครองจะชมเชย ถ้าไม่ดีก็ตักเตือนให้ พยายามทำให้ดีขึ้นในครั้งต่อไป.....				
25	ถ้าบางวันนักเรียนไม่อยากไปโรงเรียน ไปขออนุญาตผู้ปกครอง ผู้ปกครองจะปฏิบัติอย่างไร ก. ไม่อยากไปก็ไม่ต้องไป..... ข. บังคับให้ไปโรงเรียน..... ค. ถามเหตุผลแล้วพิจารณาตามความเหมาะสม.....				
26	เมื่อนักเรียนมีผลการเรียนไม่สูงตามที่ผู้ปกครองคาดหวัง ผู้ปกครอง จะปฏิบัติอย่างไร ก. ตำหนินักเรียน..... ข. ไม่ว่าอะไร..... ค. ให้กำลังใจและกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความพยายาม.....				

ข้อ	ข้อความ	จริง มาก ที่สุด	จริง มาก	จริง น้อย	จริง น้อย ที่สุด
27	เมื่อมีบุคคลอื่นมาบอกกับผู้ปกครองว่านักเรียนชอบหนีเที่ยว ผู้ปกครองจะปฏิบัติอย่างไร ก. พูดคุยกับนักเรียน..... ข. ทำโทษนักเรียนทันทีโดยไม่ไต่ถาม..... ค. ไม่ใส่ใจกับคำพูดของบุคคลอื่น.....				
28	เมื่อนักเรียนไม่พอใจผู้ปกครองและแสดงกิริยาที่ไม่ดี ผู้ปกครอง จะปฏิบัติอย่างไร ก. ไม่สนใจ..... ข. ตักเตือน..... ค. ทำโทษ.....				
29	เมื่อผู้ปกครองพบว่านักเรียนแต่งกายผิดระเบียบของโรงเรียน ผู้ปกครองจะปฏิบัติอย่างไร ก. ไม่มีการตักเตือนว่ากล่าว..... ข. ตักเตือนให้นักเรียนแต่งกายให้ถูกต้อง..... ค. แสดงอารมณ์โกรธ และลงโทษ.....				
30	ถ้านักเรียนชอบเก็บตัวอยู่คนเดียว ผู้ปกครองจะปฏิบัติอย่างไร ก. ไม่สนใจ เพราะไม่คิดว่าเป็นปัญหา..... ข. พูดคุยซักถาม เพื่อจะได้เข้าใจนักเรียน..... ค. รำคาญและบ่นว่านักเรียน.....				

ฉบับที่ 3 แบบสอบถามวัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในโรงเรียน แล้วพิจารณาข้อคำถามที่ตรงกับ
ความคิดเห็นของนักเรียน ซึ่งมีทั้งหมด 30 ข้อ แล้วทำเครื่องหมาย 3 ลงในช่องที่ตรงกับ
ความคิดเห็นของนักเรียน

ข้อ	ข้อความ	จริง มากที่สุด	จริง มาก	จริง น้อย	จริง น้อยที่สุด
1	โรงเรียนอยู่ไกลแหล่งบันเทิง ทำให้นักเรียนมุ่ง การเรียนมากกว่าการเที่ยวเตร่.....				
2	โรงเรียนพิจารณาการลงโทษนักเรียนโดยไม่มี หลักเกณฑ์.....				
3	โรงเรียนตั้งกฎข้อบังคับมาก จนนักเรียนไม่สามารถ จะปฏิบัติได้.....				
4	โรงเรียนมีการให้บริการห้องสมุดเคลื่อนที่.....				
5	โรงเรียนเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ของชุมนุมต่าง ๆ อย่างเสรี.....				
6	โรงเรียนตั้งอยู่ในแหล่งชุมชนแออัด จนรู้สึก ไม่อยากเรียน.....				
7	สภาพทั่วไปของอาคารเรียนแข็งแรง สะอาด สวยงาม จนรู้สึกรักโรงเรียน.....				
8	โรงเรียนมีบรรยากาศร่มรื่น สงบ เหมาะกับการเรียน.....				
9	สิ่งแวดล้อมใกล้เคียงโรงเรียน มีกลิ่นเหม็น ฝุ่นควัน หรือเสียงรบกวนการเรียน.....				
10	โรงเรียนลงโทษนักเรียนที่กระทำความผิดระเบียบ อย่าง เคร่งครัด โดยไม่สอบถามเหตุผลก่อน.....				
11	ครูให้ความเป็นกันเองกับนักเรียนทุกคนอย่าง เสมอภาคกัน.....				
12	เมื่อนักเรียนเสนอความคิดเห็น ครูจะแสดงความ ชื่นชมและรับฟัง.....				
13	เมื่อนักเรียนขอความช่วยเหลือจากครู ครูยินดีให้ ความช่วยเหลือ.....				
14	เมื่อนักเรียนแสดงกิริยาว่าไม่สุภาพ ครูก็ไม่สนใจ ที่จะว่ากล่าวตักเตือน.....				
15	ถ้านักเรียนไม่เข้าใจบทเรียน ครูจะอธิบายซ้ำ โดย ไม่แสดงอารมณ์โกรธ.....				

ข้อ	ข้อความ	จริง มากที่สุด	จริง มาก	จริง น้อย	จริง น้อยที่สุด
16	ครูยินดีให้คำปรึกษา ถ้านักเรียนต้องการ.....				
17	เมื่อมีปัญหา คนแรกที่นักเรียนอยากปรึกษาคือครู...				
18	เมื่อเพื่อนในห้องทะเลาะกัน ครูจะตัดสินด้วยความ ยุติธรรม.....				
19	นักเรียนซักถามปัญหาการเรียนได้ตลอดเวลา.....				
20	ครูให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางระเบียบต่าง ๆ ของชั้นเรียน.....				
21	ข้าพเจ้าจะไม่ตำหนิเพื่อนต่อหน้าบุคคลอื่น เพราะ เกรงว่าเพื่อนจะอาย.....				
22	เมื่อเพื่อนแสดงความคิดเห็น ข้าพเจ้าจะยินดีรับฟัง..				
23	คำพูดของข้าพเจ้ามักทำให้เพื่อนโกรธ.....				
24	ข้าพเจ้าชอบยืมสิ่งของของเพื่อนมาใช้แล้วไม่ค่อยคืน				
25	ข้าพเจ้ารู้สึกรังเกียจเพื่อนที่มีฐานะด้อยกว่าข้าพเจ้า...				
26	ข้าพเจ้าจะไม่ยอมรับความช่วยเหลือจากเพื่อน เพราะรู้สึกเสียหน้า.....				
27	ข้าพเจ้าจะใช้คำพูดที่สุภาพในการพูดคุยกับเพื่อน....				
28	ข้าพเจ้าจะไม่แสดงอารมณ์หงุดหงิดกับเพื่อน.....				
29	ถึงแม้เพื่อนจะเรียนไม่เก่งเท่าข้าพเจ้า ๆ ก็ไม่เคย พูดจาดูถูกเพื่อน.....				
30	ข้าพเจ้ามักนำปมด้อยของเพื่อนมาพูดล้อเล่น.....				

ฉบับที่ 4 แบบสอบถามวัดมโนภาพแห่งตน

คำชี้แจง แบบสอบถามที่นักเรียนได้รับนี้ เป็นการสำรวจพฤติกรรมหรือลักษณะของตัวนักเรียน ซึ่งมีทั้งหมด 30 ข้อ ขอให้นักเรียนอ่านข้อคำถามทีละข้อ แล้วพิจารณาว่านักเรียนมีพฤติกรรมหรือลักษณะตามข้อความนั้น ๆ หรือไม่

ถ้ามีพฤติกรรมหรือลักษณะตามข้อความนั้น ๆ ให้เขียนเครื่องหมาย 3 ลงในช่อง “จริง”

ถ้าไม่มีพฤติกรรมหรือลักษณะตามข้อความนั้น ๆ ให้เขียนเครื่องหมาย 3 ลงในช่อง “ไม่จริง”

ข้อ	ข้อความ	จริง	ไม่จริง
1	ข้าพเจ้าเป็นคนตรงต่อเวลา.....		
2	ข้าพเจ้าเป็นคนสุภาพเรียบร้อย.....		
3	ข้าพเจ้าชอบทำกิจกรรมของโรงเรียน.....		
4	ข้าพเจ้าเป็นคนที่อ่านหนังสือแล้วไม่ค่อยเข้าใจ.....		
5	ข้าพเจ้าเป็นคนมุนะ.....		
6	ข้าพเจ้าเป็นคนฉลาด.....		
7	ข้าพเจ้าชอบช่วยเหลือผู้อื่น.....		
8	ข้าพเจ้าเป็นคนที่ควบคุมอารมณ์ไม่ได้.....		
9	ข้าพเจ้ารู้สึกกลัวเสมอเมื่อครูเรียกให้ตอบคำถาม.....		
10	ข้าพเจ้ามีความรอบคอบในการเรียน.....		
11	ข้าพเจ้ามีความจำดี.....		
12	ข้าพเจ้ารู้สึกไม่มีความสุข.....		
13	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าชีวิตไม่มีค่า.....		
14	ข้าพเจ้าอ่านหนังสือเก่ง.....		
15	ข้าพเจ้าเป็นคนมีเหตุผล.....		
16	ข้าพเจ้ามีสุขภาพแข็งแรง.....		
17	โลกนี้ไม่น่าอยู่สำหรับข้าพเจ้าเลย.....		
18	โดยปกติข้าพเจ้ามีหน้าตาแจ่มใส.....		
19	ข้าพเจ้าทำอะไรด้วยความมั่นใจเสมอ.....		
20	ข้าพเจ้าเป็นคนมีเพื่อนฝูงมาก.....		
21	ข้าพเจ้าเป็นคนที่กลัวไว้วางใจ.....		
22	ข้าพเจ้ารู้สึกว่าไม่มีใครเข้าใจข้าพเจ้า.....		
23	ข้าพเจ้าเป็นคนที่คบเพื่อนง่าย.....		
24	ข้าพเจ้าเป็นคนที่เพื่อน ๆ ยกย่อง.....		
25	เพื่อน ๆ มักยอมรับในความคิดเห็นของข้าพเจ้า.....		
26	ข้าพเจ้าชอบอ่านหนังสือ.....		
27	ไม่ว่าจะเล่นกับใครก็ตาม ข้าพเจ้ารู้สึกสนุก.....		

ข้อ	ข้อความ	จริง	ไม่จริง
28	ข้าพเจ้าพอใจความเป็นตัวของข้าพเจ้า.....		
29	ข้าพเจ้ามีความสุขที่ได้ทำในสิ่งที่ตนเองชอบ.....		
30	ข้าพเจ้าภาคภูมิใจในความสามารถของตนเอง.....		

ภาคผนวก ง
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

1. รองศาสตราจารย์ นิภา ศรีไพโรจน์	อาจารย์ประจำภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. อาจารย์ ดร.ละอียด รัชส์เผ่า	อาจารย์ประจำภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. อาจารย์ ชวลิต รวยอาจิณ	อาจารย์ประจำภาควิชาการวัดผลและวิจัยการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรรณรัตน์ พลอยเลื่อมแสง	อาจารย์ประจำภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยา
การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ
5. อาจารย์ ดร.พาสนา จุลรัตน์	อาจารย์ประจำภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยา
การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ

ภาคผนวก จ

การคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (Q) และค่าอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ

การคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องของรูปแบบเส้นทางที่ปรับใหม่กับรูปแบบเส้นทางตามสมมุติฐาน

จากผลการวิเคราะห์เส้นทางตามตาราง 7 นำมาคำนวณ

$$\begin{aligned} R_m^2 &= 1 - (1 - R_1^2) (1 - R_2^2) (1 - R_3^2) \\ &= 1 - (1 - .117) (1 - .202) (1 - .527) \\ &= 1 - (.883) (.798) (.473) \\ &= .667 \end{aligned}$$

จากผลการวิเคราะห์เส้นทางตามตาราง 8 นำมาคำนวณ

$$\begin{aligned} M &= 1 - (1 - R_1^2) (1 - R_2^2) (1 - R_3^2) \\ &= 1 - (1 - .100) (1 - .201) (1 - .522) \\ &= 1 - (.9) (.799) (.478) \\ &= .656 \end{aligned}$$

คำนวณดัชนีความสอดคล้อง (Goodness of Fit Index)

$$\begin{aligned} Q &= \frac{1 - R_m^2}{1 - M} \\ &= \frac{1 - .667}{1 - .656} \\ &= .968 \end{aligned}$$

ทดสอบสมมุติฐานของรูปแบบเส้นทางตามภาพประกอบ 19 ว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่ ดังนี้

$$\begin{aligned} W &= -(n - d) \log_e Q \\ &= -(385 - 10) \log_e .968 \\ &= -(375) (-.033) \\ &= 12.375 \end{aligned}$$

เทียบกับค่าวิกฤตของ $\chi_{10.01}^2 = 23.209$ ค่า W ที่คำนวณได้มีค่าน้อยกว่า แสดงว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นั่นคือ รูปแบบเส้นทางที่ปรับใหม่มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

การคำนวณค่าอิทธิพลทางตรง ค่าอิทธิพลทางอ้อม และค่าอิทธิพลรวมของปัจจัยต่าง ๆ

1. ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (X_1) มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางสังคม (Y) ดังนี้
 - 1.1 $X_1 \longrightarrow Y = .222$
 - 1.2 $X_1 \longrightarrow X_6 \longrightarrow Y = (.119) (.234) = .028$
 - 1.3 $X_1 \longrightarrow X_6 \longrightarrow X_8 \longrightarrow Y = (.119) (.098) (.108) = .001$

ดังนั้นอิทธิพลรวมเท่ากับ $.222 + .028 + .001 = .251$
2. ปัจจัยด้านการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (X_2) มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางสังคม (Y) ดังนี้
 - 2.1 $X_2 \longrightarrow Y = -.161$
3. ปัจจัยด้านฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว (X_5) มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางสังคม (Y) ดังนี้
 - 3.1 $X_5 \longrightarrow X_8 \longrightarrow Y = (.293) (.108) = .032$
4. ปัจจัยด้านมโนภาพแห่งตน (X_6) มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางสังคม (Y) ดังนี้
 - 4.1 $X_6 \longrightarrow Y = .234$
 - 4.2 $X_6 \longrightarrow X_8 \longrightarrow Y = (.098) (.108) = .011$

ดังนั้นอิทธิพลรวมเท่ากับ $.234 + .011 = .245$
5. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมในโรงเรียน (X_7) มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางสังคม (Y) ดังนี้
 - 5.1 $X_7 \longrightarrow Y = .354$
 - 5.2 $X_7 \longrightarrow X_6 \longrightarrow Y = (.244) (.234) = .057$
 - 5.3 $X_7 \longrightarrow X_8 \longrightarrow Y = (.302) (.108) = .033$
 - 5.4 $X_7 \longrightarrow X_6 \longrightarrow X_8 \longrightarrow Y = (.244) (.098) (.108) = .003$

ดังนั้นอิทธิพลรวมเท่ากับ $.354 + .057 + .033 + .003 = .447$
6. ปัจจัยด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (X_8) มีอิทธิพลต่อการปรับตัวทางสังคม (Y) ดังนี้
 - 6.1 $X_8 \longrightarrow Y = .108$

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวอัญชลี ทองจันทร์
วันเดือนปีเกิด	30 พฤศจิกายน 2514
สถานที่เกิด	อำเภอยาง่าง จังหวัดเพชรบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	58/1 หมู่ 8 ตำบลท่ายาง อำเภอยาง่าง จังหวัดเพชรบุรี 76130
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	อาจารย์ 1 ระดับ 5
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี กรมสามัญศึกษา
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2532	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนท่ายางวิทยา
พ.ศ. 2536	ศษ.บ. (การวัดและประเมินผลการศึกษา) จาก มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ ปัตตานี
พ.ศ. 2546	กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา) จาก มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ